

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB — Izdaja ga konzorcij,
Ramón L. Falcón 4158 - (1407) Buenos Aires. Ureja uredniški odbor.
Naslov uredništva in uprave: Ramón L. Falcón 4158, Suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK - VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos.

Edición y redacción: Ramón L. Falcón 4158 - (1407) Buenos Aires.

Director y Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK - VOCERO is the voice of Slovenian anticomunists veterans.

Ovitek: Metka Magister Oblakova.

Stavljenje in oblikovanje: MALIVILKO - Tel./Fax: (54-1) 362-7215

Tisk: Talleres Gráficos VILKO S.R.L., Estados Unidos 425

(1101) Buenos Aires - Argentina

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mauserja“
pošiljajte na ime VESTNIK, na zgoraj napisani naslov uprave.

RELIKVIJA V SLOVENSKI HIŠI

Z vednostjo metropolita ljubljanskega, je bila iz ene od jam v Kočevskem Rogu prenesena v Buenos Aires kost neznanega pobitega domobranca. Položena je ob krsti msgr. Oreharja v Slovenski cerkvi Marije Pomagaj v Slovenski hiši. Iz jame jo je potegnil Jože Grdadolnik, domobranec, ob navzočnosti prof. Justina Stanovnika. Jože je Rudiju Brasu dejal: „Lahko poveš, da sem jo dvignil iz jame jaz, kar si štejem v čast!“. Tudi mi si štejemo v čast, da imamo med nami delček velikega pokopališča pomorjenih iz Kočevskega Roga.

VESTNIK VOJERO

SLOVENSKIH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOBLJUBOV

LETO 1993

LETNIK XLIII

OB SLOVESU

Življenjska doba našega VESTNIKA, glasila slovenskih domobrancev in drugih rodoljubov, se s tole številko zaključuje.

Stvarne življenjske okoliščine so nas pripeljale do takšnega sklepa.

Ta stvarnost je glasilu natisnila zadnjo stran. Vrsto nekdanjih mladih, zelo mladih domobrancev iz Vestnikovega uredništva je namreč že pobelil sneg življenjske zime; večino v ognju revolucije preizkušenih in za slovenstvo gorečih mož pa je zagrnila črna zemlja. Neizprosno neustavljivi časa tek zahteva svoje koncesije, ki jih je tudi treba vzeti v premislek.

K taki odločitvi pa nas ni nagnila v prvi vrsti biološka nuja odmiranja, ampak vesela novica, da je odjuga slovenske pomadi priklicala v življenje **nov list - da rečemo s Pregljem, bogojasen, nebesno čist — z obvezujočim, že kar bibličnim imenom ZAVEZA**. Začel ga je izdajati ozki krog ljudi, ki so se kalili v teharskem in podobnih taboriščih. Prvih osem števil te dobrodošle revije nam že jasno izpričuje, da se je le-ta namestila na visoki intelektualni ravni in je tenkončutno sinhronizirana z duhom, čustvovanjem in poslanstvom, katerim je bil zapisan (dà, zavezan!) tudi naš Vestnik.

Zato ob tej priliki čisto spontano **priporočamo svojim naročnikom, prijateljem in bravcem, da si ZAVEZO vzamejo za svoj list**, v trdnem prepričanju, da se ne bo izneverila njihovem pričakovanju. Za dobavljanje bo poskrbela tudi naša organizacija.

S tem pozivom naj bo tudi pokazano, da Vestniku ni šlo in ne gre za prestiž oseb, ampak za stvar samo.

V 40-ih letih svojega izhajanja je Vestnik v veliki meri izpolnil svoje poslanstvo, ki mu ga je že v njegovem skromnem začetku, vsaj v glavnih obrisih, namenil rajni svetnik **duhovnik Karel Škulj**.

Bil je glasilo, resda „brodolomcev“ iz protikrščanske in protinarodne komunistične revolucije, pa obenem tudi glasilo nezastrašenih, neutišanih in vztrajnih borcev za ponoven vznik duhovne, osebne, politične in narodne svobode na Slovenskem.

V prvi vrsti pa je bila revija — od prve do zadnje številke — glasnik pomorjenih, padlih in umrlih bojnikov, ki so se, dasiravno „neprilično“ in zato še bolj junaško, zoperstavili terorizmu breznarodne komunistične mafije.

Bila je glasnik pomorjene slovenske domobranske vojske.

Ce ne drugo, že samo ime (dom braniti!) in simboli, kot so bili grb s kranjskim orlom ter slovenske barve, brez partijskega emblema, pa slovensko vojaško izrazoslovje in poveljevanje, vedó povedati, da je bila to resnično, po dolgih stoletjih, slovenska narodna vojska, ki pa je skoraj do zadnjega izkrcavela za blagor očetnjave. O njej je bil že naš Karel Mauser prepričan, da je postala vir silne, nadnaravne energije, naravnane v srečo svojega naroda.

Ta preroška misel je doživela uresničitev v letu slovenske osamosvojitve, natančno 50 let po izbruhu revolucije, ki jo je mafija brezvestnih, amoralnih internacionalcev pripravljala in sprožila po 22. juniju 1941.

Od ljudi, ki zgodovinsko pričevanje, pehanje in nehanje presojujejo z nadnaravnega, religioznega vidika, je bilo slišati že dosti izjav — katerim se pridružujemo tudi mi — o svojem prepričanju, da je bila navidezno nizka cena za samostojno SLOVENSKO DRŽAVO plačana že v letih 1941-45 in še čez, s krvjo domobrantskih pa tudi krščanskih mučencev.

Slovenskemu domobrancu-veteranu, ki je v Ljubljani ob napadu JLA na Slovenijo gledal mimohod teritorialcev, so od ginjenosti stopile solze v oči, ki so mu zadržale grlo, da ni v tistem trenutku navdušeno vzkliknil: saj to je vendar duh slovenskih domobrancev! Dom braniti, domobranci, naš je svetel vzor! „Kot da bi spet gledal na pohodu naše odločne, neustrašene fante.“ je vedel povedati, ko se je vrnil v Argentino.

Slovenska vojska v slovenski, ustavno svobodni državi! — ta v davnih dneh oddaljeni sen, se je utelesil v stvarnost današnjega dne.

Žal, današnja slovenska družba — tudi to je treba povedati! — prepojena z egoističnim materializmom v vseh celicah svojega telesa, ne zmore še zavzeti pravične drže do teh, globoko v skale zasidranih stebrov pomorjene vojske, kakor tudi ni zmožna priznanja maloštevilnim preživelim, da so ob neurnem času, poraženi tedaj, vendarle **stali na pravi strani**.

Času je treba dati čas; takó pomrli in odpisani pred leti, kot še živeči in odpisani še danes, mirno in brez hudih očitkov sprejemajo svojih rojakov, tistih po krvi in tistih po krvi in duhu — brezbržnost.

Bil je torej Vestnik nepodkupljivi, trmoglav, zvesti in pietetni opominjevalec na množične pokole in — če hočejo — iskalec kosti ter klicar k odločitvi, da se odprejo zamolčani grobovi in se resnica v blišču vstajenskega jutra čimprej in cela spozná.

Kot je povedano v podnaslovu, je bil list glasilo slovenskih domobrancev, tistih preživelih seveda, ki so se strinjali z načinom njegovega pisanja in s stališči, ki jih je zavzemal do — v svojem času — perečih vprašanj.

Pod ime slovenskega domobranstva vključujemo — in vemo, da s tem ne zanikujemo zgodovinskega dejstva — takó samonikli samoobrambni pojav Vaških stražarjev po notranjskih in dolenskih krajih, kakor tudi podtalne borbe iz Slovenske legije, katerih cvet je bil pokošen pred 50-imi leti za obzidjem Turjaka in v grapah kočevskih gozdov. Sem štejemo, razumljivo, slovenske fante in može, ki so v gorenjskih domobrancih in četnikih hoteli ubraniti svojo slovensko in krščansko identiteto. Primorske straže, Melaherjevi četniki na Štajerskem, pa seveda zgodnji štajerski bataljon spadajo v domobrantski tabor. In tam je mesto tudi za člane Sokolske legije, ki so kot četniki, istočasno s Turjakom, doživljali svoj konec v razbitih Grčaricah.

Ni da bi pozabili z dolžnim priznanjem omeniti tudi učinkovito domobrantsko PP, ki je razbijala mrežo ubijalskih VOS-ovskih trojk, ne da bi posegala po najskrajnejših sredstvih, kot je to sistematično počejala nasprotna stran.

Nobeni od teh nacionalnih formacij se Vestnik ni odrekal.

V zavesti slovenskega človeka in že tudi v ljudskem izročilu so se imena vseh teh narodnjakov strnile pod eno samo **domobrantsko** besedo. In tak naboj naj bi imelo to ime, kadarkoli je bilo tiskano na straneh našega lista.

Svetovne in domovinske dogodke je Vestnik motril in kazal nanje z vednostjo nekoga, ki je bil priča ali pa je sam doživel komunistične intrige, prevare, grožnje, strahovanje, preganjanja in mučenja. Bil je na strani Zahoda, v filozofskem pomenu tega pojma. Berlinski zid in železni zastor čez Srednjo Evropo, vojna na Koreji, gverila na Filipinih, rdeči Kmer in severnoameriška kupčija s Kitajsko v Vietnamu, še prej Kuba v 60. letih, poznejši kubanski poseg v Angolo, teroristični Sendero Luminoso v Peruju in spontana samoobramba peruanskih kmetov v vaških stražah, pariških študentov razbijanje v letu 68., presite rdeče brigade v Italiji in istobarvna frakcija v Zahodni Nemčiji, pojava „drznega“ Che Guevara, ki je v Boliviji znal streljati iz zasede in so ga mladi kalini po svetu povzdignili v mit, strahovlada rdečih v Nikaragui, porast tretjesvetnikov v slovenski in vesoljni Cerkvi, Cirilmetodijsko društvo „pravovernih“ in titovski diktaturi lojalnih duhovnikov, prometne in drugih vrst „nesreče“ doma, v emigraciji in drugod, katerih žrtve so bili izključno takoimenovani disidenti oz. oporečniki, pa še oboževani svetovni, politični ali kulturni maliki, ožarjeni z rdečim obstetrom — vsa ta gibanja, ustanove, organizacije, osebe in pomembne dogodke je

Vestnik znal (kot je danes o tem še bolj prepričan), skoraj vedno vtakniti v pravi „predalček“.

Revija je bila boj „brez upa zmage“, kot so zvonili malodušni „realisti“ s „te“ strani in „znanstveni“ poznavalci zgodovinskega razvoja na oni strani — proti rdeči kugi 20. stoletja. Na kateremkoli območju človeškega delovanja že je ta epidemija trosila pogubonosne klice ali žela svoje žrtve, zakrinkana z lažnimi gesli dozdevnega človekoljubja ali napredka, brž je našla na Vestnikovih straneh bister in nepodkupljiv komentar ter pravočasno opozorilo. Ni se dala premamiti in se oplasiti z napovedmi, da bo obstoj nomenklature segel še daleč v 21. stoletje, ko naj bi zadnji domobranec že davno legel v grob na tujih tleh.

Vestnik je znal brati „znamenja časov“ z besedami svojih neplačanih piscev. Današnji čas že je potrdil njihovo bistrovidnost in ni bilo treba čakati na ono, kar šele naj bi prihodnjič nekoč rekla zgodovina. (Kot da bi bila sodba bodočega in odmaknjenelega zgodovinarja zmerom veljavnejša od pričevanja, ki ga je bil izrekel resnicoljubni očividec, udeleženec ali celo protagonist in nekem dogodku ali dogajanju!)

Početje svetovnih komunističnih strank in sopotniških gibanj smo ostro, toda pravično in, po nedavnih odkritjih sodeč, celó premilo obsojali.

Vestnikov odnos do slovenskega zdomstva je bil preprost in jasen:

Osnovno življenjsko naravnanoost smo gledali v vsakem članu naše emigracije. Ta naj bi bila: sprejetje in v principu absolutno spoštovanje moralnih določil iz krščanskega dekaloga; enoglasje o partijski krivdi za medvojni in povojni genocid ter vladavino terorja na Slovenskem; potem pa sledeči dosledni boj komunističnemu svetožoru v teoriji in praksi.

Naš list je odprl strani in, kot nam je zatrdil njegov večletni urednik, zdaj že pokojni **Pavle Rant**, bi jih odpiral vsakomur, ki bi hotel v duhu demokratskega soočenja pretresti in overoviti dogajanja povezana z vetrinjsko tragedijo. Odgovor na ključno vprašanje, kdo je bil Judež in kdo krvnik, pa je bil vsakomur domobrantskih emigrantov samoumevno znan.

Žal pa Rantova frontalnost in odprtost do bolečih vprašanj še včerajšnje preteklosti nista našli pravega razumevanja pri nekaterih bralcih.

Svobodi govora in tiska, ki nam jo nudi svobodni svet, se nismo odrekli. V presoji preteklosti smo bili odprti, spoštljivi in tudi zgovorni. Vendar je bil večkrat tudi molk naše orožje, ko smo odgovorno pretehtali razloge za in proti. Grôbo ali celó žaljivo kritiko oseb, ustanov, organizacij, dogodkov ali pojavov iz prejšnje domobrantske in poznejše emigrantske srede, pa tudi napadalnost ali nétenje nesoglasij nam bo mogel neutemeljeno očitati le kdo, ki Vestnika sam ni nikoli bral ali pa je videl, kar ni bilo zapisano. Kvalitetni izbor piscev nas je rešil vsake zadevne cenzure, tako da se uredništvu ni bilo treba poslužiti te pravice.

Vestnik ni bil glasilo nobene od treh, v emigraciji obstoječih demokratskih strank, pač pa so vanj (kar je popolnoma razumljivo) pisali eminentni voditelji in somišljeniki teh strank, vsi brez izjeme zaslužni za trdnost emigracije. Nekatera imena iz zadnjih let: Rudolf Smersu, Karel Mauser, Otmar Mauser, Janez Grum, Jože Melaher, Tine Debeljak st., Miško Brunec, Peter Urbanc, Sebastijan Kocmur, Rudi Bras, Marko Kremžar, Jure Vombergar, brata Hirschevgerja, Franc Zorec, pa seveda Miha Benedičič, Pavle Rant in Branko Rozman.

V hvaležen spomin je treba priklicati še imena sodelavcev iz prvih let, kot so bili: Stane Bitenc, Viktor Berlot, Vule Rupnik, Tone Skubic, Radivoj Rigler, Marjan Marolt, Franc Bajlec, Ruda Jurčec, France Dolinar, Danilo Havelka, Božo Pregelj, Vombergar Jože, Stane Buda in še kateri, sedanjemu uredništvu neznani pisec.

Sodelovanje vseh teh si Vestnik seveda šteje v čast.

Ko je prenehal izhajati **Sij slovenske svobode**, morda svojemu času nerazumljivi pobornik popolne slovenske samostojnosti in borec proti škodljivi kulturni integraciji slovenstva z muslimansko-balkanskim jugom, se je odlični izbor njegovih izdajateljcev (**Alojzij Geržinič**, **Božidar Fink**, **Mirko Javornik**) na Vestnikovo vabilo dejavno vključil v naš krog. Problem enotnih skupnih jeder je bil v njihovih zapisih v Vestniku, če že ne **explicite** — kot takó konkretno zasnovan napad na slovenstvo — gotovo pa **implicite**, v svoji obsežni problematiki, napovedan že veliko let prej, pred izbruhom književnikov v domovini, odkoder je potem pogнала svoje liste in svoj razcvet takoimenovana slovenska pomlad.

Na Vestnikovih straneh so našli svoje mesto tudi pisci iz SDG (Slovenskega državnega gibanja), kot na primer razgledani **Slavko Skoberné s Pristave**, kakor seveda tudi številni nekdanji pripadniki medvojne Slovenske legije in poznejši domobranci.

V veliko zadoščenje in čast nam je bilo tudi večletno tesno sodelovanje dveh izrednih piscev, katerima se ob tem slovesu prisrčno zahvaljujemo: plodovitemu in kot ura natančnemu ter rednemu sodelavcu, **duhovniku Ludviku Ceglarju** iz Brazila, in pevcu iz Tokia,

katerega izbrušena poezija je olepšala prve strani prenekaterih Vestnikove številke, jezuitu Vladimirju Kosu, ki pravi, da bo do smrti ponosen na svojo domobransko preteklost.

Vestnik je bil prvi, vsaj na južnem koncu ameriške poloble, ki je z objavo ali s poobjavo **Zajdelovih** preciznih analiz revolucije in njenih povzročiteljev predstavil emigraciji ta redki primer pogumnega in na establishment, to je, domačo vladarsko kliko, nevezanega časnikarja iz mlade generacije.

Vestnik se je tudi med prvimi okoristil s presenetljivimi in dragocenimi informacijami, ki jih je znal s svojo prislovno iznajdljivostjo izbežati iz razpok podirajočega se sistema vsem domobrancem znani **Vinko Levstik**.

Tako pester izbor piscev in še odprtost do celotne naše emigracije, predvsem pa samozavest vsega uredniškega kroga, nam narekujejo trditve, da obrekuje vsakdo, kdorkoli proglašča naš list za strankarsko (hoteč reči: strankino) glasilo, ali pa govori takó iz svoje popolne nevednosti in neprišteven razglašča neresnico. Bili pa smo, seveda, na tej in ne na oni strani. In to našo stran si Vestnik nikdar ni jemal v zakup!

Tukaj velja pripomniti celó to, da Vestnik nikdar ni objavil nikakega plačanega trgovskega ali drugačnega oglasa, kar je verjetno zelo redek, če ne edinstven primer, na področju zdomskega in zamejskega tiska, Finančno je bil odvisen izključno od darežljivosti svojih naročnikov, predvsem pa članov protikomunistične borčevske organizacije.

Radodarnost naših soborcev v Severni Ameriki je vsem poznana. Za njihovo dolgoletno, neprestano skrb, ko so, ne samo z besedo, ampak tudi gmotno potrjevali ljubezen do našega lista — pišemo te besede zahvale in priznanja.

Iz **neslovenskih** virov list v svojih 40-ih letih ni dobil borega beliča.

Pač pa mu gre na tem mestu zahvaliti se lastnikom in uslužbencem tiskarskega podjetja, predvsem tistim slovenskega porekla, ki so prijazno in z nasmehom prezrli nevšečnosti, ki jim jih je pri stavljenju prizadejal kakšen hieroglifski rokopis ali pa nadležno priganjanje nepočakanega urednika.

Piscem teh poslovilnih besed ostaja še zadnja beseda zahvale možem, ki so „nosili zastavo“ našega lista skozi 40 let in katerih nekatera imena boste v drobnem tisku našli, čestokrat izpostavljena, na njegovih ovitkih.

VESTNIK odhaja s prizorišča naših zdomskih dni; krog, njegovemu slovenstvu zvestih, pa bo ostal do zadnjega moža.

Uredništvo in Uprava VESTNIKA

Buenos Aires, 1. junija 1993.

„Ecce homines“ v Teharjah/45

Besede pričevalca „iz tistih dni“ — za letošnji junij:

...Prišlo je večje število partizanskih „častnikov“, ki so se spravili nad nas ter kazali svoja junaštva na onemoglih telesih. Bili so nas s pestmi, revolverji, kopiti, čevlji in vsem, kar jim je prišlo pod roke. Vmes so pa preklinjali ter vpili nad nami zakaj da smo jih tako „hajkali“, da so morali toliko bežati. Izzivali so nas, naj tudi zdaj jurišamo in pokažemo svoje junaštvo. Zopet se je vstopil pred nas oni partizan, kateri se nam je že predstavil pred celjskim kolodvorom in se pohvalil, da je marsikaterega zasul živega. Razkoračil se je pred nami ter zarjul: „Podoficirji in oficirji naprej!“

Nastala je grobna tišina. Oči vseh so se široko odprla ter čakale v napetem pričakovanju, kdaj in kdo bo izstopil iz vrste...

...Ko je rdečkar videl, da se nihče ni javil, je potegnil iz vrste dva mlajša in jima zagrozil, da ju na mestu podere z nožem, ki ga je potegnil izza pasu, ako ne pokažeta vseh oficirjev ter podoficirjev. Šla sta od vrste do vrste s počasnim, težkim korakom. Vidno so se jima vzdigovale mlade prsi od težkega sopenja, pogled pa jima je zrl nekam daleč in misli so se jima plette in potapljale v smrtni grozi, tako da sta mrmrala nerazločne besede, ko sta šla mimo nas.

Bila sta v obupnem položaju. Ako pokažeta oficirje in podoficirje, ki jih poznata, se s tem sicer za enkrat rešita, toda izdasta svoje brate. Ako pa vztrajata in molčita, pa s tem dajeta svoji mladi življenji.

Šla sta že mimo zadnjih vrst, ne da bi pokazala katerega nadrejenega. Obhodila sta še zadnjo vrsto, nato pa se obrnila proti partizanom in zaklicala:

„Nikogar ni, ki bi ga poznala!“

Te besede pa so bile kot bi na novo razpihal ogenj. Ves divkji se je pognal surovež na uboga fanta. Z udarci pod brado ju je zbil o tleh, nakar ju je obdeloval s svojimi okovanimi čevlji, dokler je čul iz njunih grl obupne krike, ki so se odbijali od gluhih partizanskih ušes. Ko je bilo surovežu dovolj, je pustil ubogi žrtvi in divje zarjul nad njima. Onemogla in krvava sta se s težavo dvignila, nakar ju je straža odvedla proč. Čez nekaj minut smo slišali dva rezka rafala iz strojnic, ki sta podrla v protitankovski jarek dva domobranca - junaka.

--- --
... Takrat so z divjim krikom prignali tretji polk domobrancev...

...Skozi okno se je videlo za zgornje dvorišče, ki je bilo med kuhinjo in skladiščem. Nudil se nam je žalosten prizor. Pripeljali so tja pod stražo naše častnike in podčastnike. Bilo jih je približno 80. Na hrbtu so imeli zvezane roke, njihove glave pa so bile ena sama krvava rana. Njihovi obrazi so bili tako izmaličeni od bičanja, da jih skoro nismo mogli poznati. Lica so jim bila zatekla, tako da je bilo videti namesto oči samo krvave črte. Čeljusti so imeli prebite od revolverjskih držajev. Iz ust jim je tekla kri. Stali so pred titovskimi rablji. Zobje so bili izbiti.

Kmalu je prikorakal vod 40 partizanov oboroženih s strojnicami in brzostrelkami. Obstopili so častnike, pred katere je stopil rdeči komisar, zavpil rezko povelje na levo ter naprej in stebri slovenske domobranske vojske so z visoko vzravnanimi glavami nastopili pot v smrt, ki jih je čakala v protitankovskih jarkih.

Njihove glave so bile obrnjene na desno, kot v pozdrav svojim vojakom, njihova usta pa so ostala nema. Ni bilo slišati glasu bolečine ali žalosti, šli so brez strahu, kajti grob je bil za nje kot za nas edina rešitev.

Niso nam govorili, toda razumeli smo jih, kaj bi nam radi povedali.

„Vztrajajte, dragi fantje, ostanite zvesti Bogu in domovini, za kar odhajamo mi v smrt. Če pa bo Bog dopustil, da bi kdo od vas dočakal prostost, povejte domačim, da radi umrjemo, zato da bodo mogoče oni lažje živeli. Povejte vsemu svetu, da zavedni Slovenci raje damo življenje za vero in svoj narod, kot pa da bi postali komunisti.“

To je bila njihova oporoka.

--- --
V našem Vestniku stoji na drugem mestu zapisano, da je bila cena za osamosvojitve Slovenije že predčasno izterjana s krvjo domobranskih mučencev. V njihovi žrtvi je gledal poroštvo za srečnejšo prihodnost slovenske domačije že tudi Karel Mauser. Povsem naravno, da domobranska stran slavi svoje padle. Ljubo pa so nas presenetile besede znanega Zdenka Zavadlava v svoji meditaciji, ki ga je prevzemala, ko je prisostvoval liturgičnemu opravilu in splošni počastitvi pomorjenih in vrženih v Brezarjevo brezno v Podutiku pri Šentvidu nad Ljubljano. „Spomin primorskega in štajerska borca-partizana“ pa ga je, kot pravi, nehote zanesel v čas, ko se je vse to na tistem kraju dogajalo: „...Vsi gredo proti breznu. Ranjence morajo jetniki vleči kar po tleh. Pred breznom v parih streljajo, tudi otroke in žene, da padajo v jamo. Ranjence pa kar mečejo vanjo. Po koncu morije ročne granate, pa še minirajo jame. Tako! Boljševistični revoluciji, zaradi katere je bila ustanovljena tudi OF, je zadoščeno! — Vse to vidim med mašo s svojimi duhovnimi očmi... Slutim duhove pokončanih Slovencev... Prav oni so tisti, ki so iz onstranstva pahnili v grabne jugoboljševistične tanke na poti prek Prevala in Toškega čela ter jim tako preprečili prodor na ljubljansko polje. Niso pozabili svojega pokončanja...“

Naj jim bodo te besede priznanja Vestnikov poklon in časten spomin za njihov junijski praznik v letošnjem letu 1993!

Pisma iz leta 1945

Ljubljana, dne 21. julija 1945

Položaj pri nas je vsak dan bolj težak. Kakor grozna slutnja gre počasi od ust do ust najstrašnejše, kar se je do sedaj v vseh letih zgodilo — namreč masovni pokol domobrancev. Ljudje si samo šepetajo, domači s strahom pričakujejo, kdaj bodo zvedeli, da je njihov med njimi, tolažijo se, morda pa le ni res. Ali priče govore... Fant s prestreljenimi prsi, član ljubljanske policije, je prišel v spodnjih hlačah na svoj dom v hribih. Povedal je, da so jih v Kočevskem Rogu metal v 70 m globok prepad, najprvo žive, nato so jih streljali, ali kar tako na slepo in ne do smrti ranjene. Tako je on ušel iz jame. Tako so šli vsi oficirji, policija (vsi člani ZKVU) in mnogi, mnogi domobranci. Videti je, da so odbrali le mladoletne in nekatere celo puščajo na svoj dom. Iz taborišča v Teharjah se je vrnilo precej civilistov. Pripovedovali so strašne reči o pretepavanju domobrancev. Prav bičali so jih kot Kristusa. Brata bloškega župnika, upravitelja Makovca so do smrti pretepali. V Kočevju so padli trije kurati in trije civilni duhovniki, imena še ne vemo točno, najbrž so bili: Janez Jenko, Stanko Terček, Viktor Zorman in Klobovs ali Matija Šink. Pravijo, da je tudi Henrik Goričan, ki so ga pripeljali iz Dachaua.

Iz zaporov v Št. Vidu so se te dni vrnilo duhovniki: (8), ki so bili zajeti na poti na Koroško. Postave, da jim moreš samo zatisniti oči in so pravcati mrlič. Prošt je še vedno zaprt, nikamor se ne premakne. Četrty teden so mu mogli šele poslati noter brevir in nekaj perila. Vsi drugi duhovniki so še zaprti.

Pretekli teden so zastopniki klera dali Kidriču spomenico, ki je bila toliko pričakovana in narekovana. Modri možje so bili mnenja, da *bonum Ecclesiae* to zahteva. Verniki jim zamerijo. V obeh primerih je težko. Gorenjske fare še vedno čakajo duhovnikov. Kdor ni potrjen od notranjega ministrstva, ne sme niti privatno maševati na Gorenjskem. Gospodje že tri tedne tavajo po Ljubljani in čakajo, kdaj bodo krajevni sekretarji dali milostno spričevalo o njih. Nekateri taki sekretarji pa kar izjavljajo: Saj ga ni treba, se boste že odvadili ob nedeljah hoditi k maši, kot sem se jaz, itd.

Bližajo se volitve, gorré, če se bomo vzdržali. Že obljublajo. Celu nune hočejo na voliščel! Da boste videli!!!

Iz dežele prihajajo glasovi, kako silno so ljudje nezadovoljni, pa ne le Dolenjci, ampak tudi Štajerci in celo Gorenjci. Sedaj tudi po deželi zelo zapirajo, posebno na Štajerskem. Na Hrvaškem pravijo poznavalci razmer, je 80% ljudi za kralja in proti Titu, v Srbiji silno močna opozicija. Nadškof Stepinac je izdal silno ostro krožnico o verouku v šolah, ki je na Hrvaškem v ljudskih šolah in v nižji gimnaziji fakultativen, v višji gimnaziji pa odpravljen. Ujčič molči. Kamlu bo eno leto, odkar ima novo oblast, pa še ni dobil dinarja plače. Tudi pri nas ne dajo duhovnikom sedaj nobene plače; pravijo, da ko se bo to uredilo, ko bodo potrjeni od notranjega ministra. Silno so se ljudem zamerili z zamenjavo denarja. Sami priznavajo, da so v velikanskih škripcih zaradi tega. — Danes se je pričel popis živil tudi po privatnih hišah po Ljubljani, po kmetih so to storili takoj in tudi vzeli.

Število kočevskih žrtev: 3.000!!!

Kostka*

Ljubljana, dne 11. avgusta 1945

Amnestija je tu. Prihajajo domov iz sodnih zaporov, iz prisilne delavnice, iz taborišča v Št. Vidu in Teharjah. Ljudje so izmозgani, zlasti madina. Od domobrancev prihajajo večinoma le mladoletni. O drugih ni sledu. Trdi se, da so tam pa tam v taboriščih, na delu itd. Ali resnica je najbrže precej drugačna. Kočevski gozdovi — ... Govorilo se je o 3.000 naših ljudeh, ki so bili zverinsko pobiti v Kočevju brez sodbe. Partizanski major je priznal, da je bilo res pobitih 730 domobrancev in priznal je tudi način. V neki grapi so jih nabasali skupaj, bregove podminirali, in vse skupaj je pokrilo kamenje in zemlja, da ne bo mogoče ugotoviti, kje se je to zgodilo. Eksplozije so se takrat slišale 20 km daleč. Sicer je isti major trdil, da se pripravlja v okolici Kočevja taborišče za domobrancel in za tiste, ki jih bodo še pripeljali. Zdi se, da so to samo

besede. — Točno se je zvedelo o velikem pokolu domobrancev v Hrastniku v noči od 5. na 6. julij. Celo noč so jih vozili v kamionih, jih pretepali in napol pobili in pometali v sesedle rudniške rove. Novomobilizirani partizani pa so navažali zemlje in pokrivali trupla. Okrog 5 jih je živih iz groba ušlo. Čez nekaj dni pa je nastal tak smrad, da ljudje niso mogli daleč naokoli delati na polju. Očividec, ki je z zemljo pokrival trupla, je trdil, da je bilo tam pobitih domobrancev vsaj 1.500... To so bili tisti nesrečneži, ki so jih tiste dni odpeljali iz Teharij. Ljudje, svoji domobrancev, za to še malo vedo in še vedno upajo in pričakujejo. Mlade žene pričakujejo svojih mož-oficirjev, a ni glasu. Ljudje bodo obupovali, ko bodo zvedeli. Že se slišijo glasovi, kako so nas mogli tako daleč zapeljati in nas varati, ko pa so vedeli, da ni nič res z angleškimi obljubami.

Kot vse kaže, nas more rešiti edino izredno božje usmiljenje in pomoč. Mogoče vas bo zanimalo, da se je na Hrvaškem pojavila med partizani čudna bolezen, ki sliči obsedenosti. Lezejo po štirih, lajajo, grizejo zemljo in zidove. Pripovedoval je duhovnik, ki se je o tem na lastne oči prepričal. Povedal je svojemu bratu-zdravniku, in ta mu je povedal, da imajo takih primerov že nad 400. Tudi pri nas so se že podobni slučajji pripetili. Videli so dve taki partizanki v vlaku. Veliko se govori tudi o prikazovanju Matere Božje na Hrvaškem na kraju Bošnjaki. Prikazala se je na vrtu, kjer so isti dan preje pobili 120 ljudi. Govori se, da je prelito že dosti krvi in sedaj naj se predvsem moli za spreobrnjenje grešnikov.

Duhovnikov je še vedno zaprtih 38. Amnestija je sedaj poslala domov le dr. Oražma, župnika Oražma in Hrasterja iz Maribora, ki so ga po prihodu iz 4-letnega bivanja v Dachau še isto noč zaprli in je kak poldrugi mesec bil zaprt v Ljubljani. Na novo so zaprti: župnik Cerkovnik, kaplan Brulc, p. Jožef Schneider, kartuzijan, kaplan Ogrinec, župnik Supin. Snoči so zaprli tudi ravnateljca Osana. Skrbno pazijo, da ne bi bile ječe prazne.

Kostka

* Ni gotovo, da se pod imenom Kostka skriva Stanislav Lenič; je pa precej verjetno takó. (Op. ured.)

Iz Vetrinja preko Teharij v Ljubljano *

V Vetrinju, da bom le malo časa, potem, da nas odpeljejo v Italijo. Mendà, da gremo v Bari; nekateri so trdili, da južno od Rima, drugi zopet, da celo v Kairo. Domobrance, da bodo priključili ostali jugoslovanski vojaki, ženske bodo pomagale pri pranju in kot bolničarke. Dokaj dobro urejeno življenje se nam je obetalo. Pod anglo-ameriško zaščito bomo ter daleč proč od rodnih ubijalcev. 27. V. je prva odšla tehnična četa. Še isti večer je prišel na štab slovenskega domobranstva neki naš vojak in povedal „oču Krennerju“, da so Angleži predali v Podrožci domobrance partizanom, da so jih ti naložili na vagone in jih odpeljali. „Oča“ so se razjezili in „razširjevalca alarmantnih vesti“ vtaknili v zapor. Da se je isto zgodilo s Srbi, ki so jih že dober teden preje odpeljali v isto smer, je trdilo več vojakov. Saj tudi tega nihče ni mogel verjeti, da gremo v Bari! 28. V. 1945 je odšel naš dopolnilni bataljon, fantje so bili precej pobiti! Nikdar nismo bili vražjeverni, danes se jih je pa mnogo od njih menilo o sanjah, ki so jih imeli, da so nas Angleži prodali partizanom. Neka mōra je legla na ves bataljon. Naš poveljnik je bil pobit, čeprav je fante navduševal. Ni mogel razumeti, zakaj so angleške oblasti tako skrivnostne, da nočejo in ne marajo izdati, kam nas bodo peljali. Zakaj so potem dejali, pravi naš stotnik, da, če se jim ne bomo pokorili, da bodo nastopili proti koncu tudi z orožjem, zakaj, pravijo, naj jim glede tega čisto zaupamo! To je dalo vsem misliti. Vendar pa vernih fantov ni preveč iztirilo to domnevanje in govorjenje, ker so zaupali v božjo pomoč. Angleži so nas naložili na tovarne avtomobile, katerih strehe so nosile rdečo zvezdo! Marsikateri dovtip je padel na ta račun.

Na našem avtomobilu je postalo neki ženski slabo. Angleža sta jo povabila, naj pride z njima. Razvil se je pogovor, tolkla sta laščino. „Sedaj greste domov v Jugoslavijo. Vsak mora na svoj dom, tudi domobranci, nič hudega se vam ne sme zgoditi. V začetku julija bomo pa mi prišli v

vaše kraje. Čez 6 mesecev, to je oktobra, bodo razmere pri vas že urejene. V teku dveh mesecev (julija) bomo obračunali z Japonsko." Smejali smo se temu besedičenju, češ, saj smo bežali pred njimi, to je nesmiselno.

Južno od Celovca smo pričakovali, da zavijemo proti zapadu. Pa smo šli v obratno smer. Fantje so razpeli časopise z zemljevidi. Kam nas potem peljejo? V Št. Ilj proti jugoslovanski meji. Ne, ne, so zatrjevali vsi vprek, ne k partizanom, ne, samo živi ne tja, ne gremo k partizanom! Ti kriki so postajali že bolesteri, poteze na obrazih domobrancev so se zaostriale, oči so se jim povečale, prsa so se jim neenakomerno dvigala. „Fantje,“ povzame stotnik, „povejmo si resnico, k partizanom ne gremo.“ Domobranci so planili nadenj. „Molčite, pamet, Angleži tega nikdar ne bodo storili, saj so obljubili, da smo pod njihovim varstvom in zaščito.“ Avto vozi v smeri Pliberka! „Žene, rešite se vsaj ve,“ je zakričal stotnik, „zbežite, partizanom v roke ne gremo.“ Vse, razen ene, so zbežale z avtomobila. Tudi nekaj domobrancev je skušalo uiti, a so jih Angleži z naperjenimi puškami potisnili nazaj.

V avtomobilu je nastala panika, resnica se nam je pokazala v vsej luči. Fantje so se drug za drugim sesedali na nahrbtnike. Besed ni bilo iz njih ust. Na travniku avtomobile ustavijo, postrojijo nas v vrste in preiščejo prtljago. Ure, kolikor jih nismo skrili, nalivna peresa, nože in drugo prtljago, kar jim je ugajalo, so Angleži pokradli. Vodili so nas skozi močvarast travnik, tako, da smo noge komaj privzdigovali iz blata. Usmerili so nas na kolodvor v Pliberk. „Ali gremo res k partizanom?!“ Samo prikimavanje. Kaj bodo z nami? Na to vprašanje se je zazrl v nebo, oči so mu bile motne, premagal se je, da mu solze niso zdrknile preko lic. „Kaj bo s teboj?!“ je izvil iz sebe: „Bog nam pomagaj!“ Še nekaj korakov in naleteli smo na prvega partizana. Fantje so se spogledali...

Dospeli smo na kolodvor. Cela jata srbijanskih banditov se je zakadila v nas in zahtevala, da razložimo svojo prtljago. Foto-aparate, daljnogleda, nože, britve so pobrali. Ko so fantje le prosili, da jim dajó nazaj, so jim dejali — tja, kamor greste, britvic ne boste potrebovali. Zbudil se nam je sum. Tirali so nas kot živino na kolodvor. Iz zaprtih živinskih vagonov so že žalostno gledali domobranci našega bataljona. Med potjo, še preden smo se pred vagonom ustavili, so partizani obkolili naše fante in jim strgali opasače, jim sezuli čevlje, če so jim bili všeč. Isto so naredili z dobro in čedno uniformo. Zaprli so nas v vagone.

Sonce je še precej visoko stalo na svodu, vsi onemogli in izmučeni, bolj od pričakovanja kot od napora, smo posedli po tleh. Noge smo imeli tesno skrčene ob sebi, ker smo bili sila natrpani. Vsi smo se spogledali: „V Turjak gremo,“ se oglasi nek poročnik. Fantje so hitro dvignili glave — v smrt, so zrl vprašujoče, v smrt?, da, v smrt, so pritrdilno sklonili z glavami. Vlak je potegnil, smrt, smrt, mučenje, smrt, je kluvalo v naših srcih. Ti dve besedi, sta gledali našo notranjost. Domobranci so iz listnic potegnili slike domačih, ki so jih imeli s seboj. Nek poročnik je vzel sliko žene v roko in je dolgo motril. Strgaj vse slike, so mu svetovali. Ne, te ne dam, ne, ne, ne dam je ne, trgalo se je v njem. Sleherna žilica na obrazu mu je trepetala — samo besedica Bog se je slišala iz njegovih ust. Dolgo je še držal sliko nje, ki mu jo je Bog komaj dobro izročil. Naslonil se je na steno vagona in zaprl oči. Roke so se mu tresle, žile so postajale napete, slika je trepetala, kot je trepetala njegova žena, ki je sedela poleg. Naslonil si je ženino glavo na svoja ramena. Dolgo je zrl v njen obraz, kot, da si ga je hotel za vedno vtisniti v srce. Saj je bil prepričan, da jo ne bo videl več.

Postalo je obupno. Fantje so uničevali dokumente, trgali slike, metali skozi okna epolete. Ali gremo v smrt? Najbrž, je izjavil poročnik. Bodi močan, ga je bodrila žena. Zaupajva Bogu, mu je šepetala, saj naju čudovito vodi, priporočiva se Srcu Jezusovemu, saj On bo stalno z nama. Ono nam je v vseh velikih stiskah pomagalo, pa bo tudi sedaj. Le moliva k Bogu, da če umrjeva, naj oba. Molila sta kesanje. Če Bog od naju zahteva smrt, ko sva namerila prve skupne korake mu bova darovala življenja, saj nama je dal to, česar sva ga prosila. Globok mir je zapljal na obrazu teh dveh. Kaj bodo storili z ženami? Beseda harem, kako kruta si... — Ne, saj ne, Bog je z nami, saj še nikdar ni bil tako blizu, kot je v tem trenutku.

Zaróžljala so železna vrata. Noter sta stopila dva partizana z naperjenima revolverjema. „Gde imate satove, penkala, damske usnajte torbice, čižme?“ Če kdo ne bo dal, so zaróžili, ga ustrelimo, če bomo kaj dobili, ker bomo vse preiskali. Vse smo izročili. Zaprli so spet vrata. Nek domobranec je pogledal skozi okno: „Prasica bela, svinja hudičeva, češ, da te ustrelim,“ se oglasi spodaj slovenski partizan. V smrt gremo, povzame zopet nek domobranec. Fantje so komaj lovili sapo. Glave so sklanjali prav na kolena. Smrt, je dejal eden, smrt je povzel drugi.

Stemnilo se je. Vrata vagona so se ponovna odprla. Partizani so prišli zopet z revolverji nad nas, preprejano z novimi zahtevami. Kako radi bi jim dali vse, vse kar smo imeli, samo, da bi

nas pobili čimprej. Trda noč je že bila, ob eni strani vlaka reka, ob drugi gozd. Dravograd je že za nami. Vlak se kot bi butnil, ustavi. Sedaj, vzdikne nek domobranec, nas bodo peljali v gozd in postrelili ali pa potopili v tej vodi. Srce je že zastajalo v prsih, se je trlo, glava je bila težka, moč je pošla. O, kako sladka bila bi smrt, kako odleglo bi nam vsem. Vlak ponovno potegne, toda nazaj v smeri od koder smo prišli. Vsi pogledi so bili vprašujoči. Nihče tega ni razumel. To se je večkrat ponovilo. Vozili smo se dolgo. Vlak se je pričel ustavljati: presice bele, k.b., psi švabski. S temi vzdikli so nas pozdravljali na kolodvorih. Ustavili smo se v Slovenjgradcu. Uvrstili so nas v štiristo. Na gosto, na meter razdalje so nas zastražili in peljali v noč. Vlekli so nas po cesti, po ulicah mesta; domobrancem je nekoliko odleglo. Spremljali so nas srbski partizani, ki nas niso preveč hrulili — ženam in otrokom so bili naklonjeni. Kam gremo? Morda v gozd, ki leži pred nami, da nas bo vzela noč?

Hodili nismo več dolgo, ko nas pripeljejo do poslopja, ali je bila šola ali tovarna, ne vem. Na dvorišču so takoj imenoma pozvali stotnika, naj se javi. Na njih ukaz je poklical vse oficirje in podoficirje. Žene niso jokale, ko so jih ločili, le druga drugi so šepatale, molimo, sedaj jih peljejo. Pride nek Srb in nas vprašuje, od kod smo, zakaj smo šli in drugo. Bil je dober in tudi povedal, da bodo oficirje odbrali in bodo ti ločeni od navadnih vojakov. Peljali so tudi nas v sobe. Nek partizan, Čeh po rodu, nam je bil silno naklonjen, prav tako našim fantom. Neprestno je hodil v sobe, nas ogovarjal in pripeljal še druge partizane. Tudi partizanke so prišle, nas zaničljivo ogledovale in iz njih ust je priletela marsikatera pikra beseda.

Pol treh zjutraj je bilo, ko smo polegale, nobena ni upala zadremati, ker smo poznale partizane, poleg tega pa še Srbe! Ob pol štirih pride nov transport naših ljudi. Naša soba je bila natrpana, da ni bilo moči ležati. Čakale smo samo, kdaj pridejo, da nas postrelijo. Drugo jutro so že na vse zgodaj prihajali naši možje k nam v sobo. Partizani so jim sicer prepovedali, toda naši fantje se niso ozirali na to. V umivalnici smo se potem dobili. Niso več tako pesimistično mislili, ker so jim partizani sami rekli, da jih ne bodo pobili, toda verjel jim nihče ni. Že dopoldne so jih sortirali, oficirje in podoficirje — jih dali v posebno sobo. Postrelili jih bodo, so pričele ženske. Nekaj so jih že. Oficirji bodo šli vsi. Odpirala se je že rana za rano, kot nož so rezale te besede. Kamlu nato smo vse te odbrane zopet videle. In potem so jih tisto dopoldne, 29. V., pričeli odpeljavati. Pozabila sem na vse, pozabila celo na Boga, tako velika bolečina je bila. Drugi dan so prišle preiskovat partizanke; kar jim je bilo všeč, so nam pobrale. Gozdarje so nam pobrle z nog in nam dale njihove strgane „šuhe“. To se je ponavljalo skozi tri dni, vendar smo med srbskimi partizani našle tudi na dobre ljudi. Med njimi je bil nek Slovenec, ki nas je vedno opozoril preje na kako stvar, če je bilo treba, kot: skrite ure in prstane, partizanke jih hočejo, delale bodo preiskavo. Obrazložile smo mu, zakaj smo bežale od doma. Nekaj časa je poslušal, potem so se mu udrle solze in je jokal kot otrok. Bil je prisilno mobiliziran. Kadar smo potrebovale zaščite, smo se vedno obrnile na tega Gorenjca. Nove domobrance so vedno dovažali. Ti so morali vsak dan snažiti in kopati iz stranišč, ki so bila obupna. Hrane so nam dali malo. Na Rešnje telo so nas odpeljali, rekli so, da gremo domov. Po stopnišču tega poslopja so fante pretepali. Natrpali so nas na ušive živinske vagona. Pričeli smo z rožnim vencem. Eden od obeh partizanov, ki je spremljal naš vagon, je z nami molil, drugi se je pa v kotu naslonil, se odkril in se je delal kot da spi. Peljali smo se nekako pol ure, nato so nas napodili iz vagona. Rekli so, da bomo hodili 6 km peš, ker je proga razdrta. Tema je bila kot v rogu. Domobranci, ki jih je bilo na sto in stotine, so uvrstili pred nami, ženske pa za njimi. Vsi optljani, da je vsak nosil več kot 20 kg prtljage, smo hodili vso noč, lahko rečem skoraj s „trčečim korakom“ 28 km in ne 6 km, kot so nam sprva trdili. In smo hodili vso noč, smrtne težave so nas obhajale, vsi smo bili že izmučeni, pa se nismo smeli toliko ustaviti, da bi počakali za pet minut. Partizan nas je tepel s puškinim kopitom, če je katera zaostala. Zelo so topli tudi nekega domobrancia, 17-letnega fanta, ki je imel zlomljeno nogo in ni mogel dohajati ostalih fantov. Neki Srbijanci so se ponudili, da bi nesli kovčke ženam; res so jih ti nesli, pa tudi odnesli, da jih ni nihče več videl. Prišli smo skoraj do kolodvora (mislim, da skoraj do Velenja). Ustavili smo se. Nismo še kovčkov in torbic dali na tla, že smo morali iti nazaj, tako so nas več kot eno uro gnali naprej, potem za cca. 300 do 400 m nazaj. Z močmi smo bile pri kraju, molile smo, naj se nas Bog usmili, da bi vsaj deset minut počivali. No in kmalu so nas res vse nagnali na travnik, ves rosen in moker, kjer smo se morali vleči. Sprva nismo takoj ubogali, potem so nam zagrozili s strelji, nato smo se takoj vlegli in zaspali. Na kolodvoru so nas potem takoj naložili na vlak in peljali proti Celju. Med potjo so nas partizančki izzivali, me smo jih obračale hrbte, odgovarjati jim sploh nismo hotele. V Celju ustavi vlak, z naperjenimi puškami so navalili na nas, presice, k... bele, boste, če ne ustrelim, svinja. Marsikatera nam je padla po glavi, plečih ali kjer koli je zadelo. Ob tračnicah so nas razvrstili. Pred nami na cesti so bili v vrstah

natrpani domobranci. Nekatere, vse otovorjene so silili, da so tekli naprej, bili so med njimi stotniki, pomočniki, vojaki. O znanci naši, tudi te so spredaj uvrstili. Oni domobranci, ki so stali pred nami, so morali odmetati vse opasače, nekateri tudi čepice, potem je prišlo krdelo partizanov, si zbralo pasove in pričelo z njimi udrihati po fantih. „Kaj si ti?“ je rjul partizan na naše domobrance, „odgovori, ti si izdajalec, svinja bela, zločinec, izdajalec slovenskega naroda, presica, svinja bela hudičeva“ in še druge psovke so letele iz ust. Zaukazali so jim, da so naši domobranci kričali: „Mi smo izdajalci slovenskega naroda, mi smo zločinci slovenskega naroda, mi smo ubijalci slovenskega naroda.“ Če kdo ni dovolj glasno tega vpil, so ga udarili s puškinim kopitom, koder je priletelo. Naenkrat pride ukaz: Lezi! Fantje so morali sredi ceste v prah. Poljubljali so zemljo in z usti nosili smeti, papirčke in čike s ceste stran v jarek. Če je imel kdo premalo sklonjeno glavo ali hrbet, so ga udarili in topli. Redki so bili oni, ki jim ni tekla iz glave kri. Jopiči so jim bili krvavi, še na hlačah se je poznalo, kako je preko tekla kri. Ve svinje bele, ve izdajalske zločinke, boste vpile kot ti hudiči to, da ste izdajalke svojega naroda. Hočeš, svinja bela, tudi ti na cesto v prah? Udari hudiča, mu svetuje drugi partizan na konju in sem pa tja nas je kaj zaskelilo in zapeklo. Kakor fantje smo vpile: „Me smo izdajalke slovenskega naroda.“ Ko je prišel kak partizan mimo, smo brbljale potihoma, če ne smo molčale. Ob cesti je stal nek star mož: svinje, presice, k... bele, nas je zmerjal in v nas pljuval. Na oni strani ceste se je vil drug sprevod, nosil je na tabli napis: „Živel Tito.“ Med njimi je bilo precej žensk, ki so jokale. Drugače je bilo gledalcev silno malo.

Pomikal se je sprevod čez Celje. Prtljaga nam je postala pretežka, mnogi so odvrgli kovčke in nahrbtnike, zlate prstane; poročni prstani so ležali po tleh, strgan denar, zmečkani tisočaki so ležali v jarku, slike in dokumenti so plaval v bližnji vodi. „Ženi hudiče, naj svinje bele crknejo, če ne morejo več, ustrelj k... bele,“ so rjuli partizani. Ura je šla na poldne. Sonce je žgalo, lačni, utrujeni, vode nikjer; tam je tekel potok, pokrit z žabljim „kovtrom“. Mi nismo smeli po vodo, komandantje niso pustili, dva partizana pa sta se nas usmili in nam sama prinesla smrdljive umazane vode. O, polja in njive, kaj vse ste videle tiste ure, ko so hodili domobranci mimo vas! Štiri dni so bili že lačni, utrujeni do smrti, so morali teči po cesti, legati v prah in vpiti: mi smo zločinci, peti domobranske pesmi, vmes so jih topli, da je brizgala kri. Nismo mogli več, sedli smo sredi ceste, partizani so nam grozili, da nas postrele, vstati nismo hotele. Ko so nam namerili puške na prsa, smo se takoj dvignili, samo Bog ve, ki je bil vedno z nami, kaj smo doživljali takrat. Prosili smo ga, naj nas reši, da nas postrele, saj nismo mogli več. Od kolodvora do Teharij smo hodili več kot sedem ur (normalno se potrebuje 1 1/2 ure). Naprej, nazaj, naprej, nazaj. Oficirje in podoficirje so si posebno privoščili. Sredi Celja so jih precej slekli in sezuli, svoje raztrgane uši pa dali našim fantom. Nekateri so šli v samih spodnjih hlačah, drugi brez jopiča, tretji bosí. Žalosten pogled na te fante. Mnogim je tekla preko obraza ali tilnika kri. O Štajerska, kaj si storila, da Bog zahteva od nas pokoro! Še nikdar v zgodovini ni bilo tolikokrat izgovorjeno božje ime kot tedaj. Nahrbtnike, obleke, čevlji, konzerve, kovčki, prstani, to so bili špalir naši procesiji na prvi petek — 1. VI. Srce Jezusovo, usmili se nas, smo molile. Ozračje je bilo nasičeno s psovkami.

Nekako sredi poti med kolodvorom in taboriščem, so pozvali naše izmučene fante, da so nam morali nositi prtljago. Če je kdo ni takoj vzel v roke, so ga topli. Okoli dveh so nas pripeljali v taborišče. Naredili so nam preiskave, denar, zlato, to so prvo zahtevali, pobrali so nam dobesedno vse, pustili enkrat za preobleči in eno samo obleko. Dokumente, slike, sploh vse so nam vzeli. Potem ko so nas okradli, so nas zaprli v barako, da nas je bilo 25 do 30 v eni sobi. Ležati je bilo nemogoče, ker nas je bilo preveč. Partizani so takoj vdrli za nami, nas psovali in obkladali, me pa smo molile in se pripravljale na smrt. V baraki je vladal partizanski red! Metle sploh ni bilo, smetišnice poznali niso, stenice, uši, miši in podgane, so bile redni dnevi in nočni obiskovalci. Miši so ponoči hodile kar preko nas. Če je bil dež, smo sede spale, ker je na najmanj štirih krajih skozi tekla voda. V sobah smo bile zaprte. Na stranišče so nas spustili 4 krat na dan. Če je bil kdo bolan, je bila to njegova stvar. Jedli smo tri tedne, opoldne in zvečer: konjski „futer“, ki so ga Nemci pustili v magazinu, brez zabele in soli. Potem se je hrana nekoliko zboljšala, da je bil včasih preslan in neslan črn krompir, opoldne in zvečer pa eno zajemalko. Kruha prve dni nič, potem po 8 do 10 dkg dnevno. Zdravnik je včasih prišel, prijel za roko, odšel brez besed. Zgodilo se je, da sta bili dve bolnici z 41° vročine. Zdravnik sploh ni hotel priti. Edino zdravilo za vse bolezní je bila soda bikarbona. Sprva smo imeli dobrega paznika, pozneje so bile pa same surovine, ki so nas teple in psovale. Oficirčki so hodili večkrat na dan kontrolirat nas. Čevlji so morali biti „na biks“ in v vrsti, prahu ni smelo biti nikjer, ker, če ne, smo „čučale“, to je, delale počepe. Zmerjali so nas najnesramneje, vsaka druga beseda je bila kletev Boga. Me smo pa samo molile, vedno in neprestano. Zunaj na ostrem kamenju, zamrežene; na prostem so imeli

fante, spali so tudi na prostem en mesec, nekaj dni niso dobili hrane. Na stranišče jih niso pustili. Vročina je pripekala, fantje so omagali. Marsikateri ni mogel sam brez pomoči hoditi. Tepli so jih stalno vsak dan. Menda je bilo to namesto kosila. Višek svojega dejanja in zverinstva so dosegli na dan sv. Alojzija. Takrat je ušlo 7 oficirjev, ki se niso hoteli javiti. Med njimi tudi duhovnik Polda. S temi so pobegnili tudi partizanski stražarji. Enega teh domobrancev so na begu ustrelili in ga potem pripeljali nazaj v taborišče. Vsled tega so se drugi dan nad fanti maščevali. Ves dan so bili brez hrane, stati so morali na soncu, oni pa so se jim rogali. V smrtnih težavah so klicali ime Jezus, oni pa so se jim krohotali, mnogi so na glas jokali. Enega so pobili čisto do smrti. Partizani so zahtevali, da naši fantje izdajo še one, ki so med njimi oficirji. Potem so te dobili; tudi Praper je bil med njimi. (Vseh oficirjev je bilo sedem.) Ti so bili pobiti in krvavi ter so jih morali dolgo močiti v pralnici, da so zopet prišli k zavesti. Potem so jih „sodili“ in zaprli v temnico v klet. Naše fante so neprestano pretepali, celo domobranec je moral domobranca s pestjo v obraz, brcali so jih, morali so čučati tako dolgo, da so se onesvestili (primer: duhovnik g. Polda). Še z živalmi bi mogli delati drugače. Nekateri partizani, stari po 16 do 18 let, so kar streljali med nje. Precej so jih ranili, včasih, ko so bili partizani najbolj besni, so kar z motorjem zavozili med domobrance in se čez nje peljali. Vsi sestradani in izmučeni, polni uši niso dobili niti enkrat dovoljenja, da bi smeli v pralnico, kot smo šli civilisti, da bi se počeno umili in oprali. Ko so jih najbolj zapirali, smo me zanje najbolj molile, čeprav so morale one, ki so molile naprej, iti snažiti stranišče; tudi fantje civilisti so opravljali isti posel. Tudi te so topli in jih mučili na različne načine. Čudno je, da smo bile prve tedne prasice, vlačuge domobranske; čimbolj pa je šlo proti temu, da nas izpuste, so nas pitali z dušicami, punčkami itd. Nekoč so pridrveli v sobo z naperjenimi revolverji nad neko nosečo ženo in jo hoteli ustreliti, češ, da je gledala skozi okno, ker je bilo to prepovedano. Pa reva že tri tedne sploh ni šla iz sobe, ker je bila splošno oslabela. Taki primeri so se stalno ponavljali. Večkrat nam je bilo tako nevdržno, da smo jih resno prosile, naj se usmilijo in nas postrelé. Od tam so nas odpravili domov v dveh dneh kot zločince.

Fotografirali so nas, dali smo prstne odtise in zasliševaja so potem poslali na kvarte v domač kraj. Trnjeva je bila pot, ne da se opisati vsega, kar smo doživeli. Mnogo je že pozabljenega in darovanega Bogu v zadoščenje in s priprošnjo, da nas reši pekla in prenovi slovenski narod.

P. S.: Neki Srb je čez 30 let staro ženo, vpričo njenega 7 let starega sina v vagonu posilil pred vsemi ljudmi. Odbiral je še druga dekleta, ki so v grozi in strahu pred tem skrivale glave v nahrbtnike. Duhovnik, salezijanec Jakob, je prosil zanje, pa so ga partizani pretepli. O vsem tem, je dejal gospod, bo pozneje spisal knjigo in poročal.

* Tu objavljeno pismo je iz leta 1945; točnega datuma ni bilo mogoče ugotoviti. Kot je iz vsebine razvidno, ga je pisala ženska roka, kmalu potem, ko je bila izpuščena iz teharskega pekla na „svobodo v rdeči raj“. V emigracijo je prišlo še isto leto. Odpošiljatelj oz. odpošiljateljica ni znana; lahko se samo približno sklepa. Ob branju teh vrstic so se nam kar sama vsilila nekatera vprašanja, kot na primer: Kaj poreče na to povojna generacija? Ali pa samo skomigne z rameni in še naprej časti in plačuje „heroje“? Ali pa: Koliko od tistih tisočev jetnikov z Golega otoka je tudi bilo udeleženo pri tem zverinskem ravnanju z našimi ljudmi in koliko od teh je takrat ali potem v svojih spisih obžalovalo ali obsojalo tako početje? Kateri objektivni zgodovinar bo mogel podati verno sliko iz tistih časov? Dediči rdeče tiranije pa še danes, gluhi in slepi, sklanjajo glave pred fetiši Broza, Kardelja, Kidriča, Mačka, Ribičiča...

BOŠTJAN ZMAGO KOČMUR

V oblasti evrokomunizma

Razpad in razplod marksizma (1)

„Marksistična ideologija je res mrtva, a njen strup se še zmeraj zažira v našega duha in življenje. Miselnost je mrtva, pa smo vendar še vedno njeni sužnji.“ (Aleksander Solženicin — Razgovor s časnikarji 15.4.1975)

Filozofska podlaga marksizma je sinteza angleškega ekonomizma, francoske revolucije in nemške idealistične filozofije (Fichte, Schelling, Hegel), katere bistvo je imanentizem — le tostransko gledanje. Druga sestavina je materializem (ateizem), tretja pa historicizem (duhovno in socialno življenje je determinirano po zgodovinskem razvoju). To filozofijo je Gramsci imenoval „filozofija prakse“.

Značilno za to filozofijo je, da ne priznava naravnega reda, ne objektivne resnice. Vse je relativno, tudi morala. Ta namreč temelji na resnici, brez katere morala ni mogoča. „Filozofija prakse“ vzpostavlja prvenstvo prakse in ekonomije, na političnem področju uveljavlja načela makiavelizma.

To je „moderni duh“, ki se je sicer otrešel kolektivizma, ohranil pa skupni imenovalci, ki je antropocentričen in ateistični sekularizem. V tem duhu se stikata gramscizem in gibanje t. i. „New Age — Nove dobe“, ki je preplavilo ves zapadni svet. S tem duhom je prepojena tudi slovenska t. i. „postkomunistična levica“. Gnili plod marksizma, ki je padel iz posušenega komunističnega drevesa, se je ob padcu ob trdo stvarnost razpočil, pri tem pa razpršil svoje strupeno seme, ki je padlo tudi na njivo nove slovenske levice, kjer je bujno vzkliko.

Ideologijo „postkomunistične levice“ je opredelil Tine Hribar v almanahu „Na pragu tretjega tisočletja“ pod naslovom „Duhovna prostost Slovencev“: Nova slovenska levica se zavzema za duhovno prostost, ki „ni na levi, ne na desni“. Osvoboditi se hoče od utesnjenosti Cerkve in partije. Duhovna prostost, trdi, da zagotavlja le sekularizirana civilna družba s polno avtonomijo kulture, znanosti, umetnosti, vere, ekonomije in politike. Avtonomost pa „izključuje vsako Institucijo, se pravi institucijo z metaavtonomnim statusom“. Pomeni prostost od blokade institucionalizirane revolucije in institucionaliziranega božjega kraljestva, kakor jo je opredelil Edvard Kocbek.

Klerikalizem — korenina zla

Potem, ko opredeli pojem „duhovne prostosti“, se T. Hribar spopade s klerikalizmom, ki ga istoveti s katolicizmom, ki da je korenina vsega zla na Slovenskem. Cerkvi očita prvenstvo klera pri razlaganju verskih resnic in pa hlepenje po oblasti. Vrhunec klerikalizma da predstavlja Katoliška akcija (KA), ki „izvaja ideološko nadzorstvo — skrbništvo nad laičnimi organizacijami“. Trdi, da je konfrontacija med KA in Partijo pripeljala do državljanske vojne.

Katolicizem in komunizem, piše T. Hribar, sta analogna po strukturi, metodah in cilju, ki je oblast. Slovenski komunizem, da je izšel iz cerkvene klerikalne tradicije: Načelo komunizma, da cilj posvečuje sredstva, naj bi bilo izvorno klerikalno načelo; tudi komunistična taktika prikrievanja pravih ciljev trdi, da je klerikalna taktika in metoda. „Zato bi mogli govoriti o tipičnem klerikalizmu slovenskega komunizma.“

Tine Hribar je vrgel blato klevete v obraz v martiriju preizkušenega slovenskega katolicizma in tako popačil njegovo pravo podobo, ga razvrednotil, čisto v skladu Voltaire-ovega bojnega krika: „Ecraséz L'infame!“ (Strite nesramnico!)

Po sledi Gramscijeve misli

Slovenska „postkomunistična levica“ skupaj s prelevljenimi komunisti ima Gramscijevo šolo.

Antonio Gramsci — oče evrokomunizma — uči, da nasilna proletarska revolucija, ki sicer vrže politično superstrukturo, za trajno ne uspe, ker se preveč opira na nasilje, ki ne prepriča. Zato daje prepričevanju prednost pred nasiljem, ki se mu sicer ne odreka, in kulturi prednost pred ekonomijo.

Za trajno spremembo družbe, uči, so odločilni „intelektualni pogoji revolucije“. Potrebna je duhovna sprememba mase, sprememba prevladujočih nazorov v civilni družbi. Marksistična ideologija mora prepojiti družbo tako, „da vsa kultura samohotno zaduha materialistični svetovni nazor“.

Gre za kulturno pronicanje v družbo, ki jo izvaja marksistična elita, ki mora biti nosilka resnice, ustvarjalka javnega mnenja. Prevzgojiti mora maso, da bo zavrgla „starinsko“ gledanje na življenje in se oklenila „modernega“ posvetnjaškega nazora. Izvajati mora „intelektualno hegemonijo — podobno kot Cerkev v srednjem veku“ — s ciljem, da materialistično pojmovanje življenja množice prepoji. Po tej poti bo politična oblast, kot zrelo jabolko, sama padla, za trajno v roke komunistov.

Taktika in metode marksistične penetracije v civilno družbo

Za doseg komunistične oblasti Gramsci priporoča naslednjo taktiko boja:

1) **Kulturna ofenziva preko „komunikacije idej“**, t. j. preko univerz, kulturnih ustanov, šolskega sistema in učil, ter zlasti preko javnih občil, ki morejo za trajno spremeniti prevladujoče nazore v družbi.

2) **Razdejanje in razkranjanje krščanskega svetovnega nazora** in uvajanje novega materialističnega svetovnega nazora. Glavni sovražnik je krščanstvo, kateremu je treba izprazniti vsebino tako, da se vera sekularizira in pomeša z marksizmom. Zvarek naj bi bil krščanski marksizem, kar je pri nas realiziral, od nove levice zelo cenjeni E. Kocbek s krščanskimi socialisti v OF.

3) **Poškodovanje mehanizma civilne družbe**. Napad je treba naperiti predvsem na prevladujoči sloj intelektualcev, tako, da izgubi soglasje civilne družbe. Da se vodilni manjšini izpodkoplje ugled in postavi pod vprašaj vrednost njenega svetovnega nazora, se je treba posluževati jedke kritike, ki naj seje dvom glede pravšnosti linije in glede sposobnosti in moralne vrednosti vodnikov. Razbiti je treba njihovo organizacijo in ustanove. Razkrojiti na znotraj vrste vodilne manjšine, obenem pa vplivati na maso v smislu marksističnih interesov. (1)

Gramscizem je skupni imenovalc slovenske združene levice, ki se trudi za trajno vcepiti materialistični svetovni nazor, kot prevladujočo miselnost v slovensko družbo, obenem pa zavarovati za vse rodove „revolucionarne pridobitve“ „novega razreda“.

Divji jagi na slovensko desnico (katolicizem), se je v veliko začudenje pridružila z jedko kritiko sama prvoboriteljica za slovensko narodno spravo — „slovenska Antigona“, Spomenka Hribar, ki je svoj novi (?) kulturnobojni stav ovekovečila 18. 4. 92 v obširnem članku v Delu z naslovom: „**Zaustavite desnico**“. V njem izpove svoj marksistični in narodnoosvobodilni credo pa svojsko pojmovanje narodne sprave.

V skladu s komunistično taktiko prikriva svoje prave namene in se v borbi proti Peterletu in proti desnici (katolicizmu) posluži starega trika za zavajanje ljudi: „Primate tatu!“ Razen tega svoj napad na slovenski katolicizem kamuflira z borbo za „duhovno prostost“ Slovencev.

„Primate tatu“

Medtem, ko je združena leвица v naskoku za ponovno prigrabljenje tudi formalne politične oblasti (dejansko jo je že imela) izpodkopavala demosovo vlado — realizacijo slovenskega političnega pluralizma — in potem, ko je D. Rupel s svojimi marksističnimi somišljeniki razbil Demos in se povezal v enotno fronto z Ribičičevimi komunisti, s tem polariziral slovensko politiko, se je zdelo ge. Hribarjevi potrebno, da še s svoje strani podpre komunistično „enotno fronto“ z napadom na desnico, češ, da blokira „duhovno prostost“ Slovencev.

Borba za duhovno prostost Slovencev

V smislu Spomenkine „deklaracije“ desnica ogroža slovensko „duhovno prostost“ v treh smereh:

- z rekatolicizacijo slovenstva in z nastopanjem v imenu absolutne resnice;
- z antikomunizmom, ki temelji na svoji edinovneljavni resnici, ko postavlja na laž mit NOB, ki je bila le krinka za revolucijo;
- z odklanjanjem narodne sprave, ko v smislu svojega antikomunizma zahteva kaznovanje zločincev in popravo krivic, kar da priča o odsotnosti ljubezni in tolerance do bližnjega;
- s težnjo po utrditvi svoje oblasti preko gospodarske reforme.

Rekatolicizacija slovenstva

Očitno je Spomenki, kakor tudi vsej novi levici, največja ovira na poti za „duhovno prostost Slovencev“, katolicizem, ki ga identificira s prilepko desnice oz. klerikalizma, ki da je korenina vsega zla na Slovenskem. Gospo Hribarjevo naravnost stresa groza ob misli na možnost „rekatolicizacije slovenstva“. Saj bi s tem izgubili „vse srečne dosežke naše povojne graditve“ (2) t. j. izgubili bi hegemonijo marksističnega svetovnega nazora v slovenski družbi in izgubili z ropom in umori prigrabljeno posest in privilegije „novega razreda“.

Zdi se ji „kakor, da bi se ponavljala zgodovina izpred petdesetih let“: nastopanje katoličanov v imenu absolutne resnice, religiozne oddaje v TV, verska propaganda preko Karitasa, izpovedovanje krščanskih norm glede na seksualno moralo in v zvezi s tem razglašanje splava, kot umor človeka, pa še Peterletovo krščansko poslanstvo in identifikacija kristjanov s SKD. Skratka dogajajo se strašne reči. Upreti se je treba pohodu klerikalizma.

Osnovni Spomenkin problem je **vprašanje resnice**; omenja jo devetnajstkrat v svojem sestavku. Zamerja desnici zlasti to, da nastopa v imenu neke absolutne resnice in nekih absolutno veljavnih moralnih norm. Pri tem sama dopušča (priznava), da je, oz. bi bil edini absolutum Bog. Ker pa kot ateistka „dokončne — v Bogu — utemeljitve, osmislitve“ nima, tudi v moralnem redu ne more „ločiti dobrega od zla“. Vse je relativno. Zato tudi množičnih pokolov Partije ne more obsoditi: „Ni odgovora, ki bi dejanje dokončno opravičil in tudi ni odgovora, ki bi to dejanje dokončno obsodil.“ A kljub temu, da ne more „ločiti dobrega od zla“, ta v nebo vpjioči kajnovski zločin še glorificira, kajti „ta zločin je hkrati začetek... samopotrditve naroda, nekakšna samoustanovitev“.

„Ta poboj je takšne vrste zločin, ki nas vzpostavi na novo“ piše ga. Hribarjeva. „Brez tega poboja ne bi bili to, kar smo in kakor smo za vso našo prihodnost vnaprej.“ (3)

To je Spomenkina „resnica“, ki ni nič drugega kot afirmacija moralnega nihilizma, ki ga jemlje nase kot „svojo lastno blaženo krivdo“. (4)

Spomenka Hribar piše, da je cilj nove levice „boljše življenje“ in „blaginja državljanov“, zagovarja pa splav, o katerem sodi Anton Trstenjak, da „splavi v Sloveniji mejijo že na narodno samomorilstvo. Gre za preživetje slovenskega naroda kot naroda... V Sloveniji se število splavov sumljivo bliža številu rojstev“.

„Vseeno je, kakšno imam osebno stališče do splava; odločilno je to, da kot Slovenec, član maloštevilnega naroda, ne morem biti brezbrizen do splava. Čega namreč še naprej pospešujemo in zagovarjamo, bomo kmalu ves slovenski narod spravili nekam po vodi do Črnega morja, v katerem se bomo dokončno potopili“. (5)

Spomenka opravičuje genocid Partije z „blaženo krivdo“ in „srečnimi dosežki“ komunizma, narodni samomor pa z boljšim življenjem „egoističnih posameznikov“.

Spomenka Hribar pojmuje „duhovno prostost Slovencev“ v smislu „modernega duha“ sodobne zapadne družbe, o kateri pravi Dokument papeškega sveta za družino, da je pasivna, s konsumniškim življenjskim stilom, kjer je vse dopustno, sekularizirano in brez idealov.“

Gre za družbo, v kateri se zdi, da ima prvenstvo „kultura smrti, ki ima splav in evtanazijo kot dobrini in pravici“.

„Ni čudno, da se je izgubil smisel za življenje, da se je oseba izpraznila svojega dostojanstva in je bila pripeljana do propada in samouničenja“. (6)

„Antikomunizem... bistvo naše narodne biti“

Nikolaj Berdjajev („Novi srednji vek“) ugotavlja, da so v Rusiji boljševiki vzpostavili kraljestvo laži, v katerem živi ruski narod v ozračju nekakšnega skupinskega začaranja, ki ga pogreza v čaroben sen in ga drži ujetega v začaranem risu nerelanege sveta umetnega konstrukta. „Rusijo je treba odčarati,“ pravi, „to je glavna naloga!“

Tudi naša glavna naloga je odčarati Slovenijo od lažnega konstrukta naroda osvobodilne borbe, ki ga vzdržuje Spomenka, češ, da NOB ni bila samo revolucija. Glede tega je SPE prispevala ogromno literature, a bolj prepričljivo za levico bo pričevanje Dušana Pirjevca-Ahaca, bataljonskega politkomisarja in polkovnika OZNE, kot ga je objavila Nova revija šte. 45.

V svojem dnevniku piše: „Slovenski komunisti povečujejo svoja najbolj totalitarna dejanja... Kar počenjajo, ni nič drugega, kot poskus radikalnega prikrivanja resnice (str. 27).

„Partizanstvo se na Slovenskem dovršuje samo kot nacionalna revolucija, t. j. nacionalnost je potrebna... za prikrivanje njene resnice“ (15). OF (je bila) taktika... Vse komandne pozicije v partijskih rokah (so bile) zametek in garancija diktature proletariata“ (17).

„V začetku smo se izogibali temu, da bi govorili o socialistični revoluciji... da ne bi sovražnikom dajali možnosti, da bi... ljudi zastraševali s komunizmom. Vendar je bilo jasno po tistem, za kar smo se bojevali, da je to revolucija in kakšna revolucija“ (35).

„Razredni boj se je godil, vendar je bil kot tak vseskozi prikrit in skrit, ter se je lahko dovršil le v tej skritosti in zaradi nje.“ Tako so „komunisti dosegli absolutno oblast“ (37).

KPS je cinično ponaredila slovensko zgodovino, da legitimira grozodejstva, ki jih je izvrševala med revolucijo in po njej in ki presegaajo vse grozote, ki smo jih kdaj v zgodovini utrpeli.

Z mitom NOB partija in njeni sopotniki opravičujejo genocid lastnega naroda in legitimirajo za pravno državo nevzdržne privilegije in z ropom pridobljeno premoženje.

Spomenka je v velikih skrbeh, če uspe zahteva desnice po spremembi imen ulic. Medtem ko so v Rusiji, prve dneve osvobojenja izpod komunističnega jarma prevrnili spomenike „narodnih herojev“, preimenovali Leningrad nazaj v Petrograd, ukinili komunistični časopis „Pravdo“, se pri nas v dveh letih demosove vlade ni nič spremenilo. Spomeniki rdečih „narodnih herojev“ so nepremakljivi „za vso našo prihodnost vnaprej“. Nepremakljiva je tudi birokratska in kulturna struktura proslulega tiranskega režima. Res „sramota naše zgodovine“.

Narodna sprava

„Sprave ni,“ piše Spomenka, „ker antikomunistična stran... meni, da ima Resnico v zakupu in ker je izrinila iz srca ljubezen do bližnjega... Danes se javno piše, da so se spravo izmislili komunisti, da bi se izognili kazni in maščevanju... iz takih izjav (je) jasno za kaj gre njim: za kazen in maščevanje.“

Spomenka ima svoje pojmovanje sprave, ki je predvsem z mrtvimi: dostojen pokop in svečke na grob in stvar je opravljena, travma zaceljena! Med živimi pa se ne sme terjati kazen za zločine, ne zadoščenje za krivice, kajti to da je proti krščanski ljubezni. Zato naj vse ostane pri starem.

Spomenka je v osnovni zmoti, ko misli, da more iti ljubezen mimo ali proti pravičnosti. Ljubezen in pravičnost sta neločljivi sestri. Ljubezen brez pravičnosti je samoljublje in krivica.

V to problematiko je posvetil z močno lučjo pater Lojze Kukovica v članku: „Nekaj misli o narodni spravi“.

Piše: „Sprava se začne uresničevati, ko krivec svoje zlo prizna, ga obsodi... ter pokaže svojo pripravljenost, da dá primerno zadoščenje... s strani tistega, ki je krivico trpel“ pa pripravljenost za odpuščanje.

„Odgovorni (za poboje) morajo priti pred narodno sodišče, da se uradno in vsemu narodu pove vsa resnica in krivci obsodijo.“ (7)

To je potrebno kot trdi Aleksander Solženicin (Otočje Gulag) za očiščenje dežele: „Dežela, ki je... s sodnega stola obsodila zlo, se očisti od njega... Pred našo deželo in pred našimi otroci smo dolžni iskati vse (zločince) in soditi vse!... Ne toliko nje, kot njihove zločine. Doseči, da vsak izmed njih vsaj glasno izpove: „Da, krvnik sem in morilec!“... Kadar k zločinu molčimo — ga sejemo.“

Ker je nekaznovanje (nekažnivost) zločincev korupcija, napad na javni blagor, kar je nezdržljivo s pravno državo, za kar se poteguje tudi Spomenka (m. op.) „bo morala... javna oblast,“ v imenu narodne skupnosti obsoditi krivce in v imenu iste skupnosti dati prizadetim dolžno zadoščenje in jim popraviti škodo.“

Med ta zadoščenja pisec našteva: odpraviti proslave in praznične dneve, ki spominjajo na NOB, spremeniti ulična in krajevna imena, odstraniti spomenike komunističnih „herojev“, popraviti vse učne knjige, ki potvarjajo zgodovino. „Resnična sprava je stvar pravičnosti, pravičnosti pa ni brez resnice.“

Resnica v zakupu in odstotnost ljubezni sta floskuli, s katerima hoče Spomenka naprtiti desnici odgovornost, da se ne doseže narodna sprava. Kakor da bi imela le ena stran pravico do ljubezni, druga stran, ki trpi krivico, pa le dolžnost potrpljenja, odpuščanja in pozabe — dolžnost sprejetja krivičnega stanja. To je res čista „razredna“ ljubezen, ki ni drugega kot cinizem, brezpravnost, atentat na skupni blagor državljanov.

Zgodovinski izziv

Z demosovo vlado in s samoodločbo smo Slovenci uspešno odgovorili na zgodovinski izziv: raztrgali smo suženjske verige jugokomunizma. Danes pa, ko so se slovenski komunisti ponovno polastili vlade, stoji slovenska družba pred novim odločilnim zgodovinskim izzivom: raztrgati verige slovenskega komunizma.

Komunistična revolucija je slovensko družbo razklala na dva sovražna razreda: na „novi razred“ izkoriščevalcev in privilegirancev in na brezpravni „proletariat“, ki so ga sestavljali katoličani, ki so živeli kot tujek v marksističnem sistemu. Partija je pripeljala slovensko družbo v kolaps, kar je začetek družbenega razkroja. A. J. Toynbee ugotavlja, da se proces razkroja neke družbe more razvijati na tri načine: ali tako, da se konča s samomorom, ali tako, da razkrojena družba preživi v okamenelosti, ali pa tako, da je razkroj izziv za novo ustvarjalno

manjšino, da pobudi novo rojstvo družbe.

Slovenska združena levica bi rada konservirala razkroj s tem, da bi pribila slovensko družbo na marksistični model „duhovne prostosti“, ki bi med Slovenci za trajno uveljavil hegemonijo materialističnega svetovnega nazora in v katerem bi „novi razred“ ohranil vse „dosežke“ revolucije in 45-letne tiranije. Razredna diskriminacija je tista, ki pogloblja socialni razkol in preprečuje narodno spravo med Slovenci.

Rešitev razkola in razkroja je le v novem rojstvu, v rojstvu krščanske civilizacije. Ta civilizacija pa pomeni predvsem pravno varnost, ki predpostavlja enakost državljanov pred zakonom, kaznivost zločinov, popravo krivic, sanacijo institucij, uveljavljanje večnih vrednot resnice, pravice, ljubezni in svobode. S tem civilizacija doseže socialni mir, solidarnost in edinstvo državljanov, kar je pogoj rasti, ki je v zapovrstnih uspešnih odgovorih na zgodovinske izzive, ki se v družbi, v vsaki etapi njenega razvoja, na novo stavljajo.

Pogoj narodne sprave je prostost od komunističnega kraljestva laži, kar bo omogočilo, da Slovenci pridobimo nazaj svojo zgodovinsko identiteto, osnovano na 1200-letni krščanski verski in kulturni tradiciji, ki jo je presekala boljševiška revolucija.

To je zgodovinski izziv, pred katerim stoji sodobna slovenska generacija.

Citati

- 1) Prim. članek L. M.: „Gramsci in njegova misel“ (Vestnik 1989/4).
- 2) Spomenka Hribar: „Krivda in greh“, str. 57.
- 3) Prim. ib. str. 40,45, 46.
- 4) Ib. str. 43.
- 5) Anton Trstenjak: „Misli o slovenskem človeku“, str. 134.
- 6) „Clarín“, 12. 5. 92.
- 7) „Duhovno življenje“ - junij 1992.

P.S.

Gornji članek, ki ga Vestnik zaradi višje sile zamudniško objavlja (prispevek je bil poslan uredništvu revije maja 1992), je priobčil „Slovenec“ v sobotnih prilogah 18. in 25. julija 92 in v ponatisu Ameriška Domovina. Sestavek je hotel predstaviti tedanji slovenski politični položaj. Urednik Vestnika ga objavlja, ker meni, da članek še ni izgubil na aktualnosti. Seveda je medtem slovenska civilna družba, z nesrečno volilno izbiro in še bolj z vstopom SKD v vlado komunistične levice, doživela usoden preobrat, ki zasluži nov komentar. Tega sem poslal „Zavezi“, ki ga je v odlomku priobčila v št. 8. Celoten članek dajem na razpolago uredništvu Vestnika, da ga po svoji uvidevnosti objavi v prihodnji številki.

Vodilna misel omenjenega razmišljanja je, da je SKD zaradi oportunitizma svojo dušo, prav po favstovko, prodala vragu za dvomljive strankarske koristi. S tem je zatajila svojo identiteto in se odpovedala svojemu zgodovinskemu poslanstvu, ki je, da pobudi temeljne spremembe v slovenskem političnem sistemu, ki ga tudi v dobi t.i. demokracije popolnoma obvladujejo v demokrate preoblečeni komunisti. V SKD je prevladal Kocbekov duh. S to kolaboracijo so krščanski demokrati (socialisti?) omogočili komunistom obnoviti proslulo OF. Z volitvami, ki jih kolaboracija SKD s svoje strani podpre, so komunisti —včerajšni uzurpatorji oblasti— pridobili aval legitimnosti, s tem utrdili svojo intelektualno hegemonijo v slovenski družbi in si za nedogleden čas zagotovili svojo oblast.

Slovenija po volitvah —

iz pisem čez lužo

Verjetno ste tudi vi v Argentini z zanimanjem spremljali volitve in povolilne dogodke v Sloveniji. Morda je sedaj že čas, da vse dogodke ocenimo bolj umirjeno in realno. Kaj naj rečem o volitvah? Ob neki priliki sem rekel, da bodo odločali neumni Slovenci. Vsaj v primeru Kučana je to prav gotovo res. Streznitev — vsaj pri nekaterih ljudeh — je prišla kaj hitro, saj so vsi zapadni

časnikarji opremljali svoje članke o volitvah približno takole: bivši komunist, reformirani komunist, Slovenci volili bivšega komunističnega voditelja, itd. Takrat se je marsikdo zavedel, da je to resnica in, da nam bo škodovalo na ugledu. Kučan pa bo ostal izoliran in nihče ga ne bo vabil. Časopisi so kar zamolčali, da mu ob inavguraciji ni čestital noben pomemben politik. Nekaj bralcev se je v pismih spraševalo, zakaj ni bilo nobenih čestitk iz tujine, pa odgovora ni bilo. Tudi to je bil hladen tuš za volilce Kučana. Je, kar je, in za pet let smo obsojeni, da gledamo tega „daklna s povešenimi očmi“ na mestu predsednika.

O samih volitvah ne bi kaj več pisal. Izvlečke iz časopisov si prejel in za rezultate več. Morda se spominjaš, da si marsikdaj naletel na ljudi, ki si niso upali javno nastopati in kritizirati 45 let komunizma. Njihova previdnost je bila več kot preroška. Danes je morda marsikdo v neprijetnem položaju, kajti volilni rezultati pač niso v prid ljudem, ki so hoteli razčistiti s preteklostjo naroda in posameznikov. Ni mogoče govoriti, da bi sedaj obstajal kakšen pogrom na nasprotnike komunizma; daleč od tega, toda vsak v svoji okolici doživlja neprijetne občutke in nemoč, kajti ohranila se ni prednost, ki je bila dosežena na prvih volitvah.

Na samih volitvah je sodelovalo obilo strank, razcepljena je bila predvsem desnica. Levica se je znala povezati v Združeno listo (sestavljali so jo bivši komunisti, ki so si po razpadu komunistične oblasti nadeli imena: stranka demokratične prenove SDP, socialdemokratska unija SDU, slovenska demokratska stranka upokojujencev SDSU in delavska stranka). Obljubljali so 100.000 novih delovnih mest in vse v tem stilu, ter marsikoga, ki je danes brez službe in dela, pridobili za volilca. Saj se še vedno ve, da v času komunističnega režima ni bilo brezposelnosti. In ta združena lista ZL, je dobila kar nekaj glasov, sicer manj kot na prvih volitvah, toda dovolj za 14 poslancev. Imajo le nekaj manj kot krščanski demokrati. Bivši komunistični mladinci t. j. ZSMS, ki se je preimenovala v LDS, liberalno demokratsko stranko, je pridobila največ. Vsekakor je tu imel svojo težo Drnovšek. Vendar je potrebno Drnovšku priznati, da počasi in temeljito čisti stranko pred vplivom bivših komsomolcev.

Največji poraženci so bili demokrati DS na čelu z Bavčarjem, Ruplom, Kacinom, Bučarjem itd. Njihov slogan je bil „Mi zmoremo“. Njihova nadutost, superiornost, samohvala (očitna je razlika: prej YU, sedaj SLO) se ni obnesla. V svoji samozaverovanosti so šli tako daleč, to je bilo videti iz pisem bralcev, da so opustili delo po občinskih odborih in delali samo v Ljubljani. To jih je neslo.

Med poražence pa sodijo tudi vse desne stranke, Pirnatova NDS, ki se je ločila od demokratov, SLS — Podobnikova stranka in SKD krščanski demokrati. Res je, da so krščanski demokrati dobili več glasov kot pri prvih volitvah, toda mnogo manj, kot so sami pričakovali in kot smo pričakovali mi. Desnica se ni znala povezati, očitno je sedaj tudi to, da do povezave SLS in SKD še dolgo ne bo prišlo. Mislim, da so v SLS preveč radikalni, politika pa je vedno stvar kompromisov, da gledajo stvari preveč črno belo in imajo tudi takšna stališča. Po moje je skrajno neodgovorno, da se desnica ni povezala. Bila bi najmočnejša stranka, brez nje se nič ne bi moglo zgoditi. Tako pa je s svojo razcepljenostjo tudi izgubila moč, da zaščiti svoje volilce. Enostavno rečeno, svoje volilce so uporabili, niso pa jim znali dati nikakšne zaščite. To je spet isto, kar se je dogajalo ob koncu vojne in v Vetrinju. Narod so znali uporabiti, zaščititi pa ne.* Desnici je moralo biti jasno, že po anketah, ki so bile presenetljivo realne, da ne bo dobila, razdrobljena kot je, večine. Pa nič. Vsak je vlekel na svoje, po volitvah pa še bolj. V državnem svetu, ki naj bi bil nekak senat, je desnica katastrofalno pogorela. Od 40 svetnikov, jih ima menda skupaj 6 ali 7.

Nesrečna figura, Pučnik, ki ima ogromne zasluge za osamosvojitve Slovenije, je plačal za „izdajo“ Peterleta. Komaj komaj, so se priplazili v parlament s 4 poslanci. Enako se je zgodilo zelenim, ki so preko svojega predsednika Pluta govorili, da so neideološka stranka, v resnici pa vlekli na levo. Volilci so jih zapustili, stranka se je razbila in dobila le 5 poslancev, od katerih pa so trije desno usmerjeni. Presenečenje pa je bilo 12 izvoljenih poslancev SNS ali slovenske nacionalne stranke, ki jo je vodil Jelinčič. O njem so krožile govorice, da je bil včasih agent UDDB, problematična oseba itd. Njegovi nastopi (nastopal pa je vedno on sam kot predstavnik stranke), so kazali na desno usmerjenost, predvsem pa je Jelinčič poudarjal „Slovenijo Slovencem“, „Naredite to deželo spet slovensko“, asociacija na Hitlerjev stavek v Mariboru 1941 „Naredite mi to deželo spet nemško“, zahteval je spremembo zakona o državljanstvu, ker je dobilo preveč ljudi z juga na cenen način slovensko državljanstvo. Predvsem mladina se je ogrevala za njegove besede in ga tudi volila. Sicer pa je bilo v časopisu očitno mnenje, da gre za desno ekstremistično stranko, ki so ji nekateri pripisovali tudi možnost terorističnih akcij. Ali je bilo to le volilna taktika ali ne, kajti v anketah je ta stranka notirala vsekoskozi na četrtem mestu, kar je

v resnici doseгла.

Vsakomur je bilo jasno, da bo vlado težko sestaviti. Levo usmerjena vlada, ki naj bi jo sestavljali LDS 22, ZL 14, DS 6, Zeleni (sigurna 2 poslancev), SDSS 4 poslanci (če bi šli zraven, kajti ZL ni bila za Janšo) bi imela 48 poslancev v najboljšem primeru, kar je komaj 3 več kot večina. Takšna vlada bi bila onemogočena v inozemstvu, saj je bilo že takrat jasno, da bi se pojavile ocene, da gre za prokomunistično vlado. Postalno je popolnoma jasno, da brez desnice ne bo šlo. Kučan je kaj hitro predlagal veliko koalicijsko vlado, SDS, ZL in SKD. Zamisli si, kako ugoden položaj bi imela desnica, če bi bila združena, saj bi imela najmanj 25 poslancev, verjetno pa nekaj več.

Pogovori in razgovori, kalkulacije, špekulacije v tisku in TV, so se razbohotile. SLS si je z radikalnimi stališči, ki so bila usmerjena proti Drnovšku in LDS, praktično zaprla vrata za vstop v vlado. Drnovšek jih ni povabil na razgovore. SKD so vztrajali, da mora biti v vladi tudi SLS, najbrže pa niso pri SLS bili pripravljeni kaj popustiti, in ni bilo kruha iz te moke.

Postajalo je očitno, da vlade brez desnice ne more biti. Že zaradi „midža“ v tujini, je desnica morala biti v vladi, kajti le ona je v stanju, da zaradi zvez, ki jih ima, odpira vrata v institucije v Evropi in svetu. To je bilo najbrže jasno vsem. Med članstvom SKD je bilo precej odpora, da bi šli v koalicijsko vlado. To je jasno. Na koncu se je našel **modus vivendi** tako, da je sestavljena koalicijska vlada LDS 22, SKD 15, SDSS 4. Z ZL je sklenjen dogovor o sodelovanju v vladi s 14 poslanci. Večina — 55 poslancev — je zagotovljena. Računa pa se tudi s podporo zelenih tako, da ima vlada v parlamentu 2/3 večino. Vlada je torej trdna in ima vse možnosti, da ostane štiri leta, do naslednjih volitev. Kako so razdeljena ministristva, je splošno znano. Menim, da so v najtežja in najproblematičnejša ministristva porinjeni komunisti ali ZL. Med njimi ni nobenega izrazitega predstavnika komunistične ideologije.

Kako naj bi ocenili vlado? Najprej je potrebno izločiti vse želje in ambicije po neki vladi, ki bi bila ekstremno drugačna od rdečih vlad v preteklosti. Slovenski politični zemljevid je tako pisan, da verjetno nikdar ne bo več dveh ali treh močnih strank, ki bi obvladovale politični prostor. Tudi ni računati, da bi se lahko zgodilo, da bi prišla na oblast izrazito antikomunistično usmerjena vlada. Zavedati se je treba, da je izrazito antikomunistično usmerjena populacija starejša nad 50 ali celo 60 let. Torej tisti, ki so trpeli por rdečim režimom. Morda je nekaj njihovih otrok tudi izrazito antikomunistično usmerjenih, vendar oni že niso več tako usmerjeni zaradi prizadetosti, preganjanja itd. Kakor koli že, odstotek takšnega prebivalstva, ki ima vzroke za svoje prepričanje iz časa vojne ali tik po njej, ni velik. Posebej še zato, ker precejšen del Slovenije kot Primorska in Štajerska nista doživljali komunistične revolucije med vojno tako kot Dolenjska in delno Gorenjska.

Istovetiti Slovence s pripadnostjo rimokatoliški veri (po popisu 80%) in s političnim prepričanjem ni mogoče. Ugotovljeno je, da je vseh Slovencev, ki zavestno izpolnjuje svoje verske dolžnosti le ca. 18%. Torej vera ni več merilo za politično opredelitev, vernost pa je na nivoju, ki velja v Evropi.

Velik del prebivalstva, starega med 30-emi in 50-emi leti, ni občutil komunističnega terorja. Normalno so živeli, imeli odprto okno v svet s potnim listom, sanjali o življenju na Zapadu, in se bali krutosti, ki je veljala v poslovnem življenju. Zadovoljni so bili z zagotovljeno eksistenco doma, možnostjo živeti na kredite, možnostjo popoldanskega dela in postranskih zaslužkov, kar je v določeni meri tudi bližalo standard povprečnemu evropskemu standardu. V sedanji mnogo težji situaciji, kjer se je spremenilo na bolje le to, da nimamo več komunističnih posegov v življenje v podjetjih itd., pa ljudje s svojo svobodo prepričanja in izražanja ne vedo, kaj početi, pa se jim kolca za mirnim življenjem brez naporov in posebnega prizadevanja. Mlada generacija sploh ni obremenjena z dogajanjem med vojno in po vojni. Komunistem si je že toliko obrusil zobe, da ni bil več takšen strah, moral pa si je nadeti tudi bolj zahodno masko, da je bil sprejemljiv za mladino.

Tisti del prebivalstva, ki pa je živel na svoji zemlji in jo obdeloval ter bil verjetno vedno najbolj zdrav in pošten del slovenskega naroda, pa je razcepljen med dve stranki, ki se nista mogli sporazumeti, t. j. SLS in SKD.

Precejšen del mladine, ki nima službe, ne vidi nobene perspektive, ugotavlja, da je veliko Neslovencev zaposlenih v podjetjih in službah, da imajo nekateri dobre pokojnine, stanovanja itd., ki so v vojski doživeli šikaniranja kot Slovenci (predvsem zadnjih pet ali šest let), pa je kot za svoje vzelo stališče Jelinčiča in ga tudi volilo. Nobena stranka pa jih ni znala pridobiti.

Po vsem tem je jasno, da je slovenski politični prostor razbit in tak, kot je, ne omogoča nobeni politični ideologiji prevlade. Zato menim, da v situaciji, v kateri smo se znašli, najbrže ni bilo

drugačne rešitve kot je sedanja. Mislim, da so krščanski demokrati storili prav, da so v vladi. So v vladi, vplivajo na njene odločitve, niso izrinjeni iz političnega dogajanja in imajo določeno moč. Zamisli si obraze Rupla in Bavčarja, ki sta toliko rovarila proti Peterletu, ko sta prav ona dva morala krščanskim demokratom predati posle, Rupel pa še osebno Peterletu. To je moje zadovoljstvo, pa najbrže še marsikoga. Če krščanski demokrati ne bi šli v vlado, bi morda bile nove volitve, ali pa bi se levica le toliko povezala in sestavila vlado, ki bi krojila v resnici po svoje prihodnost Slovencev.

In končno menim, da je morda tako, kot je, prav tudi zato, da se preneha zastrahovanje med Slovenci in počasi začne življenje, ki bo usmerjeno vnaprej. Menim, da ni mogoče pričakovati, da bi prišlo do politične rehabilitacije nasprotnikov komunizma z neko deklaracijo ali odlokom vlade, procesom itd. pač pa bo počasi resnica prihajala tudi v zgodovino in tam bodo stvari postavljene na pravo mesto. Najbrže je prišel čas, ko moramo posvetiti svoje sposobnosti razvoju in napredku Slovenije, pogledati naprej, opustiti pa medsebojno konfrontacijo. Pozabiti se ne da ničesar, toda stalno obnavljanje preteklih dogokov, po večini zanima le generacijo, ki je bila v tem udeležena. Velik del Slovencev preteklost ne zanima dosti in s tem se treba sprijazniti.

Jaz ne gledam tako negativno na to vlado. Menim, da je Drnovšek v zadnjem času pokazal, da on vodi stranko LDS in ne oni njega. O tem so pisali tudi časnikarji (Slivnik). LDS so vodili pred prihodom Drnovška Školjč, Šetinc, Zlobec ml., Mencinova, Potočnikova in še nekaj komsolcev. Niti eden od teh ni postal minister, čeprav so bile njihove ambicije zelo velike. Nihče nima nikakršnega pomembnega položaja v državnem aparatu. Školjč je le vodja poslanskega kluba LDS (po prvih volitvah je hotel biti predsednik skupščine), Šetinc je popolnoma izločen, njegova želja pa je bila biti notranji minister. Zlobec ni prišel do ministra za kulturo, je le poslanec, enako pa Mencinova. Drnovšek je pripeljal v stranko oz. dobil za sodelavce strokovnjake, ljudi, ki so umirjeni. Trenutno ni nobenih konfliktov v slovenskem političnem življenju. Zdi se, da so se stvari umirile. Ali bo to trajalo dalj časa ali ne, ali bo sodelovanje med LDS in SKD trajalo tudi v bodoče, bomo videli. Trenutno pa moram reči, da postaja že kar dolgčas pri nas, kajti nič se ne zgodi, nič ni preprirov, ni škandalov. Tako se bomo navadili na umirjeno življenje, ne pa, da stalno buljimo v TV in čakamo na poročila. Ves naš prosti čas je bil angažiran s politiko. Čas bi že bil, da najdemo tudi druge oblike življenja za naše interese. No, nekaj se tudi dogaja.

V SNS je prišlo do razkola. Jelinčič si je uzurpiral vso stranko. Misli je, da lahko poslanecem ukazuje, kako naj glasujejo, ne glede na politični program stranke. Prvič se je to zgodilo, ko je šlo za glasovanje o mandatarju vlade — Drnovšku. Jelinčič je naročil svojim, da glasujejo za Drnovška. Dva poslance SNS sta se temu uprla. Če Jelinčičevi ne bi glasovali za Drnovška, ta ne bi bil mandatar. Dobil je 48 glasov, torej tri več, kot je potrebno, toda Jelinčičevi so mu dali 10 glasov. Drugič pa je počilo, ko je bil proti kandidaturi Janeza Janša za ministra za obrambo. Poleg tega je naročil svojim članom, naj se vključijo v Slovenski svetovni kongres in tam vsi glasujejo proti kandidatom, ki so iz SKD. Pokazalo se je, da Jelinčič ne vodi stranke po sprejetem programu, ampak po osebnih nagibih. Ti nagibi pa so kazali popoln premik v levo. Sedaj je prišlo do izrednega kongresa, 6 poslancev ga je zapustilo in Jelinčič je najbrže končal svojo politično kariero. Vse kaže, da je bil navaden prevarant in da je hotel imeti stranko v zasebni lasti. Ni odveč ponoviti, da ga mnogi obtožujejo, da je bil udbovski agent, človek dvomljive preteklosti, ki je trenutno v treh preiskovalnih postopkih, zaradi groženj s strelnim orožjem, nepravilnega nošenja orožja in poizkus umora. Kaj bo iz tega, bomo videli. Očitajo mu tudi, da je naročil članom, naj glasujejo za Drnovška, ker si je menda zagotovil s tem, da ne bo sodno preganjan in mu ne bo odvzeta imuniteta. V zvezo s tem spravljajo Kučana in Drnovška.

Tudi v demokratski stranki poka. Javno je na TV s posebno izjavo izstopil Rudi Šeligo, eden pomembnih članov DS. Stranko odn. vodstvo je obtožil, da jim gre le za oblast, da paktirajo z LDS, da bi spet prišli na oblast itd. Tudi Bučar je izjavil, da je nezadovoljen s članstvom v DS in da bi bil najraje samo član parlamenta in v nobeni stranki.

* Če se ta hudi in splošni očitek „so znali narod uporabiti“ nanaša na osebe, ki so imele vodstvene vloge ob Vetrinjski tragediji in katerih napore za rešitev iz krize je tok svetovnih dogodkov presegel, bi bilo umestno, da se to razjasni, v čem je obstajalo tisto „uporabljanje naroda“, v kakšno osebno korist in s kakšnimi nemoralnimi sredstvi. Ne postavljamo tu pod vprašaj presojo o odgovornosti ali neodgovornosti, sposobnosti ali nesposobnosti, poklicanosti ali nelegitimnosti, pač pa moralno integriteto oseb. Ta pripomba gre na račun cenzure, katere bi se poslužili le v primerih grobih žalitev. — **Op. ured.**

O evropskih manjšinah

Slovenci v domovini, zamejstvu in v zdomstvu smo zelo občutljivi, ko govorimo ali pišemo o narodnih manjšinah.

„Evropski svet“ (EG) je pred nedavnim na pobudo francoskih predstavnikov izdal v Avstriji evropski zemljevid s pokrajinskimi jeziki ali govoricami narodnih manjšin.

Zemljevid ni nikakršno jamstvo za poznavanje vseh obstoječih manjšin. Je namreč nepopolen in v mnogih ozirih pomanjkljiv. Narodne manjšine so označene z različnimi črteži: tako na primer jemlje v pošteb Ruse kot etnične manjšine v nekaterih republikah bivše Sovjetije, opusti pa kričeč primer Moldavije. Pozornost zbudi zemljevid z očrtom manjšin v Angliji (Irska) z isto narodno govorico, pa tudi v Franciji in Španiji.

Preseneča nas svojstveni prikaz slovenske narodne manjšine na Koroškem. Kartograf je slovenski manjšini prisodil oznako manjšine brez lastnega ozemlja in le kategorijo manjšine s posebnimi pravicami. Na zemljevidu je opustil hrvaško manjšino v doljni Avstriji (Burgeland), južni Tirol (v Italiji) pa prikaže kot nemško manjšino s svojim ozemljem in upravo.

Boljševiki, tako leninisti kot stalinisti, so desetletja preseljevali plemena, ljudstva ali določene plasti prebivalstva v Sibirijo in v druge dežele sovjetskega carstva z načrtom uničiti majhne narode in ustvariti nek mednarodni konglomerat sovjetskih ljudi s prevlado ruskega življa.

Sovjetija se je zrušila kmalu po padcu berlinskega zidu in po združitvi dveh Nemčij so se vzhodne in srednjeevropske države rešile sovjetskega oklepa. V Evropi je zavladal politični pluralizem in narodi so se odločili za samostojne države. Evropski zemljevid pa se kljub temu ni dosti spremenil: ostale so stare že skoraj ustaljene meje, ki oklepajo tuje narodne manjšine. Tako Zahod kot Jelcin v nekdanji Sovjetiji se ponovno soočajo s poostrenimi problemi ne samo narodnih manjšin, ampak številnih manjšinskih narodov. ZN so danes, vse bolj kot v preteklosti, pred odločilnimi nalogami razrešiti nordijski vozle v novih državah bivše Sovjetije. Prezident Jelcin je med dvema ognjema: zadovoljiti večinski ruski narod, ki si lasti še vedno prvenstvo v bivši Sovjetiji, istočasno pa prizna veliki Ukrajini in baltskim narodom in drugim etnijam od Urala do Vladivostoka samoodločbo za samostojnost ali drugačno povezavo. Ljudstvo je v večini teh republik raznotere narodnosti. Razen Ukrajine z veliko nemško manjšino, ki se želi izseliti v Nemčijo, (Kiev ji je ponudil avtonomijo), imajo ostale republike ne le sitnosti zaradi narodne mešanice, ampak tudi zaradi mnogoterih verstev, muslimanske v prvi vrsti. Stvarnost je še posebno občutljiva zaradi sosedstva kot so Afganistan, Iran in Irak. Georgijski predsednik in bivši zunanji minister vlade Gorbačova, Ševarnadze, se že dalj časa pogaja z Mosko, da bi dosegel njen pristanek za definitivno samostojnost georgijskega naroda. Litvija se je navidezno srečno rešila velikega desetletnega pritiska in priseljevanja ruskega elementa na svoje narodno ozemlje, vendar pa vprašanje o umiku ruske vojske še ni rešeno. Malo verjetno je, da bi se tamkajšnji Rusi asimilirali. Verjetneje je, da se bodo afirmirali kot velika nadležna narodna manjšina.

Japonska vlada je že večkrat zahtevala umik ruske vojske iz po drugi svetovni vojni zasedenih japonskih otočij. Na srečanju sedmih velikih je marca 1993 finančno pomoč pogojevala s skorajšnjo rešitvijo zasedbe Kurilov, pa se Rusi kar trdovratno drže tamkaj.

Francoska revolucija je v svojih geslih implicite predvidevala vsakemu narodu državo. Evropa te ideje ni mogla uresničiti vse do prelomne dobe po razkroju komunizma, ko so vprašanja o narodnih suverenostih spet stopila v ospredje. Identifikacija obeh pojmov narod-država je pripomogla k razsulu večnarodnih evropskih držav (habsburške monarhije in tuškega carstva npr.). Zmagovalci so po prvi svetovni vojni v Versaillesu oživili takoimenovane nacionalne države, vendar z različnimi narodi: na Balkanu kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Po drugem svetovnem požaru pa je Tito s trdo roko konstituiral republike in avtonomne pokrajine Kosova, Bosne in Hercegovine ter potrdil „de iure in de facto“ obstoj Makedoncev. To so postavke novejšee dobe v zapleteni konstelaciji Balkana. Josip Broz si je verjetno želel veliko balkansko konfederacijo z Bolgari in Albanci (tako Vladimir Dedijer in Djilas v Titovi biografiji) in je celo podpisal pogodbo večnega prijateljstva s Tučijo. Pogodba je danes le odložena listina na smetišču zgodovine. Tučijo danes zanimajo predvsem muslimani v BiH, zgodovinski nasprotniki velike Srbije ali Nove Jugoslavije. Zato je predvidevati, da bo predrzno nerealistična politika Miloševića prinesla zaostritev manjšinskih problemov na svojem teritoriju, pa tudi srbskemu narodu še veliko razočaranj in nemajhnih zadreg, ko bo treba plačevati zagrašena

dejanja in zgrešene politične poteze.

Večinski narodi so pred 1. svetovno vojno, pa tudi med drugo in po njej na različni način obravnavali probleme manjšin na prisvojenem teritoriju.

Hitler je izgnal, po razglasitvi „državnega dela“ Vzhodne Nemčije, odtrganega od Poljske in v sporazumu s Stalinom, na tisoče Poljakov, Čehov in Ukrajincev. Z umorom desetstisočev poljskih častnikov v Katynu si je Stalin na račun ruskega naroda privoščil strahoten genocid, ki ga Rusi še do sedaj niso poravnali. Lahko rečemo, da je skrajno podivjana vojska danes v Bosni in Hercegovini tudi ena posledic, če ne celo glavna posledica strahotnih narodnostnih, rasnih in ideoloških obračunavanj na tem nemirnem kosu Evrope.

Francoski filozof Bernard Henri Lewy je napisal o tem kočljivem vprašanju obširno študijo. Isti problem je Nathan Gardels skušal pojasniti v razgovoru s predsednikom BiH Izetbegovićem. Gardelsova stvarna razmišljanja nas kar dokaj prepričujejo. Politikolog zatrjuje med drugim: „Koristi Zahoda so v nevarnosti. Tako v Sarajevu kot v petrolejskih zakladih v Zalivu. ZN imajo opravka z zločincem Miloševićem. Zahod bi v primeru, da prizna potrebo po etnični čistki v Bosni, zapadel najhujši politični napaki. Če zmaga zločinstvo v Sarajevu, bo zmagalo tudi v Georgiji (Gruziji), Azerbajdžanu, Armeniji, Transilvaniji in drugod. Sovraštvo bi se razpaslo po celi Evropi. Alija Izetbegović da ne potrebuje severnoameriških čet in paketov. Bosna sama ima dovolj vojakov, da lahko branijo sebe in Sarajevo. Želi le, da svet prizna njeno suverenost in ji pomaga z orožjem, ki ga potrebujejo za svojo obrambo.“

V kolikor je resnična Izetbegovičeva trditev, da je 30% Srbov v Bosni in Hercegovini pristaš Svobodne Bosanske Republike, bo šele potrdila ali ovrgla bodočnost. Izetbegović veruje v ZDA in njihovega predsednika Clintona. ZDA imajo danes velike notranje težave, so pa še vedno zadosti močne, da odločilno nastopijo na Balkanu. Tako Evropa kot Severna Amerika, si ne moreta zatiskati oči pred krvoprelitjem in nebrzdanim divjanjem strasti na Balkanu, ker so kot vodilne veselile nedvomno moralno odgovorne za usodo ne samo celega človeštva, ampak tudi posameznih ljudstev, ko med njimi poplava hudodelstev prestopi vse možne bregove. Govoriti o skladnji morale s koristmi mogočnih ali vladajočih pa je spet poglavje zase.

Skoberne Slavko

Prisega Slovenskih legionarjev

V članku „Ob petdesetletnici ustanovitve Slovenske legije“ (članek iz leta 1991 - op. ured.) sem podal poročilo o tem, kdaj in kje se je ustanovila „Slovenska legija“. Poudaril sem, da se je ustanovila dne 27. aprila 1941 v prostorih delavske zbornice v Ljubljani. Tudi sem tedaj naštel zastopnike vseh slovenskih, katoliških, mladinskih organizacij, ki so tedaj prihiteli na ustanovni sestanek „SL“. To so bili: dr. Albin Šmajd, inž. Jože Sodja, kaplan Andrej Križman, Slavko Češnovar, kaplan Franc Malovrh, kaplan Tone Duhovnik, dr. Ludvik Puš, Milan Finec, Milko Piriš, Ivo Kermavner, kaplan Henrik Goričan in podpisani Rudolf Smersu.

V članku, ki smo ga pravkar omenili, pa ni bila opisana prisega, ki so jo položili člani SL, na kratko imenovani „Slovenski legionarji“.

Besedilo prisega, ki so jo podali „Slovenski legionarji“ je ohranil v svoji knjigi „Belogardizem“ Franček Sajč. Ugotovili smo, da je to besedilo resnično in pravilno in ga zato v naslednjem ponavljamo.

Prisega „Slovenskih legionarjev“ se je torej glasila takole: „Jaz pisegam pri Vsemogočnemu Bogu, da bom od danes dalje zvest član Slovenske legije, katere namen mi je znan, da se bom boril in delal po svojih močeh v njenem okviru in po njenem programu za svobodo in samostojnost slovenskega naroda, da bom navodila, naročila in povelja vedno točno izvrševal, da ne bom nikoli izdal njenih tajnosti, njenega obstoja, njenega dela in njenih članov. Zavedam se, da me čaka božja kazen in maščevanje naroda, če bi to prisego prelomil. Tako mi Bog pomagaj!“

Popolnoma jasno je, da je bila ta prisega naperjena zoper okupatorje, ki so aprila meseca zasedli slovensko zemljo. Ironična pripomba Frančka Sajeta, da je v besedilu obšla, proti komu se je treba boriti. Seveda je bilo to v besedilu čisto nepotrebno, kajti tedaj komunisti še niso pričeli z revolucijo, ni bilo še „Osvobodilne fronte“, ki se je ustanovila šele po napadu Nemčije na

Sovjetsko zvezo.

Po tem besedilu so prisegli posamezni člani organizirani v „enote“, ki so štejele od 3 do 5 legionarjev. Skupinsko in slovesno pa so prisegle vsaj tri občinske čete „Slovenske legije“. Besedilo je narekoval ob tej priložnosti častnik Pavel Vošnjak-Vidmar.

Slovenska legija je bila ustanovljena za odpor proti okupatorju in je obdržala to usmerjenost do konca druge svetovne vojne, podobno kakor so bili ves čas vojne protinacistično usmerjeni slovenski četniki pod vodstvom Jožeta Melaherja - „Zmagoslava“ na Štajerskem.

Naj ob tej priložnosti ponovimo, da Osvobodilna fronta ni bila ustanovljena 27.4.1941, ampak da so komunisti v tistem času ustanovili antiimperialistično fronto, naperjeno proti zahodnim zaveznikom, to je, proti nasprotnikom „nacional-socializma“.

Osvobodilna fronta je bila ustanovljena šele potem, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Takrat pa so komunisti hoteli monopol nad slovenskim odporom proti okupatorju. Kdor ni sodeloval z njimi, je bil „izdajalec“ in zato v nevarnosti pred njihovimi likvidatorji.

Partija je pred vojno, med vojno in po njej, podrejala slovenske koristi interesom Sovjetske zveze. Je potemtakem edina politična sila na Slovenskem, ki je svoj narod sistematično izdajala.

Rudolf Smersu

O stikih demokratskega protikomunističnega tabora z zahodnimi zavezniki

Slovenci in Hrvati so v drugi polovici 1944 skušali dobiti stik z zahodnimi zavezniki v Italiji. Hrvaški poskus je bil v velikem stilu. Vanj je bilo vpletenih več generalov in politikov, med temi vsaj en minister, ki so v soglasju z dr. Vladom Mačkom pripravljali državni udar: odstranitev poveljnika Paveliča in preusmeriti hrvaško politiko na Zahod. Pričakovali so izkrcanje zavezniških sil v severnem Jadranu. Za priprave so zvedeli Nemci in 1. septembra 1944 ustrelili generala Vokića in ministra Lorkovića ter dva politika, ki nista bila v vladi. Poskus je pri Hrvatih znan kot Vokić-Lorkovićevo.

Slovenski poskus je bil v primeri s hrvaškim dokaj skromen. Da je bil stotnik Berto Ilovar, glavni domobranski obveščevalni oficir, član angleškega Intelligence Service-a (najbrž že prej v Jugoslaviji), sem omenil v članku o dr. Šmajdu ter o SLB in NO v Vestniku (1986, št. 3-4). Meni je to omenil Vauhnikov sodelavec pok. Karlo Jančič, ki je bil pred vojsko uradnik notranjega ministrstva, delujoč pri obmejnih policijah. Njega smo na Ilovarjevo prošnjo skrivali v neki domobranski posadki. Neko jutro v septembru 1944 je Jančič čez plotove komaj ušel Gestapu. (Jančič je umrl v Mariboru 1986.)

Predlanskim (1991) sem bral črno na belem, da sta imela stike z Intelligence Service-om tudi podpolk. Ernest Peterlin, načelnik domobranskega štaba, ter major Ladislav Križ, poveljnik udarnega domobranskega bataljona. Od liberalne stranke so imeli tak stik inž. Mačkovšek, Edvard Antosiewicz in še neki tretji, čigar ime mi je izpadlo. Da je imel Mačkovšek tak stik, mi je lani (1992) potrdil tudi njegov sorodnik. Za vse te stike je zvedela komunistična obveščevalna služba. Zelo verjetno od angleških levičarsko usmerjenih članov in poročevalcev za ta Service. To sklepam po primeru, ki se je zgodil po končani vojni v Trstu. Slovenski komunistični obveščevalci za Intelligence Service so od angleških levičarsko mislečih članov tega Service-a zvedeli, kdo od protikomunistične strani sodeluje z njim. Tako so zvedeli, da imata tak stik dr. Martelanc in inž. Martinjak ter še nekateri. Vse te so komunisti ugrabili in jih odpeljali v Ljubljano. Tako mi je razložil ozadje ugrabitve Martelanca in žene pok. Peter Šorli: „Sem dan prej Martelanca svaril tamle na trgu (pred sv. Ivanom), odkod mu preti nevarnost.“ Šorli je do septembra 1944 sodeloval z glavnim obveščevalcem v Trstu Jožetom (Jojo) Golcem, ko je bil ta razkrit in končno ustreljen v Trstu. Nato je pomagal Vauhnikovi liniji. Bil je že na tem, da ga bodo Nemci ustrelili, a so ga končno poslali v Dachau.

Kot kaže, je slovenska KP odkritje stikov, ki so jih imeli prej imenovani, po svojih kanalih serviral Nemcem. Rezultat tega je bil, da so Nemci novembra 1944 imenovane domobranske oficirje in njihove sodelavce ter liberalne politike (tedaj tudi dr. Gosarja, prof. Šolarja, prof. Krošlja in majorja Glušiča od Narodne legije) prijeli, imeli v Ljubljani zaprte do 1. marca, ko so jih odpeljali v Dachau. Takrat smo med seboj govorili, da so bili vzrok teh aretacij načrtovane radijske postaje, ki so jih pod vodstvom stotnika Josipa Kuharja sestavljali tehniki v nekaterih domobranskih postojankah. (Kuhar je bil sicer član četniškega štaba, a za ta posel je navezal stik z domobranskimi oficirji.) Za te postaje so namreč Nemci zvedeli. A najbrž je glavni vzrok omenjenih aretacij treba videti v razkritju njihovega sodelovanja z angleško obveščevalno službo.

Na ta način je KP dosegla, da je domobranstvo izgubilo tri najbolj sposobne oficirje. KP je večkrat poskušala, da bi razbila domobranstvo z razgovori z Nemci. Saj je padec domobranske posadke na Črnem vrhu 1. septembra 1944 treba pripisati predvsem razgovorom med partizani in Nemci tri tedne prej, po katerem udarni Rupnikov bataljon ni smel iti na pomoč oblegani posadki. In komunisti so že v jeseni 1943 predlagali Nemcem, da bi domobrance poslali na vzhodno fronto (cf. Stalinistična revolucija II, str. 147-148). In v tednih pred koncem vojne so trikrat poslali generalu Rösenerju ultimatum za predajo domobrancev, Nemci pa bi smeli prosto oditi iz Ljubljanske pokrajine (Bajlec, Vestnik 1962, str. 189; Drčar v Vetrinjski tragediji, str. 15).

V knjigi „Konec 2. svetovne vojne v Jugoslaviji“ (dec. 1986, str. 779), (v njej so predavanja slovenskih, srbskih in angleških zgodovinarjev, ki so jih imneli decembra 1985 na Brdu pri Kranju) je podatek, da je protikomunistična stran imela stik z zahodnimi zavezniki po radijski postaji. Urednik knjige dr. Biber je vprašal angleške zgodovinarje, „ali je kdo od britanskih kolegov naletel na dokumente, oziroma vire o stikih, ki so jih slovenski klerikalci imeli z zavezniki zlasti ob koncu vojne. Mar je še vedno delovala tajna radijska postaja v rokah patra Godine, edina od neodkritih postaj, ki jih je britanska obveščevalna služba pustila v Jugoslaviji?“

K temu je treba reči, da je p. Godina odšel iz Ljubljane v Rim spomladi kdaj, vsekakor pa pred zavezniško osvoboditvijo Rima 4. junija 1944, ki jo je pričakal tam. Ker so zelo redki vedeli za Godinovo postajo, ne vsi člani NO, tudi jaz ne, se sprašujem, kdo naj bi vodil postajo po odhodu Godine, ker je bil dr. Šmajd od aprila do oktobra 1944 konfiniran v Salzburgu, Miloš Stare pa v skrivališču nekje na Dobrovi. Možno bi bilo, da je nato ta postaja kdaj oddajala v sodelovanju s stotnikom llovarjem do njegove aretacije v novembru 1944. Precej gotovo pa je, da so ljubljanski sodelavci IS oddajali po četniški oddajni postaji iz Slovenije Mihajlovičevi radijski postaji v Srbiji, od tam pa po poljski armadi v Italijo. Predstavniki Slovenske legije pa verjetno v večji meri po Golčevi radijski postaji, dokler ni bil Golec prijet in končno ustreljen v tržaški rižarni. Po tej aretaciji so šla poročila po kurirjih do Trsta in od tam v Švico, potem pa po polk. Vauhniku v London. (Tole je le verjetna skica, ki bi potrebovala nadaljnja preverjanja.)

Zdi se mi, da je NO v sodelovanju z angleško IS videl nekakšno zunanjepolitično podlago za sklicanje tretjemajskega parlamenta. Drugače rečeno, da je to sodelovanje bila precej močna spodbuda za to sklicanje. Vprašanje pa je, ali so se sklicatelji zavedali, kar smo večkrat slišali šele po končani vojni, da stik z angleško obveščevalno službo še ne pomeni stik z odločujočimi politikami in generali.

Glavni motiv za sklicanje parlamenta pa je bilo vsekakor spoznanje, da morajo nekdanji politični predstavniki vidno in opazno obrniti slovensko politiko na Zahod.

Še nekaj besed o iskanju stikov z Angleži v Italiji v majskih dneh 1945. Dne 3. maja je poleg NO skušal dobiti tak stik tudi škof Rožman, ki je naslovil brzojavko na vrhovno angleško poveljstvo s prošnjo, da naj bi angleška vojska prišla v Slovenijo in preprečila klanje. Kot vse druge brzojavke iz Ljubljane, je tudi Rožmanova prišla le do četniške radijske postaje v Palmanovi pri Vidmu. (Med temi tudi brzojavka Narodnega odbora, ki je skušala posredovati predajo gen. Löhra in nemške jugovzhodne E armade Angležem. Dejstvo, da je takrat prišel v Ljubljano zastopnik gen. Löhra in dobil stik z NO, še ni ocenjeno.)

Podobno kot škof Rožman je skušal najti stik z Angleži tudi zagrebški nadškof Stepinac.

Na kratko naj omenim dva druga hrvaška poskusa dobiti stik z Angleži. Hrvaškemu pilotu, s katerim sta bila tudi dva zavezniška pilota-jetnika, je uspelo pristati na angleški letalski bazi pri Zadru. Pilot je imel s seboj memorandum hrvaške vlade, ki so ga Angleži tam sprejeli in

odposlali naprej skupaj z zavezniškima pilotoma Macmillanu v Caserti, hrvaškega pilota pa izročili Titu.

Drug poskus je bil naslednji: Hrvaški zunanji minister dr. Vrančić je s tolmačem in dvema ameriškim pilotoma-jetnikoma 4. maja odletel iz Zagreba v Celovec, od tam naslednji dan z avtom potoval proti Lienzu in Toblachu ter nato med Alpami na jug proti mestu Treviso severno od Benetk, kjer je v bližini bil štab 8. angleške armade. Temu štabu je izročil memorandum hrvaške vlade, ki je bil nato odposlan v glavni štab v Caserti, Vrančić pa je bil poslan v taborišče za internirance (kmalu nato izpuščen ter ponovno zaprt, končno mu je uspelo priti v Argentino). Maršal Alexander je ta memorandum posredoval Titu. Vest o Vrančićevem neuspehu je v dveh dneh prispela v Zagreb in po svoje močno vplivala na hrvaško vodstvo.

Istočasno je poslanik hrvaške države (dr. Košak) skušal doseči, da bi admiral Dönitz vključil v razgovore z zavezniki ohranitev hrvaške države.

Čeprav omenjeni hrvaški poskusi niso bili uspešni, jim je treba priznati iniciativnost in podjetnost.

Kot omenjeno, je v tistih majskih dneh poskušal dobiti stik z Angleži v Italiji tudi gen. von Löhr, poveljnik nemško-balkanske armade. Poskusil je to ne le čez Ljubljano, ampak tudi po drugi poti. Njegovemu odposlancu, diplomatu nemškega poslaništva v Zagrebu je uspelo 5. ali 6. maja priti do Tržiča (Monfalcone) in tam izročiti poveljniku 13. angleškega korpusa von Löhrovo ponudbo, da bi se ta nemška armada predala Angležem v severni Italiji. (Neki hrvaški vir omenja, da je že omenjeni Vrančić srečal nemškega diplomata na štabu 8. armade pri Trevisu.) Tudi poveljnik 15. kozaškega korpusa gen. von Pannwitz je na umiku proti Koroški poslal dva oficirja proti Italiji, da bi dobila stik z Angleži.

Malo poznana je še sedaj Slovencem po svetu in v domovini spomenica škofa Rožmana, ki je bila izročena okrog 20. novembra 1944 angleškemu poveljstvu v Caserti. Zbornik Svobodne Slovenije, Bs. As., iz leta 1970, je pisal o njeni vsebini. Spomenico bežno omenja tudi dr. Kolarič v svoji knjigi Škof Rožman, III. del, na strani 331.

V oktobru in novembru 1944 je tudi Mihajlovičevo odposlanstvo (dr. Topalović), ki je prišlo v Rim že spomladi, torej pred osvobojenjem Rima 4. junija, skušalo pri angleškem poveljstvu najti rešitev za četnike.

V tistem času so se tudi slovenski demokratični politiki odločili za ustanovitev Narodnega odbora, ki naj opazno pokaže usmeritev slovenske politike na Zahod. Poslanik Baljić, ki je bil v Ljubljani predstavnik Nezavisne hrvaške države, je pri zaslišanju po vojni v Zagrebu izrekel svoje opazovanje, da je bila dejavnost Narodnega odbora po iniciativi dr. Kreka v Rimu, in izrekel tudi mnenje, da bi bil moral gen. Rupnik odstopiti vsaj 10 dni prej. (B. Križman, „Ustaše i Treći Reich 2“, 1983, str. 288).

Janez Grum

P. S.: Dva tedna po odposlanju gornjega sestavka sem bral v knjigi Bora Karapandžića „Kočevje, Titov najkrvaviji zločin“ (Cleveland 1959, str. 23/24) naslednje (v slovenskem prevodu):

„Ob tej priložnosti je D. Ljotić sporočil patriarhu Gavrilu in episkopu Nikolaju, da je uspelo prevreči se v Švico Milanu Fotiću (beograjski advokat, brat tedanjega znanega kraljevega jugoslovanskega poslanika v Washingtonu Konstantina), podpolk. Siniši Očokoljić-Pazarcu (član misije gen. Mihajlovića), Bori Gavriloviću (beograjskemu časnikarju) in študentu Miloradu Iliću, sošolcu kralja Petra II. Njihova naloga je bila najti zvezo z anglo-ameriškim predstavniki in seznaniti jih o delu in namenih kraljeve jugoslovanske vojske v Ljubljanski kotlini in sploh v Sloveniji. Tedaj je Ljotić prosil patriarha in episkopa Nikolaja, naj se tudi onadva prebijeta v Švico in skušata priti v zvezo z anglo-ameriškim predstavniki in jim pojasniti, kako velikega pomena je za prihodnost vse Evrope, da bo Slovenija s svojo ljubljansko kotlino zasedena od Anglo-Amerikancev in da se na to ozemlje ne dovoli prihod nobenim komunistom, tudi Titovim ne. — Poglavar Srbske cerkve in ekiskop Nikolaj sta doumela, da je zelo važno pojasniti vse to Anglo-Amerikancem in je pomembna njuna odločitev, da odideta v Švico.

Preden sta patriarh Gavrilu in ekiskop Nikolaj odšla na pot, ju je Ljotić želel osebno spremljati. Zato se je iz Ilirске Bistrice podal na pot k Sv. Petru pri Gorici, kjer sta bila tadva visoka cerkvena dostojanstvenika. Toda sredi pota je Ljotić 23. aprila 1944 doživel avtomobilsko nesrečo, v kateri je umrl.

Tako se zgodovina ne piše!

Dobil sem v branje luksuzno opremljeno knjigo velikega formata 30x30 cm. z naslovom „SLOVENIJA 1990 — Kronika slovenskega prelomnega leta v besedi in sliki“. Na prvi strani berem: „Miloš Mikeln je popisal prelomnice iz slovenske zgodovine od davnega leta 626. do nedavnega 1972. Starejšo zgodovino bolj bežno, podrobneje pa novejšo, ki nam je ta čas bolj na očeh in je tudi bolj sporna...“

Skupaj s statističnimi podatki obsega 176 strani. Navedeni so uredniki: Miloš Mikeln, Boris Jež, Joco Žnidaršič.

Veliko bi bilo pripomb k tej netočni „zgodovini“, ki so jo pač pisali partizanski zgodovinarji, a ne morem preko hudih napak in povičevanja partizanstva.

Kdo je temu „zgodovinarju“ natvezil, da so „Nemci septembra 1943 mobilizirali vse, za orožje sposobne moške za domobranstvo“? — Če bi Nemci mobilizirali moške, bi jih poslali na rusko fronto, ne pa k domobrancem. Na Gorenjskem in Štajerskem so Nemci res mobilizirali slovenske fante in jih pošiljali v borbo na rusko fronto, kjer jih je tudi veliko padlo. Toda, te so mobilizirali šele potem, ko so partizani začeli nasilno mobilizirati na Gorenjskem. Če bi partizanskih mobilizacij ne bilo, bi verjetno tudi Nemci ne mobilizirali. Domobranci niso mobilizirali NE Nemci, niti domobranci. **Pri domobrancih so bili vsi izključno prostovoljci.**

Domobranske posadne čete niso varovale cest in železnic, „da bi Nemci prevažali svoje vojaštvo“. Domobranci so spremljali in varovali le kolone, ki so dovažale živež v oddaljene občine, da bi jih partizani ne napadali in izropali.

„Osvobojena ozemlja“: Partizani so vdrl v določene kraje, kjer ni bilo vaških straž in pozneje domobrancev, niti italijanske posadke ter jih „osvobodili“. Gorje ljudem, ki z OF niso simpatizirali. Ropali so ter izsiljevali živež in kradli živino ter denar. To so imenovali „pobiranje narodnega davka“. Brž pa ko so zaslutili, da se bližajo Italijani, so se razbežali in prepustili „osvobojeno“ ozemlje, da je italijanska vojska izvajala neusmiljene represalije nad nedolžnim prebivalstvom. Odpeljali so moške v internacijo in požgali domačije. Tako usodo sta doživeli tudi vas Rašica in vas Dragoše na Gorenjskem pod Nemci. Vasi so do tal požgali ter izravnali z zemljo. Partizani so pobegnili, namesto da bi vas in vaščane branili. Omenil sem samo dva primera.

Kardelj je izdal „odlok o zaščiti naroda“ v imenu OF, da se izdajalci kaznujejo s smrtjo. Po tej odredbi je bil „narodni izdajalec“ vsakdo, ki je komunizem odklanjal.

Ob atentatu na bana Natlačena se „zgodovinarju“ ni zdelo vredno razpravljati kaj več, kot napisati mrzlo poročilo, da „je OF ubila že več vidnejših ljudi, ki jih je proglasila za okupatorjeve sodelavce, nazadnje bivšega bana dr. Marka Natlačena.“ — Pobijanja poštenih in uglednih Slovencev so se po nalogu komunističnega vodstva vršila vse do konca vojne in po njej.

Vojska „rdečih in belih“ po številu nikdar ni bila enaka. Protikomunistična stran jih je visoko prekašala, dasi so partizani nasilno mobilizirali. Partizani so bili močnejši, kadar so za napad izbrali eno točko. Vaške straže pa so istočasno branile celo linijo oboroženih vasi. Domobranstvo je potem popolnoma strlo partizansko moč.

„Zgodovinsko“ poročilo pravi, da je bilo po koncu vojne ubitih 12.000 domobrancev in drugih. — Saj je bilo samo iz Vetrinja vrnjenih nekaj toliko domobrancev. O civilnih beguncih ni nikakega poročila. Sama partizanska poročila pišejo o 30.000 likvidiranih. Število je precej verjetno. Saj niso pobijali le domobrancev. Pobijali so po vsej Sloveniji svoje nasprotnike, ki niso bili domobranci. In to po končani vojni.

V „zgodovinskih“ poročilih nikjer ni omenjen Turjak; postrelitev vseh ranjenih, ne škandalozni „sodni kočevski proces“, ne množične „likvidacije“ vaških stražarjev v Mozlju in Jelendolu. „Zgodovinarji“ so šli preko tega barbarstva.

Iz vsega „zgodovinskega“ opisovaja se čuti povičevanje partizanstva.

„Zgodovinarju“ se ni zdelo vredno navajati virov, od koder je črpal svoje navedbe, kar popolnoma zasenči verodostojnost poročil.

Tako se zgodovina ne piše!

Neresnični podatki iz Drčarjevega „dnevnika“ v knjigi VETRINJSKA TRAGEDIJA

V začetku lanskega leta (1991) je bila v Sloveniji ponatisnejna **Vetrinjska tragedija**, katere originalno izdajo je l. 1960 v Clevelandu izdal zgodovinski odsek Zveze slovenskih protikomunističnih borcev (ZSPB). Ko sem pred koncem l. 1990 zvedel za nameravani ponatis, sem prosil časnikarja I. Ž. v Ljubljani, naj zadrži založnika, ker bi bilo v knjigi treba popraviti nekatere napake in netočnosti, predvsem pa dodati najvažnejša odkritja in nove podatke, ki so postali znani po l. 1960. Zato sem po tem časnikarju obljubil založniku pomoč za popravljeno in dopolnjeno izdajo. A kmalu sem dobil odgovor, da založnik ni pripravljen čakati. Zato je ponatis knjige tak, kot je clevelandska izdaja, s to razliko, da sta sedaj na naslovni strani omenjena glavna sestavljalca Franc Grum in Stane Pleško. V clevelandski izdaji je omenjen le zgodovinski odsek, brez navedbe njegovih članov. Ponatis knjige je bil „hitro razgrabljen“, kot je povedalo prihodnje pismo, zato je bila ponatisnjena drugič.

Žal da po 31-tih letih **Vetrinjska tragedija** ni izšla v Sloveniji kot popravljena in dopolnjena druga izdaja, zlasti v njenem drugem delu.

Ko sem lani (1991) od konca zime do srede poletja sestavljal dva večja prispevka in več malih dostavkov in popravkov k osnovni (Jeločnikovi) verziji za **Stalinistično revolucijo na Slovenskem II** (nekateri popravki niso bili sprejeti), sem Vetrinjsko tragedijo večkrat vzel v roke. Kot v prejšnjih letih sem lani ponovno občutil, da nekateri podatki v knjigi, zlasti odstavki iz dnevnika podpolk. Ivana Drčarja (v nov. 1944 je po nemški aretaciji podpolk. Peterlina postal načelnik domobranskega štaba in bil to tudi v Vetrinju), niso v soglasju z geografijo Koroške južno od Drave. Pa vsebinsko niso zadosti logični. Zato se mi je ponovno zbuval dvom ob njih. Predvsem ob odstavku na str. 36. Naj ga navedem:

„Ker vsa pričevanja podpolkovnika Drčarja Ivana niso pred ostalimi štabnimi častniki ničesar zalegla, se je, v sredo 30. maja, podpolk. Drčar podal še enkrat na pot. S sabo je vzel kapetana Tomica. Peljala sta se mimo Hodiškega jezera čez Rožek mimo Št. Jakoba do Loč, kjer sta zopet napravila porazne ugotovitve. Tam sta namreč najela nekega naivnega partizana, da se je šel zanju informirat v Podroščico. Potrdil jima je to, kar je bil podpolk. Drčar že na svoji prvi poti ugotovil: 'Angleži izročajo jugoslovanske vojake in tako tudi slovenske domobrnce na Podroščici jugoslovanskim partizanom. Tedaj je bil tudi Tomic o tem prepričan. Odpeljala sta se v Celovec, kamor sta prišla istega dne okrog poldne.' "

Da sta se peljala mimo Hodiškega jezera, to je znotraj malih hribov, imenovanih Gure (na nemških zemljevidih Sattnitz, a slovenskega izvora), je bilo zame sprejemljivo. Da pa sta se peljala „čez Rožek mimo Št. Jakoba do Loč“, pa povsem nesprejemljivo. Kot če bi nekdo rekel, da se je peljal skoz Ljubljano mimo Mengša v Škofjo Loko. Kot kaže, Drčar ni kasneje preveril svoje poti na specialki.

Isto napačno zaporedje teh koroških krajev je tudi na str. 35, da je „iz bližine Kepe ta dan nadaljeval pot mimo Št. Jakoba — kjer so bili takrat stalno partizani — do Loč in kljub velikemu prometu hitro vozil (s kolesom) do Celovca.“ Tu sem se vprašal: po kateri poti od Loč proti Celovcu? Najbrž nazaj do Rožeka, tam čez most in nato po isti poti „na Gurah“ nazaj in skoz Vetrinj. In verjetno je na tem delu poti srečal podpolk. Cofa Emila, nadp. Vuka Rupnika z ženo in Tomica, ki so se z avtom peljali na sprehod (str. 35). (O tem sprehodu sem slišal v Vetrinju.) Dvomil pa sem vsa ta leta do 19. julija 1991, da bi se Drčar vračal skoz Vrbo in po severni strani Vrbskega jezera ter tam srečal omenjene sprehodarje. Na glavnih cestah so tiste dni Angleži pregledovali dovoljenja za potnike in vozila. (Sem to doživel v sredo, 30. maja pozno popoldne pod Gospo sveto, ko smo se z družinama obeh Hirscheggerjev peljali, vozil je Janez Kralj, na avto-deri v koroški Salzburg pri Krki. In dr. Janež je omenil župnika Zaletelu, da se je ognil dvema takima pregledoma čez Dravo. (Odprti grobovi IV, 70.)

Omemba partizanov tudi ni bila sprejemljiva, ker jih je 29. maja v Št. Jakobu ni bilo več. Smo

takrat zvedeli, da so na binkoštni ponedeljek (21. maja) zvečine odšli s Koroške, zadnji 24. in 25. maja. (Recimo, da se je Drčarju zapisalo, da so „partizani odšli iz steh krajev 10. maja“ namreč iz okolice Področce. Tabor 1985, 5-6, str. 103.)

Dvom se mi je zbujal tudi ob odstavku (str. 34) ki ve povedati, da je podpolk. Drčar „na svoji poti zvedel od domačinov na Področici — govoril je z nekim železničarjem in z domačini — da Angleži izročajo slovenske domobrance, kakor so storili tudi z ostalimi jugoslovanskimi protikomunističnimi borci na postajah Področica in Sv. Helena partizanom“ (28. maja). Tudi Janko Marinšek (gorenjski domobranec, ki je bil med vojno večkrat na Koroškem), ki je v nedeljo 27. maja pozno popoldne prišel v bližino postaje na Področici, je govoril z nekim železničarjem in z neko žensko, ki je snemala perilo nedaleč od postaje. A glede izročanja domobrancev partizanom ni povedala nič zanesljivega. Tako je Marinšek poročal Bitencu po svoji vrnitvi v Vetrinj, ko je bila že ena ponoči proč. Bitenc je verjetno v ponedeljek zjutraj povedal Krennerju in najbrž tudi Drčarju na štabu. In če prav vem, le nekaterim oficirjem, bratu stotniku Stanetu in tudi meni. (O Marinškovi poti sem sestavil poseben članek.) Zato niso bile prepričljive zame besede na str. 36: „Ker vsa pričevanja podpolk. Drčarja niso pred ostalimi štabnimi častniki ničesar zalegla...“ Pač niso zato, ker je Drčarjeva pripoved (29. maja) glede na stik z ljudmi na Področici bila skoraj povsem enaka Marinškovi. Pa noben domačin na Področici ne bi omenil Sv. Helene, bi rekel ali Maria Elend ali Podgorje. In prav tako ne bi rekel, da vlaki ne vozijo od Področce do Trbiža, ampak do Beljaka, ki je glavno železniško križišče na Koroškem. (Naj omenim, da sem bil l. 1966 in 1972 z družino po več tednov pri šolskih sestrah v Št. Petru zraven Š. Jakoba, torej sredi Roža, in smo večkrat šli peš na postajo Področco. In koroški prijatelji so nas večkrat peljali ali v Ziljo ali v Podjuno. Obiskovalec iz Švice, moj sovaščan Edi Šešek, nas je zapeljal na Sele (Fara). Pa večkrat smo se peljali mimo Vetrinja v Celovec in do Gospe svete. (V naslednjih letih sm bil ponovno tam.)

V dvomih ob netočni Drčarjevi geografiji Roža sem se spraševal, kako sta mogla priti čez most v Rožeku Drčar in Podobnik in dan kasneje Drčar in Tominc. Nadzor nad mostovi v Rožeku, pod Humperškim gradom, pod Velikovcem in severno nad Pliberkom so Angleži poostrili v dneh izročanja hrvaških beguncev (11.000) iz Krive vrbe (Krumpendorf) in v dneh izročanja Srbov in Slovencev iz Vetrinja, se pravi od 18. maja naprej. Od koga naj bi Drčar dobil dovoljenje za prehod čez most? In ali je šel na pot oblečen v civilno obleko, ker v domobranski uniformi ne bi prišel čez? Ali pa je kje prišel čez Dravo „na črno“?

Bolj kot netočni opis južne Koroške tam okolici Rožeka, mi je v Drčarjevih odstavkih v Vetrinjski tragediji zbujal dvom že omenjeni podatek, da sta v Ločah on in Tominc „najela naivnega partizana, da se je šel zanju informirat na Področico... in da jima je potrdil to, kar je Drčar ugotovil že na svoji prvi poti, da Angleži izročajo... slovenske domobrance... partizanom“. A kot že omenjeno, partizanov v Št. Jakobu in prav tako v Ločah že en teden ni bilo več.

K mojim dvomom je posebej prispevala Drčarjeva neresnična trditev na str. 31, da je on poslal Janka Marinška na Področco. Od tiste nedelje 27. maja zgodaj popoldne vem, da je Marinška poslal polkovnik Bitenc. To potrjuje tudi Franc Erpič (Tabor 1987, 11-12, str. 276). (Na podlagi te neresnične trditve je dr. Godnič zapisal hudo obsodbo dr. Basaja in NO. (Več v posebnem sestavku). In v spittalskem taborišču mi je v jeseni 1946 Drčar sam omenil, da v Vetrinju dnevnika ni pisal, ker so dogodki močno vplivali nanj. (V nedeljo, 27. maja, pozno zvečer Drčar še ni vedel, kakšna je usoda njegove (tedanje) žene, tasta in tašča ter svaka, ki so bili zajeti pred dravskim mostom 10. maja v skupini 600 beguncev.)

Povem pa naj, da sem dvome o Drčarjevi pripovedi večkrat skušal poriniti vstran, ker je na str. 36 zapisano, da je tudi stotnik Tominc „bil popolnoma prepričan“ o izročanju domobrancev partizanom na Področici. Poznana mi priča je tu pa tam zadobila svojo težo.

Že v naslovu sestavka sem omenil neresnične podatke iz Drčarjevega „dnevnika“. Kako sem zvedel zanje? V dveh stopnjah. Ko sem predlanskim (1991) vsklajal vetrinjske dogodke za Stalinistično revolucijo na Slovenskem II, sem skušal natančneje premisliti Godničeve zapise „Vetrinjski črni dnevi slovenskega naroda“, ki so glavna podlaga drugemu delu Vetrinjske tragedije. (O njih več v posebnem sestavku.)

Nekega dne sem se ustavil pri njegovem zaslišanju Franca Šega, ki je objavljeno v Taboru 1985, št. 7-8, zadaj znotraj ovitka kot „Popravek“. Kot že prej, se mi je ponovno pojavil dvom ob besedah: „V sredo, 30. maja, mi je gen. Krenner naročil, naj grem z avtom v Pliberk in tam

ugotovim, kam se vozijo domobranci in kdo jih prevzema." Moj pomislek je bil, kako je mogel gen. Krenner poveriti tako odgovorno nalogo le mlademu fantu? Še bolj pa sem podvomil, ali je Šega res izjavil Godniču: „Sveta jeza me pograbi, če pomislim na to, da so le-ti gospodje krivi, da sem izgubil brata, ki je šel en dan prej s transportom v Jugoslavijo." V preteklih letih sem se večkrat srečal s Šegom v Clevelandu, največkrat v Baragovem domu, in sva se tudi sama kaj pogovorila. Poznal sem ga namreč že od l. 1940, ko sem bil poleti kot narednik-dijak na orožnih vajah v Goriči vasi pri Ribnici in stanoval ravno nasproti Šegove hiše. Sem se večkrat razgovarjal z njegovim očetom, na kratko tudi z njim in z bratom ter včasih pozdravil sestro učiteljico. Ne pri skupnih razgovorih, ne meni posebej ni Šega v Clevelandu nikoli izrazil svoje jeze, kadar je razgovor nanesel na Vetrinj.

Zato sem ga predlanskim 19. julija vprašal, ali je res izrekel citirane besede? Šega mi je odgovoril, da se ni nikoli razgovarjal z dr. Godničem v spittalskem taborišču. Da je sicer s svojim malim tovornim avtom nekajkrat prišel v taborišče, vendar se z dr. Godničem ni razgovarjal. Na moje vprašanje, kako je potem prišlo do tega zaslišanja z njim, ki je v Godničevih zapisih, je Šega dejal: „Tega ne morem vedeti. Morda je to Godniču posredoval Drčar?" In na vprašanje, zakaj ni potem sporočil uredniku Tabora, da ni nikdar imel razgovora z Godničem, je Šega odgovoril: „Sem najprej hotel to storiti, pa končno sem to misel opustil, da ne bi dregal v boleča razmerja med nami.“

Nato sem ga prosil, naj mi na kratko opiše svojo pot v Pliberk. Šega je najprej povedal, da je v vetrinjskih dneh samo on od vseh slovenskih beguncev imel dovoljenje od Angležev zase in za avto, da je smel voziti po vsej Koroški. Dovoljenje mu je preskrbel p. Odilo, dejansko pa ga je pri Angležih dosegel inž. Vladimir Remec (lastnik tovarne upognjenega pohištva v Duplici pri Kamniku), ki je kot begunec zaradi znanja angleščine dobil službo pri vojaški upravi v Celovcu (Military Government). Dovoljenje je bilo izdano za potrebe celovške Mohorjeve ustanove (družbe), ki jo je predstavljal prelat Podgorc. Šega je omenil, da nobeden od domobrantskih oficirjev ni imel takega dovoljenja in se je zato ponudil na razpolago tudi domobrantskemu poveljstvu in Vetrinju, tako kot je še doma s svojim avtom večkrat ustregel domobrantskim četam v Ribnici.

Šega je nadaljeval: „Ko sem se v torek 29. maja vrnil iz vzhodne Tirolske (Lienza) v Mohorjevo hišo, so mi povedali, da me je popoldne iskal gen. Krenner. Proti večeru je Krenner spet prišel, me našel in mi povedal, da so nekateri s transportom odpeljani vojaki prišli nazaj pa da se njihova pripovedovanja ne ujemajo. Prosil me je, naj bi prihodnji dan zjutraj prišel k njemu v štab (pri Zakamnu), da bi napravil neko vožnjo.“

Ko je Šega nato omenil, da je prihodnji dan res prišel v štab, je takole pripovedoval glede poti v Pliberk: „Takoj po odhodu Rupnikovega polka sva šla za njim in ga dohitela v Celovcu v Rosentalerstrasse. Nekaj časa sva vozila vzdolž kolone. Zaradi angleških spremljevalcev sva se v mestu nekje ustavila in odprla pokrov, kot da hočeva nekaj pregledati." Jaz nato: „Zakaj pravite, da sta polk dohitela? Ali sta bila dva?" Šega na to: „Nisem bil sam. Z menoj je bil Krennerjev adjutant poročnik Meršol." Jaz: „To je zame nov podatek, celo precej važen podatek, da je Krenner poslal svojega adjutanta za Rupnikovim polkom, da ugotovi, kje se bo polk ustavil in kaj se bo z njim zgodilo. In Drčar je kar gotovo vedel za to, pa vendar Meršola ne omenja ne v „dnevniku“ ne v razgovoru z dr. Godničem." (Naj pripomnim, da sta Drčar in dr. Godnič vsaj od poletja 1946 oba bila v spittalskem taborišču. Zato se sprašujem, ali Drčar ni Godniču nikoli omenil, da je s Šegom šel na pot tudi por. Meršol proti Pliberku [v sredo 30. maja]? Kot kaže, mu ni.)

Dalje Šega: „Nekaj časa sva z Meršolom vozila kar v koloni in večkrat videvala avto z Vukom Rupnikom in ženo, le trije tovornjaki so bili vmes. Ko se je pred klancem pred Velikovcem kolona ustavila za nekaj 10 minut, sta iz Rupnikovega avta izstopila dve osebi in se oddaljili od kolone. Kasneje ju nisem več videl. Nato je kolona vozila skoz Velikovec. Na hudem vijugastem klancu za mestom navzdol proti Dravi sva imela okvaro, zato sva zaostala. Ko sva nataknila novo kolo in zavila na tedanji dravski most, naju je na njem ustavila angleška kontrola. Ko je videla dovoljenje zame in za avto, je naju takoj pustila naprej, ne da bi vprašala Meršola za posebno dovoljenje. Bil je oblečen v angleško srajco in kratke hlače. Nato sva hitro vozila skoz Sinčo vas ter v Dobrli vasi zavila proti Pliberku. Pri Štebnu naju je spet ustavila angleška straža, pa naju takoj pustila naprej. Dobrih 200 m pred pliberško postajo sva zavila čez železniško progo na cesto, ki severovzhodno odtod kmalu pripelje do roba malega hriba in prav malo naprej pride vanjo cesta od postaje — nekakšen trikotnik cest je tam, najina ob gozdu je bila ta daljša — takoj nato sva na levi strani na travniku zagledala domobrance. Po mojem jih je bilo tam približno še

zadnjih sto, na desni strani ceste pa so bili civilisti. Vozila sva čisto počasi, takorekoč po sredi med njimi in nekateri domobranci so prepoznali moj avto in mene. Videla sva, kako Angleži pregledujejo domobrance na hrbtnike. Ko so drugi Angleži opazili, da midva gledava ta prizor, so nama dali znak, da morava peljati naprej. Sva se nato kmalu ustavila na mestu, odkoder sva še mogla opazovati dogajanje na travniku. Z malimi nemškimi kamioni, za 12-15 mož, so od tam domobrance vozili na postajo. Vse to sva opazovala kakih 20 minut. Nedolgo potem, ko so Angleži te domobrance odpeljali na postajo (civilistov mi Šega ni omenil, jaz pa ga o tem nisem vprašal, J. G.), sva midva obrnila in se peljala naravnost do postajnega poslopja, pred njim zavila na desno in se ustavila čez kakih 100 m, tako da sva videla na postajo in na vlak z domobranci, ob njem pa so hodili oboroženi partizani." Šega je dodal, da je po njegovem vsaj en domobranec od tam ušel, če ne še kateri več. Na moje vprašanje, ali je na pliberški postaji videl Vuka Rupnika in ženo, ki sta se tam rešila, je rekel, da ne.

Šega dalje: „Nazaj gredé sva z Meršolom vozila spet skozi Šteben in Dobro vas in tam zavila proti Velikovcu. Pred Sinčo vasjo sva pred seboj zagledala neko ženo, ki se je opotekala ob robu ceste. Ko sva privozila do nje, sva ustavila. Bila je zdravnica dr. Rugarjeva. Seveda sva jo vzela v avto. Povedala je, da je angleški vojak nekje ustavil kamion in ji dal znak, naj izstopi, nato pa odpeljal naprej brez nje.“

Na mojo pripombo, da je v Vetrinjski tragediji zapisano (str. 37), da se je dr. Janež pripeljal v Celovec z njim — kar je vzeto iz Janeževega razgovora z Godničem — je Šega odgovoril, da je Janež prišel tja vsaj eno uro pred njim. (Da je Šega pravilno odgovoril, je razvidno iz Janeževega pisma župniku Vinku Zaletelu. Odprti grobovi IV, str. 1970-71. Dr. Janež je odšel z domobranskim transportom v ponedeljek popoldne 28. maja; v knjigi je napačno naveden torek 29. maj.)

Pred 2. uro popoldne sta Meršol in Šega prišla v Celovec in se tam utavila v gostilni Scherzer v Kolodvorski (Bahnhofstrasse) 43, kjer se je pol ure prej končala seja Narodnega odbora. Vendar so po seji tam ostali še v razgovoru dr. Basaj in še trije ali štiri drugi. Tem sta sporočila, kaj sta videla in opazila v Pliberku, oni pa so jima povedali, da je eno uro prej prišel do njih dr. Janež in povedal, kako se je rešil v Pliberku (28. maja popoldne nedaleč od postaje). Šega in Meršol sta nato pustila zdravnico dr. Rugarjevo pri njenih znancih, potem pa se odpeljala v vetrinjsko taborišče. V štab je šel Krennerju poročati Meršol, Šega pa se je zapeljal naprej med domobrance in se ustavil pri znanih mu fantih. Na moje vprašanje, mar ni šel tudi on z Meršolom h Krennerju, je ponovil, da je šel samo Meršol.

Začudljivo je, da tudi stotnik Karel Slabe dr. Godniču ni omenil, da je gen. Krenner poslal adjutanta por. Meršola z nalogo, da sledi Rupnikovemu polku, ampak je omenil le Šega. (Tabor 1985, 5-6, str. 120) Slabe je po Godničevem zapisu izpovedal: „Dne 30. maja predpoldne smo zvedeli, da je gen. Krenner odposlal zjutraj v Pliberk poizvedovalca Šega Franceta, da pogleda, kam vozijo Angleži domobrance. Pred glavnim štabom nas ja čakalo večje število častnikov in vojaštva na prihod tega obveščevalca in na vesti, ki jih ima prinesiti. Nekako po drugi uri popoldne je Šega res tudi prišel, se podal takoj h Krennerju in še precej časa ostal pri njem. Nato je prišel Krenner ven, preoblečen v civilne hlače, le vojaško bluzo je še imel, vstopil v svoj avto in molče izginil. — Nato smo zvedeli vso resnico. Na štabu je ostal sam polk. Vizjak.“

Žal se ni mogoče znebiti vtisa, da je bil podatek o Krennerjevem naročilu svojemu adjutantu, naj gre tesno po sledi Rupnikovega polka in se prepriča o dejanski smeri transporta, namerno in ne slučajno izpuščen in morda celo po medsebojnem dogovoru ne omenjan.

Ker sem že iz prejšnjih srečanj s Šegom vedel, da je s svojim malim tovornim avtom (bil je velik kot osebni avto, namesto zadnjih sedežev in prtljažnika pa je imel ploščad s čevlji visoko ograjo) velikokrat prevozil južno Koroško in da zato pozna vse večje kraje, sem ga v omenjenem razgovoru 19. julija tudi vprašal, kako to, da je Drčar v svoj „dnevnik“ zapisal, da sta se 30. maja skupaj s stotnikom Tomicem „peljala mimo Hodiškega jezera skozi Rožek mimo Št. Jakoba do Loč“? In dan prej je v Vetrinjski tragediji zapisano skoraj enako, nekoč da je „iz bližine Kepe, kjer je prenočil, nadaljeval pot mimo Št. Jakoba do Loč.“ Noben koroški Slovenec ne bi v tem vrstnem redu omenjal kraje svoje poti.

Šega je na to odgovoril z zadržanim glasom, kot da ne bi rad omenil tega: „Drčar v tistih dneh v Vetrinju ni nikoli prišel južno od Drave.“ Ker me je ta odgovor nemalo začudil, sem Šega prosil, naj mi pove, kako je to zvedel in od koga. Šega je nato pripovedoval: „Ker sem s svojim malim tovornim avtom postal uslužbenec Mohorjeve družbe na priporočilo p. Odila, mi je prelat Podgorc dal za stanovanje tri sobe v drugi malo manj razbiti Mohorjevi hiši ob Karfreiterstrasse (Kobaridska), ki je imela še nekaj uporabnih prostorov in je bila malo manj razbita od bomb kot

prva. Hoditi sem moral skoz glavni vhod mimo angleške straže. Potem ko so bili begunci iz vetrinjskega taborišča preseljeni v Spittal, Lienz, Št. Vid in nekaj teh na Štajersko (Trofaiach pri Judenburgu), se je večkrat ustavil pri meni ta ali oni domobranec, nekoč npr. Ludvik Kolman, največkrat pa je prišel podpolk. Drčar za dan ali dva dni, ker se ni čutil varnega. (V tem je imel Drčar prav, saj smo takrat večkrat slišali, da Titovi špijoni sledijo vidnejšim beguncem. J. G.) Nekoč v tistem poletju 1945 je bil kar dva tedna skupaj pri meni. Takrat se mi je čisto odprl. Ko sem nekega dne Drčarju pripovedoval, skozi katere kraje sem se vozil po južnem Koroškem, je pripomnil, da takrat v vetrinjskih dneh ni nikoli prišel južno od Drave, ker ni imel dovoljenja za prečkanje mostov. Pa da je takrat najel nekega kmeta, ki je tako dovoljenje imel, da se je šel informirat zanj na Področje glede domobrantskih transportov." (Na str. 36 knjige zapisano, da sta skupaj s Tomincem „najela naivnega partizana v Ločah...“)

Kot omenjeno, me je Šegova pripoved začudila in osupnila. Na misel so mi prišli vsi tisti odstavki, ki v Vetrinjski tragediji (od str. 34 spodaj do str. 37) pišejo o dveh Drčarjevih poteh južno od Drave; potemtakem sta popolnoma izmišljeni! Podpolk. Drčar ni bil na Področici, ne v Št. Jakobu, ne v bližini Kepe, ne v Ločah. (Zato sem odslej naprej postal skeptičen tudi do nekaterih drugih Drčarjevih trditve v knjigi.)

V enem naslednjih razgovorov sem Šega vprašal, zakaj ni po izidu knjige sporočil sestavljavcema ali pa vsaj z dopisom v Vestniku, da so Drčarjevi odstavki o dveh poteh južno od Drave izmišljeni? Šega je odgovoril: „To se mi je upiralo zakaj, ker ne bi rad, da bi se poslabšali odnosi med nami domobranci v Clevelandu in drugod.“ (Morda tudi zato ne, ker je bil podpolk. Drčar še živ, čeprav je živel v Chicagu. Umrł 21. junija 1982. J. G.)

Ker Franceta Šego mnogi v Clevelandu poznajo kot resnega in resnicoljubnega javnega delavca — pa ker je človek svežega spomina in logičnega govorjenja, zato ne dvomim v njegovo trojno pripoved: da ni imel razgovora z dr. Godničem, da je na Krennerjevo prošnjo peljal v Pliberk por. Meršola in pri tem kot 20-leten fant sam bil priložnostni opazovalec, in da mu je poleti 1945 v Mohorjevi hiši Drčar priznal, da v vetrinjskih dneh ni bil nikdar južno od Drave. Ker se Šega zaveda odgovornosti za svojo pripoved in njene pomembnosti, je dovolil, da navajam njegovo ime.

Prav za prav pa je Drčar sam potrdil v razgovoru z Godničem jeseni 1946 v spittalskem taborišču, da v vetrinjskih dneh nikdar ni prišel južno od Drave. Potem ko mu je Godnič na podlagi njegovega „dnevnika“ dejal: „Vi ste imeli v celo zadevo popoln in pravilen vpogled in čeravno niste vsega vedeli, ste vendar spoznali že v nedeljo, z vso gotovostjo pa v nedeljo zvečer dne 27. maja, kam gredo transporti, in ste to tudi poročali“ — kar je bilo za podpolk. Drčarja veliko priznanje — nato pa je slišal iz Godničevih ust kočljivo vprašanje, „Kaj niste mogli ničesar proti temu ukreniti?“, tedaj je Drčar takoj pomislil na Krennerjea in izrazil to, kar je glede njega nosil v sebi še iz Ljubljane in nato iz Vetrinja: „Mene je Krenner... takoj po prihodu v Vetrinj naravnost popolnoma cerniral (obkolil). Izrecno mi je zapovedal, da se nimam ganiti iz štaba. Na to je pazil posebno v dneh, ko so se pričeli odpravljati transporti“ (Tabor 1985, str. 109).

Ko je Drčar v hudi ihti, ki ga je za trenutek prevzela ob misli na Krennerja, izrekel Godniču gornje besede, se ni spomnil, da so v polnem nasprotju s tem, kar je pred časom zapisal v svoj „dnevnik“ glede obeh poti južno od Drave. Začudljivo pa je, da tudi dr. Godnič ni opazil tega nasprotja. In prav tako ga nista vzela v obzir sestavljalca knjige.

Kljub Drčarjevim besedam, da se ni smel ganiti iz štaba, pa ne izključujem povsem, da je Drčar v torek 29. maja šel s kolesom po Gurah in prišel v bližino Vrbe in Rožeka, a ne dlje. (Ker je ta dan bil Krenner pod vtisom Šprahove zgodbe, bi mu menda preklical prepoved.) Na tej poti nazaj gredé naj bi srečal Vuka Rupnika in ženo ter Cofa in Tomınca, ki sta se z avtom peljala „mimo Hodiškega jezera“ po Gurah in nekje blizu Rožeka obrnila nazaj, ali pa, kar je manj verjetno, skoz Vrbo in po severni strani Vrbskega jezera v Celovec. Kot že omenjeno, glede domobrantskih transportov nista nič odkrila, ker nista prišla čez Dravo.

Čeprav sprejemem dr. Janežev podatek, da sta tisto sredo „skoro istočasno“ (Vetrinjska tragedija, str. 37) kot dr. Janež tudi onadva prišla v gostilno Scherzer v Kolodvorski 43 — sodeč po dr. Janeževi besedi „nato“ v razgovoru z Godničem, sta prišla malo za njim — zaradi izmišljenih Drčarjevih poti južno od Drave ni sprejemljiv „skupni referat“. Res da je dr. Janež dejal Godniču, da so se odborniki Narodnega odbora „šele skupnemu našemu poročilu, v prvi vrsti mojemu, vendarle uklonili in sprejeli sklep...“, a poročilo bi bilo skupno le, če bi vsi trije prišli iz Pliberka. Zato naj rečem, da sta Drčar in Tominc mogla le pritrjevati Janeževemu poročilu, ker se je tedaj ob njem izkazalo za resnično, kar so bili izpovedali trije Srbi in nadporočnik Šprah v prejšnjih treh dneh (27., 28. in 29. maja). In res da dr. Janež tudi omenja, da so „v posebni sobi...“

o svojih doživljajih poročali Drčar, Tominc in jaz", vendar ni verjetno, da sta Drčar in Tominc odbornikom NO pripovedovala o svoji poti južno od Drave „čez Rožek mimo Št. Jakoba v Loče" in kaj jima je povedal „naivni" partizan, čeprav je to trditev iz svojega „dnevnika" Drčar ponovil v razgovoru dr. Godničju v jeseni 1946 (Tabor, 1985, 5-6, str. 107). Ta izmišljena pot je nastala kasneje v Drčarjevem „dnevniku". V svojem poročilu (1. junija 1945) „O izročitvi slovenske narodne vojske Titovim četam po Angležih" sta Basaj in Bajlec omenila le dr. Janeža in njegovo zgodbo. Če bi bila Drčarjeva in Tominceva pripoved zanj vsaj približno enake važnosti kot Janeževa, ni, da je ne bi omenila.

Kot je dr. Godnič skušal v svojih zapisih dvigniti popdpolk. Drčarja nad vojaško vodstvo (kar je bolj razvidno v razgovoru z njim in v povzetku „Kdo je kriv?"), sta ga tudi sestavljajca Vetrinjske tragedije skušala dvigniti nad druge oficirje, kar je v knjigi razvidno. Iz Drčarjevega „dnevnika" in razgovora z Godničjem ter iz drugih razgovorov sta sprejela vse, kar je bilo zanj pozitivno, priznanja vrednega. Nista pa vzela v obzir, kot omenjeno, da je Drčar sam potrdil, da v dneh domobranskih transportov ni smel iz štaba. Da navedem še en primer: Iz mojega pisma sta izpustila omembo Drčarjeve resnične, čeprav kratke poti do Drave v nedeljo popoldne 27. maja, ker pač ni pokazala nič priznanja vrednega. — Tisto nedeljo zvečer okrog polnoči je namreč Drčar na štabu povedal, da je popoldne prosil gen. Krennerja, da bi smel iti proti Dravi, da bi kaj zvedel glede domobranskega transporta pa glede svoje žene ter tasta, tašče in svaka (por. Ferdinand Zanoškarja). S seboj je vzel na pot Podobnika (najbrž (pod) oficirja v štabu). Šla sta skoz gozd in čez njive ter prišla do železniškega mostu čez Dravo (ki je malo višje od prejšnjega lesenega mosta, čez katerega smo se dva tedna prej umikali). Drčar je dalje povedal, da je s cigaretami preprosil angleškega stražarja, da ga je pustil čez most, da pa na drugi strani ni nič zvedel glede transporta in prav tako ne glede svojih. — Ker je Drčar to pripovedoval vpricho polk. Vizjaka in majorja Mehleta, čemur sem bil priča, sem imel to njegovo pripoved slej ko prej za resnično, vsaj do dravskega mostu. Čeprav je bila pot kratka, je vredna, da bi bila na str. 32 zgoraj. (Je nekaj ironije v tem, da ta resnična Drčarjeva pot ni omenjena, pač pa sta obe izmišljeni poti na Področico in v Loče. Nista pa mogla vedeti sestavljajca, da sta izmišljeni, kot tudi jaz nisem vedel do predlanskega.)

Želim, da bi bravci teh mojih pripomb, ki so vetrinjske dogodke tudi sami doživeli, povedali kje svoje pomisleke in opombe k temu sestavku in mojemu gledanju. Ker bo pokol slovenskih domobrancev ostal eden najbolj temnih dogodkov slovenske zgodovine in bodo ob raznih obletnicah pisali in govorili o njem — upam, da vedno pod naslovom domobranska tragedija — in ker so vetrinjski dogodki bili grenka in razočaranja polna predigra temu pokolu, smo zato zlasti neposredne priče v Vetrinju dolžni, da te dogodke prikazujemo stvarno, četudi je treba pri tem izreči kritiko in popravke na naše lastne dosedanje prikaze. To smo dolžni zaradi zgodovinske resnice in zaradi pravilne obveščeniosti bravcev knjige Vetrinjska tragedija, tako tistih po svetu in, zaradi dveh ponatisov doma, tudi bravcev v Sloveniji. To smo dolžni tudi zaradi zgodovinarjev, ki so že in še bodo navajali ta ali oni podatek iz knjige. Tako ima npr. partizanski pisec Franci Strlè v knjigi „Veliki finale na Koroškem" kar 23 opomb iz te knjige, katere pa nekatere navedbe ne drže. Tudi dr. Žebot omenja „Vetrinjsko tragedijo" v svoji „Neminljivi Sloveniji" v opombi na str. 342 kot „najcelotnejši vir o izročitvi in pokolu domobrancev, ki jo je izdal zgodovinski referat ZSPB". In verjetno bo zajemal iz nje še kdo drug.

Upam, da bo bravcu jasno, zakaj bi moral biti drugi del Vetrinjske tragedije temeljito predelan in zelo razširjen, kot sem omenil na začetku. Sedaj zlasti še zaradi Tolstojeve knjige „The Minister and the Massacres" in zaradi obširnih dveh knjig „The Repatriations from Austria in 1945". Prav za prav bi bil potreben nov bolj preverjen prikaz vetrinjskih dogodkov. Tretji del knjige s prilogami na koncu pa slej ko prej ohranja svojo vrednost. Tako tudi uvod, ki mu je končno obliko dal prof. V. Lipovec.

Kljub Šegovemu odkritju o neresničnosti dveh Drčarjevih poti južno od Drave in kljub svoji kritiki, ki zavrača ali pa postavlja pod vprašaj vrsto trditev, pa moram priznati, da je knjiga Vetrinjska tragedija opravila važno vlogo. Stalno je spominjala Slovence po svetu, v zamejstvu in sedaj tudi v Sloveniji na usodne vetrinjske dogodke.

DODATEK:

Žal, da je bilo julija 1991 prepozno, da bi Šegovo odkritje glede neresničnih Drčarjevih poti

in še nekaterih drugih napak mogel upoštevati lektor „Stalinistične revolucije na Slovenskem II“. Osmo, zadnje poglavje, je bilo že v tisku.

Med prebiranjem Drčarjevega „dnevnika“ in razgovora z dr. Godničem sem opazil, da Drčar omenja samo postajo Maria Ellend (sic!), Sv. Helene on ne omenja. L. 1945 Drčar ni vedel, da se vási s postajo Maria Ellend reče Podgorje. Ker tega slovenskega imena sestavljalka knjige l. 1960 nista poznala, sta v svoji vnemi napravila prestavo Sv. Helena. Za njima so to dobesedno prestavo nekaj let omenjali tudi drugi pisci. Neki Srb jo je posrbil v Sv. Jeleno. Pisec knjige „Serbia Between the Swastika and the Red Star“, dr. Žika Prvulovich, je prestavil Maria Ellend v „Tužna Marija“ (na tej postaji je bil 24. maja predan partizanom, a se je pred Št. Vidom rešil). Vendar tudi ta prestava ni pravilna. (Poznavalec koroških imen, zlasti tega predela Roža, p. Bertrand Kotnik mi je razložil, da je to ime nastalo iz Maria Ausland. Za menihe pri Osojskem jezeru je bila ta njihova podružnica daleč na deželi.)

Pripomba k angleškemu „namigu“ (str. 24 in str. 25), da bodo civilisti štetni za begunce, uniformirani vojaki pa za vojne ujetnike: Tako je v kolegialnem razgovoru omenil starejši angleški oficir na vojaški upravi, torej ne v štabu V. korpusa, inž. Vladimirju Remcu, in da je taka angleška praksa. Remec je smatral za potrebno to sporočiti dr. Basaju ali dr. Bajlecu, tudi zato, ker je bil njegov sin Jaka poročnik v gorenjskem polku. Drčar navaja, da mu je ta podatek omenil Bajlec 21. maja. Toda te angleške prakse glede civilnih beguncev se Angleži na Koroškem niso držali, saj je bila 31. maja pozno popoldne, torej šele v zadnjem trenutku, odstranjena nevarnost za njihovo izročitev naslednji dan. (Inž. Remec nam je to v Chicagu omenil l. 1958.)

Naj končno dodam tudi tale važnejši podatek, ki je bil doslej skoro neznan. Posređoval mi ga je France Šega. Ko se je on v torek 29. maja popoldne vračal iz vzhodne Tirolske, kot prej omenjeno, je med Beljakom in Vrbo zagledal por. Marjana Lavriča in dva spremljevalca, ki so stali ob cesti (ob stari cesti, ne ob sedanji avtomobilski). Lavrič je Šegu povedal, da so poskušali priti čez Dravo, da bi odkrili, kam gredo domobranski transporti, a čez reko niso mogli priti, zato so tam nekje prenočili. Vsi trije so bili člani domobranske policije, v civilni obleki in s svojim avtomobilom. Ker so prenočili nekje ob Dravi, smem reči, da so odšli iz Vetrinja v ponedeljek 28. maja. Kdo jih je poslal, jih Šega ni vprašal. Vem, da je vsaka vojaška policija precej avtonomna in da mora biti iniciativna. — Lavriča omenja samo dr. Basaj v svojem poročilu: „Bile so tudi vesti, da gredo transporti SNV čez Beljak, ne pa skozi tunel na Jesenice“ (točka 15, datum pri Lavriču ni naveden). Kdaj so imenovani v Beljaku opazili vlak z vojaki, ne bo mogoče ugotoviti, a bolj verjetno, da se je to zgodilo v torek in da so se ta dan vrnili v Celovec ter poročali Basaju. Nekaj podobnega sta isti dan okrog poldneva pravila članom NO v gostilni Scherzer duhovnik dr. Jože Prešeren, ki ga je takrat iz Rima poslal na Koroško dr. Krek, in kaplan Stanko Žerjal, ki se je Prešernu pridružil v Gorici. Iz neke razdalje sta v Trbižu videla vlak z uniformiranimi vojaki, a najbrž prejšnji dan. Ker se je njun podatek časovno ujemal z odvozi domobranskih transportov, je to pripomoglo k prepričanju, da gredo domobranski transporti v Italijo. Vsekakor dvojno goljufivo časovno naključje: vojaki v vlaku v Beljaku in v Trbižu!

Janez Grum

Marinškova pot na Področco

Spričo vedno večje negotovosti in moreče zaskrbljenosti, ki je začela v taborišču nastajati v nedeljo zjutraj 27. maja, ko se je počasi razvedelo, kaj je izpovedal vojak prostovoljskega srbskega odreda Vlada Ljotića, ki je bil skočil iz vlaka pred tunelom na Področci in se po dveh dneh in pol prebil nazaj v taborišče (v soboto zvečer), se je pri nalaganju tehničnega bataljona in domobranske policije na kamione nabralo precej ljudi. Bili so tam polk. Bitenc, polk. Vizjak in več oficirjev, končno je prišel tudi gen. Krenner, ki je zaradi zaskrbljenosti navzočih odredil tri domobranske patrole, ki naj gredo v razne smeri in skušajo ugotoviti, kam so Angleži odpeljali dopoldanski transport. Le ena teh patrol, ki jo je vodil stotnik Tominc, je z avtom prišla malo dlje, a ni mi znano, do kje. Morda po Gurah do Vrbe? Nobena teh patrol ni nič ugotovila gledé transporta, kar je zvečer na štabu povedal tudi podpolk. Drčar in končno gen. Krenner, čemur sem bil priča.

Kmalu po odhodu teh patrol je polk. Bitenc naprosil Janka Marinška, naj bi skušal priti na Področco, da bi tam kaj bolj določenega zvedel glede dopoldanskega transporta. Marinšek ni

rad prevzel te naloge, ker je vedel, da je Področca daleč in da je s kolesom to naporna pot. Vendar je končno prošnjo sprejel. To mi je po Marinškovem odhodu povedal Bitenc, ko sva se nato prvič srečala. (Da je Marinška poslal Bitenc, potrjuje tudi Franc Erpič v spisu „Gorenjsko domobranstvo“, Tabor 1987, št. 9-10, str. 216.) Povem naj, da je Marinšek od konca poletja 1944 vzdrževal zvezo med gorenjskimi domobranci in Slovensko legijo v Ljubljani, torej z Bitencem, dr. Šmajdom in še s kom. Tedaj sem se seznanil z njim tudi jaz. Marinšek je bil med vojsko večkrat na Koroškem. Z motorjem čez Ljubelj je bil kar hitro tam. In ker je bila Gorenjska priključena nemškemu Reichu, je Marinšek ohranil nemško osebno izkaznico. Po Koroškem je hodil oblečen kot domačin, torej v zeleno koroško obleko in s koroškim klobukom.

Pozno popoldne in zvečer 27. maja, zadnjikrat malo pred polnočjo, sem vprašal Bitenca, ali se je Marinšek že vrnil. Do tedaj se še ni. V ponedeljek zjutraj 28. maja sem Bitenca srečal že okoli sedme in ga takoj vprašal, ali se je Marinšek vrnil. Bitenc je povedal, da se je vrnil šele okoli dveh pa da mu je uspelo priti v bližino postaje na Področci. Po poročanju Bitenca je Marinšek odšel k svoji družini v Žihpolje. Bitenc mi je na moje vprašanje, ali je Marinšek kaj ugotovil glede domobranskega transporta, odgovoril, da ni zvedel nič gotovega, da je govoril z nekim železničarjem in neko žensko, ki sta dajala nejasne odgovore... Zato sem hotel tudi sam govoriti z Marinškom, ki je prišel kmalu po osmi uri do slovenske pisarne. Dobil sem se z njim na dvorišču. Ko sem mu po pozdravu omenil, da sem ga tudi jaz čakal do polnoči, mi je rekel, da je to bila dolga in naporna pot in da je imel težave. (Tokrat ga nisem vprašal, kakšne, a najbrž zaradi angleških kontrol). Za tem sem ga vprašal, ali je kaj gotovega odkril na Področci glede domobranskega transporta. Rekel je, da se je tam razgovarjal z nekim železničarjem — seveda na postaji sami, ker so tam bili Angleži in partizani, (J. G.) — in da mu na vprašanje glede transporta s slovenskimi vojaki ni nič jasnega odgovoril, da se je odgovoru izmikal, a nekako tako kot da bi transport šel skozi tunel. Marinšek je govoril tudi z neko žensko, ki je bila tam blizu postaje obešala ali snemala perilo. Ta je odgovarjala glede transporta še bolj nejasno kot železničar. Uspelo pa je Marinšku, da je prišel od postaje malo naprej proti tunelu, tako da je s precejšnje razdalje videl partizansko stražo na progi od postaje naprej. Na moje vprašanje, kakšno je njegovo mnenje glede smeri domobranskega transporta, je Marinšek odgovoril: po tem, kar sta rekla železničarja in tista ženska, bi se dalo reči, da je šel transport skozi tunel, a za gotovo tega ne morem reči. — Vem, da v omenjenem spisu Erpič pravi, da mu je Marinšek „povedal, da vlaki vozijo na Jesenice“, a jaz imam v živem spominu Marinškove besede „za gotovo pa tega ne morem reči“. (Sedaj vemo, da je domobranski transport šel skozi tunel vsaj dve uri pred Marinškovim prihodom.)

Vendar je Marinškova pripoved name napravila vtis, da nisem več odklanjal možnosti, da Angleži izročajo domobrance partizanom. Od Marinška sem nato stopil k cesti pred slovensko pisarno, kjer sta stala Franc Kremžar in dr. Blatnik, da vidita, kako se zbirajo gorenjski domobranci, ki jih bodo vsak čas začeli nalagati na kamione. Prva četa je bila kakih 30 m proč. Ko zagledam njenega komandirja Janka Habiča, mojega mladega prijatelja iz D. M. Polja, sem pod vtisom Marinškove pripovedi z obema rokama pokazal na domobrance in vzkliknil: „In vse tole naj bi bilo izročeno Titu?“ Takoj me je Kremžar zavrnil, da to ni nogoče, da so na angleški komandi točno povedali, da bodo domobrance poslali v Italijo... Da se upira čutu poštenosti, da bi jih Angleži poslali Titu..., da si ni mogoče misliti, da Angleži ne bi držali besede, saj so znani kot gentlemen... Tri sinove sem imel, enega so ubili v Srbiji (duhovnika Marjana), drugi je zgorel v Grahovem, tretji pa je tu med gorenjskimi domobranci. Če bi dvomil v angleško besedo, bi sinu rekel: Pojdi iz vrste, se preobleci v civilno obleko in ostani z menoj, da mi boš v oporo na stara leta. — V vsem tem je Kremžarja podpiral dr. Blatnik, ki je s podobnimi argumenti pobijal moj vtis, ki sem ga dobil v razgovoru z Marinškom. (Njima tega razgovora nisem omenjal.) Podobno kot Kremžar bi smel reči tudi Bitenc, čigar sin-bogoslovec je bil pripravljen na odhod.

In epilog k temu prizoru: Kakšne štiri do pet metrov od nas je stal črnovrški župan Košir, ki sem ga spoznal v jeseni 1944, ko je s Črnega vrha prišel v Polhov gradec ali v Ljubljano. Ko sem v jeseni 1946 v spitalskem taborišču stopil v njegovo barako tam na vzhodnem koncu, da malo pokramljam z njim, mi je rekel tudi tole: „Vi ste v Vetrinju vedeli, da izročajo domobrance partizanom!“ Jaz na to: „Ne, nisem vedel!“ On: „Saj sem vas sam slišal.“ Nato sem mu povedal, kaj in kako je meni povedal Marinšek in da sem jaz tiste besede pred Kremžarjem in Blatnikom izrekel pod tistim vtisom, nisem pa bil o tem prepričan. Je nekako vzel na znanje.

Janez Grum

Priponbe h Godničevim zapisom

Poleg Vetrinske tragedije sem predlanskim večkrat prebral tudi dr. Godničeve zapise, kot so priobčeni v Taboru 1985, št. 5-6 in 7-8 pod naslovom „Grozen opomin“ in jih primerjal s kopijami teh zapisov, ki jih imam od l. 1960. Ponovno sem prebral tudi sestavek Toneta Šušteršiča „Prizori iz vetrinske tragedije“ v Vestniku 1968, št. 1 (se naslanja na njegove članke v Taboru 1964 pod naslovom „Vetrinski dogodki — v drugi luči“). Glede naslova „Grozen opomin“ naj pripomnim, da je urednikov. Godnič je dal zapisom naslov „Vetrinski črni dnevi slovenskega naroda od 17.-31. maja 1945“. Godnič bi smel zapisati, da od 13. maja, ko smo prišli v Vetrinj ali pa od 24. maja naprej, ker je bila ta dan predana partizanom domobranska komora. Kot omenjeno v sestavku glede Drčarjevih neresničnih poti južno od Drave, so ti „vetrinski črni dnevi“ bili (so) glavna podlaga drugemu delu Vetrinske tragedije.

K uredniški pripombi, da so bili Godničevi zapisi napisani „skoro neposredno po izročitvi Slovenske narodne vojske Titovim četam“, pripominjam: Takoj po predaji domobrancev sta napisala skupno poročilo le dr. Basaj in dr. Bajlec, z datumom 1. junija 1945. Kdaj je dr. Meršol napisal svoje PODATKE (Tabor 1985, 5-6, str. 112-120), ni znano, ker datuma ni navedel. Po njegovih besedah v njih „sodeč po poznejših dejstvih Angleži nikakor niso pričakovali, da so jugoslovanski partizani tako krvooločni, da so veliko večino vrnjenih domobrancev pobili...“, sklepam, da jih je sestavljal, ko je bilo to že dokaj znano, recimo sredi poletja 1945 in ko je dr. Meršol bil v Lienzu le zdravnik in ne več predsednik taborišča, kot je bil v Vetrinju. Ali je pisal le po spominu ali po kakih dnevnikih zapisih, Meršol ne pove. Verjetno je imel dnevne beležke, saj so razen enega datuma vsi drugi pravilni. (Gen. McCreery, poveljnik 8. armade, je prišel pogledat v vetrinjsko taborišče 25. maja, ne 21. maja.) Kdaj je podpolkovnik Drčar dopolnjeval svoj „dnevnik“? Če bi ga bil pisal v tistih treh tednih po Alexandrovem obisku vetrinjskega taborišča (4. junija) pa do razselitve (29. junija), bi najbrž ne bil zapisal, da je nadporočnik Šprah pribežal nazaj v Vetrinj v ponedeljek 28. maja zjutraj in da je to vest prinesel major Mehle v štab (str. 103). Vsi pisci o vetrinjskih dogodkih, tudi dr. Basaj omenjajo, da se je Šprah vrnil v torek 29. maja. (Na isti strani sredi dolgega odstavka se je Drčarju zapisalo „kam so 28. maja 1945 odpeljali Angleži naše ljudi“, a je najbrže mislil na 27. maj, na kar bi bil moral opozoriti urednik.)

Te tri zapise je dr. Godnič dobil v roke v spittalskem taborišču in jim dodal dva razgovora z dr. Meršolom ter po en razgovor z Drčarjem, Gospodaričem, Slabetom, Valantom, z zdravnikom dr. Janežom, Šego, Kovačem in Halozanom ter s prof. Avsenekom Jožetom (pravilno Ovsenekom), ki je bil izgnan iz Slovenije. Pri Drčarju, Gospodariču, Slabetu in Valantu Godnič sam omeni na začetku, da so bili razgovori v Spittalu, zato sklepam da tudi z dr. Meršolom. Sam tudi pove, da je avgusta 1946 vprašal majorja Ivana Boha, ki je bil tedaj v Spittalu, glede zadnjega domobranskega transporta (Tabor, str. 144). Ker je pod Mementom na zadnji strani Godničevih zapisov datum 11. januarja 1947, smemo zato reči, da so Godničevi zapisi nastali v drugi polovici l. 1946 v spittalskem taborišču. (Po Vetrinju je bil dr. Godnič v taborišču Št. Vid nad Celovcem, tam je bil tudi polkovnik Vizjak. Pred zimo je bilo to taborišče premeščeno v Kellerberg nad Beljakom in nekako sredi l. 1946 v Spittal, razen nekaterih, ki so to leto delali na kmetih.)

Naj tu navedem Godničevo „Opombo“ na končni strani pod Mementom, ki je v ponatisu v Taboru izpuščena. Citiram: „Predmetno pisanje sem izdelal v štirih izvodih. Za resničnost vseh navedb jamčim v polni zavesti svoje odgovornosti. En izvod pošljem na razpolago dr. Mihu Kreku, našemu voditelju, drug izvod izročim vodstvu tistega gibanja, ki stoji na stališču federativne ureditve kraljevine Jugoslavije (pri tem je imel v mislih dejavnost četniškega majorja Andreja Glušiča in drugih s sedežem v Münchnu, o tem ga je obveščal pok. France grum. J. G.), ostala dva si pridržim sam. Pridružujem si vse pravice do tega spisa, ki je do sedaj še rokopis. Prav vljudno prosim, da se ne izdelujejo nikaki prepisi ali ponatisi brez moje vednosti in mojega pristanka.“ — Izpuščen je tudi kratek odstavek iz Meršolovih PODATKOV: „23. V. 45 je slovenski odbor poslal vojaški upravi pismo zahvalo za dosedanjo podporo in prosil še za nadaljnjo zaščito in podporo.“ (Biti bi moral za odstavkom „Dne 21. maja...“ str. 114).

Na prošnjo inž. Franceta Gruma je temu Godnič sam podal en izvod svojih zapisov, ko se ga je Grum spomnil z darom. Izvod za dr. Kreka sem odnesel v Rim jaz v začetku pomladi 1947. (Dr. Godnič mi ni hotel povedati, kaj je v njegovem zavitku. Vendar sem ga kljub temu izjemoma prevzel, ker sem prejšnjo jesen večkrat šel k njemu „v vas“, ker je odlično znal nemško. (Za

taboriščnike je sestavil mali Slovensko-nemški slovar.) Pri predaji pošte in druge popotne robe dr. Kreku v Rimu sem omenil, da imam tudi zavitek od dr. Godniča, ne da bi približno vedel, kaj sem nosil. Ko ga je Krek odprl in prebral na prvi strani vsebinsko kazalo, sem mu rekel, da bi jaz to rad prebral. Zavitek mi je izročil s pripombo, naj mu ga čez nekaj dni vrnem. Tako sem spomladi 1947 prvič prebral te zapise.

S priobčitvijo Godničevih zapisov v Taboru so poslej na voljo zgodovinarju in vsakomur, ki želi vedeti kaj več o izročitvi domobrancev. Naj se ustavim predvsem pri Drčarjevem razgovoru z dr. Godničem.

Na Godničevo vprašanje, kdo je vse to gorje zakrivil, je Drčar odgovoril: „Kot največja krivca smatram jaz Krennerja in Bitenca... Sta naravnost ustvarila psihopatično vzdušje in ozračje in poskrbela, da se je širilo z naglico po taborišču," da ne more biti res, da bi Angleži predajali domobrance partizanom... „sta v tem oziru naravnost zločinca. Velik del krivde pa nosijo tudi drugi, ki... so zatrzjevanjem teh dveh slepo verjeli... vsi ti nosijo pred zgodovino strašno odgovornost za vse, kar se je z našimi domobranci zgodilo" (isti Tabor, str. 108). Del Drčarjevega razgovora s pravkar omenjenimi stavki je sprejel dr. Žebot v svojo knjigo „Neminljiva Slovenija" (str. 353-355) premalo kritično. In posebej o Bitencu: „Ob Krennerju je stal Bitenc, ta zli duh, ki je na satanski način pobijal vsako nasprotno mnenje, ki je sam do konca trdil, da grede vsi domobranci čez Bohinj v Italijo... Ta dva sta naravnost hipnotizirala vso okolico."

In končno je navedel Drčar še polkovnika Cofa, ki da je poleg Krennerja in Bitenca kriv, da je njegov brat (Drčarjev) odšel s transportom 29. maja in to na besedo Cofa...

Ta ali oni bravec se bo najbrž vprašal, ali niso te obdolitve in oznake močno pretirane? Zlasti še spričo tega, da je v ponedeljek 28. maja odšel s transportom Bitencov sin bogoslovec. Vsekakor pa podpolkovnik Drčar zaradi svojih izmišljenih dveh poti južno od Drave moralno ni bil upravičen izreči tako ostrih besed na rovaš Krennerja in Bitenca.

Naj tu pripomnim, da tudi podpolkovnik Emil Cof, poveljnik 1. polka, ni bil prepričan o resničnosti pričevanj treh Srbov in nadporočnika Špraha. Prav tako ne štirje poveljniki njegovih čet v torek popoldne, ko so že vedeli, da se je Šprah vrnil. To so bili stotnik Berlot Bogdan, njegov brat stotnik Berlot, stotnik Bitenc Stane in nadporočnik Mejač Franc. Bil sem priča pogovora. Tudi podpolkovnika Vuka Rupnika, poveljnika 2. polka, pripovedi Špraha in Srbov niso prepričale. Ko sem njega in ženo spremljal iz Ziljske v Kanalsko dolino v jeseni 1947 in nato naprej v Rim, mi je v hribu nad Žabnicami Vuk dejal: „Ko bi bil jaz prepričan, da Angleži izročajo domobrance partizanom, ne bi šel na transport. Priznam pa, da je tista negotovost v taborišču tudi name vpivala in mi napravljala resne dvome." — V treh dneh in pol nismo bili sposobni spremeniti našega gledanja na Angleže in izruvati iz sebe zaupanja vanje!

In k trditvi, da je Drčar poslal Marinška na Področco: ker jo je dr. Godnič sprejel kot resnično, je na rovaš Narodnega odbora zapisal: „Kaj pa je NO napravil v ponedeljek (28. maja), ko se je s terena vrnil štabni izvidnik Marinšek? Če že temu uradnemu sporočilu ni hotel verjeti, kaj ni bila njegova prekleta dolžnost takoj, ampak prav takoj, še pred odhodom drugega transporta v „Italijo" poslati v Področco svojega izvidnika, ako se dr. Basaj sam ni upal iti na teren in pregledati kot odgovorna oseba, kako stoji zadeva na licu mesta. Njegova sveta dolžnost je bila storiti najmanj to. Dolžnost vsakega posameznega odbornika tudi!" To je huda Godničeva obtožba NO pod vplivom Drčarjevega „dnevnika" in razgovora z njim. (Naj tu pripomnim, da sta z Rupnikovim polkom v sredo 30. maja odšla oba Basajeva sinova! Slišal sem dr. Basaja v četrtek dopoldne pred šolo v Vetrinju: „Sem sedaj kot okleščeno drevo!")

Po Drčarjevi navedbi Godniču naj bi bil Bitenc rekel še v torek 29. maja popoldne: „Narodni odbor **garantira**, da grede vsi transporti v Italijo." Če je Bitenc res rabil besedo „garantira", ni izključeno, da je pri tem imel v mislih pripoved dr. Jožeta Prešerna in kaplana Žerjala, kar sem omenil na koncu daljšega sestavka. (V „dnevniku" je Drčar zapisal, kar je v knjigi na str. 35, da „Narodni odbor za Slovenijo dobro ve — torej ne, da **garantira** J. G. — da nas vozijo v Italijo in da je treba vse, ki raznašajo panične vesti, zapreti." Tem besedam sta urednika dodala „ali z njimi še hujše postopati".)

Beseda k dr. Godniču. V l. 1946 je bil blizu 60-tih let in je begunstvo težko prenašal. Žena je ostala v Ljubljani (sestra škofa dr. Srebrnič), njegov edini sin pa padel kot domobranec. Zapisal je celo, da je bil v Vetrinju za trenutek srečen ob misli, da njegov sin ni med vrnjenimi domobranci, ampak je padel v boju s partizani. Zaradi astme je bila zima 1945-46 zanj huda. — Čeprav je bil dr. Godnič jurist in advokat, menda nazadnje v Šmarju pri Jelšah, je bil malce premalo kritičen do Drčarjevega dnevnika, kakor tudi v razgovoru z njim. Vendar pa, ker je v Spittalu imel često priložnost razgovarjati se z njim, je po nekem času spoznal šibkost

Drčarjevega značaja, kar je izrazil v zadnjem stavku v Dodatku (Tabor, 1985, 7-8, str. 145).

Tudi v svojem povzetku „Kdo je kriv“ je dr. Godnič v nekaterih stavkih netočen, v nekaterih pa premalo premišljen in pristranski. Npr. da bi bil moral dr. Basaj iti sam na pot na Področje... Vsak politični voditelj in tudi general morata imeti pred očmi celotno dogajanje, za specialne naloge pa imata podrejene.

Le na kratko naj omenim tudi razgovor s stotnikom Kovačem (Tabor, 144, pri njem manjka navedba, da je to bil razgovor s Kovačem). Ta je pripovedoval Godniču, da ga je 28. ali 29. maja obiskal v Vetrinju njegov sorodnik železničar Knavs Jože in da mu je „pravil, da vozijo Angleži domobrance na postajo v Področje in jih tam izročajo jugoslovanskim partizanom. Ker je bil sam menda komunističnega prepričanja in so nam naše vojaške in civilne oblasti zatrjevale, da grede vsi transporti v Italijo, mu tega nisem verjel. Pozval me je nato, da naj grem z njim na svojem kolesu v Področje in se tam sam prepričam, če govori resnico. Še danes se kesam, da tega nisem storil. Drugi dan sta namreč odšla v Jugoslavijo dva moja brata.“ — Priznanje v predzadnjem stavku je tragične narave, obenem pa dokaz za Kovačevo opustitev dolžnosti. Stotnik Avgust Kovač je po aretaciji llovjarja v novembru 1944 postal glavni domobranski obveščevalec in to bil tudi v Vetrinju. Zato bi moral naravnost zagrabiti priložnost, da bi z železničarjem skušal priti na Področje.

Janez Grum

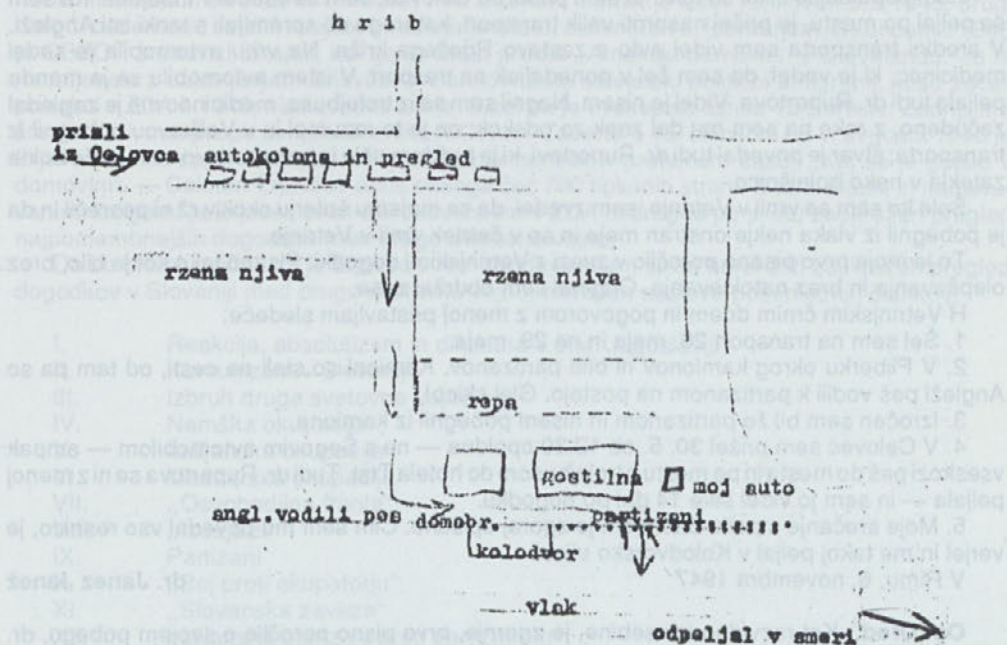
Dr. Janeževo poročilo k Vetrinjskim dogodkom v maju 1945

Prišel sem na Koroško kot civilist-begunec. 15. 5. dopoldne sem se odpeljal z dr. Graparjem in kapetanom Cernijem v Celovec. V bolnišnico smo peljali nekega umobolnega. V civilni bolnišnici so nas aretirali partizani, nas vodili po mestu do svoje komande. Tam se je meni in šoferju posrečilo pobegniti, Graparja in Cernija pa so zaprli. Šel sem takoj v hotel Trst in obvestil Graparjevo ženo. Takoj smo šli do šefa angleške policije, s katerim je bila Graparjeva osebno znana. Skupno smo šli na IS in FSS, kjer so napravili zapisnike, katere sem jaz podpisal. Tolmačil je dr. Zamjen.

Vrnil sem se v taborišče, kjer so me dodelili v gorenjski polk, ki je bil brez ambulante in brez zdravnika. V nedeljo 27. 5. dopoldne sem po razgovoru med Vukom Rupnikom, prof. Bitencem in drugimi oficirji opazil zaskrbljenost zaradi odhajajočih domobrancev, ki se je tudi mene polastila. Kmalu po tem razgovoru je prišel v bližino moje ambulante avstrijski policaj z belim trakom na levem rokavu in napisom: Military Government. Pozdravil me je v slovenščini, rekel, da me pozna, ker sem ga pred 4 leti v Ljubljani operiral zaradi slepiča, mi želel srečno pot v Italijo in vprašal po nekih Litijčanih. Na vprašanje, če gremo res v Italijo, mi je to pritrdil in rekel, da so to povedali Angleži, kjer je v službi. Njegova ponovna zatrjevanja in razlaganja o našem odhodu v Italijo so me pomirila in, ko so mi zvečer povedali, da moram naslednji dan na pot, sem se brez večje skrbi zaupal sporočilu in nato 28. 5. tudi odšel na pot.

28. 5. sta odšla 2 transporta — eden dopoldne, drugi popoldne. Anglež je dovolil, da transportu priključimo tri tovarne avtomobile, ki so bili naši. Eden od teh je bil določen za transport moje ambulante. Moral bi oditi s prvim transportom. Angleški oficir ni bil zadovoljen z ustreznim dovoljenjem za naše avtomobile in je zahteval pismeno dovoljenje. Medtem je prvi transport odšel. Mi smo dobili od komandanta pismeno dovoljenje in se priključili drugemu transportu. Moj avtomobil je bil zadnji — za nami pa še Angleži v tanku. Takoj po odhodu iz Vetrinjskega sem se začudil, ker smo šli v drugo smer kot pa jutranji transport. Precej daleč zunaj Celovca se je moj avtomobil pokvaril. Vse smo preložili na avto pred mojim. Vozili smo se skozi Velikovec, pasirali Dravo v smeri proti Železni Kaplji, nato zavili na levo proti Pliberku. Popoldne okrog štirih je prispela kolona na cilj. Ustavili smo se na asfaltirani cesti ob dolgi in široki rženi njivi na desni strani; tam pa je bilo videti železniško postajo in vlak. Tam, kjer smo se ustavili, je bilo veliko Angležev s strojnici in brzostrelkami. Pregledovali so naše ljudi. Ker smo bili zadnji, smo morali čakati in smo se vsedli na travnik: major Mehle, kap. Pirih Milko, kap. Knuplež in še drugi.

Bili so nervozni, pa se je Mehle razjezil in rekel: „Vsaj oficirji ne delajte panike. Glavno je to, da ne gremo h Titu — ostalo pa prepustimo Angležem.“ On je bil prepričan, da ne gremo v Jugoslavijo in nas vseskozi miril. Meni se je zdelo obnašanje Angležev zelo čudno — močno so bili oboroženi in kradli so kot srake. Posebno ure naših fantov so jim ugajale. Mene sta pregledovala dva vojaka. Bil sem v civilu — na rokavu pa sem imel trak Rdečega križa. Vojak je zagledal v nahrbtniku usnjen etui. Ker mu je ugajal, ga je vtaknil za svoj kaki. Drugi vojak me je vprašal, če sem zdravnik. Ko sem mu pritrtil, je dregnil svojega tovariša in mu rekel, naj da etui nazaj. Po krajšem obotavljanju je to tudi storil. Ker je bilo do kolodvora peš precej daleč, sem prosil angleškega oficirja, če smemo z avtom na kolodvor. Tolmačil je nadpor. Mihelčič. Oficir je to dovolil, stopil na sprednji blatnik in nas spremljal na kolodvor. Šofiral je Močilnikar. Ko smo privozili na kolodvor, se nam je kar zvrtele v glavi: saj smo padli v sredo partizanov. Anglež je takoj govoril z nekim partizanom, mu povedal, da je na avtomobilu sanitetni material. Partizan je rekel, naj počakamo, da pridemo zadnji na vrsto.

Stal sem pred avtomobilom in opazoval izročanje. Angleži so pripeljali po ca. 20 domobrancev in jih dali partizanom z besedo: eko! Z Močilnikarjem sva se domenila, da bova skušala pobegniti. Mirno sva šla za avto, nato za gostilno. Nikjer nič primernega! Svetuje mi, naj skočim v rž — toda v repi je bila žena, ki me lahko izda. Če se meni posreči, bi on šel za menoj. Hitro smuknem mimo žene in zaplavam v rž, ki je bila gosta in visoka. Nihče me ni videl. Eno uro pozneje zaslišim na postaji: gótovo — vozil — in vlak je odpeljal. Nastal je mir, tema in šele ob 11 ponoči grobna tišina, nakar sem začel lesti iz rži in ob 1 ponoči zlezal v hrib. — Zjutraj sem se pogovoril z ljudmi, kje sem in kako varno in čimprej pridem v Celovec. Čez Dravo me je prepeljal kmet in sem onemogel prišel v terek zvečer v Velikovec. Ker nisem mogel več pešačiti, sem tam iskal kolo, ki ga pa tudi za ves denar nisem mogel dobiti. V sredo zjutraj sem šel peš po glavni cesti v Celovec — in prišel ob 12.30 pred hotel Trst. Pri stranskih vratih sem dobil najprej šoferja polk. Bitenca, kmalu pa njega samega. Najprej sem ga vprašal po Graparjevi. Ni vedel, kje je. Nato sem ga vprašal po NO. Vprašal je, kaj želim, in rekel, da ni mogoče govoriti z gospodi. Vedel sem, da so nekateri še ob mojem odhodu stanovali v hotelu Trst — ko sem pa prišel nazaj, sem pa videl posod v hotelu Angleže, pa sem se že zbal, da so vse skupaj zaprli. Polk. Bitenc me vpraša, kaj želim govoriti z NO. Rekel sem, da bi jih rad vprašal, če vedo, kam Angleži vozijo naše ljudi. On mi je odgovoril: „Ali so zopet kakšne marnje?“ „Ne, g. polkovnik, niso marnje, Poglejte me, kakšen sem. V ponedeljek sem šel s transportom in se mi je posrečilo

partizanom pobegniti...“ Na te besede je g. polk., ki je bil takrat še v uniformi, vidno prebledel in me takoj z avtom odpeljal v Kolodvorsko ulico. Tam do tistega dne še nisem bil. Peljal me je v neko prazno sobo in šel poklicat ljudi. Kmalu so prišli: 15 do 20 po številu. Vseh nisem poznal in se ne morem spomniti imen. Med drugimi so bili: Basaj, Zajec, Bajlec, Zamjen... Polkovnik Bitenc je otvoril: „Gospodje! Dr. Janež je v ponedeljek odšel z drugim transportom. Prosim vas, g. doktor, da poveste, kaj ste doživeli.“ Povedal in sem prosil oz. zahteval, da še preostelim v Vetrinju povedo, kaj se godi in naj zginejo — sam, da ne grem v taborišče in da sem smatral za svojo dolžnost, da to povem predstavnikom, ki naj stvar organizirano izpeljejo, da ne bi v taborišču nastala zmeda in bi to Angleži opazili. Imel sem vtis, da mojemu poročilu verjamejo — le dr. Basaj je izrazil možnost, da jih morda Angleži skozi Jugoslavijo peljejo v Italijo. Nato sem izjavil, da naj poskusi, kdor ne verjame — sam pa da imam zadosti in ne bom več poskušal. — Nato so se domenili, kaj bodo ukrenili — sam pa sem ostal nekaj dni pri svojem znancu župniku v Celovcu, dokler nisem zvedel, da je vračanje ustavljeno — nakar sem se vrnil med svoje ljudi in z njimi delil nadaljnjo usodo.

Radi popolnejše slike še tole: ko sem prišel do Celovca, sem se vsedel v trolejbus. Ko sem se peljal po mestu, je prišel nasproti velik transport, katerega so spremljali s tanki isti Angleži. V sredini transporta sem videl avto z zastavo Rdečega križa. Na vrhu avtomobila je sedel medicinec, ki je vedel, da sem šel v ponedeljek na transport. V istem avtomobilu se je menda peljala tudi dr. Rupertova. Videl je nisem. Nagnil sem se iz trolejbusa, medicinec me je zagledal začudeno, z roko pa sem mu dal znak za odskok; on je to razumel in v Velikovcu pobegnil iz transporta; stvar je povedal tudi dr. Rupertovi, ki je tudi tam ušla iz transporta in se menda bolna zatekla v neko bolnišnico.

Šele ko sem se vrnil v Vetrinje, sem zvedel, da se mojemu šoferju skok v rž ni posrečil in da je pobegnil iz vlaka nekje onstran meje in se v četrtek vrnil v Vetrinje.

To je moje prvo pisano poročilo v zvezi z Vetrinjskimi dogodki. Pisano tako kot je bilo, brez oklepšavanja in brez natolcevanja. Original sem obdržal zase.

H Vetrinjskim črnim dnevom in pogovorom z menoj pristavljam sledeče:

1. Šel sem na transport 28. maja in ne 29. maja.

2. V Pliberku okrog kamionov ni bilo partizanov. Kamioni so stali na cesti, od tam pa so Angleži peš vodili k partizanom na postajo. Glej skico!

3. Izročeni sem bil že partizanom in nisem pobegnil iz kamiona.

4. V Celovec sem prišel 30. 5. ob 12.30 opoldne — ne s Šegovim avtomobilom — ampak vsehkozi peš do mesta in po mestu s trolejbusom do hotela Trst. Tudi dr. Rupertova se ni z menoj peljala — in sem jo videl šele 14 dni po dogodku.

5. Moje srečanje s polk. Bitencem je zgoraj opisano. Čim sem mu povedal vso resnico, je verjel in me takoj peljal v Kolodvorsko ulico.

V Rimu, 6. novembra 1947

dr. Janez Janež

Op. Ured.: Kot razvidno iz vsebine, je zgornje, prvo pisno poročilo o svojem pobegu, dr. Janež podal v Rimu šele konec leta 1947. Stilno poročila nismo spreminjali — se razume, da vsebinsko tudi ne! — ampak smo vnesli malenkostne pravopisne popravke. Na zapisniku je Janežev lastnoročni podpis, za zdaj pa nam ni znano, kdo je zapisal pojasnilo k podpisu. Zgoraj objavljeni črtež je del istega poročila, samo da je bil zreduciran. Kot nam sporoča posrednik, se je poročilo našlo slučajno „v stari neurejeni papirnati šari“. Dr. Janež je tole poročilo zapisal, potem ko je prebral Godničeve zapise o vetrinjskih dogodkih. Godničeve spise je prinesel v Rim prof. Janez Grum v začetku leta 1947.

Mirando detrás de los bastidores

El ex presidente **Arturo Frondizi** reveló que fue el promotor de los indultos que el presidente **Carlos Menem** le otorgó a los integrantes de la junta militar que impulsó la guerra de las islas Malvinas. Contó que en marzo de 1981 un general norteamericano le aseguró: “**Los argentinos creen que las Malvinas son argentinas. Nosotros vamos a hacer que hagan un desembarco. Los ingleses los van a derrotar y nosotros vamos a apoyar a los ingleses.**”

Frondizi, entonces, advirtió a los integrantes de la junta militar, Galtieri, Anaya y Lami Dozo, que no produjeran el desembarco. “**Pero no me llevaron el apunte**”, señaló.

Clarín, 23/11/92

Da bo pomemben zgodovinski spis rešen pozabe

Fran Erjavec, „KAJ SE GODI V DOMOVINI“

Tak je bil naslov 22 člankov, ki jih je, kot politični begunec v Rimu, napisal zgodovinar **Fran Erjavec**. Prvih deset je napisal v oktobru in decembru 1945, ostale pa deloma spomladi, deloma sredi poletja 1946. Članki so bili priobčeni v milwaukijskem štirinajstdnevniku „Jugoslovanski OBZOR“, ki ga je izdajal „self-made“ časnikar Rado Staut. (Da bi pridobil naročnike med Hrvati in Srbi, je izbral ta naslov časopisu, ki je izhajal 34 let. Sicer pa vsaj v zadnjem letniku ne najdem nobenih hrvaških ali srbskih člankov.) Prvi Erjavčev članek je izšel 15. novembra 1945, drugi nato 1. decembra, ostalih dvajset v naslednjem letu, začenši s 15. februarjem. S koncem l. 1946 je OBZOR prenehal izhajati, ker ga je Staut prodal „Ameriški domovini“ v Clevelandu. Ta ni nadaljevala z objavljanjem Erjavčevih člankov. Zato slovenski politični emigranti, ki so začeli prihajati v ZDA l. 1949, niso zvedeli zanje. Sicer pa je v rokopisu ostalo 19 člankov. Zadnji ima številko XLII. manjka pa serijska številka XXXV. — Začenši s 15. člankom od 1. avgusta 1946 je Erjavec malce spremenil naslov, izrazil ga je namreč v preteklem času: „Kaj se je godilo v domovini“. — Celoten Erjavčev opus obsega čez 700 tipkanih strani. S temi članki in nameravanimi knjigami je Erjavec želel dati Slovincem v ZDA in drugod po svetu zaokrožen pregled najpomembnejših dogodkov med drugo svetovno vojno.

Da bo bralec videl, da je Erjavec v tem zgodovinskem spisu hotel dati zaokrožen pregled dogodkov v Sloveniji med drugo svetovno vojno, navajam naslove posameznih člankov:

- I. Reakcija, absolutizem in diktatura v stari Jugoslaviji
- II. Komunizem v Sloveniji
- III. Izbruh druge svetovne vojne
- IV. Nemška okupacija
- V. Italijanska okupacija
- VI. Madžarska okupacija
- VII. „Osvobodilna fronta“
- VIII. „Izdajalci“
- IX. Partizani
- X. „Boj proti okupatorju“
- XI. „Slovenska zaveza“
- XII. Italijanska ofenziva proti partizanom
- XIII. V italijanskih taboriščih
- XIV. „Bela garda“
- XV. „Kolaboracionisti“
- XVI. „Narodna revolucija“
- XVII. Slovenski narodni program
- XVIII. „Komodna sredina“
- XIX. Brez krmila in cilja
- XX. „Narodna osvobodilna vojska“
- XXI. Zlom fašistične Italije
- XXII. Krvava jesen

Do tu naštetih članki so izšli, kot omenjeno, v Jugoslovanskem OBZORU, zadnji v skupni številki 1. in 15. dec. 1946, podpisani z B. M. Fer.

- XXIII. Nemci v Ljubljanski pokrajini
- XXIV. Slovensko domobranstvo
- XXV. Po starih kolovozih
- XXVI. Mihajlovič in Tito
- XXVII. Naša emigracija

- XXVIII. Zavezniki
- XXIX. Primorska
- XXX. „Ljudska oblast“
- XXXI. Boj na življenje in smrt
- XXXII. Predzadnja pomlad
- XXXIII. Drobiž za aliatske kupčije
- XXXIV. Razkroj emigracije
- XXXV. (Manjka)
- XXXVI. Slovenski ljudski blok in Narodni odbor
- XXXVII. NOV v krizi
- XXXVIII. Položaj na Štajerskem
- XXXIX. Gorenjska
- XL. Koroška
- XLI. Primorje stopa v spredje
- XLII. Ilegala

K XXXV. poglavju: Morda se je zgubilo po pošti, morda pa se je Erjavec sam zmotil v navedbi prihodnje številke?

Erjavec je tudi želel, da bi bilo na koncu prve knjige naslednje posvetilo:

Cvetu slovenske madine,

ki je branila v letih groze 1941-1945

svoj slovenski rod,

svojo z znojem in solzami prepojeno grudo,

svoje borno imetje,

življenje svojih žena, mater in hčera,

svobodo svojega naroda ter

vero svojih očetov in dedov

pred breznarodnimi komunističnimi morilci in požigalci,

ki je pretil potoke svoje nedolžne krvi in

daroval slednjic svoja mlada življenja v

živi veri, da ta najvišja žrtev ne more ostati zaman,

v trdnem upanju, da pride slednjic do pravice tudi naš slovenski rod in in v

plamteči ljubezni do svojega slovenskega občestva,

posveča ta prvi opis najstrašnejših let naše slovenske zgodovine

pisatelj.

Svojih člankov Erjavec ni pošiljal naravnost v Milwaukee, ampak p. Kazimirju Zakrajšku v frančiškanski Lemont, ta pa nato Stautu.

Kot je razvidno iz Erjavčevih „Splošnih pripomb“ in „Uvoda“ (predgovora), skupaj 40 strani k prejšnjim, je Erjavec pripravil prvih 13 člankov iz OBZORA za prej omenjeno prvo knjigo. Obsegala bi okoli 250 strani. Knjige, do katere, žal, ni prišlo, in tudi naslednje bi imele naslov „Slovenska Kalvarija“.

Erjavčevi članki so danes na več mestih delno zastareli, vendar so v njih nekateri podatki in njegova opazovanja še vedno upoštevanja vredna, zlasti za zgodovinarja. Sicer so na nekaterih mestih opazna stališča in nameni „stražarjev“ (Casar, Žebot, Verbic), ki je z njimi imel stik še v Ljubljani in nato v Rimu (opazna v kritiki slovenske politike zadnjih let pred vojsko in NO ob koncu vojske, kot na primer trditev, da je ta odbor sestavljala le „klika“ iz SLS), vendar pa drugače članki dokazujejo, da je Erjavec znal opazovati in da je imel pregled čez takratne dogodke.

Bežno bodi omenjeno, da je k 27. poglavju „Naša emigracija“ napisal p. Zakrajšek več zelo informativnih pripomb, žal pa nekaj listov manjka.

Ko sem pred časom prejel kopije celotnega Erjavčevega zapisa, sem napravil po dve kopiji vsake strani. En izvod kopij je sedaj v Ljubljani, drugi izvod pa bo prejela Černetova knjižnica v Trstu, po en izvod prvotnih kopij hranim sam. Tako tudi zadnji letnik OBZORA.

P. S.: Čeprav nimam Erjavčevih biografskih podatkov, naj kljub temu navedem naslednje: Fran Erjavec je bil v mladih letih socialdemokrat, po prvi svetovni vojni se je od njih oddaljil in se približal katoliškemu taboru. Ni pa silil v aktivno politiko, ampak je ostal pri pisanju zgodovine in pri šoli. V zadnjih letih pred drugo svetovno vojno je bil šolski nadzornik za ljudske šole ljubljanske okolice. Najbrž takrat najbolj izobraženi nadzornik! Izmed njegovih del je najbolj znana „Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem“ (1928), dalje njegov članek „Avtono-

mistična izjava slovenskih kulturnih delavcev l. 1921"; poznan mi je njegov članek o slovenskih narodnih programih v Škuljevi Slovenski besedi (Buenos Aires). Njegovo brošuro „Slovenci in Srbi“, pa je založil Glas kanadskih Srba v Windsorju. — Po večletnem bivanju v Parizu, kamor je šel iz Rima, se je Erjavec, potem ko mu je umrl sin, vrnil v Ljubljano. Komunistični režim mu je dovolil raziskovati le starejšo zgodovino in mu dal vedeti, naj se ne dotika novejša doba.

Janez Grum

Iz zaprtih arhivov

Objavljamo dokumente iz „sodnih procesov“ generala Rupnika in dr. Hacina. Ker nam ni znano, da bi bili že kdaj objavljeni v emigrantskih listih, imamo za primerno, da jih tukaj obelodanimo.

S številko 338.800 zaznamovani „facsimile“ Rupnikovega pisma iz zapora — samo šest dni pred ustrelitvijo — prinašamo v zreducirani obliki. Žal pa je osem drugih fotokopiranih listov tega pisma, lastnoročno napisanih in ki se nahajajo v naši posesti, tako nejasnih, da bo mogoče njih vsebino samo delno razvozlati. Vsekakor pa vzbudi pozornost naravnost strumna in razločna generalova kaligrafija. Saj ne smemo prezreti, pod kakšnim moralnim in fizičnim pritiskom se je tedaj nahajal.

Poleg odlomka iz zadnjega pisma, menimo, da bodo zanimali Vestnikove bravce tudi argumenti, ki jih v prid obtoženega generala navaja v svoji vlogi na partizansko sodišče njegov branilec. Ta (domnevni) alegat je natipkan na osmih polah z naslednjimi berljivimi žigosanimi števkami: A 339.976/77/79/80/81 in 339.982. V arhiv so „došle“ te listine 4. oziroma 14. septembra 1946, kot je (nejasno) žigosano na prvem listu.

Na dveh folijih, žigosanih s števkama 134.501 in 134.502 — zadnji z Rupnikovim lastnoročnim podpisom — naslovljenih Razpad Jugoslavije, general poroča o svojih peripetijah v tistih dneh.

O zaslišanju dr. Hacina pa imamo samo odlomek, ki ga tudi tukaj objavljamo. — Ured.

Zadnje pismo generala Rupnika (odlomek)

...moje smrt, milija, moj robijaški život. Ali kako je ...
...ovom grozovito ...
...2ivot.

338800

...Zbogom ...
...vsem ...
...mohim, da ...

28. VIII. 1946.

J. Rupnik

Obdela: M. prava ...

J. Rupnik

... (na polovico zreduciran facsimile)

J. Rupnik

...Zbogom svi moji mili i dragi. Svima vam od svega srca želim zdravlje i sve one moči koje su Vam potrebne na vašem daljnem životnom putu. Tebe draga moja (Lolice?) pak molim, da bdiš nad našim milima a naročito, da čuvaš mog malog Nikcu.

Još jedanput Vas sve od svega srca ljubim

Vaš Tatice

28. VIII.46

Adresa: Uprava policijskih priporov, Ljubljana, Poljanski nasip. — Unutra moli na vizitki, da mi predaju Tvoje pismo.

Tata

RAZPAD JUGOSLAVIJE

10. aprila 1941 mi je v Zagrebu službeno po telefonu sporočil bivši jugoslovanski žandermerijski general TARTAGLIA, da je proglašena NDH. Z okna moje pisarne na Markovem trgu sem tedaj videl prihod Nemcev v Zagreb. Zatočišče mi je nudil upokojeni jugoslovanski polkovnik Vilim LULIĆ, moj pomočnik iz prejšnje vojne, ko sem bil načelnik štaba 42. hrvatske domobranske divizije.

Hotel sem napraviti vse, da se izognem nemškemu ali italijanskemu vojnemu ujetništvu. Pojavili so se sicer letaki, da se lahko Hrvati in Slovenci neovirano vrnejo na svoj domove ali praksa je pokazala, da so za generale in višje oficirje potna dovoljenja zelo priporočljiva. LULIĆ mi je preko svojih poznavalcev zelo hitro preskrbel dokumente zagrebške policije in nekega ustaškega odbora. Pri nemški Feldkomandaturi sem na srečo našel kapetana SIROVATKO, poznanca iz nekdanjega avstrijskega 16. Varaždinskega regimenta.

Bil sem v pomislekih ali naj grem v nemško ali italijansko okupirano zono Slovenije. Odločil sem se za nemško, ker govorim dovršeno nemški jezik. Italijanov sem se delno tudi bal radi eventualne še ne brisane „črne pike“ iz prve svetovne vojne in iz dobe mojega načelnikovanja štabu Dravske divizijske oblasti v Ljubljani v l. 1928 do 1930. Italijanom sem se na Soči zameril v letu 1915 radi taktične aktivnosti ter so me tedaj napadali tudi italijanski časopisi. Kot načelnik štaba Dravske divizije, sem dopustil, da se je italijanski špionažni službi podvalila neka moja izmišljena inštrukcija za četniško bojevanje v zaledju italijanske fronte. Ta inštrukcija je postala predmet ostrih napadov znanega italijanskega novinarja GAIDE ter me je generalni šef komaj rešil ostre kazni.

17. 4. sem s potnim dovoljenjem SIROVATKE odšel z vlakom v Celje. Izgleda, da je SIROVATKA obvestil o mojem prihodu šefa celjske Feldkomandature, ker si sicer ne znam razlagati prijaznosti, na katero sem naletel pri tem šefu-majorju.

Tiste dni, ko sem bil v Zagrebu, sem bil večkrat v družbi polkovnika LULIČA in ŠTANCERJA (v prvi svetovni vojni komandant 26. in potem 25. domobranskega polka). Oba sta vstopila v hrvatsko vojsko. Štancer je bil že tedaj predestiniran za inšpektorja hrvatske vojske.

Zakaj ste se odločili ravno za Celje.

V Celje me je vodil osebni motiv, da bi prosil industrijalca WESTENA, da mi da v kakem svojem podjetju namestitev.

Od kdaj poznate Avgusta WESTNA.

Industrijalca Avgusta WESTNA poznam nekako od leta 1928, ko je dobil general Milan NEDIĆ, ki je bil tedaj komandant Dravske divizije v Ljubljani, od vojnega ministra nalog, da ugotovi kapaciteto jeseniških tovarn z ozirom na eventualne potrebe vojske. Šel sem tedaj na Jesenice z Nedičem in sem se z WESTNOM spoznal.

Kasneje, ko sem postal komandant utrjevanja, sem dosegel to, da so Jesenice izdelovale razne železne oklopne dele in ko sem sam tovarno inspiciral, sem govoril kake dvakrat z WESTNOM. O Westnu nisem tedaj nič slišal, da je bil pronemško orientiran, oz. da bi vohunil za Nemčijo, pač pa je imela na takem sumu naša vojaška obveščevalna služba komercialnega direktorja jeseniških tovarov MOT-a (Gutmana — prečrtano. N. op.)

17. aprila 1941 sem prišel v Celje in sem se nastanil v neki manjši gostilni na poti proti Mariboru. Takoj sem se javil na nemški Feldkomandaturi in sem se moral nato vsak tretji dan javljati. Po tednu dni me je obiskal šef Feldkomandature — neki major in mi rekel, da bi me moral

po direktivah odpeljati v vojno ujetništvo, da pa bo poskušal dobiti v Gradcu dovoljenje, da bom lahko odpotoval v Ljubljano. Šel mi je verjetno na roko radi tega, ker sem mu povedal, da sem bil 20 let avstrijski oficir.

S kom ste se družili v Celju.

V Celju sem se družil z upokojenim jugoslovanskim podpolkovnikom KOVAČEVIČEM (EV v priimku rahlo prečrtano — u.op.) in sem se spoznal preko njega z raznimi njegovimi znanci, katerih imen se pa ne spominjam.

Obiskal sem tudi Avgusta WESTNA in sem mu razjasnil svoj položaj, da sumim, da bi nam Italijani v Ljubljani dali kako gažo in da imam družino, za katero moram skrbeti. Prosil sem ga za namestitev, Westen pa mi je odgovoril, da je njegovo podjetje vključeno v koncern Herman Goering in da brez odobritev koncerna ne sme nikogar nastaviti. Tako sva se razšla.

Potom nekega železničarja, sem dobil zvezo z ženo v Ljubljani in po potnikih iz Ljubljane sem zvedel, za mirno držanje Italijanov. Odločil sem se, da grem v Ljubljano. Žena mi je prinesla v Celje krstni oz. domovinski list. Potno dovoljenje za Celje je dobila potom intervencij: dr. Adlešič, HACIN, MESSINA, nemški konzulat. Šef komandature v Celju je nato dosegel v Gradcu pri višjih vojnih oblastvih moj odpust iz konfinacije. Žena mi ni prinesla nikakih zagotovil kakih italijanskih oblasti, da se lahko vrnem v Ljubljano. Prinesla mi je pozdrave generala JANEŽA in drugih oficirjev. General Janež je izrazil željo, da se čimprej vrnem v Ljubljano, da bi pri Italijanih pomagal urediti eksistenčne zadeve oficirjev.

V Celju sem spoznal, da je glavna namera nacistov na Štajerskem nasilna germanizacija. K temu me je še posebno podkrepilo dejstvo, da je Hitler ob priliki svojega obiska v Mariboru izdal za inkorporirane slovenske dele direktivo „Macht mir das Land bald wieder deutsch!“ 4. maja sem zvedel za ustavo, ki so jo Italijani dali Ljubljanski pokrajini. Ker smo bili s tem Slovenci vendale priznani kot narod, kar pri Nemcih ni bilo, so moje nade poskočile.

Rupnik

GENERAL LEON RUPNIK

(Nekaj kratkih dejstev in dokumentov o njegovem delovanju in vrednotenju.)

1. V začetku aprila 1938 je bil „popolnoma presenetljivo“ (tako sam piše v svojih spominih) postavljen na mesto **komandanta utrjevanja**. Sam piše o imenovanju: „To mi je povzročalo konflikte z vestjo, kakor jih nisem imel v svojem 25-letnem delovanju kot generalštabni šef pri 26 generalih najrazličnejših pogledov in značajev.“ — Izvajati je namreč moral utrjevanje na osnovi starega vojnega načrta iz leta 1934, t. j. okrog **2600 km** skrajne jugoslovanske periferije, ki naj bi jo branilo **1,5 milijona** slabo oboroženih jugoslovanskih vojakov. — „Spoznal sem, da s finacialnega, industrijskega, materialnega, tehničnega in personalnega gledišča utrditve dežele ne moremo izpeljati po starih principih tako, kakor bito bilo potrebno spričo najmodernejše in skoro že totalno oboroženih bodočih napadalcev.“ — Te skrbi so mu nezadržno vsiljevale idejo zoženega, dobro utrjenega balkanskega mostišča, tkzv. **nacionalni reduit**, na liniji: Donava - Sava - Una - Krka - Jadransko morje - obmejne fronte proti Albaniji, Grčiji in Bolgariji. — Po mnogih poizkusih uveljavitve te ideje je končno izdelal 10 tipkanih strani obsegajočo strokovno obdelano spomenico o **državnem reduitu** — in jo dne **8. junija 1940 pod Str. Pov. U. Dj. Br. 7834** poslal vojnemu ministru. Spomenica predstavlja mojstrovino njegovega vojaškega znanja. **Kako pravilna je bila njegova ideja, so najbolje dokazale borbe partizanov maršala Tita, ki so na tem prostoru vzdržali štiri leta hudih napadov.** — Toda okorni jugoslovanski štab se je prepozno zavedel, da bi tudi ideja **slovenskega** generala utegnila biti dobra. Zato Rupnik do aprila 1941 utrjevanja reduita ni mogel dovršiti.

2. **Kratkotrajne vojne se je General Rupnik udeležil kot načelnik štaba I. Armadne skupine (Objava Str. pov. Dj. Br. 1900 - Beograd, 3. april 1941.)** Iz dolge kritike vojnega vodstva, ki zopet kaže njegove izredne vojaške sposobnosti, navajamo samo kratek odlomek iz Rupnikovih spominov, ki se nanaša na njega: „Pri prvi armadni skupini (IV. in VII. armija, I. konj. divizija, močne posadne edinice v dobro utrjenih obrambnih postojankah), ki je nastopala v severozahodnem kotu Jugoslavije, in katera je že sama po sebi bila kaznivo daleč eksponirana, se je k temu zgodilo še nekaj, kar je katastrofo v 4 dneh privedlo do dejstva. Sam sem bil šef štaba te skupine in sem predlagal takojšnje odstopanje operativnih oboroženih sil najprej za Savo in Uno, pod varno varstvo močnih posadnih čet v njihovih dobro utrjenih položajih. — Ker pa tozadevne privolitve

vrhovnega poveljstva zaradi telefonsko-tehničnih razlogov ni bilo mogoče dobiti, je poveljnik armadne skupine (**Gen. Milorad Petrović „Lord“**) pustil avtomatično izteči ne samo napredovanja, ki so se vršila po načrtnem pohodu, ampak tudi zapoznala napredovanja. — V ta usodni ukrep sta se za mojim hrbtom in ne da bi mi pustila vsaj kaj slutiti, vmešala dva armadna poveljnika. Pod utemeljitvijo, da hočeta biti v defenzivnih postojankah in pri slučajnem umiku v Bosno prav močna, sta pri poveljniku armadne skupine dosegla privolitev za **umik posadnih čet** iz njihovih dobro utrjenih položajev na položaje defenzivne bitke. Že v noči od **7. na 8. april 1941** je odredil poveljnik VII. armije (**Gen. Dušan Trifunović**) — torej armije, ki je imela nalogo, držati fronto proti Italijanom med Karavankami in Jadranom — umik posadnih čet, ne da bi jaz kot šef imel o tem količkaj pojma. **Dne 8. aprila 41** predpoldne se je poveljnik te armije pojavil pri poveljniku armadne skupine in v moji prisotnosti izjavil, da je — „kakor včeraj dogovorjeno“ — že pognal vse v tek ter istočasno prinesel na vpogled povelje, ki se je že izvajalo. Nič hudega sleteč sem ga prosil, če smem povelje čitati, misleč da je po sredi kakšna neoperativna stvar. Ko sem prečital prvi stavek, sem kar odrevenel od groze. — Dvoje polnih let sem to fronto utrjeval z navdušenjem in zastavitvijo vse svoje osebe, organiziral, uril in navduševal posadne edinice. Zaradi ponigliivosti domišljavega generala, ki se je daleč precenjeval, se je vse to v eni sami noči brez osnove in brez borbe zrušilo. Bil sem iz sebe in reagiral sem na način, ki ga ni mogoče ponoviti. Poveljnik armije je izginil in mi popoldne dostavil izdelano povelje za vse svoje edinice, s katero je razveljavil odpoklic posadnih čet. **Dne 9. aprila 1941** zvečer sem ugotovil, da je bilo **to povelje samo osebno zame in v mojo pomiritev spretno fingirano**, da pa edinicam ni bilo nikoli dostavljeno. — Pri presoji položaja, v katerem so se nahajali moji pridni možje in fantje, ki so v dobro utrjenih položajih z jezo in korajžjo čakali na spopad z osvraženim nasprotnikom, sem padel v obup. Vedel sem, da bodo izven utrjenih položajev operativno neuporabni in da bodo brez vodstva zablodili in se razpršili. Zaradi tako omejenega vojnega vodstva sem bil obupan. — Ko je **10. aprila 1941** okrog 14. ure — zopet brez moje vednosti in za mojim hrbtom — bil odrejen takojšen umik višjih **štabov** v Bosno, v trenutku, ko so nas edinice najbolj nujno potrebovale, sem ostal sam v štabu v Zagrebu. Do konca sem sam oskrboval stabilni (sic!) telefon, in se trudil, da bi dirigiral zapuščene čete na Uno. — Skozi okno sem videl, kako na vseh hišah izobešajo hrvaške zastave. Z Jelačićevega trga se je razlegalo vpitje. Skozi daljnogled sem videl nemške oklopnike, kako počasi napredujejo skozi množico prebivalstva v smeri Savskih mostov. Uničil sem telefon in preostali arhiv. Šel sem k staremu tovarišu iz prve svetovne vojne. — Hrvati so me snubili za svojo vojsko, kar pa sem gladko odklonil. Nemci so me nato odpeljali v Celje, kjer so me držali konfiniranega do **11. maja 1941.** — „Ker so Italijani spustili iz vojnega ujetništva vse slovenske častnike, je žena gen. Rupnika odnesla v Celje domovnico, na podlagi katere (rojen je bil v **Lokvah pri Gorici**) so ga Nemci poslali v Ljubljano, kjer je bil po formalni registraciji izpuščen na svobodo kot drugi oficirji. — „Tu sem dobil še eno moralno zaušnico! Poveljnik XI. italijanskega armadnega zbora **Gen. Mario Robotti** me je vprašal: „Ste vi tisti general, ki je zgradil utrdbe na naši meji?“ Na moj pritrdilni odgovor je odvrnil: „Zelo spretno so napravljene; če bi jih Jugoslovani branili, mi ne bi nikoli prišli tukaj skozi.“ — Ko mi je povedal, da so dobre, da jih ne morejo razbiti, me je vprašal, kaj naj naredi, da jih razbije. Ponosen in obenem pobit vsled tega priznanja, sem odgovoril: „Jaz sem jih postavil; komur so na poti, naj jih razbije, kakor zna!“,“ piše general Rupnik. Ugotovljeno je tudi, da se je Robotti zanimal za tehnične podrobnosti utrb, iz česar se je Rupnik izvžil z odgovom: „Načrti so uničeni, jaz pa sem bil samo poveljnik utrjevanja, ko o tehnični plati nimam pojma. To je bilo delo inženirjev.“ Ko ga je Robotti vprašal, kateri inženirji so to bili, je Rupnik s tako naravno mimiko fingiral imena, da je Robotti verjel in so potem Italijani zastonj navdušeno iskali imenovani „inženirje“. — **Tako je Rupnik prodajal in „prodal“ utrdbe!** — Zato je tudi živel tako „milijonarsko“ življenje, da je od svojega prihoda iz Celja do internacije v Gonarsu marca 1942 padel od 96 kg svoje teže na 74 kg in da je njegova najmlajša hčerka zaradi gladovanja dobila tuberkulozni proces na pljučih. (Priča zdravnik **dr. Sl. Rakovec in dr. Jos. Volovšek!**)

5. Mussolinijevska 3. majska „ustava“ **Ljubljanske pokrajine** z avtonomijami, sosveti itd. se j torej zgodila brez zasluge in krivde Generala Rupnika, ker je bil šele 11. maja 1941 prepeljan iz Celja v Ljubljano.

4. Italijani so oficirje in podoficirje sicer spustili na svobodo, toda to je bilo tudi vse. Med tem ko so v začetku italijanske okupacije drugi prebivalci živeli takorekoč mirnodobsko življenje, so oficirji in podoficirji (aktivci) sedeli — na svobodi, brez sredstev, brezposelni in lačni. Takoj po Rupnikovem prihodu v Ljubljano sta prišla k njemu **general Janež** in **polkovnik Hrast** in v imenu poklicnih vojakov prosila, da kot najstarejši slovenski poklicni vojak prevzame vodstvo in skrb za brezposelne poklicne vojake. **Rupnik se je tega oprjel! Ko ne bi tega nikoli storil!** Tu je

začetek njegove tragične usodnosti, da je žrtev za rešitev drugih! Sam je o tem zapisal: „Zame je bila politika vedno gladek led! Daleč od tega, da bi na kakšno politično delovanje le pomislil, sem se kot najstarejši slovenski častnik trudil, da bi pomagal brezposelnim poklicnim tovarišem s tem, da sem se zanje zalagal pri italijanskih oblasteh in jim predvsem izposloval podpore, da bi mogli vsaj za silo živeti. To je bila težka in nevhvaležna naloga. Da bi kaj dosegel, sem moral pri italijanskih oblasteh mnogokdaj delati mnogo globlje priklone kot mi je bilo primerno. Nekateri izmed mojih tovarišev so na eni strani mislili, da je moja sama po sebi umevna dolžnost, da zaradi njih sprejemam nase vsa ponižanja, na drugi strani pa mi je bilo očitano, da stojim z Italijani v preveč dobrih odnosih, kar mi je zopet prinašalo sumnjo, da sem fašist in izdajalec.“ Zaradi svojega posredovanja je postal tako znan, da so se oficirjem kmalu pridružili tudi drugi civilni prosilci in prosilke, zaradi česar je Rupnik nenadoma postal popularen posrednik. Na drugi strani pa zelo obrekovan kot fašist in izdajalec!

5. Dne **25. septembra 1941** okoli poldneva je OF organizirala na Rupnika **atentat** — povsem po krivicil! Že **6. aprila 1941** se je v Ljubljani ustanovil pod vodstvom **dr. Marka Natlačen**a tkzv. „**Narodni svet**“, poznejša „**Slovenska zaveza**“, ki se je pozneje 29. oktobra 1944, zopet preimenovala v „**Narodni odbor**“. Prvič Rupnik nikoli ni bil politik, da bi v to družino spadal, drugič je bil ob ustanovitvi „Narodnega sveta“ na fronti; tretjič je bil z Natlačenom še iz predvojnih časov na — bojni nogi. Ustanovitelj „bele garde“ je pa bila „Slovenska zaveza“, kar je v najnovejši dobi priznal „Koledarček slovenskih emigrantov“ za leto 1946, ki so ga izdali slovenski emigranti v Italiji. Iz teh tkzv. „Vaških straž“ je po italijanski kapitulaciji nastalo „Slovensko Domobranstvo“, ki mu Rupnik, kakor bo pozneje razvidno — ni bil nikoli vodja, ampak je bilo samo orodje v rokah „Slovenske zaveze“. Zadosti očitno je to dokazano v Rupnikovih govorih, ko je neprestano razračunaval s politiki!

6. **Pomladi 1942** je bil Rupnik obenem z drugimi oficirji in podoficirji **interniran** v Italiji v **Gonarsu**. Ker pa so po nekaj tednih Italijani zopet spustili vse oficirje in podoficirje nad 55. letom starosti, je obenem z generalom **Janežem** in še nekaterimi oficirji starejšimi poklicnimi vojaki dne **6. maja 1942** tudi Rupnik kot najstarejši bil **spuščen na svobodo!**

7. Ko je OF zagrozila **dr. Juretu Adlešiču**, je ta stisnil rep med noge, si dal pripeti visoko italijansko odlikovanje in odšel v Italijo (Meran) na „zdravljenje“, kjer na varnem čaka stolčka. In zgodovina je pozabila, da je skupaj z Natlačenom šel s cilindrom in v glasé rokavicah Italijanom naproti, da jim je predal ključ mesta Ljubljane v času, ko se je Rupnik na fronti otepal z „visoko strategijo“ nesposobnih „vojskovodij“. Ljubljanski županski stolček pa naj bi zasedel — **Italijan!** — Rupnik je v tem času bil že razvpit ne samo kot „fašist“ in „izdajalec“, ampak še bolj kot **posrednik** in **priprošnjik** v stiski ljudstva! Zato so ga obletavale deputacije, naj prevzame mesto župana, da ga ja ne bo zasedel — Italijan in da bo kot **uradna oseba** imel pri Italijanih še več vpliva! Kdor je Rupnika videl tiste dni, je bil priča tako strahotnemu boju v njegovi notranjosti, kot ga je stari general bil še po italijanski kapitulaciji. Na koncu se je seveda zopet vdal kot prejšnje leto prošnji Janeža in Hrasta, da sta pozneje lahko neznačajno metala blato nanj! — V času njegovega županovanja je mogoče najti samo en kompromitirajoči dokument o Rupniku! To je bil njegov oklic na Ljubljančane ob njegovem nastopu županskega mesta! Če pa poznamo italijanski fašistični bizantinizem in to, da je nalog za ta oklic dal komisar **Grazioli**, potem ta oklic spada samo v zbirko anekdot o fašistični eri, ne pa v mapo obremenilnega materiala proti Rupniku. Če seveda ni obremenilno to, da je moral po „rimsko“ pozdravljati! Ali niso morali celo tisoči internirancev za žico pozdravljati po „rimsko“ in ali niso črnosrajčniki na ljubljanskih ulicah kloftali univerzitetne profesorje, če niso pozdravljali z iztegnjeno desnico? Kako bi bil potem „rimski“ pozdrav prihranjen ljubljanskemu županu? Kakšno je bilo sicer županovanje stotega ljubljanskega župana — Rupnika — je najlepše spričo številne družbe **somišljenikov** izjavil pokojni **Graseli**: „Kakorkoli govorite o Rupniku; takšnega župana Ljubljana še ni imela!“ — Zakaj? Upravne posele je vršil izključno **Jančigaj**, Rupnik je bil samo — posredovalec! Če že ni uničen, se mora še danes nekje na magistratu nahajati debel zvezek (oblika blagajniše „štraca“ knjige) s **tisoči** registriranih imen in datumov, ko je **Rupnik inter-**
veniral za internirance v Italiji! Kako je **Rupnik** pošiljal ljudi v internacijo, vejo široke mase somišljenikov OF, ki so pri njem dosegle izpustitev svojih bližnjih iz taborišč! Samo en dogodek v ilustracijo: Nekaj tednov po nastopu županskega mesta — prav v času velikih deportacij v Italijo — je Rupnik moral na nevarno operacijo na mehurju, ki jo je v „Leonišču“ ob asistenci **dr. Franca Brandstetterja** izvršil **dr. Slavko Rakovec**. Takoj po operaciji, takorekoč še v narkotičnem stanju, je sprejel tajnika kap. fregate **Renéja Podhorskega** in dal preko 150 podpisov na intervencije za internirance, dokler ni omahnil v posteljo! Zaradi internacij je tudi prezgodaj zapustil

sanatorij, ker je hitel k Grazioliju, da ustavi interniranje, na kar mu je Grazioli odgovoril, da je to čisto zadeva vojaške komande. Od Graziolija je zato takoj drvel na poveljstvo XI. armadnega zbora in čakal, da ga je general sprejel. To bi bilo kmalu usodno zanj. Dobil je sepso in moral nemudoma na še težjo operacijo, ko je v resnici visel samo na lasu nad grobom. Ko ga je **dr. SI. Rakovec** po zdravniški dolžnosti okregal, je z izmučenim nasmehom rekel zanj tako značilne besede: „**Ne bi mogel mirno umreti, če ne bi svojemu narodu vsaj poskusil pomagati. Če bo treba, bom sedaj lahko umrl!**“ To je Rupnik — ljubljanski župan!

Tudi v tem času ni imel niti najmanjše zveze z „**belo gardo**“! Ni dokaza, ki bi mogel dokazati nasprotno! „Vaške straže“ so bile izključna domena „Slovenske zaveze“, ki Rupnika ne bi pripustila, četudi bi hotel, ker je v njih videla orodje svoje bodoče politične moči! S četniki pa tudi ni mogel imeti zveze, ker ga je Mihajlovič z naredbo **Dj. Br. 113** dne 25. novembra 1941 degradiral!

V procesu proti Rupniku kot ljubljanskemu županu bi bilo treba na vsak način zaslišati bivšega ljubljanskega visokega komisarja **Emila Graziolija**. Ta bi moral potrditi, kolikokrat je Rupnik protestiral pri njem zaradi pobijanja talcev. Očigledno je bilo, da se je tudi samemu Grazioliju zagabilo pobijanje talcev, ker je nekoč skupaj z Rupnikom šel na komando XI. armadnega zbora, kjer pa ju je oba z Rupnikom italijanski general nadrl in takorekoč vrgel iz sobe. Znano je tudi, da je prav pobijanje talcev bilo tudi eden izmed vzrokov nesporazuma med italijanskim generalom in Graziolijem, zaradi česar je potem Grazioli moral iti iz Ljubljane.

12. Če je treba ljudem, ki poznajo nemški sistem vladanja v okupiranih deželah, še to posebej povdarjati, potem bodi dokaz, kako je Rupnik govoril svoje predcenzurirane in največkrat diktirane govore, poleg že citiranega pisma Rösenerja z dne 4. novembra 1943 citiramo še pismo, ki ga je Rösener pisal Rupniku dne 11. decembra 1943 pod št. **Tgb. Nr. L. 1443/43**: „Ich bitte Sie dafür Sorge zu tragen, dass alle Veröffentlichungen des Informationsbüros vorher grundsätzlich mit meiner Propagandastelle durchgesprochen werden. Sie wissien, dass derartige Veröffentlichungen ansonsten zu irgendetwelchen unsliebtsamen Vorkommnissen föhren könnten.“

14. Da bi Rupnik koga pošiljal v Nemčijo v internacijo je enostavni nonsenz in propagandistična laž! Sto in sto somišljenikov OF lahko izpriča, kako jih je iz čisto človečanskega stališča reševal iz zaporov, čeprav je vedel, da bodo prav ti ljudje jutri kot „ljudski sodniki“ nastopali proti njemu!

17. V imenu „Narodnega odbora“ je dne 28. aprila 1945 škof **dr. Gregorij Rožman** poklical Rupnika k sebi na sestanek oz. sejo Narodnega odbora, kjer je „Narodni odbor“ Rupnika odstavil z vseh njegovih položajev, češ, da je on edina ovira za prihod Angležev v Slovenijo! Sestanek je otvoril sam škof **dr. Gregorij Rožman** s pozdravnim nagovorom, v katerem je dobesečno izjavil, da je le gostitelj, ki voditeljem slovenskega naroda daje svojo streho na razpolago v tako usodni uri, kakor je to že bil slučaj leta 1942, ko so ustanovili „Vaške straže“ (!!!). (Na tistem sestanku Rupnik ni bil navzoč, ker ni bil nikoli med ustanovitelji bele garde!)

18. Rupnik se je s kolono beguncev odpeljal na Koroško, pri čemer ni vzel niti pokrajinskega avtomobila, kakor je tudi sicer pustil inventar, blagajno in premoženje uprave nedotaknjeno! Rösener ga je dirigiral v Millstatt in ga interniral v zapuščeni in od sveta odrezani vili na drugi strani Millstattskega jezera. Ko so prišli Angleži, se jim je general Rupnik prvi dan javil, ne da bi se skrival ali pobegnil. Poveljujočemu angleškemu generalu **Arbuthnottu** je v spomenici natančno popisal svoj slučaj. To je bilo 14. maja 1945. Dne 14. junija 1945 so ga Angleži internirali najprej v **Spittalau**, od koder je bil 23. julija 1945 prepeljan v **Föderaun** pri Beljaku in dne 17. avgusta v Italijo, kjer je bil 17. septembra 1945 spuščen na svobodo, dne 14. oktobra 1945 pa ponovno interniran in potem 3. januarja 1946 izročen!

20. Še manj kot z domobranstvom je Rupnik imel zvezo s „črno roko“ in ne more nositi nobene odgovornosti za ekscese te podtalne organizacije, ki so jo tvorili najekstremističnejši člani klerikalne „Slovenske legije“! Znano je, kako je Rupnik ostro nastopal proti tem elementom v domobranstvu in to v svojstvu — šefa pokr. uprave, ki je odgovoren za zakonitost v pokrajini.

21. Najbolj idiotsko izmotavanje predstavlja Rösenerjevo valjenje krivde za talce navzdol na Rupnika. Rupnik na Gorenjskem nikoli ni imel ničesar govoriti. Po prihodu Nemcev v Ljubljano leta 1943 pa ni bil v pokrajini ubit noben talec več, kar je Rupnikova zasluga!

22. Kakšen petokolonaš in nacist je bil Rupnik, priča dejstvo, da je kot komandant utrjevanja v Ljubljani izdal povelje, da se morajo oficirji štaba utrjevanja v teku 24 ur izseliti iz hotela „Metropol“, ker je Miklič veljal za petokolonaša!

23. Rupnik ni od Nemcev prejel nobenega, niti najmanjšega odlikovanja!

24. Policija je stala pod direktnim nadzorstvom Rösenerja, katero je ta vršil preko svojega komisarja **Dusche**. Od Rupnika je bila odvisna samo v upravnem pogledu!

AKT ŠT. 142.243/4 IZ ZASLIŠANJA DR. HACINA (odlomek)

Še isti dan ob 17. uri je bila justifikacija izvršena.

Kante se je, kakor so pripovedovali očividci, ob justifikaciji junaško zadržal, kar mu jaz preje ne bi bil prisodil radi njegove slabotnosti.

Umor žrtev na Turjaku?

Vojaška situacija je postajala spomladi 45 vedno opasnejša. Rösenerjeva ofenziva na Notranjskem in Primorskem ni rodila zaželjenega uspeha. Koncem marca ali v zadnjih tednih, je kapitulirala fronta v Italiji, kateri je načeljeval maršal Kesselring.

V Ljubljani smo pričeli misliti na konec. Posvetovali smo se jaz, **Loh** in **Duscha** o eventualnem izpustu pripornikov iz Prislilne delavnice, podal sem svoje mnenje, da ne bi bilo pridržka za izpustitev vsaj pripornikov, a v nobenem slučaju za izpustitev 14 posebno opasnih oseb, katere bi v slučaju kakega oboroženega odpora mogle odločilno vplivati na potek pouličnih bojov. Zato sem predlagal, da se teh 14 oseb v nobenem slučaju ne izpusti, ampak se jih pod najstrožjim nadzorstvom obdrži v zaporih.

Kdo je izbiral število in določil osebe?

Te osebe smo izbirali mi trije (Dutsch, Loh in jaz) na ta način, da smo ugotovili veličino krivde na podlagi zapisnikov in dokaznega materiala. Seznam teh oseb je bil sestavljen že 14 dni pred razsulom. Te osebe smo dali pod posebno stražo v Prislilni delavnici, da se jim vsak poskus pobega onemogoči. V normalnem primeru bi bile te osebe poslane v KZ v Nemčijo. Ker pa tedaj to ni bilo več mogoče, je teh 14 pripornikov ostalo v Ljubljani.

Ali ste o tem seznamu in razmerah kam poročali?

Nikamor, razen prezidentu Rupniku in sicer ustmeno, da obstoja namera, da bo večina pripornikov ob času nevarnosti izpuščena, nikakor pa ne 14 oseb, med njimi tudi **Malahovska**, njegova uradnica. On je odgovoril kot običajno: „Dobro, dobro!“ Kakor sem naknadno zvedel v Milstattu od žurnalistov okrog Slov. Doma, je bilo prve dni meseca maja odpeljanih 15—20 ljudi iz policijskih zaporov v Ljubljani in bilo v bližini Turjaka likvidiranih.

Pripominjam, da ni imel na upravi policije v Ljubljani nihče pooblastila za izpust ali prepeljavo pripornikov na drugo mesto, razen upravnika in zveznega vodje **Dusche**. Ker upravnik — jaz, nisem dal za odpeljavo nikakega naloga, ga je moral dati **Duscha**, ker bi sicer transport ne mogel zapustiti policijskih zaporov. Za izvedbo nalogov, ki so se dajali pismeno, le izjemno telefonično, je odgovarjal nadzornik zaporov, poročnik **Jeseničnik** ali pa njegov namestnik, ki mora vedeti, od koga je dobil nalog.

Nikdar nisem **Rupniku** izjavil, da „smo jih odpeljali ven“ niti, da smo to skupino „pripravljali za hitro sodišče“. Topogledno bi bil rad konfrontiran z bivšim prezidentom **Rupnikom**.

Pač pa je res, da sem prezidentu dal liste z vsemi 14 (oz. se ne spominjam točnega števila) osebami. Ta listek je dal on na mizo, ne da bi temu posvečal kako posebno pažnjo.

Potek zaslišanja dr. Vita Kraigherja?

Loh mi je pripovedoval, da je bil Kraiger z navadnim domobranskim vozom prepeljan nekje od Idrije. Poleg njega da je sedel poročnik **Hlebec**.

Med potjo, da sta se s **Hlebcom** sprla in mu je **Hlebec** še na vozu dal klofuto. **Hlebec** ga je dal pripeljati v Prislilno delavnico.

Koga sem določil za zasliševalca, mi ni znano. Vendar sem prepričan, da je bil pri zaslišanju navzoč **Loh**, vsaj večkrat.

Zaključek ob 13.30 uri.

Domobranski fotograf

Ko sem pristopil k domobrancem v Borovnici, kjer je bil poveljnik stotnik g. Ludkvik Kolman, sem bil odrejen za „komandanta“ enega od bunkerjev, ki je bil ob Borovniščici. Tam sem bil nekaj mesecev. Ko pa se je ustanovila v Ljubljani revija Slovensko domobranstvo, sem bil predstavljen tja kot poklicni fotograf. Uredništvo je bilo na Rimski c. 22. Urejeval je pa revijo poročnik dr. Stanko Kociper.

Kadar in kjerkoli je bilo treba fotografa, so me poslali tja. Fotografiral sem protikomunistične shode posebno po Notranjskem, kamor je vedno prihajal general Rupnik. Tudi sem hodil z domobranci na Notranjskem in Dolenjskem na pohode. Fotografirati je bilo treba vse, da so se dogodki dokumentirali, pa naj so bili veseli ali žalostni.

Eden takih žalostnih dogodkov je bilo bombardiranje Borovnice. Bombardirali so jo že večkrat popreje, vendar vedno ponoči, to pot pa podnevi. Bilo je 26. avgusta 1944, ko je padlo nešteto bomb, bilo je veliko mrtvih, nekatere sem poznal osebno, tako je bila ubita tudi moja sestrična, ki je bila še dete v zibelki.

Drugi žalostni in obenem grozen pa je bil v Jelendolu odkop po nedolžnem pobitih Slovencev. Stodevetnajst je bilo izmaličenih trupel, skoraj vsi še z žico zvezanimi rokami. Moj oče Jakob Pavlovčič je vse to fotografiral, jaz sem pa filmal. Filmsko kamero mi je takrat posredoval časnikar Slavko Skoberne. Film je bil predvajan v Unionski kinodvorani. Ker je bil pa razmeroma kratek, so mu bili dodani napisí v pojasnilo.

Film je srečno prinesel s seboj v begunstvo dr. Stane Šušteršič, ki živi v Washingtonu.

23. marca 1945 sem šel z domobranci iz Notranjih Goric h Krimski jami nad Borovnico. Brezno, ki se imenuje Krimska jama — zloglasno ime — kamor je bilo vrženih nešteto naših ljudi. Kako mi je bilo pri srcu, ko so me fantje domobranci spustili po vrvi v brezno navzdol, si vsak lahko predstavlja. Bil je takrat z menoj Brezovčan pokojni Vinko Sever. Rdeči so tudi tukaj hoteli skriti svoj zločin. Na trupla so nametali kamenja in debelih vej, da se ni moglo do njih, le dve lobanji (ena prestreljena in ena pkrušena vsled padca v globino) sta bili dosegljivi, in tudi nekaj kosti se je videlo, vse drugo pa je bilo zametano — skrito!

Ko smo se 8. maja 1945 umikali, civilno prebivalstvo in domobranci, ker smo vedeli, kaj nas čaka, če pademo v roke boljševikom, sem fotografiral tudi ta križev pot. Moški, ženske, otroci, peš, na kolesih ali na vozovih, vsak s svojo revno prtljago (zaščiteni ob straneh od domobrancev) smo skušali priti čimpreje pod zaščito Angležev. Pot nas je vodila skozi Kranj, Tržič, Ljubelj do Vetrinj. Pri prehodu Drave pri Borovljah so nas Angleži razorožili, skril sem pa fotografski aparat, da ga niso našli; tudi ure in prstane je bilo treba skriti. Posebno so bili lačni na pištole, ki so jih obdržali kot „osebni vojaški plen“. Ko smo končno prišli na Vetrinjsko polje, sem začel fotografirati vsi revščino naših ljudi, ko so si začeli delati svoja zasilna bivališča sestavljena iz vej, plaht, dežnikov in z vsem, s čimer si je kdo mogel pomagati, da si je naredil „šotor“ ali kako naj bi imenoval tako zasilno bivališče. Ko so Angleži videli, da sem vse to fotografiral, so mi aparat zaplenili. Imel sem srečo, da so mi ga po posredovanju ne vem koga vrnili. Prinesla ga mi je gospodična Anica Dolenc iz Borovnice, ki je bila v službi pri NO v Celovcu. Povedala mi je, da mi Angleži vračajo aparat pod pogojem, da ne slikam več v taborišču. Aparat mi je bil vrnjen nepokvarjen in film v njem nedotaknjen.

Čez dan ali dva pa so začeli Angleži vračati domobrance. Rekli so, da jih pošiljajo v Palmanovo v Italijo, kjer bodo na varnem. Ko so pa se vrnili prvi, ki se jim je posrečilo pobegniti iz transporta in povedali, da jih vračajo Titovcem, je po taborišču završalo. Angleži so trdili, da to ni res, da je le lažna propaganda, toda „gentlemanom“ ni verjel nihče več.

Stotnik Kolman je poklical fante in jim je dejal: „Preoblecite se, kolikor morete, in izginite v hribe h kmetom, dokler se situacija ne razčisti.“ Našel sem med njimi mojega strica Jožeta in bratranca Jožeta (oče in sin), oba domobrancia, in jima povedal, kako in kaj. Stric je zamahnil z roko in rekel: „Nasvidenje v Borovnici.“ Nismo se videli nikoli več. Pavlovčičevih je bilo vrnjenih pet in so bili ubiti vsi.

Z bratom Milanom sva res „izginila“. Hodila iz vasi v vas, delala, da so nam dali jesti in prenočišče, pomikala se proti Gornjem Dravogradu v Tirolah in tam ostala kakšen teden. Slučajno pa sva videla vlak, v katerem so peljali naše ljudi v Lienz. Ko sva zvedela, da jih ne vračajo več v Titovino, sva se pridružila tudi midva v taborišče Peggez.

Tam sem imel priložnost, da sem fotografiral prihod škofa Rožmana, ko je prišel obiskat

taboriščnike. Bilo je ganljivo videti, s kakšno ljubeznijo so sprejeli svojega duhovnega vodjo. To je bilo okrog 20. julija 1945. Nekaj dni pozneje sva se pa napatila čez hribe v Italijo, kamor sva prispela v taborišče Monigo prav za god očeta Jakoba 25. julija 1945.

Fotografije iz bega in taborišča Vetrinje je pred leti objavil Tabor.

Ivan Pavlovčič

Gospod Ivan Pavlovčič je pred kratkim — 19. decembra — praznoval svojo 80-letnico. VESTNIK mu iskreno čestita in mu kliče: še na dolga, zdrava leta!

LUDVIK CEGLAR

Dušni pastirji domobrancev

Nekaj duhovnikov je šlo na Gorenjsko, da so skrbeli za domobrance.

Malavašič Roman je včasih maševal na postojankah v Gorenji vasi.

Mejač Jože je bil l. 1945 na postojanki v Mengšu.

Remškar Ivan je bil na postojanki v Škofji Loki.

Kerč Boris je skrbel za domobrance v Domžalah in na Ihanu.

Polda Anton je bil kurat na Gorenjskem.

Zorman Viktor je bil kurat v Predosljah.

Zadnji trije so bili na klasični gimnaziji moji sošolci. Z Zormanom sva bila sošolca vsa leta od 1929 do 1937 v oddelku B, iz katerega je prišlo 12 duhovniških poklicev. Iz prvega oddelka C, ki je po enem letu prenehal obstajati, sta prišla v oddelek B brata Boris in Anton Kerč. Polda je prišel k nam iz Št. Vida v 8. razred ali morda že prej. Vsem trem je bila skupna sposobnost za literarno ustvarjanje. Vsi trije so šli v Vetrinjo, bili vrnjeni in ustreljeni.

O Kerču je pisano v knjigi Revolucija okoli Limbarske gore (RLG), kako je v Slovenjgradcu nagovoril domobrance in jim dal vesoljno odvezo: „Fantje, moja ura je prišla. Odpeljali me bodo skupaj s častniki. Lahko si mislite, kaj bo z nami. Bodite trdni v veri. Zaupajte v božjo pomoč, v Marijino varstvo, četudi pride najhujše nad vas. Molite veliko in zaupno. Dal vam bom vesoljno odvezo. Saj sem morda poslednji duhovnik, ki vam lahko podelim božji blagoslov.“ Po odvezi jim je razdelil podobice Brezmadežne. Komunisti so ga menda že iz Slovenjgradca odvedli v smrt (RLG 515).

Zorman in Polda

Kot rečeno sva bila z Zormanom 8 let sošolca na klasični gimnaziji v B oddelku v letih 1929-1937. Prva tri leta sva hodila skupaj tudi v Marijanišče. Doma je bil iz Velesovega. Župnik Brešar ga je skupaj s Šerjakom Jožefom poslal v četrti razred ljudske šole v Marijanišču. Potlej sta prestopila na klasično gimnazijo. Šerjak je pozneje šel k salezijancem, kot klerik obiskoval univerzo in kot domobranec bil vrnjen v smrt. Tako je Velesovo dalo kar tri žrtve iz duhovniških vrst: kaplana Kerna, kurata Zormana in klerika Šerjaka.

Viktor je bil zelo nadarjen in vedno med prvimi odličnjaki. Na povabilo sem ga obiskal v počitnicah v Velesovem. Naši profesorji so bili Sovrè, Rupel, Grafenauer, Pregelj, Osana i.dr. V višji šoli nas je bilo 33 učencev stlačenih v gimnazijski zakristiji. Klopi so segale do sten. Dve okni samo zadaj za 11 klopmi. Z Zormanom sva sedela v drugi klopi in še dva druga. Od desne stene proti levi smo sedeli: jaz, Zorman, Mahnič Mirko, Anton Rupnik. V klopi pred nami in pred vrati je sedel Kerč Anton, brat Borisa. V vzporedni klopi so sedeli: Prijatelj, Polda in Sever. Iz teh treh klopi je vojska zahtevala pet smrtnih žrtev. Zorman in Polda sta bila ubita, Sever je umrl v Dachau (Jeza ga omenja v svoji knjigi). Prijatelj je padel menda v Beli krajini, Jurist Kerč je bil ubit na begu. Rupnik je bil kot lazarist zaprt in na prisilnem delu. Omenja ga Joško Kragelj v svojih spominih „Moje celice“.

V semenišču sta Polda in Zorman postala velika prijatelja. Bila sta posvečena l. 1943, nakar je Zorman bil kaplan v Polhovem gradcu. Bivši župan v Predosljah Janez Ovsenik je julija 1944 šel škofa prosit za duhovnika in kurata na ondotni postojanki. Škof Rožman ga je napatil v Polhov

gradec. Zorman je obljubil in šel. Hodil je maševat tudi v Kranj in okolico.

Ob istem času je tudi Polda postal kurat na Gorenjskem. Zgodilo se je, da so gorenjski domobranci zajeli nekaj partizanov. Eden od njih je trdil, da je brat kurata Polda, ki je to potrdil.

Zorman v Predosljah

V knjigi RLG omenja Jože Javoršek na straneh 157-163 večkrat kurata Zormanana. Javoršek je prišel v Predoslje 20. 8. 1944. Zorman pa kmalu zatem. Bil je mlad, odličen gospod, vnet za vse dobro (157). Vestno je skrbel, da smo bili vedno pripravljene na vse, zlasti na smrt (158). Za padlim Ivanom Javorškom, Jožetovim bratom, je kurat 14. 11. 1944 opravil mašo, pogrebne obrede in mu govoril v spomin.

Januarja 1945 je vzorni kurat v zvezi s tečajem za domobrance vodil enodnevne duhovne vaje, ki so bile krona tečaja. Kurat nas je sijajno poučil, da je bilo menda vsakemu jasno, kaj sme napraviti in česa ne sme, ko gre za boj proti vsiljivemu brezbožnemu komunizmu, ki ga verni slovenski narod odklanja (165-164).

Nekaj dni pred koncem vojne sem se srečal s kuratoma v semenišču. Govorili smo na stopnicah malo niže od drugega nadstropja. Po hodniku sta hodila škof in vodja Vovk. Kurata sta zelo tožila o razmerah, zlasti nad deklety, ki so mnoge bile z vso silo na drugi strani. Prej ko čez en mesec sta bila oba ubita. Znano mi je, kje in kako.

Pred leti sem napisal nekaj spominov na Zormanana in jih poslal dr. Filipu Žaklju. Odgovoril je, da jih je pretipkal. Upam, da so v njegovi zapuščini.

Omenjeni tečaj v Predosljah je vodil tudi dr. Niko Žužek, ki je kot univerzitetni profesor umrl v Sao Paulu v Brazilu 4. 8. 1982. Leta 1945 si je rešil življenje s tem, da je skočil z vlaka. Nameraval je pisati zgodovino domobrancev.

Smrt Zormanana in Polda

Viktor Zmagovalec — podpisoval se je tudi Zmagoslav — je umrl v znamenju, ki se bo ob koncu sveta zmagoslavno pokazalo na nebu. Ubit je bil že v Št. Vidu. Domobranec Franc Zobec iz Št. Vida mi je v Santiagu de Chile vpričo dr. Antona Trdana okoli leta 1952 omenil, da je kurat njegove čete po vrnitvi iz Vetrinja bil v Št. Vidu od partizanskega poveljnika pozvan, naj stopi iz čete naprej. Kurat je to storil in poveljnik ga je z brzostrelko v prestrelil v obliki križa.

Vprašal sem za ime — „Viktor Zorman“.

Pozneje sem iz Brazila poslal Trdanu fotografijo maturantov našega razreda iz l. 1937, da bi Zobec na sliki pokazal tega kurata. Najprej je pokazal profesorja Zieglerja, ki mu je bil na sliki res malo podoben. Takoj zatem pa je pokazal Zormanana, ki stoji na sliki v drugi vrsti blizu Polda.

Zorman je bil izredno nadarjen in tudi odličen duhovnik in je njegova smrt bila velika izguba.

Zobec se je srečno vrnil v Avstrijo, se poročil s Tirolko, odšel v Čile, se vrnil na Tirolsko in tam umrl. (Gl. sliko v DŽ 57, 6, 355).

Polda Anton — Cvet — je bil pokošen v cvetu mladosti, potem ko je dal duhovnikom spomina vreden zgled žrtvovanja za izročene mu duše.

Odpeljan je bil na Teharje. Iz poročila domobranca o prihodu na Teharje izpišem ustrezni odstavek:

„Ko so se končno zavedeli, kaj jih čaka, so začeli kričati, da je odmevalo do neba in se je tresla zemlja... Najlepše dejanje je v tistem peklju opravil duhovnik Polda. On se je prikrl med to množico. Ni se predajal utvaram. Imel je dovolj skušenj. In zato se je cele dneve in noči na boku vlačil od enega do drugega in nesrečneže spovedoval. Medtem so dekleta iz barake za civilne jetnike v žični ograji napravile pri tleh odprtino, da bi kurat mogel pobegniti.

Dvorišče se je vsak dan bolj praznilo. Vedno bolj so vsi bili vdani v božjo voljo in mrtvaška tišina je zavladala, ko so izklicali zadnje žrtve, ki so jih vezali z žico pod našimi okni in zvezane metali na tovarnjake. Krvavo rdeče sonce je zahajalo za bližnjimi griči. Z bratom odpeljanega bogoslovca pa sva točila vroče solze za vsemi idealnimi in vzornimi fanti, ki so jih pobrali tiste tople noči.“

Medtem ko je Boris Kerč v Slovenjgradcu mogel dati skupini domobrancev odvezo in je v Kočevju dekan Peter Flajnik noč za nočjo stal ob oknu in delil odvezo ljudem, ki so jih vozili s kamioni mimo hiše v smrt (Vestnik 1990, 1, 32), je Polda cele dneve in noči z velikim naporom delil zakrament sprave domobrancem, obsojenim na smrt brez sodnega procesa.

Spovedovanje je utrudljivo. Zdrav spovednik zdrži po šest ur dnevno. Ob verskem preganjanju v Švici v drugi polovici stoletja so katoliške duhovnike zaprli in izgnali. Župnik Pierre Moütet je zaradi starosti smel ostati na gorski fari. Trumoma so od vsepovsod prihajali k njemu k spovedi. Na veliko soboto leta 1875 je spovedoval od ene opoldne do desetih zvečer. Na veliko nedeljo navsezgodaj zjutraj do maše. Po obhajilu je izčrpan padel in izdihnil na oltarnih stopnicah (OU 1958, 1, 8; Anton Benetek).

Polda je spovedoval cele dneve in noči, ne v spovednici, temveč pod milim nebom, plazeč se po tleh in žejen, med trumo domobrancev, s katerimi je gledal smrti v oči.

S kakšnim veseljem so ga pozdravljali na drugem svetu oni, ki so odšli pred njim in tisti, ki so prihajali za njim v večnost.

Pobiti in padli redovniški bogoslovci

Imamo seznam pobitih in padlih bogoslovcev ljubljanske škofije. Navaja se število 39, med njimi dva redovnika. Vseh redovnih bogoslovcev je bilo najmanj 26, tako da je bilo vseh pobitih semeniščnikov najmanj 63, ne pa 39.

Tu so všteti le bogoslovci štirih redov in nekaj redovnih bratov.

(Navadno se navajajo le škofijski in dva redovniška (37 + 2))

I. Cistercijanci: 3

1. Avsec Vinko, fr. Robert, 2. letnik, vrnjen. Stari trg pri Ložu. Ta je v seznamu 39 bogoslovcev.

2. Kostelec Avguštin, fr. Marjan, 3. letnik.

3. Kostelec Marko, fr. Janez, 1. letnik, rodna brata in opatova nečaka. Oba iz Št. Ruperta pri Mokronogu, bolničarja v Novem mestu, ustreljena na poti v Stično v jeseni 1945.

II. Frančiškan: 1

1. Rus Mihael, vrnjen. Ta je v seznamu škofijskih bogoslovcev.

III. Lazaristi: 5

1. Kralj Jožef, verjetno 1945

2. Krašovec Vinko, verjetno 1945

3. Perne Anton, verjetno 1945

4. Podgorelec Franc, verjetno 1945

5. Remic Bogomil, padel 17. 12. 1944

IV. Salezijanci: 17

1. Brancelj Jože, pogrešan 1945, doma od Boštanja

2. Hrustelj Franc, pogrešan 1945

3. Kastelic Anton, pogrešan 1945

4. Kovač Anton, pogrešan 1945

5. Kranjc Janez, pogrešan 1945, iz Zabukovja

6. Lopert Štefan, pogrešan 1945, Dokleževje

7. Pašič Jože, pogrešan 1945

8. Pungeršek Stanko, pogrešan 1945

9. Šerjak Jožef, pogrešan 1945, Velesovo

10. Štuhec Bernard, pogrešan 1945

11. Tiselj Dominik, pogrešan 1945

12. Tratnik Mirko, pogrešan 1945 od Ljutomera

13. Anžel Ernest, 20. 9. 1943, v Velikih Laščah

14. Kološa Martin, 13. 9. 1945 v Murski Soboti

15. Miklič Franc, 19. 2. 1945, od strojnice angleškega letalca pri Vidmu na Primorskem

16. Šegula Anton, 25. 4. 1945 od angleške bombe v Ilirski Bistrici
 17. Tratnik Stanko, 25. 10. 1944 na pohodu v Višnji gori, brat Mirka (12).
 Torej bogoslovcev $3+1+5+17=26$
 škofijskih 37
 skupaj najmanj 63, ne pa 39 (prim. KG 1990, 22,1)

Redovni bratje

1. Bruno Sotošek, S.O. Cist. kuhar v Slomškovem zavodu
2. Jevnikar Jožef, C.M.
3. Obran Konrad, C.M.
4. Pilih Maks, C.M.
5. Tul Ivan, C.M.
6. Rahar Janez, SDB

Pismo Družini objavlja Vestnik

Res je takó. Stvar se je začela s koroškim pisateljem **Jankom Messnerjem**, ateistom in komunistom, ki je maturantom na slovenski gimnaziji v Celovcu dal nalogo z naslovom **Zakaj sem veren**. Ko je ta novica prišla na uho Alojziju Rebulu, vrhunskemu slovenskemu pisatelju in priznanemu humanistu, so se mu zasmilili „mladi kristjani“, izpostavljeni provokaciji nevernega profesorja. Zato je stopil — v njihovo obrambo in Messnerju v očitek — ter v rubriki Na prepihu, ki jo prinaša Družina, povedal razloge za svojo vernost.

V elegantnem stilu, kot je redkim dano, je z resno, vestno ter pogumno izpovedjo svoje vere, brez primesi cinično posmehljivih in grobih puščic podprl vernost, morda za pero okornih oseb. V osmih točkah je nanizal razloge svojega „credo“: ker da se nič v zgodovini ne da primerjati z Jezusom Kristusom in njegovim naukom; ker da je dosedaj najboljšje ljudi srečaval med vernimi, najbolj plehke, sebične in neiskrene pa med nevernimi — so bile verjetno „teze“ posebne teže, ki so izzvale Messnerjev polemični odgovor v istoimenski rubriki. Ne bomo rekli „prostaški zapis“, ker je dandanašnji dan v modi, da se veličina pisatelja meri po nizkotnosti in vulgarnosti njegovih izbruhov.

V odgovoru na 1. točko „dragega Alojzija Rebule“ se je Messner postavil na takle nivó, ko je zapisal:

1. „Ker samo vera lahko da smisel mojemu življenju in brez nje ne morem živeti, kakor ne more živeti moj profesor brez vere v komunizem.“ (*citat iz Rebulu - op. ured.*) Dam ti prav, vendar z dodatkom, da gre lahko za vero v enega boga, v več bogov, v angelce, v čudeže, v strahove, v živalska božanstva, v materialno udobje, v usodo, v nezmotljivost papeževo, v človeka kot takšnega in še kaj, saj je vera lahko „prava“, „kriva“, državna, dejavna, slepa, prazna (= babja in dedja), katoliška, turška, pasja in še kakšna. Da moram tebi, takemu pametnemu profesorju, vse to, kar so mi moji dijaki v spisih znali povedati... tu in zdaj **coram publico** razložiti, ni ravno spodbudno...

Svojo „razgledanost“ je Messner potrdil na istem nivoju tudi v 4. točki, ki se glasi:

4. Da se nič v zgodovini ne da primerjati z Jezusom Kristusom, v tem se hudo motiš. Vem, da boš zdaj strašno vzrojil, pa kljub temu tvegam: kot grečist in amaterski teolog bi bil pa res že lahko kdaj trčil na čudodelnega Heraklesa, čigar dokaj blede epigon je ta tvoj „vzvišeni“ Kristus. Ne rečem Jezus, ta je meni blizu, vendar kak Arnulfo Romero nikakor ne zaostaja za njim. Ali Luther King ali pater Kolbe in vsi drugi mučenci in mučenke naših dni in polpretekle dobe. Med njimi je tudi moja kraška teta Jožica Flandrova.

Pozornost rahločutnih argentinskih Slovencev — ne tistih, poznavalcev Messnerjevega stila — pa je vzbudila apostrofiranje, ki ga je bil deležen Messnerjev naslovljenec, kar takóle izdelano: „Kaj, zlodeja, čenčaš tam na 11. strani „Prepiha“ in prežvekaš neke neslanosti nekega

Janeza Gruma, ki jih je, peneč se od fundamentalne nekrščanske jeze, objavil v Slovencu! Pa še očitke: „Čemu na takšno raven terciarskega osiranja, prijatelj Alojz?“

Družina je, torej, Messnerjev prispevek priobčila brez komentarja: niti za, niti proti.

Pač pa je ob teh dovtipih začutil odgovornost kristjana-laika Vestnikov neutrudljivi sodelavec, dobro znani (tudi) **profesor, gospod Janez Grum**, takó, da je reagiral z obširnimi dopisom na Družino.

Ker Vestnik sklepa, da je bila vsebina tistega dopisa primerna in potrebna za objavo, ga tukaj v celoti prinaša, čeprav je zadnji del priobčila tudi Družina.

Aleš Gošar

Pismo Janeza Gruma

Urednikom Družine

Pred nekaj dnevi sem v Družini (24. 5.) prebral Janka Messnerja dopis „Dragi Alojz Rebula“, ki naj bi bil odgovor na le-tega članek „Zakaj sem veren“ v velikonočni številki.

Ob priobčitvi Messnerjevega dopisa se sprašujem, kako ste mogli uredniki Družine sprejeti in objaviti dopis tega bogotajca. Dopis predstavlja v lahkotnem, skoro igrivem stilu preiščeno norčevanje ne le iz vernosti prof. Rebula, ampak dejansko iz vernosti vseh bralcev Družine in iz vernosti vseh slovenskih vernikov. Že v prvi točki dopisa se norčuje iz vere, naštevajoč razne pridevnike o veri, ki so jih zapisali Messnerjevi dijaki v slovenskih šolskih nalogah, ki so imele za predmet njihovo vernost. Našteti pridevniki dokazujejo, da so nekateri dijaki kar tekmovali, kdo bo povedal čimbolj originalnega in porogljivega, npr. pasja vera, turška vera. Vse to prof. Messner opravičuje, da bi dijake „naučil kolikor toliko samostojno razmišljati“. V naslednjem smeši po zgledu svobodomislecev in komunistov stvarjenje in spretno skuša omajati vero v učlovečenje božjega Sina, udarja po Cerkvi, ki mu je le papizem, in jo zato postavlja v štrik s hitlerizmom in stalinizmom. Posebej pa se zažene v Petrovo skalo.

Prof. slovenščine na slovenski gimnaziji v Celovcu skoro od njenega začetka pa do pred štirimi ali petimi leti, ko je stopil v pokoj, in kot priznan pisatelj, svetovnonazorno pa levičar-komunist, v svojem dopisu sicer ni povedal bistveno nič novega proti Cerkvi, česar niso povedali že prej Marx in Engels, da je vera „opij za ljudstvo“, pred njima pa razni Renani, Straussi, Voltairji, d'Holbachii... Na podlagi njegovega dopisa pa smemo sklepati, da je svoje poglede na vero in krščanstvo v tej ali oni obliki zavestno posredoval dijakom v razredu.

Spričo te vsebine Messnerjevega dopisa me nemalo čudi dejstvo, da ste uredniki versko-cerkvenega tednika Družina s sprejemom tega dopisa dali Messnerju možnost, da je svoje svobodomiselne in marksistične poglede postavil pred bralce Družine. Se pravi, da je pridigal znotraj dela krščanskega občestva, ki ga bralci predstavljajo. Messner si sme čestitati, da mu je to uspelo. Najbrž v svoji uredniški naglici uredniki niste pomislili, da boste s priobčitvijo tega dopisa Messnerju „držali žakelj“, ko bo udarjal po vernosti Slovencev, po veri, po Kristusovi Cerkvi in še posebej Petrovi skali. Morda ste pri tem računali, da bo prof. Rebula postavil neko potrebno ravnotežje. Če tako, niste pravilno računali. Najbolj genialen Rebulov članek na Messnerjev dopis ne more odstraniti dejstva, da ste dali svobodomiselnemu Messnerju priložnost, da so njegovi pogledi zagledali beli dan v Družini.

Če prav vem, tiskovni zakon v Sloveniji zahteva, da mora urednik priobčiti odgovor bralca, če se ta čuti ob nekem članku prizadetega. Toda vsebina Messnerjevega dopisa je taka, da bi ga kljub tiskovnemu zakonu Družina ne smela priobčiti, ampak se načelno spoprijeti s tem zakonom, četudi bi odgovorni urednik moral pred sodnika in tam povedati: za versko-cerkveni tednik je v načelu nesprejemljiv sleherni članek, ki udarja po katoliški veri.

Ker je prof. Messner zapisal, da prof. Rebula prežvekuje neke neslanosti nekega Janeza Gruma, ki jih je objavil zoper njega v Slovencu (13. jan.), zato naj mi bo dovoljeno, da bralcem Družine na kratko navedem glavna dejstva iz tega mojega dopisa. Omenil sem:

da mi je več koroških duhovnikov reklo, da je Messner zapeljal na levo znatno število dijakov slovenske gimnazije,

da so se zaradi naloge „Zakaj sem veren“ starši prišli pritožiti k profesorju verouka in ravnatelju gimnazije,

da je z drugimi slovenskimi in avstrijskimi levičarji nabiral denarno pomoč za komunistični režim v Nikaragvi,

da je družbeno-politično dosledno nastopal kot levičar-komunist,

da je svoj veliki ugled, ki si ga je pridobil kot pisatelj, zastavljal za uspeh slovenske levičarske politične organizacije ZSO, ki je l. 1975 priporočala koroškim Slovencem na prvem mestu, naj volijo avstrijsko KP in šele na drugem domačo koroško KEL (Koroška enotna lista),

da je vsa leta napadal katoliški tabor med koroškimi Slovenci,

dasí je prizadeval za zmago komunistične ideologije, pri tem pa užival avstrijsko demokratično svobodo.

Tisti demokratično misleči Slovenci, ki poznajo vsaj delno položaj na Koroškem, bodo priznali, da so, žal, to res dejstva. Namesto da bi prof. Messner ta dejstva skušal ovreči, jih imenuje „neslanosti“, pač po zgledu mnogih komunističnih demagogov.

Janez Grum

Mojemu policijskemu ministru *

Najprej mi oprostí, ker Te kot današnjega oblastnega veljaka, in še kot naslednika nekdanj strah zbujajočega ministra, v pismu kar tikam. Mogoče zato, ker sem bil vsak dan navzoč na Roški cesti in sem Te videl kot ljudskega tribuna, ki varuje naše nedolžne fante pred jugoslovanskim vojaškim sodiščem, od katerega sem bil tudi sam, prav tako nedolžen, obsojen na smrt z ustrelitvijo. Tikam Te tudi zato, ker sem po današnjem mnenju oblastnikov, tudi komisije za zaščito človekovih pravic, in pri nespremenjeni revolucionarni boljševistični zakonodaji o sovražnikih diktature proletariata pravzaprav član Tvojih „predniških“ policijskih organizacij. Na vseh položajih in v vseh organizacijah. Najprej v mladinski obveščevalni službi, nato vosovec, pa v odseku za notranje zadeve pri predsedstvu Snosa, nato oznovec in udbovec pa obsojenec na smrt in zapornik na suženjskem delu. **Potem pa še prisilni informator Udbe.** Kar dolga doba od leta 1942 pa do leta 1970! Končno tudi policijski veteran v skupnosti Vosa in Ozne, dokler me niso od tam pognali zaradi mojega pisanja o povojnem poboju domobrancev.

Globoko sem razočaran nad vsemi obljubami strank, katere sem pravzaprav volil, tudi nad obljubami Tvoje sedanje in prejšnje, ki je prva obljubljala popravo krivic za tako ali drugače obsojene na revolucijski boljševistični način „diktature proletariata“. Vsi ste na svoje obljube pozabili! Stranke in tisti, ki ste postali oblastniki! Predvsem pa Ti kot pravni naslednik vseh tistih, ki so to zakrivali! Boljševiki so v nastajanju prenoviteljev na pobudo njihovega predsednika postavili vsaj kenotaf nedolžno pobitim dachauskim žrtvam. Tudi Tvoja organizacija in stranka bi lahko na to mislili. Kje je spominska plošča trpečim in pobitim v centralnih zaporih Ozne na Poljanskem nasipu (ali Povšetovi), kjer so v mukah umirali zasliševani, tudi dachauci, **pa tudi ustreljeni v kletih?** Kje je pomnik še po smrti živečim jetnikom, tudi dachavcem, **ki so bili več let po njihovi objavljeni justifikaciji pokončani v delu Kočevskega Roga, nekdanjem Ferdrenku in okolici, ki ga drži Tvoja organizacija s Teboj vred prav tako v zakupu, kot ga je držala nekdanja policija?** Iz Mačkovega boljševističnega kraljestva je, kot kaže, nastalo demokratsko Bavčarjevo kraljestvo!

Z arhivi nekdanjega RSNZ ni nič boljše, kot je bilo pod boljševistično policijo! Čuvarji in „pismouki“ zgodovinskega arhiva RSNZ tam v Beethovnovni ulici so bolj ali manj isti, kot so bili prej. Plačani od ministrstva in delujoči po navodilih veteranskih skupnosti bivših policajev, ki jih nadzoruje boljševistična policija, in v nekakšni vlogi Hilfspolizei, kot smo rekli med okupacijo. Za držanje discipline in konspiracije med nekdanjimi policaji, pa tudi za organiziranje pritiska na tiste, ki so hoteli kaj povedati. To sem sam preizkusil na svoji koži. **Zakaj niso bili arhivi izročeni nepristranskim ustanovam, kot je denimo Institut za novejšo zgodovino? Meni je to jasno! Zato ker so arhivi in vednost o nekdanjih grešnikih in sodelavcih policije oblast nad ljudmi!** Samo upam lahko, da nekega dne ne bom prejel papirjev o kakšnih svojih „grehih“ iz partizanov ali pa poročil o sodelovanju z boljševistično policijo. Takoj bom prisiljen voliti Tebe in Tvojo stranko.

Še o nas, nekdanjih arestantih. Vsi smo stari, bolni, mogoče tik pred smrtjo ali celo umirajoči. Večina jih životari v zelo skromnih razmerah, ker zaradi še vedno veljavne boljševistične zakonodaje nimajo polne pokojnine. **Iz veljavnega pokojninskega zakona je predstavnik vlade odstranil člen, ki priznava izgubljena pokojninska leta boljševističnim obsojencem.** Res je tudi od Tebe obsojana stranka predsednika vlade vložila amandma, ki zahteva isto, Tvoji demokraciji pa nič! Upam, da boste v skupščini podprli ta amandma in tiste stradajoče boljševistične obsojence tik pred smrtjo rešili. Tako boste izpolnili svoje nekdanje obljube!

Nekateri oblastniki raznih strank pravijo, da za to ni denarja. Vendar bi te želel spomniti na dejstvo, da smo kot sužnji garali pod komando policije, tako v njenih tovarnah **kot na gradbiščih policijskih stanovanj, policijske šole, elektrarn, Litostroja, Strnišča**, na cestah pa še drugod. Prejšnji RSNZ, katerega pravni naslednik je Tvoje ministrstvo, je lepo prodajalo našo delovno silo. Zato bi verjetno moralo prav Tvoje ministrstvo priskrbeti sredstva za pokojnine in odškodnine nekdanjim boljševističnim obsojencem. Vnovčite naše delo pri navedenih podjetjih, plačajte vašo šolo, stanovanje in počitniške domove, pa vse tiste izdelke, ki smo jih izdelovali v vaši policijski tovarni Motor v Vincarjih v Škofji Loki!

Pa še o boljševističnem revolucionarnem sojenju in obsojencih. Boljševistični zakoni še veljajo, za nove niste poskrbeli, raje ste poskrbeli za nove avtomobile! Tako smo prepuščeni na milost in nemilost nekdanji revolucijski zakonodaji, **za kar se navdušuje, kot kaže tudi „razlagalec svetega pisma demokracije“, predsednik komisije za človekove pravice.** Nekaj mora biti jasno: **revolucionarna obsodba se dá rešiti samo na revolucionaren način!** Obsodbe je treba razveljaviti, ker so bile vse po vrsti nepravilne, čeprav so jih izvajali na navidez pravni način, po navidezno pravnih organih od sodišč do občinskih komisij, ki pa so bili spet vsi čisto navadni služabniki boljševistične policije Udbe. Zavedati se moramo, čeprav je mnogo različnih mnenj o tem, da je bil vsak obsojen zato, ker ni bil na isti „valovni dolžini“ z boljševistično oblastjo. To, kar piše v obtožnicah, ki jih je takrat pisala pravna služba Udbe in so jih podpisali tožilci in sodniki, sploh ni bila resnična krivda. To so bile samo obtožbe za tisto, kar se je dalo nekomu izbrskati iz preteklosti. Tako so postali izdajalci, sodelavci okupatorja, duhovniki, ki so protizakonito pobirali biro, kulaki, ki niso hoteli v zadruga, pa agenti tujih obveščevalnih služb, gestapovci, mejaši in informbirojevci, čeprav to vsi niso bili. Vse to, dragi moj demokratski minister, je v občinskih arhivih organov za notranje zadeve, pa tudi v Tvojem arhivu. To pa vse skupaj prikrivaš skupaj z arhivi o sodelavcih boljševistične policije!

Jasno mi je, zakaj. To Ti daje moč! Vendar je taka moč daleč od demokratske moči! **Tudi prehajanje s položaja policijskega ministra na zaželeni položaj predsednika vlade me zelo spominja na nekdanje boljševistično ravnanje**, ko je bil oblastnik enkrat predsednik vlade, potem predsednik skupščine pa policijski minister, predsednik stranke ali obratno!

Na žalost me tudi Tvoj vzpon zelo spominja na boljševistični vzpon med vojno. Ti si imel Roško četverico, boljševiki med vojno pa so imeli OF in NOB. Oboji ste prišli na oblast! Zato dopusti, dragi moj minister, da **Ti Tvoj stari policijski prednik svetuje**, da opustiš misel na oblast, ki si jo tako odkrito pojasnil v javnih občilih! Raje reši na svojem sedanjem mestu na oblasti in v stranki vse to, kar sem navedel! Mogoče bi bilo bolje za vse nas Slovence, ki se ne bojimo za oblast, ampak za boljše samostojno življenje v novi državi, **če bi stari predsednik vlade nadaljeval svoje delo, ki ga je zelo dobro zastavil, in je mnogo naredil.** Novi predsednik pa naj bi postal nestrankarski nekdanji predsednik Jugoslavije, čeprav je na začetku izšel iz revirske kadrovske kuhinje.

Bojim se tudi, da boš kot predsednik vlade po ameriškem demokratskem vzorcu preveč izpostavljen očitkom starih primorskih partizanov zaradi Tvojega rdečega sorodstva na Primorskem.

Pa brez zamere! In uspešno leto 1992!

Zdenko Zavadlav

* Ta članek, že pred časom objavljen v Delu, je veljal takratnemu „policijskemu ministru“ **Bavčarju**, in je nabit s takim eksplozivom, da bi bilo škoda, če bi bili Vestnikovi bravci prikrajšani zanj. **Vrhu tega pa velja še za današnje razmere.** Zdenko Zavadlav je znal pogledati resnici v oči in imajo njegove besede toliko večjo težo, še prav zato, ker je z izrednim in redkim pogumom z bisturijem segel tudi v gnojne rane svoje preteklosti.

Zgodovina in smrt *

Zgodovina „beleži“ smrt dvakrat: takrat, ko pokosi in si posamezno smrt le „zapomni“, in potem, ko žrtve tudi zapiše. Kosila je pred skoraj petdesetimi leti, zdaj jih je začela popisovati. Po vsej deželi se pišejo ti žalostni sezname, ponosna pa sem, da je žirovski med prvimi, ki bo zagledal beli dan. (1) Alfonzu Zajcu torej iskrene čestitke in zahvala!

Res, seznam je spoštljiv in grozljiv: spoštljiv, ker je vsaka „številka“ svoja zgodba, nepopisana in neopisna, grozljiv pa ne le zaradi samega števila žrtev, ampak tudi zaradi skritih resnic ali vsaj namigov nanjo; nekaj tega je že omenil avtor seznama. Skušala bom predstaviti nekatera pomembna dejstva, seveda zgolj fragmentarno, ker je tudi seznam še nepopoln oziroma ne povsod pregleden.

V javnosti se že sedem let vodijo polemike o tem, ali je bila pri nas med okupacijo državljanska vojna ali ne. Seveda je to sprenevedanje, kajti kaj je državljanska vojna drugega kot pobijanje ljudi iste (narodne) skupnosti? To, da se je državljanska vojna dogajala v času okupacije, le govori o njeni večji brezumnosti. In večji odgovornosti tistih, ki so jo zaneli. Kaj nam o tem lahko zgovorno pove žirovski seznam vseh žrtev? Pove nam zgodbo nesmiselnega bratomornega pobijanja! Številke žrtev so strašne! 86 partizanov je padlo — in 86 ljudi je bilo pobitih po **končani** vojni. (2) Se pravi: (približno) isto število ljudi je **med** vojno padlo v boju z okupatorjem (in „domačim izdajalcem“), kakor je bilo **po** vojni pobitih „domačih izdajalcev“. Državlјanska vojna je torej divjala ne le med okupacijo, ampak se je sploh njena glavnina potegnila v svobodo. Menda se bomo strinjali, da je neposredni boj vendarle nekaj drugega kakor pa **povojno** „kaznovanje“! Med vojno pa so v neposrednem spopadu med partizani in domobranci padli le štirje domobranci.

Če si ogledamo seznam še naprej, vidimo, da je bilo šest ali sedem ljudi pobitih s strani domobrancev (oziroma četnikov), da je bilo od NOV likvidiranih **med vojno** 32 ljudi. Kdo je začel in kdo vodil državljansko vojno? Primerno je Zajčevo opozorilo, da sta bili leta 1941 le dve žrtvi, in še ti dve vojaški ob napadu Jugoslavije, ne pa žrtvi Italijanov ali Nemcev. Seveda, bo rekel kdo, ko pa so partizani začeli boj proti okupatorju zares šele 1942 — saj! Že samo to nam daje misliti... še posebej pa grozljiva številka partizanskega terorja nad civilnim prebivalstvom, ki ni v sorazmerju z domobranskim, predvsem pa je ta teror nad civilnim prebivalstvom začela partizanska vojska, saj do jeseni 1942 ni bilo ne domobrancev ne bele garde. Res je, da si je marsikdo in marsikdaj prav oddahnil, če so partizani „utišali“ kakšnega zanikrnega izdajalca, ki je za ušive lire ali marke izdajal svoje sosede..., bila je vojna in kazen hitra. Toda 32 ljudi, likvidiranih med vojno in predvsem 86 ljudi, „pogrešanih“ po vojni, je več kot „zob za zob in glava za glavo“ in bi vsaj kasneje lahko prenehali s preklinjanem „domačih izdajalcev“. Še posebej, ker partizanov niso pobili samo domobranci, ampak okupatorji — seveda velikokrat tudi z njihovo pomočjo.

Zame je ta seznam presenetljiv tudi zato, ker je to seznam z Gorenjske, za katero je veljalo, da državljanske vojne sploh ni bilo. Ko sem vrgla v javnost trditev, da je bila pri nas med okupacijo državljanska vojna, je bil eden od argumentov ta, da bi to do neke mere utegnilo veljati za Ljubljansko pokrajino (kjer se je revolucija najprej razmahnila), da pa za Gorenjsko in Štajersko (in delno Primorsko) to sploh ne velja, ker naj bi na teh območjih šlo le za neposreden spopad Nemci - Slovenci. To najbrž do neke mere — kvantitavno torej — drži, v principu pa ne, kar nam priča prav žirovski seznam. Še posebej število po vojni „pogrešanih“ pove, da je državljanska vojna bila in predvsem, da se je zaključila z brezumnim pobojem „kolaboracije“. Ne, še drugače je: če je res, da med okupacijo v teh krajih ni divjala državljanska vojna, čemu potem tolikšno pobijanje **po** vojni? Ali, če rečemo nekoliko sarkastično: na Gorenjskem je državljanska vojna zares divjala šele po zaključeni drugi svetovni vojni.

Na tem seznamu sta tudi dve žrtvi iz moje družine: stari oče, Jakob Mravlje, in moja teta, devetnajstletna Fani Mravlje. Stari oče je bil res prvi komunist v kraju, vendar je bilo z njegovim imenom zelo težko, recimo pri raznih zbornikih, pa priznanjih, pa vklesavanju imena... Bil je namreč interniran v Dachau, torej „dahavec“, nekaj sumljivega torej — tako je veljalo od dachavskih procesov naprej. Spominjam se, kako je bila moja mama prizadeta, ko ji je nekdo oponesel, da je bil njen oče pač dahavec in da tisto ni bilo čisto v redu...

Še huje je bilo s teto, ki so jo ubili partizani v noči od 6. do 7. maja 1942 kot „izdajalko“. Partizanski pisatelj Karel Leskovec je ta uboj takole opisal:

„Zadnje dni marca (3) so partizani ubili Mravljincevo hčer s Podklanca. Obdolžili so jo, da je izdajalka. Dekle sem dobro poznal in vem samo to, da je rada hodila z italijanskimi oficirji in ti so jo večkrat odpeljali z avtomobilom kam na zabavo. Da bi kaj vedela o aktivistih Osvobodilne fronte, se ni nikomur sanjalo in tudi verjel ni tega nihče. Ljudje so jo našli v nedeljo sredi ceste mrtvo. Na prsni ji je ležal papir: Tako se bo zgodilo z vsakim, ki bo izdajal slovenski narod. Nihče ni povedal ljudem, zakaj so partizani dekle ubili, zato je bil učinek na večino prebivalstva drugačen, ko so pričakovali tisti, ki so to storili. V Rovtah, ob meji, ljudje niso imeli za tak greh, če je kakšno dekle rado hodilo z Italijani. To se je dogajalo že pred vojno. Prav zato bi morali partizani ljudem ob meji tak ukrep bolje razložiti. (4)

Kako boš „bolje razložil“ tak brezumni poboj dekleta, ki je v svoji mladosti spregledalo, da so italijanski vojaki, ki so bili včeraj graničarji, danes okupatorji?

Ko sem začela pisati o državljanski vojni in nujnosti sprave, so mi nekateri očitali, da se zato tako „zaganjam“, ker hočem rehabilitirati svojo teto. Svoje tete še poznala nisem, umrla je, ko mi je bilo petnajst mesecev in nikoli me sploh videla ni, ker sem tedaj živela v Beogradu. Vprašujem pa se, kdo bi jo lahko rehabilitiral? In zakaj? Zaradi njene mladostne nepremišljenosti? Plačala jo je z življenjem! Vsa ta leta je bilo, kot da sploh nikoli ni živela, tudi v družini je bila zamolčana. Stara mama pa mi je nekoč vendarle povedala, kako je bilo tiste noči: potrkalo je na vrata, Fani je odprla in šla za nekaj minut ven. Nato se je vrnila in veselo rekla svoji mami: No, mama, zdaj pa jaz grem, ne bodi v skrbeh! In je šla. Zjutraj so materi povedali ljudje, ki so šli k maši, da leži mrtva sredi ceste. Mati je, nora od strahu in žalosti, tekla nekaj kilometrov po makadamski cesti in še opazila ni, da ji je žebelj v čevlju razmesaril vso peto. Svojo hčer je našla sredi ceste onečaščno, krvavo gmoto; mrtvo.

Vendar je prav tetina smrt bistveno vplivala na moje delo in tudi na življenje. Naj povem, da sem v začetku osemdesetih let že imela naštudiranih večino Dokumentov ljudske revolucije v Sloveniji. **Vedela sem**, kaj se je dogajalo, in znala sem že razumeti, kako je delovala boljševiska logika. Vendar — nekako papirnatno, na način poznavanja „formul“, naučeno, abstraktno. Zato sem si rekla, bom šla pogledat medvojne časopise, da bom videla, kako je bilo bolj od blizu, bliže življenju. Prelistavala sem **Jutro, Slovenca, Naš dom, Slovenski narod**. Od leta 1942 so bili polni poročil o partizanskem terorju. Listala sem te stare, orumenele časopise, prebirala ta poročila in si rekla: Sama propaganda! Groza, ki je vela iz teh zaudarjajočih časopisnih listov, mi ni šla do živega; nisem je mogla sprejeti. Nisem verjela. Bilo je preveč neresnično, absurdno. **Branila sem se verjeti.**

In ko sem takole, stoje ob ogromnih plahтах papirja, listala po časopisu, sem na nekem listu, v levem kotu zgoraj, zasledila drobno notico s približno naslednjo vsebino: Ponoči šestega maja so na cesti pred Rovtami našli mlado mrtvo žensko, ki jo je ubila OF. Njenega imena ni bilo, šlo je za „neznano“ smrt, eno izmed mnogih. Notica je bila tako neopazna — v primerjavi z velikimi članki, z imeni žrtev in celo fotografijami — da sem šla kar naprej; še manj verjetna je bila od tistih, opremljenih z imeni in fotografijami. In ko sem bila že dve ali tri strani naprej v prelistavanju časopisa, so mi nenadoma klecnila kolena — še prej, preden mi je prišlo do zavesti, da je to vendar moja teta! Čudno, najprej je reagiralo telo, šele potem pamet, zavest. Potem sem šla previdno in s strahom nazaj k notici: nobenega dvoma ni bilo, pred menoj je bilo sporočilo o poboju moje tete.

Tedaj pa se mi je porušil dotedanji svet, padla sem na realna tla; v možganih sem zaslišala stavek; če je ta notica resnična, in resnična je, **potem je res tudi drugo, kar so pisali o partizanskih pobojih!** Potem ni šlo le za propagando proti partizanstvu! Tako sem padla na zgodovinska tla; konec je bilo moje samobrambe in upiranja strašni, nedoumljivi resnici. (5) Če me je prej gnalo bolj teoretično zanimanje, sem bila zdaj pretresena **eksistencialno**. Prav ta pretresenost me je prestavila na drugo raven, na drugo stališče. Živo sem začutila, da v naši vojni ni šlo le za nekakšno „logiko“, ampak da so bile to krvave, strašne reči. Moje spozna(va)nje se je nekako ukoreninilo. In potem sem šla vso literaturo študirat še enkrat, in tudi časopise še enkrat, toda drugače, z zavestjo, da imam opraviti s tragedijo, stkano iz neštetihi smrti in nepopisnega in nepopisanega trpljenja. Moje raziskovanje je bilo odslej drugačno, prizadeto in prizanesljivo. Šele ko sem se zavedela naše narodne tragedije kot **narodne** in kot **tragedije**, ko sem spoznala, kaj smo mi, Slovenci naredili samim sebi, sem lahko zapisala, z vso iskrenostjo in predanostjo: narodna sprava. Da bi končali ta usodni razpor in spor slovenskega naroda!

Tako me je ta „neznatna“ smrt zaznamovala za vse življenje. Tetina „zasluga“ je, da mi je

padla z oči megla, zavesa, ki nam je bila nataktnjena, da nismo bili sposobni verjeti v tiso, kar se je dogajalo in zgodilo, vsaj mi, mlajši, ki nismo neposredno tega sami doživljali. Nismo vedeli ne s pametjo ne s srcem. S svojo smrtjo je tudi teta Fani prišla zgodovino — „drugič“ prek mojega pisanja.

Vsako ime v pričujočem seznamu ima svojo zgodbo, enkratno in nepovratno. Mrtvih ne bomo obudili z ničimer, lahko pa jim (moramo!) damo svoje spoštovanje. Naj nas pred njim obhaja — ne maščevalnost — ampak groza pred nesrečno človekovo usodo, da lahko stori nepopisno zlo, ne more pa ga popraviti. Edino, kar more iz izkušenj, ki ga nosi zgodovinski spomin, je to, da takšne svoje „zgodbe“ ne ponovi več. Prav zato pa je zbiranje pričevanj, sestavljanje seznamov žrtev, opisovanje dogodenega, bistvenega pomena za našo prihodnost. Da se ne bi več ponovila. Ivan Cankar je zapisal, da nobena solza, nobena kaplja krvi ni bila prelita zastonj. Zdaj se je izkazalo, da je to res. In naj bo to res za vsa prihodnost! Ne skušajmo več tega „dokazovati“! Potem bodo naši potomci, zanamci, lahko občudovali in spoštovali moč svojega naroda, da je premagal to svojo strašno razbitost, ki se je razplamtela v naši državljanski vojni. Kajti ni pomembno, kaj drugi počno z nami, pomembno je to, kar počnemo sami s seboj, je zapisal Dušan Pirjevec. In to je to!

OPOMBE

1. Kolikor vem, se je doslej intenzivneje ukvarjal s „preštevanjem“ vseh mrtvih pri nas le mladi zgodovinar Jože Dežman, ki je skušal tudi znanstveno analizirati probleme samega zapisovanja in „klasificiranja“ žrtev.

2. Pri tem je zanimivo, da ljudje še vedno pravijo, da je ta in ta „pogrešan“, in do 8. julija v Kočevskem Rogu je bilo to zanje tudi uradna oznaka, se pravi, da niso bili „ne živi ne mrtvi“, da jim ni bil priznan „status“ mrtvih ljudi, tudi v moralnem smislu ne, če naj tako rečem.

Grozljiva ni le številka po vojni „pogrešanih“ domobranskih ujetnikov, ampak tudi to, kaj se je z njimi sploh dogajalo, kar povedo na primer naslednji opisi: „bil izpuščen, ni se vrnil“, ali: „Po amnestiji se je šel javit v Žiri, za njim ni sledu“, se pravi: še ko je bil človek izpuščen iz „nabirnih centrov“ in torej po strogih (revolucionarnih) kriterijih nedolžen oziroma se je po razglašeni amnestiji sam javil, se ni več vrnil domov.

3. Netočen podatek; bilo je v noči od 6. do 7. maja 1942.

4. Karel Leskovec: Kažipotja, Zavod „Borec“ v Ljubljani, 1967; str. 70-71.

5. Seveda je bilo tudi propagande veliko in preveč, toda ni bila samo propaganda, njen temelj je resnica, dejansko dogajanje, propagandni je bil ton samega pisanja. Dejstva so bila resnična.

* Ta presenetljivi zapis Spomenke Hribarjeve ponatiskujemo iz **Žirovskega občasnika**, letnik XI, št. 17, nov. 1990. Človek si ne more razložiti, kako je mogoče, da je pisec tegale članka istočasno tudi avtorica poziva **Zaustavite desnico**. Kot da ne bi zijal nepremostljiv prepad med levico, ki jo ona in vsi poznamo, in med takoimenovano desnico, pred katero Spomenka straši.

Slike iz življenja Vlastja Simončiča*

Dano mi je, da mi spomin lahko zaplava tja v precej odmaknjeno minulosť...

Tam vidim pobiča s šolsko torbo na ramenih. Hiti iz šole domov. Prestrežejo in obkolijo ga vrstniki, ki govorijo drugačen jezik. Zaničljivo ga brcajo in vpijejo: „Ščavo! Ščavo!... Takrat je bil oktober 1918, ko sem hodil v drugi razred slovenske Ciril-Methodove šole v Trstu...

...Jeseni 1922 sem v Ljubljani hodil v drugi razred Poljanske gimnazije. Znanje in modrost za življenje mi je dajalo 5 profesorjev z doktoratom! Učili so me tudi slovenščino, srbohrvaščino, nemščino, francoščino, posebno pa latinščino. Že takrat je bila v cilje mojega življenja vsajena sadika: „Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!“ — „Kar delaš, delaj pametno, in glej na konec!“ Iz nje je precej pozneje zraslo drevo, ki mi je dalo dragocen sadež — sposobnost predvidevanja! Odlični profesorji risanja so v meni odkrili nadarjenost za slikarstvo. Leta 1929 sem vložil prošnjo za sprejem na beograjsko umetniško akademijo. Ker pa nisem imel protekcije

z debelo ovojnico, nisem bil sprejet. To je bilo moje veliko razočaranje...

...Leta 1932 sem imel 21 let; uspešno sem končal vojaško akademijo v Beogradu in postal častnik. Službo sem nastopil v Triglavskem polku v Ljubljani. Z znanjem topografije in kartografije sem si ustvaril možnosti, da sem se znebil toge in šablonske trupne službe. Leta 1936 sem bil kot poročnik premeščen v štab divizije, v katerem sem izdeloval strogo zaupne zemljevide, če bi prišlo do vojne. Leto popreje so me poklicali v Beograd v glavni generalštab, kjer sem končal posebne študije. Z izgovorom, da sem zapustil vojaški poklic, sem klel uniformo in v civilu odšel v prvo bojno črto na „fronto brez orožja“. Deloval sem proti Italiji, po nemški zasedbi Avstrije pa še tam. To je bila moja prva ilegala. V tej ilegali onstran državnih mej pa sem spoznal dobro organizirano dejavnost mojih rojakov na zasužnjeni Primorski. Postal sem njen član, brez znanja mojih šefov v Beogradu. Tej moji drugi ilegali sem leta 1940 predlagal imel „TIGR“ (Trst-Istra-Gorica-Reka).

Sramotna kapitulacija jugoslovanske vojske me je presenetila zjutraj 11. aprila 1941 v Novem mestu. Vojaštvo je odmetavalo orožje in hitelo domov, da bi se izognilo ujetništvu. Moj idealizem in moja žrtev za domovino sta izgubila pomen in smisel. Bil je to dan, ko me je vojna potegnila v silni vrtinec, ki je trajal štiri leta.

V meni se je zbudila trma in kljubovalnost. Našel sem si civilno obleko, vrgel uniformo v bližnjo Krko in se ob tem pogrebu zaklel, da nikoli več ne bom vojak.

Z novo izkaznico sem postal Vlado Soklič, po poklicu slikar.

V treh nočeh sem z rodoljubi skrival v gozdu kar zajetno skladišče orožja in streliva. Vedno več nas je bilo, ki nismo priznali kapitulacije. Precej pozno smo zvedeli za poziv Osvobodilne fronte, ki je vabila v svoje vrste „brez ozira na politično opredelitev“. Tako sem začel svojo tretjo ilegalo...

V globokem snegu me je 2. marca 1942 aretirala cela četa italijanskih vojakov. Ko sem poskušal bežati, sem dobil po glavi tak udarec, da sem se zavedel šele v ljubljanskem zaporu; ugotovil sem, da sem hrom. Bil sem sam, njih krdelo!

Ker nisem bil več nevaren, so me prenesli na nevrološko kliniko. Tam sem veliko slikaril. Z izrednim prizadevanjem zdravnikov sem kmalu shodil. V bolnišnici sem organiziral tojko OF, ki je imela nenehen nadzor v mrtvašnici in na prosekturi, kamor je okupator prinašal svoje žrtve. Pomembni so bili osebni podatki iz uradnih zapisnikov, kar je bilo poslano rajonskemu odboru OF in seveda svojcem.

Nekaj dni po kapitulaciji Italije (septembra 1943) je svoj obisk najavil „tovariš iz rajona“. Sestanek je bil v kleti. Prišel nam je sporočil pohvalo za naše humano delo. Potem nam je dajal nasvete, ki pa jih nismo potrebovali. Končal je z opozorilom: „Bodite budni, ker imate v bolnišnici močno belo gardo. Če boste zasledili kakega belčka, farja ali nekdanjega oficirja, nam takoj sporočite!“ Navedeni bolničar je „tovariša“ vprašal, zakaj je to potrebno, in dobil odgovor z nasmehom: „Da jih pošljemo v trinajsto brigado!“ Potem je odšel. Nihče med nami ni vedel, kje je ta brigada. Kmalu mi je ranjeni begunec iz partizanov pojasnil, da je „trinajsta brigada“ v partizanih šifra za „strel v tilnik“!

Zame je bilo to dovolj jasno opozorilo, kaj me čaka, če bi se odločil za odhod v partizane, kar se je že pripravljalo.

...Iz bolnišnice v Ljubljani sem pobegnil v Trst, kjer sem se preživljal z različnimi poklicji, skrivaj pa sodeloval s slovensko ilegalo Tržačanov.

...Julija 1944 sem se kot prostovoljec vključil v italijansko osvobodilno gibanje CLN. V registru sem bil označen s številko 62626. Septembra 1944 se me obvestili, da je v Milano prišla skupina gestapovcev iz Ljubljane. Skrili so me na osvobojeno ozemlje na zahodni strani jezera Maggiore, kjer sem uspešno sodeloval s poveljstvom garibaldinske brigade, predvsem zaradi znanja nemščine.

...V severni Italiji se je 26. aprila 1945 začela splošna vstaja in ustavljen je bil ves promet.

Na poti v Milano me je 27. aprila 1945 zjutraj aretirala fašistična črna brigada...

...Zatrjeval sem, da sem slikar in grem v Milano po barve in platna. Poleg njega je stal črni narednik, kateremu je ukazal: „Ustrelite ga!“...

...Prav takrat, ko mi je črni narednik razmesaril čeljusti, je pridrvela garibaldinska motorizirna kolona, obkolila graščino in likvidirala vse črnuhe. V kotu pod zidom so opazili krvavega civilista. Bili so prepričani, da je mrtev. Nekdo se je sklonil, da bi našel kak dokument, in pri tem opazil, da še diha. Brž so ga odnesli na bližnjo gasilsko postajo. To sem bil jaz!...

...Dne 9. oktobra sem v Rimu prevzel vodstvo povratnikov, ki so v štirih kamionih odšli na dolgo pot v Bari, kjer je bila jugoslovanska baza. Hkrati sem bil diplomatski kurir s pošto za

Beograd. Teden dni sem v Bariju ležal na sanitetski misiji in dočakal transportno letalo, ki je v Beograd prevažala sode bencina „za visoke tovariše“. Po oddaji pošte mi je bilo naročeno, da se javim centralni ozni, kjer dežurni oficir že ve za moj prihod. Tam mi je bilo sporočeno, da bom s činom majorja nastopil službo v glavnem generalštabu, v katerem sem bil že pred vojno. Ker sem to zavrnil, so mi bile posledice razumljive. Kar 45 let sem moral prenašati maščevanje mračnih sil, kjerkoli sem delal!

Po moji vojni sem se vrnil v Ljubljano; bil sem brez službe in brez stanovanja. Prva štiri leta sem preživel v izpraznjeni shrambi za živila, v sramoto „bele Ljubljane“, v zgradbi sivih zidov, ki so dajali zavetje siromakom, brezdomcem in potepuhom — v neslavni Cukrarni. Vse prošnje za zaposlitev so bile zavrnjene. Čeprav sem bil bolan, sem hodil na prostovoljno delo in vihtel kramp in lopato. Tam sem pri brigadnem kotlu dobival vsaj en topli obrok. Ko so zvedeli, da sem slikar, so mi na dvorišču Cukrarne dali prazno drvarnico, v kateri sem si uredil slikarsko delavnico. Za manifestacije in demonstracije sem po naročilu delal velike plakate: „Živel, Stalin!“ ... „Delu čast in oblast!“ ... „Smrt reakciji!“ ... „Življenje damo — Trsta ne damo!“ In nihče ni dal življenja!

Decembra 1946 sem v reviji *Tovariš* objavil prvo fotoreportažo o amaterskem gledališču in tam so me navdušili za časnikarski poklic. Od takrat sem bil 10 let v neprestanem stiku z dogajanjem po vsej Sloveniji. Ob tem sem odkril mnogo resnic, o katerih je bilo nevarno razpravljati. Na priključeni Primorski je označevala moje sodelavce, s katerimi smo se pred vojno bojevali proti fašizmu. Obtožili so jih, da so angleški agenti. Žene so jokale in mi zaupale, da je pod Jugoslavijo slabše, kot je bilo pod Italijo!

Ko je bila 1947 v Ljubljani ustanovljena Akademija za upodabljačo umetnost, sem upal, da se bo končno izpolnila želja moje mladosti. Bil sem sprejet in hitro napredoval. Temne sile pa so me našle in čez pol leta sem bil iz akademije odstranjen brez pojasnila.

Zato sem se še z večjo vnemo posvetil žurnalistični fotografiji; bil sem stalni nameščeneec Slovenskega poročevalca s psevdonimom *Vlastja*. Leta 1948 sem tam doživel usodni preobrat v odnosih med FLRJ in SSSR, med Beogradom in Moskvo, bolj znan z imenom *Kominform*. Tiste dni smo v uredništvu nekomunisti zvedeli, da ima partijska celica zelo pomemben sestanek. Trajal je dolgo, potem pa se je po vsej hiši razleglo vpitje: „Dol, kominform!“ ... „Dol, prasica stalinska!“ ... „Dol, Sovjetska zveza!“ ... „Živel, Tito!“ Po hodniku so se drenjali pravoverni in nosili doprsni kip Stalin, ki jih je po vojni opozarjal, kdo je hišni gospodar. Potem so odprli okno in ob dolgem „Hoooruk!“ vrgli svojega boga na dvorišče. Padel je na voz za smeti. Ko se je vse umirilo, sem „žrtev“ skrivaj ujel v „škatico spomina“, da bodo verjeli, kako je „rdeči odrešenik sveta“ končal na smeteh. Temu dogodku so sledili grozljivi obračuni med pravoverniki.

Deset let sem gledal revščino, mržnjo, obup in preplašeni molk ter videl izobilje in bahavost nadljudi, ki so sanjali o večnosti. Tudi sam sem spoznal nasilje, ki so ga sejale krvave roke.

Dne 6. decembra 1949 zvečer me je v uredništvu revije *Tovariš* ugrabilo pet udbovskih agentov. Zaprli so me v podzemno samico (brez okna) Centralnih zaporov na Poljanskem nasipu.

Pol leta nisem videl sonca, ne družine, ne knjige ali časopisa, ne ptic, dreves in ne človeka, s katerim bi se pogovoril po človeško. Obdolžen sem bil izdaje domovine! Niso mi očitali, da sem delal za Ruse, ampak za Angleže, ki so me po vojni lovili za svoje ječe! Za tiste Angleže, ki so po vojni tisoče Slovencev pognali v klavnico boljševizma! V ječi pod zemljo sem spoznal delovanje temnih sil rdeče diktature. Vsemogočni šef zaporov in državni tožilec M. S., ki si je 1942 napravil kariero z obsodbo dobrunjskih žrtev, mi je ob navzočnosti treh udbovskih oficirjev sporočil: „Priredil vam bom tak proces, da bo Ljubljana zvedela o podli izdaji človeka, kateremu je delovno ljudstvo zaupalo in mu dajalo kruh!“

Pol leta nobenega gibanja, pol leta sedenja na stolu brez naslona, pol leta brez osnovne higijene, pol leta lakote, psovanja in sramotenja sadističnih ječarjev, pol leta gledanja v mračni zid in gnile deske na podu! Kako preroške me je poslednji dan vojne pred ustrelitvijo, tam daleč od mojih planin, „bela gospa“ opozorila: „Ne boš ustreljen, ker boš doživel nekaj, kar je hujše od smrti!“

In to je bilo zares najhujše v vsem mojem življenju!

V zaporu so me prevzeli psihiatri, ki so mi uravnavali labilno duševnost. Tam sem dobremu človeku zaupal svoje gorje. Svetoval mi je: „Edina vaša rešitev je intenzivna angažiranost, kjerkoli že. Saj ste uspešen fotograf!“ Ubogal sem ga.

Nato sem 34 let razstavljaval fotografijo po vseh celinah. V Bernu sem dosegel diplomu mednarodnega mojstra. V Ljubljani sem 4 leta vzgajal mladi rod za oblikovanje, 4 leta na

fotografski šoli, 19 let na pedagoški akademiji, 2 leti na fakulteti za časnikarstvo, da ne omenim stotine tečajev in javnih predavanj, od 1955 pa v tujini, kjer so znali ceniti moje znanje.

Po zaporu so razmere v uredništvu postale nevzdržne, še zlasti potem, ko je na direktorski tron sedel udbovski oficir in moj nekdanji šef iz rimske ambasade R. J., ki si je z mojimi uspehi zgradil kariero v Beogradu. Ob moji aretaciji bi lahko pojasnil zmoto, pa tega ni storil ali hotel storiti, saj je dobil priložnost, da se znebi nevarne priče. Hkrati je odgovorni urednik S. V. ukazal cenzurirati vso mojo pošto. Zato sem 1957 odpovedal časnikarsko službo.

Poznejših 30 let sem posvetil svoje znanje medicini, kjer ni bilo političnih manipulacij in vplivov. Slovenski medicini sem zapustil nedosegljivo sled, ki pa jo je politika namenoma prezrla.

Od 1948 sem brezplačno deloval v Ljudski tehniki, kjer sem vodil komisijo za vzgojo mladine, pisal priročnike in šolske učbenike. Leta 1969 je Ljudsko tehniko vodil medvojni šef ozne Karel Forte. Vedel je, da sem bil pred vojno oficir, po vojni pa v zaporu, predvsem pa so ga vznemirjali moji uspehi v tujini. Januarja 1969 je ukazal, da so me brez preiskave diskvalificirali in po vsej državi 20 let nisem smel strokovno delovati!

Nedavno sem v tisku prebral, da je bil ta vsemogočnik maja 1945 pomočnik poveljnika uničevalnega taborišča na Teharjah!

Vse to sem doživel med svojim narodom, ki sem mu pred vojno, med vojno in po njej dal svoje moči, znanje in izkušnje. Za nagrado so na moje poštenje in čast obesili najhujši zločin — izdajo! Do danes, ko imam že sive lase, še nihče ni opral tega madeža!

Bil in ostal sem sam — njih krdelo!

Finale

Moje žrtvovanje za domovino nima nobenega priznanja, razen odločbe Vrhovne invalidske komisije FNRJ št. 1351/50 z dne 31. 7. 1950, ki me je priznala za vojaškega invalida.

Ideji NOB sem organizirano služil od 15. 4. 1941 do konca vojne. Zato mi je Zveza borcev, na moje proteste zaradi ignoriranja mojih pravic, poslala 25. 12. 1963 odločbo 04-CA-5062, v kateri je bilo podčrtano: „...se ne prizna aktivno in organizirano delovanje v NOV“ in „S.f. - s.n.“

Italijanska zveza borcev za svobodo me ni pozabila! Odlikovali so me z garibaldinsko zvezdo!

* **Vasja Simončič** je v **Žirovskem občasniku**, letnik XI, št. 17 pod naslovom **Slovenska usoda iz dveh vojn** naslikal svoj življenjski hod, iz katerega smo „kopirali“ samo nekatere, vendar zgovorne odlomke. Vlastja je — kot rečeno v omenjenem zborniku — mednarodni mojster fotografije, živi v Ljubljani in Gorenji vasi.

Nepretehtana vprašanja (ki so nekatera kar trditve)

Odgovor v imenu Nove slovenske zaveze na članek pod nadnaslovom „Odstrte ali železne zavese“, objavljen v KL dne 23. aprila

Slišali in brali smo, da so vprašanja pobožnost uma. Tudi če se ne spuščamo v globljo analizo tega jezikovnega obrata, je jasno, da je njegov avtor odkazal spraševanju zelo visoko, če ne prvenstveno mesto v zadevah duha. Morda je hotel reči, da se z vprašanji vse začne. Ker pa je rabil besedo pobožnost, kaže, da je hotel opozoriti še na to, da imajo vprašanja upravičenost le tedaj, če se postavljajo z določenim spoštovanjem in rešpektom do težavnosti, ki je konec koncev na sleherni stvari.

Vprašanje o vprašanju ima važno mesto pri določanju metode vsakega iskanja. Nedavno je znanec dobil obisk iz Anglije, in ker za silo sklepljem kak angleški stavek, je povabil še mene. Ko sem vstopil v sobo, sem videl, da obiskovalec, ne meneč se kaj prida za okolico, hodi po sobi in ponavlja: Važno je postaviti pravo vprašanje. Važno je samo to, da se postavljajo prava

vprašanja. Večer je potem šel v znamenju vprašanja o vprašanju, dokaj konzistentno, in kar je bilo tam povedano, je vsaj name napravilo dokajšen vtis.

Prava vprašanja, bi lahko rekli, odpirajo rodovitno pot v neznano področje. A kako nastajajo? Nastajajo preprosto iz začetnega intuitivnega uvida v predmet. Ta uvid je, če pustimo vse drugo ob strani, v osnovi dvojen: ali predmetu ustreza ali ne ustreza. Od česa je to odvisno, je zapletena reč, a brez dvoma ima pri tem nekaj opraviti tista pobožnost, ki ni nič drugega kot spoštovanje, razdalja, zadržanost.

Kadar imamo opraviti s konkretnimi vprašanji, se prav kmali vidi, iz kakšne misleče snovi so prišla. Pa tudi, ali so bila izrečena iz primerne razdalje in ali je za njimi čutiti kako pripravo: predvsem pa seveda, ali sploh hočejo biti vprašanja. **Nekatera vprašanja so namreč vprašanja samo po obliki, v resnici pa so trditve, pogosto napadalne, s kakršnimi hoče avtor na indirekten način doseči določen namen.**

Vprašanja, ki jih gospod Jože Dežman naslavlja na Novo slovensko zavezo (Delo, 23. apr. 1992), so ravno te vrste. A to ni najbolj važno. Neprimerno važnejše je nekaj drugega. Zdi se namreč, da avtor enači Zvezo borcev in Novo slovensko zavezo. Nič ne bi moglo o vpraševalcu več povedati. **Razlika med obema organizacijama je namreč megalitska, s čimer hočemo reči, da je ni mogoče ne videti.** A zaradi tega se vpraševalec postavlja v položaj, da mu moramo odreči to, kar konstituira integriteto vsakega udeleženca v komunikacijskem dogajanju: to je bona fides — dobronamernost.

Ali moramo res razlagati? Zveza borcev je organizacija, ki je pol stoletja, posredno ali neposredno, razpolagala s celotno družbo in njenimi viri. Z državnim denarjem je ustanavljala institute za promocijo svoje ideologije; izdajala je knjige, na stotine, mogoče na tisoče knjig; v publikacijah pod njeno kontrolo je izšlo nad dvajset tisoč razprav; v njenem aranžmaju je bilo organiziranih na tisoče radijskih in televizijskih oddaj; v njeno korist je bilo opravljenih sto tisoče propagandnozgodovinskih šolskih ur: vsa dežela se je dobesedno dušila v poplavi revolucijske in osvobodilne verboznosti. Že to je dovolj, a omenimo še neštne spomenike in privilegije, s katerimi so si borci dali plačevati sveto službo domovini. In nazadnje, največja in najvažnejša razlika: borci so, kolikor niso pomrli, tu. Potem ko jih ne moremo odvezati sokrivde za to, da je dežela v skrajni moralni in gospodarski bitiski, dobivajo milijonske, mogoče stot milijonske dotacije za svoje ideološke in materialne potrebe. Ustavno določilo o ohranjanju „pridobljenih pravic“, je tam zato, da jim jamči, kar so že vseskozi imeli. Predvsem pa in še enkrat in ponovno: so. Oni niso bili, kot njihovi nekdanji nasprotniki, žrtev genocida.

Nova slovenska zveza pa nasprotno ne more — pa tudi noče — biti borčevska organizacija. Njenih borcev namreč ni, vojaki njene vojske so bili pobiti. In vendar se še vsi dobro spominjamo, kakšno vpitje so gnale antidemokratske sile, ko je nastajala, kako so jo v najboljši boljševiški maniri sramotili, blatili, klevetali. Organizacijo, katere glasilo, ki izhaja štirikrat na leto, morajo vsakič denarno podpreti člani izvršnega odbora, če hoče sploh iziti. In niti ene knjige še ni mogla izdati, niti enega spomenika postaviti. Parlamentarna komisija za ugotavljanje povojnih pobojev ni kaj več kot neučinkovit demokratični dekor.

Ali je mogoče, da avtorju vprašanj, ki jih naslavlja na nas, to ni znano? Kaj se je z njim zgodilo ali kaj je storil s seboj, da je tako zelo izgubil občutek za osnovna sorazmerja? Ali pa je morda za vsem še tega, kar sledi sedaj. Avtor namreč trdi, da si spominske plošče „Nova slovenska zaveza predstavlja kot ponovno afirmacijo sodelovanja domobransko-protikomunistične vojske s slovensko katoliško cerkvijo.“ Tu smo sedaj pred nečim, kar presega v civilni družbi izučeni razum. Ne vem, kje se je avtor tega naučil, ampak taka govornica se je včasih slišala samo med cekajevsko služinčadjo. NSZ je za mesta, kamor naj bi se postavljale plošče, predlagala tri mesta: prvič zunanajst župnijskih cerkva, drugič notranji zidovi pokopališč, tretjič pa še druge kraje vasi in zunaj vasi, ki so take narave, da ne nasprotujejo ideji groba. Samo eno od teh mest je v neposredni ingerenci Cerkve, drugi dve sta povsem civilni. Cerkev bo naprošena, da te plošče blagoslovi, in to je vse. To pa bi Cerkev, po moji misli, naredila tudi za partizanske in komunistične nagrobne plošče, če bi jo bil kdaj kdo za to naprosil.

Ali naj vse te stvari pišemo pod rubriko mržnje ali površnosti? Mi se s tem ne bomo dlje ukvarjali. Toda če bo avtor še kdaj postavil vprašanja, ki zadevajo nas, ga lepo prosimo, naj jih najprej postavi na mizo in si jih malo ogleda. Nas je namreč zelo, zelo malo, in se moramo zato omejiti na najnujnejša opravila. Da bi to stvar bolje razumel, mu predlagamo, naj enkrat, ko bo imel kaj več časa, odide na Kočevski Rog in se tam malo dlje zadrži pred eno od jam. Mogoče se mu bo odprl svet v drugačni perspektivi. Nikoli ne smemo obupati.

Tine Velikonja

Tempora mutantur et „Borec“ mutatur in illis —časi so se spremenili in v „Borcu“ je bilo zapisano

Komunistična partija je vzgajala ljudi v hinavščini in ta hinavščina je bila posledica režima, ki je trajal petdeset let. (Pesnik Cvetko Zagorski, rešenec z Golega otoka.)

Deformacija Stalin-Tito ni bila noben ideološki aspekt, ampak je Tito hotel starejšo metodo Stalina uporabiti za svoje oblastniške ambicije. Zaradi tega je, zgodovinsko vzeto, zame Tito negativnejši kot Stalin. (Vlado Habjan - Borec XLV - 1992.)

Gonilna sila na Golem otoku je bila Partija. Psihoza na Golem otoku je bila tista, da ne boš živ prišel od tam, če ne boš dober. Uničili so tvoj „jaz“ in osebnost. Goli otok je bil najhujša mučilnica, mnogo hujša kot vsa nacistična taborišča. (Radovan Hrast v „Borcu“ ista številka.)

„Jugoslavija je bila država brez solidarnosti. Zame je najhujše to, da v tej državi 45 let te solidarnosti ni bilo oziroma je bila tako prekleto klavrna.“ (Alenka Puhar, članica slovenske vlade.)

Vsak Golootočan je moral podpisati, da bo molčal, ker je bil pritisk na svojce itn. Stare udbaške metode. (Igor Torkar, rešenec iz Dachava in Golega otoka. — Po istem „Borcu“.)

Najnovejša preverjanja arhivskih virov so ugotovila, da je prikrojena in cenzurirana večina pretresljivih pisem na smrt obsojenih ljudi iz obdobja okupacije. Ker so bili v glavnem verni in ker se pred običajem smrti tudi tisti, ki niso, radi zatekajo k Bogu, svetnikom in molitvi, so njihova zadnja poročila prepolna teh čustev... (Nova revija, Alenka Puhar, sedanjí minister RS za socialno zakonodajo.)

J. Dežman: Nismo edina država, ki se ubada z nasprotujočimi si pogledi na lastno zgodovino in ki skuša umiriti strasti... Grki so dali uničiti več tisoč policijskih spisov o komunistih, razmišljali so o zakonski prepovedi oznake izdajalec v zvezi z državljansko vojno. (J. Dežman ve, da je vodja slovenske policije, dr. Hacin, leta 1941 dal zažgati vse liste komunističnih aktivistov. Pa so ga leta 1945 ubili.) Laž je tudi, da je dr. Hacin „obesil“ dr. Kanteta, svojega namestnika, ko je pa dognano, da je ta krvniški posel izvršil gestapovec Duscha.

Janez Gradišnik (sin ugledne celjske družine, bivši Zarjan in v mladostnih dneh občudovalec prof. Kocbeka, se je prdužil OF in se končno znašel na Golem otoku. Njegove izjave so posebno značilne.)

„Gradiva bo vedno več in zdaj se vali krivda na Udbo, na takratno taboriško oblast in se skuša nekako izbrisati. Zdaj bi si človek želel, da bi spregovorili ljudje, ki so bili na Golem otoku. Za objektivno podobo tega strahotnega dogajanja bi bilo pravzaprav nujno, da nimamo samo pričevanja žrtev, ampak tudi pričevanja storilcev. Mogoče se bo vendar našel kdo, ki bo dobil tisti moralni pogum, ki bo povedal, kako je to funkcioniralo, kaj je delala ta stran, ki je stvari vodila. Pričevanja so enostranska, so ene resnice, ki imajo še drugo plat, in o njej bi lahko pričali samo storilci. Zdaj so še tu, ne vem, kako bi se to doseglo. Maček je obljubljal, da bo nekaj pričeval, ampak zdaj nič več ne slišimo o tem. Mogoče ima kdo možnost vplivati na to, ali pa bi zalegel kakšen javen poziv ali kaj drugega, da bi se pokazala tudi druga stran... Resnica se je pisala samo z ene strani. Tistim, ki imajo sedaj odprta usta, da lahko povedo svoj del resnice, je treba pustiti, da to povedo in šele potem, ko se bo to nekako napravilo, bo mogoče podati objektivno podobo. Zdaj to ni mogoče.“

„...Meni se zdi tudi nespametno govoriti, tile so prisegli Hitlerju, to so vendar le fraze, saj dobro veste, da si nobeden od njih ni želel nacistične zmage. Kdo izmed njih pa si je mogel želeti, da bi tista stran zmagala? To je bil nekak kompromis, da so lahko obstali. Saj tega sodelovanja z nacisti ne bi bilo, ko bi bili imeli kakšno drugo izbiro... Imeli so neki cilj, ohraniti katolicizem, vero, braniti kvečjemu prebivalstvo.“

(pripravil Pristayski)

VTISI, ZAPISI IN PONATISI

Na lovu za preteklim časom nam bodo ušli marsikateri omembe vredni dogodki, pojavi, zgodbe in zgodnice, izjave in obljube, izpovedi in presoje, hvale in kritike, svarila, zadrege, zarečene besede, sprenevedanja (posebno ta!), iluzije in fantazije — a kljub temu nam je od prečesanja vpoprek ostala še čedna kopica novic, ki jih bomo pobrali kar takó po neurejenem sporedu:

Začnimo s kratkotrajno **vojno za Malvinske otoke**, ki jo je začela Argentina aprila 1982. leta. Za marsikoga, posebno še v „centralnih“ deželah, že zdavnaj pozabljeno in nezanimivo poglavje novejšje zgodovine.

Če pa vendar pogledamo malo za kulise in če lahko (in mislimo, da lahko) verjamemo bivšemu argentinskemu predsedniku Arturu Frondiziju, pa se nam svetovna politika pokaže v nekoliko drugačni luči. Posebno takim, ki nekritično hlastneje le po časopisnih naslovih, ne berejo „med vrsticami“ in je zanje resnično samo to, kar je zapisano.

Fronziziju je namreč neki ameriški general marca 1981 rekel skoraj dobesedno naslednje: „Argentinci so prepričani, da imajo vso pravico do otokov, ker da jim pripadajo. **Mi bomo vse tako storili, da bo prišlo do argentinske invazije.** Angleži jih bodo porazili in mi bomo tedaj Angleže podprli.“ Frondizi naj bi tedaj na ta naklep opozoril tričlansko vojaško junto, ki so jo sestavljali Galtieri, Anaya in Lami Dozo. Tu se velja spomniti veličastnega sprejema, ki ga je bil deležen general Galtieri v ZDA nekaj mesecev pred napadom na otoke. Sijajni, briljantni general, izredna osebnost — so bili vzdevek, ki so godili Galtierijevemu „ego“. Iz Amerike se je vrnil v zavesti prostih rok za „malvinski podvig“.

Ne vemò, zakaj (ali bolje povedano: se nam zdi, da vemò) se nam nudi asociacija **tega argentinskega koraka z načrtovalci Zalivske vojne** v Kuwaitu in Iraku. Ali ni severnoameriška ambasadorica v Iraku čas pred izbruhom te petrolejske vojne, dala podoben namig prostih rok v Kuwaitu tudi zloglasnemu Saddam Hiseinu? — In zatrevanja angleških gentlemenov, da vozijo domobrnce v Italijo v času **vetrinjske tragedije** nas tudi spominjajo na „principe“, v svetovnem političnem vrhu posvojenega Machiavellija.

— — —
Vrnimo se v domače kraje, navade in razvade.

Jernej J. Švajcner je postal znan emigraciji kot vojaški strokovnjak oz. kot izvedenec za vojaško zgodovino Slovencev. O zadnji stodnevni vojni za Slovenijo je objavil že več polemiko izzivajočih zapisov. V enem takih dopisov na Delo in z namenom, da slovenska javnost ne izgubi zgodovinskega spomina, prinaša naslednjo obtožbo:

Pred vojaškim obračunom z novo slovensko politično usmeritvijo pa je bilo — gledano s srbskega vidika — potrebno čim bolj zmanjšati možnosti, da bi se Slovenija obranila. Zato je bilo treba razorožiti slovensko teritorialno obrambo in **nesporno dejstvo je, da je ta ukaz dal napisati in ga je maja 1990 podpisal Dragutin Ožbolt.** Če bi ukaz po slovenskih občinah dosledno izvršili, pri njem ostali, in če **Janez Janša** ne bi znal oborožiti svojih enot, oboroženi odpor TO junija 1991 ne bi bil mogoč.

Ne oporekam, da Dragutin Ožbolt potem ni zbolel in ni več sodeloval pri nobenem dejanju, ki je bilo uperjeno proti Sloveniji. Kljub temu pa mislim, da je že z ukazom o razorožitvi slovenske TO storil dovolj, da je uvrščen na seznam generalov, ki so v času odločilnega pritiska delovali na velikosrbski strani.

Z besedami **Audiatur et altera pars** — naj se sliši še druga plat zvona — je na račun Švajcnerjeve knjige **Vojna in vojaška zgodovina Slovencev** povedal svoje tudi **Ciril Zabret, general major** v pokoju. Švajcner je v imenovani knjigi prinesel seznam slovenskih generalov, od katerih da ni med agresijo niti eden prestopil v Teritorialno obrambo (TO) in se pridružil slovenskemu narodu v boju. V zagovoru na to Zabret pravi: da je že 27. junija napisal **generalu Konradu Kolšku** izjavo, po kateri odstopa z dolžnosti; potem, da se je pridružil s telefonskim klicem na Radio Slovenija protestu nekaterih upokojenih generalov, ki so obsodili agresijo JLA. Zabret se postavi tudi v obrambo generala Kolška, ko zapiše:

„K vsemu moram še nekaj dodati. General Kolšek, ki ga danes na obeh straneh obtožujejo, je na zlovesčno nedeljo 30. junija, to zagotovo vem, odklonil podpis načrta za bombardiranje Ljubljane in nekaterih drugih objektov v Sloveniji in bil odločen, da tega ne bo dopustil, dokler bo on poveljeval. Zaradi tega je bil že naslednji dan odstavljen. Vem tudi, da se je še veliko častnikov, tudi nekaj generalov, na različne načine upiralo, da se armada ne bi zlorabila proti lastnemu narodu. S tem nočem nikogar opravičevati. Vsak mora nositi svoj del krivde in prenašati posledice, četudi samo zato, ker je predolgo verjel samo v eno resnico. Vseh krivcev za to, kar se je zgodilo, prav gotovo ne bo dosegla roka pravice in ne kazen po normah pravne države. Tudi vseh zločincev ne. Zato se strinjam, da jih je treba moralno obsojati, kar je dejansko najhujša kazen. Vendar ni moralno metati vseh v en koš.“

Da bo resnici zadoščeno...

Tine Velikonja od **Nove slovenske zaveze** je v 7. številki Zaveze pisal o partizanskih podvigih v Ajdovcu ob priliki napada na Vaško stražo. Kot pravi „na podlagi razpoložljive literature in pogovorov z vaščani Ajdovca in Brezove Rebri.“ Potem se je oglasil **Ivan Bajt** in podvomil o Velikonjevi razlagi, zakaj so partizani med vojno zažigali cerkve. Poslužil da se je „**avtentičnih dokumentov**“ iz Ambrožič Novljanove knjige o Gubčevi brigadi. Ta „avtentičnost“ partizanskih dokumentov, tolikokrat servirana kot večnoveljavna resnica s strani poveljevalcev „revolucionarne epopeje“, pa je zbudila Velikonja, da je lapidarno opozoril na en sam primer minljive avtentičnosti iz nekaj uradnega partizanskega zgodovinskega pisja. Gre namreč za uradni datum **domobranskega sunka čez dravski most**, ki naj bi bil dokumentiran z 11. majem 1945, čeprav Velikonja, ki je v tem spopadu sodeloval, dobro ve, **da se je to zgodilo na četrtek 10. maja**, ko je bil praznik Vnebohoda. Avtentičnost prvega datuma je zdaj spodbil tudi enobejevski **Borec** in prisodil verjetnost 10. maju.

Velikonja čudijo — in tudi nas — tako številni, do zadnjih podrobnosti opisani „podvigi“ partizanskih brigad, „piscem — pa pravi — pade mreha pred oči, kakor hitro bi morali nadaljevati in povedati, kaj so te brigade počele, ko je bila vojna končana.“

Mi bi pridali: ko se bodo mladi zgodovinarji docela prepričali o tem, da je bila vsa OF in NOB zgrajena od začetka do konca na gori laži, neresnic in polresnic (ali, da uporabimo modni izraz: konstrukto) in bodo imeli jasno pred očmi bistveno razliko med lažjo in pomoto, bodo šele lahko govorili o verodostojnosti takoimenovanih dokumentov. Ali preprosto rečeno: da se zapisano na papirju sklada z dejanskim stanjem.

Stanislav Klep v svojem komentarju o SSK (Svetovnem slovenskem kongresu) v Slovencu od 9.12.92 postavlja nekaj trditev, ki jih v informacijo bravcev ponatiskujemo:

„V naši sredi je ideja o Svetovnem slovenskem kongresu najprej **izrazil Viktor Blažič** proti koncu leta 1988. Tedaj nas je bilo precej, ki smo bili zanjo navdušeni, še posebej zato ker je takrat SIM (Slovenska izseljenska matica) bolj kot povezovalka Slovencev, bila **udbovska izpostava**.“

To, kar je bilo za večino zdomcev nedvomno res in „prihranjeno“ le redkim posameznikom. Zagotovo je škoda, — meni Klep na drugem mestu — da so iz vodstva izstopili **protagonisti**, kot so **V. Blažič, J. Habjan** in **V. Ošlak**, in te škode ne bo mogel odpraviti gospod **Franc Miklavčič**, čeprav ima velike povezovalne sposobnosti.

Z ozirom na premlevano „narodno spravo“ je Klepovo mnenje, da je „deklaracija o narodni spravi **akt, ki je mladi slovenski državi nujno potreben**“. Prepričanje, ki je nasprotno dr. Tineta Velikonje mnenju — kot nam znano — po katerem naj bi bila taka deklaracija dokaj nepomemben „cegelc“.

V zadoščenje nam zdomcem pa je Klepovo strinjanje s stališčem **gospoda Terseglava**, po katerem bi morali vsi Slovenci na tujem, „ki se imajo za slovenske državljane, imeti volilno pravico in **da je sklicevanje na zakon FLRJ iz leta 1946 o izgubi državljanstva nesmisel**.“

V obrambo **Cirila Zlobca**, katerega naj bi **Janez Janša** postavil na sramotilni steber v svoji knjigi **Premiki** — iz katere je razbrati kot da je Ciril Zlobec „stopil na pot izdajstva“ (naj nam bo dovoljeno poslužiti se to pot OF-arskega žargon!) ob priliki slovenskega osamosvajanja — je stopil **Janez Kocjančič**, Stranka socialdemokratske prenovne Slovenije (sic!). To je poskusil s pismom v pošti predal 29. Dela od 3.10.92.

Našo pozornost pa niso vzbudili toliko argumenti pro-Ciril Zlobec v zvezi s to afero, ampak **samo 4. točka tega alegata**, ki jo dobesedno prepišemo. Potem pa bomo povedali, za kaj. Janez

Kocijančič torej pravi:

„4. G. Janša umazano podtika poslancu SPD in **koprskemu županu** (predsedniku občinske skupščine) **Aureliju Juriju**, da je v času agresije nepooblaščen paktiral z generalom Čadom. Aurelio je pač deloval tako, da ne bi prišlo do prelivanja krvi in nepotrebnih žrtev, kar bi storil vsak pošten in sposoben župan sveta. Pri tem Aurelio Juri ni v ničemer odstopil od skupnih osamosvojitvenih ciljev. **Je pa v politiki tako, da nekateri poskušajo svete cilje dosegati s čimmanj žrtvami, drugim pa je zanje vseeno.**“

Z ozirom na te besede pa naš komentar in domneve in vprašanja. Gospoda Kocijančiča osebno ne poznamo, tudi nam ni znano njegovo politično delovanje (če se sploh v politiki zaposluje — iz podpisa v pismu se ne da popolnoma določno sklepati, da nastopa v imenu stranke SDP), niti to, v katero generacijo ga umestiti. Vendar pa iznese pod točko 4. nekatere splošne misli, ki so nam bile resnično všeč. Po drugi strani se nam vsiljuje nek dvom, ki bi ga želeli odpraviti. Vprašanje namreč, **all je gospod Kocijančič dosleden s temi svojimi trditvami tudi v gledanju na slovensko polpreteklo obdobje revolucije.**

Če je dosleden, sklepamo:

a) da odobrava postopanje slovenskih oblasti v času fašistične in nacistične agresije, ki so, kot na volitvah pooblaščen zastopniki naroda, imeli stike z zasedbenimi generali, da ne bi prišlo do prelivanja krvi in **nepotrebnih žrtev**, kar so kot sposobni in pošteni in odgovorni funkcionarji tudi storili;

b) da odobrava previdno postopanje, na zahodne zaveznike usmerjenih, demokratičnih politikov, ki so skušali **svete cilje osvoboditve dosegati s čimmanj žrtvami**;

c) in da obsoja vse tiste rdeče pustolovce, pa tudi krščansko-socialistične stremuhe, ki **jim je bilo vseeno**, če narod obstane ali ne, in so se šli junake, skriti v luknjah kočevskih gozdov, ter so si z geslom „**žrtve morajo biti**“ krčili pot na oblast. Ko so se tjakaj prikopali, so pa še z grozovitim rodomorom kronali „svete pridobitve“ svoje do skrajnosti spačene enobeje (NOB).

Resnično nam bi bilo zelo ljubo, ko bi nam g. Kocijančič mogel potrditi svojo doslednost tudi v teh primerih.

— — —
Večkrat smo se vprašali, kakšen pečat obdobju okupacije in revolucije in času po „osvoboditvi“ bi vtisnila knjiga, ki bi popisala ali celo z literarnim pridihom naslikala početje med okupacijo vseh tistih „malih življenj“, ki so potem v Titovini zrastle kar nenadoma v za narod zaslužne veličine, prvoborce, spomeničarje, heroje in vseoblastneže. V mislih imamo neštete primere — o katerih smo slišali v pripovedovanjih naših ljudi, ki žal, niso ostala zapisana — sodelovanja, bratenja, vdinjanja, prilizovanja, vlačugarstva, denunciantstva in kar je podobnega prilagajanja zasedbenim oblastem. Kateri kraj na Primorskem ne pozna vsaj nekaj takih (že tudi predvojnih) črnosrajčnikov, ki so potem kar na široko razobesili svoje rdeče „fane“? Koliko je takih ljudi na Gorenjskem, ki so se šli gestapovce, pa so bili po vojni polnih ust o narodnoosvobodilni borbi? Da ne govorimo o res tesnem sodelovanju ljubljanskih AFŽ-ensk — se že ve, s kom in kje.

— — —
Za ilustracijo zgoraj povedanega naj nam služi dopis v Slovcu (30.9.92), ki ga je podpisal **Franc Erjavec**.

Njegov oče — če se prav spominjam, mu je bilo ime Karel — je bil spoštovan mizarski obrtnik v Šentvidu nad Ljubljano. Pred vojno je bil na listi SLS oz. JRZ izvoljen za župana. Ker je bil ugleden in vpliven mož in zvest svojemu krščanskemu prepričanju ter mu gozdni postopači niso segali do kolen, je moral svojo pokončnost potrditi z življenjem. Tudi eden od tolikih slovenskih županov, ki jih revolucije vihar ni mogel upogniti drugače kot s kroglo. Naj bodo tele vrstice, čeprav po tolikih letih, zapisane našemu šentviškemu županu v časten spomin!

Franc Erjavec je torej v Slovcu „borcem NOB“, ki so se spodtikali ob spominskih ploščah, osvežil spomin na njihovo medvojno „patriotsko“ delovanje, rekoč:

Kako more pisec članka g. Silvester Turk ožigosati vsa imena na ploščah pod zvonikom cerkve sv. Vida v Šentvidu kot okupatorske somišljenike (sluge?) Noben od njih ni iz strahu pred partizansko mobilizacijo prenočeval pod nemško zaščito.

Poznam pa ljudi, ki so se kot somišljeniki NOB ali KPS v večernih urah zatekali v mežnarijo — stavbo pred cerkvijo.

Tam so do jutranjih ur „dežurali“ (popivali in kvartali). Zjutraj pa so sveži od alkohola, ki ga je za skrivače preskrbela nemška oblast, odšli na delovna mesta.

Naj navedem še en primer:

Človek, ki je v gestapovski uniformi hodil med okupacijo prek nemško-italijanske meje v Šentvidu do osvobodive, je kot dober organizator (ne vem česa) po kapitulaciji Nemčije postal predsednik TVD Partizan Šentvid.

— — —
Ko že govorimo o Šentvidu, pa še tale dobra novica. **Znameniti ŠKOFOVI ZAVODI**, ki prav za prav stojé na vižmarskem svetu, so bili spet priklicani v življenje. Ta šolski zavod, ki ga je ustanovil škof Jeglič in je bil dozidan leta 1905, je imel 10.000 kvadratnih metrov zazidane površine. Skozi to gimnazijsko ustanovo je šlo prek 3000 dijakov; od teh se jih je 300 odločilo za duhovniški stan. Večina dijakov je ostala v svojem življenju zvesta Kristutu, Zveličarju sveta, kot je blestel napis na pročelju te mogočne stavbe. Bili pa so tudi taki — in nekdanji gojenec, poznejši polihistor dr. Tine Debeljak je o tem vedel dosti povedati —, ki so se izneverili zavezanosti krščanski in celo slovenski ideji in niso (po Churchilljansko povedano) „ohranili svoje duše“.

Z letom 1941 so dotedaj življenja in rasti polni prostori stopili v temačno obdobje gestapovskega zatiranja (2) in krvave shizofrenije novodobnih obsedencev. Potem, ko so ti besi v bližnjem Brezarjevem breznu dobesedno izničili domobranske mučence, (1) ki so s svojo krvjó in agonijo posvetili te prostore bolj kot molitve v desetletjih prejtu študirajoče mladine, se je v njih vgnezdila družčina balkansko-komunistične JLA.

Vendar, kot pravi argentinski pregovor, da ni ujme, ki bi trajala 100 let, je takó že natančno po 50-ih letih sonce svobode spet posijalo v okna nekdanj zlatorumenih zidov in je upati, da se bo kmalu potrdil pesnikov stih in bodo spet „Zavodi beli kot labodi!“

— — —
1) Naj mi bo dovoljeno omeniti imeni dveh domobrancev, katerih rojstni hiši sta stali v neposredni bližini zavodske stavbe. Življenjska usoda obeh se je odločila v tej komunistični mučilnici.

Marko Vrevc, letnik 1926, vedno odličnjak v šentvidski šoli in mladec Katoliške akcije, je bil umorjen neznano kje.

17-letni **Franci Magister** je izšel iz teh zaporov telesno „zaznamovan“ takó, da je po kratkem času — zdravil se je tudi na Golniku — umrl.

— — —
2) Anekdota iz tistih dni. Dan, ko je Gestapo izganjala profesorje-duhovnike iz Škofovih zavodov, se je radovedna mladež tedanjih najstnikov zbrala pred poslopjem gledat ta prizor. Tej pa so se pridružili, kot da bi jih kdo skupaj zbobnal, tudi redki šentviški postopači, ki smo jih že tedaj poznali kot komunistične privržence. (Naj bo današnji slovenski publiki prav ali ne: delomrznost teh ljudi je bila med slovenskim ljudstvom že kar pregovorna). Med njimi pa se je tedaj, kar tako nehoté, znašel „klerikalni hrust“ Francè B., kateremu pa ni šlo v glavo, kako to, da je tista drhal začela izžvižgavati tako ugledne duhovnike in ploskati mladim, objestnim hitlerjungendcem, ki so opravljali tisti posel. Zato se je Francè uprl in začel protestirati, kljub temu, da se je s tem močno izpostavil in so ga trije, štirje tistih rdečkarjev celo fizično, sicer da neuspešno, napadli.

Ta „klerikalni hrust“ je bil isti Francè, za katerega so sicer pravili, da ni bil dosti priseben in se je moral v času Marinkovega vzpona na oblast iti zagovarjat na milico, ker je Šentvidščanom kar po cestah javno razlagal in neustrašen vzklikal: „Bik 'ma rinko!“

— — —
Veljka Rusa (histerični?) poziv ZAUSTAVITE DESNICO! je po njegovih besedah (v Delu od 19.8.92) namenjen: Spomenki Hribarjevi, predsedniku SKD Lojzetu Peterletu, gospodu Vitomilu Grosu in z veliko ihto tudi metropolitu Alojziju Šuštarju.

Spomenki Hribar očita, da ni že v kali zatrla pobudo za konkordat med Cerkvijo in državo, pobuda, ki je prišla iz kroga njene Demokratske stranke. Konkordat naj bi pomenil posebno državno zaščito cerkvenih privilegijev, kar pa naj bi bilo nedopustno za pravno državo. Veljko Rus ne pove, kateri so tisti privilegiji. Država ima sicer dolžnost zaščititi avtonomijo vseh prostovoljnih organizacij v civilni družbi, tako tudi Cerkve, da pa nima nobene pravice finančno ali na kakšen drug način podpirati te organizacije, ker bi jih tako korumpirala (zdaj razumemo, zakaj je partija segnila sama v sebi — n. op.) podržavila in politizirala. Cerkev ima za prostovoljno organizacijo in kot taka mora živeti samo od svojih članov; z državno podporo bi ta značaj prostovoljnosti izgubila. Le kadar take organizacije (zdaj smo pa tam!) opravljajo javne funkcije, s katerimi prispevajo k javni (=splošni) blaginji, je odstopanje od postavljenega načela dovoljeno. Da je normalno, pravi, če podpira gasilska društva, ki skrbé za požarno varnost, pa tudi

ribiška in lovska društva, pa politične stranke, da lahko izvedejo volitve; še celo podpora Cerkvi za njeno samaritansko dejavnost je dovoljena, nikakor pa ne za njeno religiozno dejavnost.

Ob vsem tem bi bilo treba vprašati Veljka Rusa, do kod seže njegov koncept javne blaginje in kakšne dejavnosti vse pokrije? Pa naj navede vsaj en primer takih dejavnosti, od katerega bi imela korist vsa javnost, vsak posameznik. Religiozna dejavnost je po mnenju dobršnega dela občanov v prid javne blaginje, podpora zdravstvenim (tudi javnim) ustanovam, ki med drugim opravljajo in propagirajo abortus, pa je po prepričanju mnogih v posmeh tistim davkoplačevalcem, za katere je ta praksa kriminalno dejanje. Povejmo še skrajni, drastični primer diskriminacije in nezasluzenih privilegijev — katerih užitarji so prejemniki tisočerih borčevskih pokojnin. Med temi beneficiati bomo v skladu z vsemi pravnimi normami našli notorične zločince, ki jih slovenska tkim, pravna država ni zmožna poklicati na odgovor. Nikdar še ni bilo videti, da bi Veljko Rus zastavil pero, da se ta monstrozni defekt pravno-civilne družbe odpravi.

Spomnimo se ob tej priliki še društva za varstvo spomenikov (trenutno nam ni znano, ali je to javne ali privatne ustanove). Nekje smo brali (Delo 31.12.92), da je v novi državi od šest do sedem tisoč partizanskih in enobojevskih obeležij. Kdo jih je napravil in plačal, kdo jih vzdržuje, kakšen je njihov prispevek k javni blaginji?

Veljka Rusa tudi skrbi nameravana rekatolizacija otroškega varstva in osnovnega šolstva, s katero bi se porušila „bazična enotnost prihodnjih rodov na Slovenskem“. Nasprotovati je treba sleherni politični, verski in rasni diskriminaciji s tem nameštn — zagotavlja Veljko Rus — da bodo prihodnji rodovi deležni skupnih temeljnih vrednot.

Nedolžno in morda tudi ključno vprašanje: **katere pa naj bi bile „skupne temeljne vrednote“?**

V opominu na Lojzeta Peterleta pa pisec globoko obžaluje vključevanje političnih emigrantov, katerih program naj bi bil „pokončati z ognjem in mečem vse, kar se je storilo (sic!) na slovenski politični sceni v zadnjih 40 letih“. Iz celega stolpca, ki ga Veljko Rus posveti temu vprašanju, je razvidna očitna antipatija do naše emigracije. Morda je tu na mestu pripomniti to, da je mladenič iz srede teh 40-letnih proskribirancev odigral odločilno vlogo pri izvolitvi novega rektorja ljubljanske univerze in je kandidat za to mesto bil tedaj tudi neizvoljeni V. Rus.

Kar alarmanten pa je poziv naslovljen na metropolita in na slovensko cerkev na sploh, ki da še dosedaj ni opravila s svojo preteklostjo in se še ni spokorila za lastne grehe, ki jih je storila pred in med drugo svetovno vojno. Eden takih grehov: da se ni priključila Osvobodilni fronti ali pa s svojo nevtralnostjo preprečila bratomorno vojno. Očitno pa je tukaj pisec presegel vso svojo intelektualno kapaciteto, ko tako precenjuje religioznost slovenskih katoličanov, ki niso potem, ko so jih dobili po enem licu nastavili še drugega. Pravimo „intelektualno kapaciteto“, da tako lahko zamolčimo dvom o „moralni integriteti“. Skrbi ga tudi „**nori poziv**, ki je prišel iz ust vplivnega mlajšega teologa“, da se uprizori Nürnberški proces na Slovenskem, ki bi zanetil sovraštvo med Slovenci. Iz takega Rusovega ogorčenja je sklepati, da je bil znani nürnberški proces noro dejanje, ki je zanetil sovraštvo med nemškim narodom. **Ergo:** nürnberški proces je bil vsega obsojanja vreden; pa tudi kočevski, božični, Rupnik-Hacinov, dachauski in še kateri.

Finale: Veljko Rus ne kaže simpatije do slovenske cerkve, desnica mu je odveč in tudi emigracija ga moti. Kdo ne bi rekel, da neti razdor med Slovenci...

Zdaj je prišel tudi že tisti čas, ko je treba, da pred narodom upravičijo svoje naslove takoimenovani „narodni heroji“. Najjasno in javno povedo, katere in za katere veličine so njihove zasluge, ki jim jih slovensko ljudstvo plačuje že 46 let.

Pa ne teži **samó ta** neupravičeni strošek moralno plat slovenske narodne biti v prvi vrsti, denarno pa seveda celó žrtve njihovih „herojskih“ prizadevanj. Ne, še več! Medtem ko narodi komunistične Sovjetske zveze podirajo spomenike rdečih malikov in hité s prekopom Leninovega trupla, pa naš sedanji slovenski parlament **ni zmožen** rehabilitirati niti moralno, niti pietetno, z oznako njunih grobov, teh dveh velikih protikomunističnih borcev, ki se jih danes spominjamo. Ne upa si in nima moči, da bi priznal pravno enakopravnost redkim preživelim domobrancem, medtem ko **ustavno** zagotavlja varstvo pravic preštevilnih udeležencev takoi-menovane „narodnoosvobodilne borbe“ in njihovih svojcev. Da ne govorimo o povrnitvi oropanega premoženja, katere zakonski osnutek se prelaga v nedogled. Zato se smem danes javno vprašati, ali je primerno začeti in nadaljevati z denarnimi nabirkami v pomoč naši domovini, medtem ko ta **še vedno** lahko poskrbi **samó** za rdečo, nam nasprotno stran iz slovenske revolucije.

Besede, **še vedno aktualne**, ki jih je v svojem govoru izrekel na proslavi generala Rupnika

in upravnika policije dr. Hacina, Franc Zorec že 1. septembra 1991 v Slovenski hiši v Buenos Airesu.

Umrli je dr. Danilo Dougan. Doma je bil s Primorske in se je leta 1941 vključil v Osvobodilno fronto. Med NOB je opravljal odgovorne funkcije. Bil je tudi predsednik vojaškega sodišča 9. korpusa in pomočnik načelnika za sodstvo pri Glavnem štabu NOV. To so podatki, s katerimi nas v nekrologu (Delo 16.1.93) seznanjajo Lado Pahor. Imel da je „globoko ukoreninjen čut elementarne človečnosti, poštenja, pravičnosti in odgovornosti.“

Ko to beremo, nam tudi pieteteti čut ne zabrani **asociacije z umori in likvidacijami med revolucijo, s kočevskim procesom, s strahotnimi pokoli po vojni, procesi, obsodbami, „justifikacijami“...**

Hvala Francetu Kranjcu iz Ljubljane za jasne in odločne besede o slovenskem državljanstvu, ki jih je zapisal v dopisu na Delo 11.7.92 in so uničujoča reakcija na lagodno opiranje dr. Janeza Prunka, kratkoročnega ministra za Slovence po svetu, na neke meglene evropske norme.

France Kranjc odloči:

Prvič: Pravica biti Slovenec, t.j. slovensko državljanstvo se pridobi z rojstvom in s podelitvijo.

Z rojstvom si pridobi, če sta oba starša Slovenca; če je samo eden, je otrok Slovenec, če se sam za to odloči.

Z rojstvom pridobljenega slovenskega državljanstva ni mogoče odvzeti s predpisi: ustavo, zakoni, odločbami, upravnimi akti, izreki in tudi ne z izgonom iz domovine Slovenije. Z rojstvom pridobljeno slovensko državljanstvo tudi ne more biti predmet kazenske sodbe.

Drugič: Z rojstvom pridobljeno slovensko državljanstvo je temeljna človekova pravica enako kakor pravica dihati zrak, odžejati se z vodo iz javnega studenca, hoditi po zemeljskih tleh. Kakor teh osnovnih pravic človeka ni mogoče odvzeti ne z ustavo ne z zakoni ali kakorkoli drugače, tako tudi ne pravice biti Slovenec človeku potomcu slovenskih staršev.

Četrtrič: Ustava in drugi predpisi ali akti, ki razglašajo odvzem ali ugasnitev slovenskega državljanstva potomcu slovenskih prednikov so neveljavni in nični. Taka sodba je zločin.

Petič: Potomec slovenskih prednikov, ki ni vpisan v slovenske matične knjige in se priznava za Slovenca, lahko vsak čas zahteva vpis v matične knjige in se priznava za Slovenca, lahko vsak čas zahteva vpis v matično knjigo zadnjega svojega slovenskega prednika.

Šestič: Slovenec po rojstvu ima pravico vstopiti v Slovenijo, tudi če ni vpisan v matičnih knjigah in nima dokumentov, da je slovenskega rodu. Slovenski obmejni organi in drugi organi javnih služb so mu dolžni uspešno pomagati do matičnega urada.

Sedmič: Posebno prizadevno in uspešno so vsi organi javnih služb v Sloveniji dolžni pomagati pri iskanju in izdajanju matičnih dokumentov tistim slovenskim povratnikom iz tujine, ki so se bili umaknili v tujino po drugi svetovni vojni, da si rešijo življenje, in v tujini rojenim potomcem takih Slovencev.

Osmič: Vrnitev Slovencev iz tujine in priznanje slovenskega državljanstva ni vezana na noben rok in ni zavezana nobenim taksam.

Vestnikov urednik si šteje v čast, da si ni hoté nikdar dovolil „plonkanja“ zaokroženih tekstov iz drugih publikacij, ne da bi navedel avtorjevega imena oz. publikacije. Krajevna ali celo ideološka razdalja, ki ločita argentinsko Slovenijo od evropske celine, in tudi časnikarska naglica pa naj nas opravičijo, kadarkoli že smo objavili kaj brez avtorjevega izrecnega dovoljenja. V večini primerov je bilo naše „plonkanje“ tiho, pa vendar zgovorno priznanje odlični kvaliteti avtorjevega dela.

Taka drža nam sedaj veli povedati, da je v založbi Delo Novice izšel decembra 1992 **Slovenski almanah '93**, iz katerega bomo povzeli podatke o nekaterih pomembnih zgodovinskih dogodkih, ki bi jih radi natančno registrirali v tej posebni številki VESTNIKA, ko dohajamo čas in nas lahko tudi naš osebni spomin v podrobnostih vara. Kajti poznane težave zdomskih publikacij nam onemogočajo zadostno in tudi pravočasno preverjanje. Imenovani Almanah ima 336 tiskanih strani na sicer temnem belem papirju, pa to izjemnost založba „opraviči“ s pojasnilom, da za „to knjigo ni padlo nobeno drevo. Natisnjena je na naravi prijaznem recikliranem papirju, ki ga je prispeval Videm Krško.“

KDO JE KDO in KAJ JE BIL KDO v procesu slovenske osamosvojitve je že zdomcem dosti

poznano. Podobe v galeriji oseb, ki so bile motor v tistem hitrem in nepričakovanem razvoju pa tudi cokle, ki so zavirale kolesje zgodovinskega toka, dobivajo iz dneva v dan jasnejše poteze, nekaterim v slavo in čast, spet drugim v nečast, sramoto in zamero pri nas. Tako je potrebno natisniti tudi tole ime nesrečnega spomina: **Pérez de Cuellar**, glavni tajnik OZN (organizacije Združenih narodov) je 12. decembra 1991, pet mesecev po osamosvojitvi, evropskim državam odsvetoval priznanje Slovenije in Hrvaške.

Ta nasvet pa je pri Nemcih padel na kamnitna tla, ki so dosledni v svojem prizadevanju našo državo priznali že 19. decembra 1991 in s tem sprožili pospešek v postopnem priznavanju drugih držav, katerih številka je do danes narasla na približno število stotice. Takoj za Nemčijo se je izkazala Belorusija — 27. decembra — nato pa je sunek v pravo smer dalo tudi priznanje Vatikana: 13. januarja 1992. Eno zgodnjih priznanj je prišlo iz Argentine, v kar je precejšen napor položila tudi slovenska emigracija in njeni potomci. Na 57. mesto štejejo priznanje Združenih držav Amerike. Na stoto mesto pa je (v omenjenem Almanahu '93) postavljena država Belize, z datumom 19.11.1992.

Med tem procesom mednarodnega uveljavljanja pa je samostojna Slovenija izvrševala akte svoje suverenosti.

Tako je 26. decembra 1991 izšla prva redna poštna znamka Republike Slovenije in se do danes, kot je nam znano, te poštne vrednotnice, nahajajo že v 26. likovnih in vrednostnih variantah.

Suverenost nove države „v srcu Evrope“ predstavlja tudi nova slovenska denarna vrednota imenovana **tolar**. V igri za poimenovanje nove valute so nastopila imena karant, klas, lipa, krona, zlat. Z „vetom“ karanta so se izognili zameri Avstrijcem, kdo je pa potem improviziral nesimpatično ime tolarja (neprijubljena tudi med zdomci), je pa za nas še vedno neodkrita skrivnost. Med ugibanjem o imenu za novo valuto med nami zdomci so padli nekateri, ne tako zgrešeni predlogi. Naj za vzorec rešimo iz pozabe dva: DES (ki naj bi bil kratica za „denarno enoto Slovenije“) in KUP (s korenem glagola „kupiti“, lahke izgovorjave [tudi za tujce] in povezano s konceptom količine; v angleškem jeziku pa tudi ne z zanemarljivim pomenom). „Tolar“ sam pa je prinesel že nekatere probleme mnogim turistom. Poznamo primer argentinskega zakona, ki je gredoč iz Hrvaške želel prestopiti Slovenijo in se je ustrašil potnih stroškov, ki jih je pomotoma zamenjal z ameriškimi dolarji.

Pri natisku tolarških bankovcev so se Slovenci zgledovali po državah, ki imajo na svojem denarju upodobljene svoje imenitne može, svoje velmože. Počaščene izbrane osebnosti, katerih portreti že krožijo iz rok v roke so: Primož Trubar (10), Jernej Vajkard Valvasor (10), Jurij Vega (50), Rihard Jakopič (100), Jakob Gallus (200), Jože Plečnik (500) in pesnik Zdravljice (1000). Za visoko vrednost 5000 tolarjev pa je bila izbrana dama Ivana Kobilca.

Veseli srečni dan v življenju mlade države, ki naj bi ga pomenilo sprejetje slovenske ustave pa je zasenčil grozeči odlok člana 55 o takoimenovanem svobodnem odločanju o rojstvu otrok.

Tudi svetovni in športni organizatorji so kaj kmalu potegnili zaključke o novonastalem položaju na vzhodu in v središčni Evropi. Tako je olimpijski komite že 5. februarja/92 podelil Slovincem status polnopravnega članstva. Kot je znano, so slovenski športniki že takoj nato, od 8. februarja naprej, nastopali na zimski športni olimpijadi v Albertville na Francoskem.

Pri članstvu v OZN je Republiko Slovenijo doletela številka 176. Zgodilo se je to 22. maja 1992 ob 10.25 uri po ameriškem času. S tem je bila formalna afirmacija mlade države v mednarodnem svetu zaključena.

— — —
Slovenija ima seveda tudi svoje **državne praznike**, ki so dela prosti dnevi.

Samo po sebi umevno je, da je bil 25. junij proglašen za **dan državnosti**, plebiscitni 26. december pa za **dan samostojnosti**. Vzbuja pozornost državni praznik reformacije, za katerega je bil izbran 31. oktober. Nismo še imeli prilike zvedeti za argumente, s katerimi so predlagatelji utemeljili to izbiro, pač pa smo brali mnenje tržaške Mladike. Prepričana je, da za tem praznikom „stoji levica“ in naj bi bila njegova funkcija parirati „plaz“ katoliških praznikov v koledarju; ti bi bili velikonočni ponedeljek, Marijino vnebovzetje, prvi november in božični dan. Poleg teh bodo praznovali še 2. januar, Prešernov dan 8. februarja, prva dva dneva v maju in... **In tudi 27. april**, dan „upora proti okupatorju“ v posmeh vsem zgodovinskim dejstvom. Lepo bi bilo vedeti, kateri zgodovinarji stojé za tem datumom. Dvomimo, da bi bil praznik namenjen spominu ustanovitve podtalne Slovenske legije.

— — —
Prijetni vtis pa je na nas napravilo umetniško izdelano, doslej edino državno odlikovanje

Slovenije. Gre za **častni znak svobode Republike Slovenije** v treh inačicah: v zlatu, srebru in bronu. Belo-modra-rdeča okrogla ploščica (verjetno položščena), nameščena v središču spiralne oblike znaka predstavlja približno 16 odstotkov celotne ploskve. Konveksno-konkavno menjajoča se spirala simbolizira „izžarevanje, širjenje, razvoj, krožno kontinuiteto, napredovanje in rotacijo nastanka“.

Če nas ta elegantno izdelan znak, delo akad. slikarja Kostje Gatnika, prijetno prevzame, pa so nekatera imena prvih dobitnikov, ki naj bi bili zaslužni pri osamosvajanju, vzbudila kar močno začudenje. Vedeti je treba, da naj odlikovane osebnosti stopnjujejo sijaj odličja in izkazujejo modrost podeljevalca.

Iz preteklega obdobja, ki ga Vestnik v prejšnjih številkah ni pokril, bi bilo treba pokazati, četudi samo na način „prebliska“ na televizijskem zaslonu, na tele že minule podobe:

Kot je bilo pričakovati, je levica prvo slovensko vlado s krščansko demokratskim Lojzetom Peterletom na čelu sistematično blokirala. Do prvega poskusa nezaupnice v državnem zboru je prišlo 8. aprila lansko leto, koder je levica dobila podporo partnerjev iz samega Demosa a poizkus ni uspel. Čez 14 dni potem pa se je udar posrečil, ko je Janez Drnovšek dobil mandat za sestavo nove vlade.

7. junija/92 pa je prišlo do prvega — trdijo: političnega — zločina v novi državi. V Jurovskem Dolu pri Lenartu je 7. junija med volilnim shodom Peter Rotar streljal na nekdanjega predsedniškega kandidata Ivana Krambergerja in ga smrtno zadel. Ivan Kramberger je pri tistih volitvah nepričakovano dobil okoli 18% glasov.

Ceprav so ubijalca kmalu potem prijeli in je ta zločin priznal, so se v javnosti pojavljali dvomi, ali je bil obsojen (na 12 let zapor) pravi storilec. Tudi nekateri kriminalistični izvedenci se niso strinjali z uradno preiskavo zločina. V rekonstrukciji atentata, da ni prav vse „klapalo“. Kot je zapisano v Delu od 29. 8. 92, **umobolni Peter Rotar** po sodbi balistov **ni ustrelil Krambergerja**.

23. avgusta se je Vinko Levstik prostovoljno vrnil v Slovenijo navkljub grožnjam in obetom najslabšega, ki jih je bil deležen s strani partizanskih obrekovalcev. Brez vsakega strahu se je pojavil pred preiskovalnim sodnikom, kjer naj bi odgovarjal za dozdevne, nedokazane zločine med revolucijo.

Iščejo krivce za posamezne uboje, pred vnebovpijočimi pokoli tisočev pa so gluhi, nemi in slepi. Preplašeni, še živi krivci in storilci, si ne upajo pred sodišče, sodstvo pravne države si ne upa po njih...

Vihar v kozarcu vode je sprožil odstop **Andreja Rota** z mesta glavnega ravnatelja pri Slovincu. Ta odstop je služil odkriti in skriti levici in katoliškemu tisku, katerega zastavonoša naj bi Slovenec bil, neprijaznim posameznikom, da so očrnilo z nedemokratskim, nesocialnim, kapitalistično ustrojenim postopanjem lastništvo dnevnika. Predvsem poborniki njegove ustanovitve, ljudje iz naše politične emigracije, so bili na njihovem udaru. Delo je naslovlilo svoje poročilo (30.10.) o tej aferi pri konkurentnem dnevniku z debelimi črkami: Za dolarje iz Chicaga je Slovenec žrtvoval urednika. In v podnaslovu: Pred dobrega pol leta sta Lojze Peterle in Pavle Bratina z velikim pompom sprejela argentinskega povratnika Andreja Rota, ki sta ga zdaj odžagala. Zanimivo je, da je to spremembo v Slovincu komentiral celo dnevnik skoraj milijonske naklade, kot je Clarin iz Buenos Airesa. Ta izrecno pridobitni, sicer levo usmerjeni dnevnik, ki v svoji kulturni politiki hodi hoté ali nevedé po poti začrtani s programom Antonia Gramscija o celovitem prevrednotenju družbene morale, je bil vedno naklonjen titovski Jugoslaviji in njen tihi propagandist.

Bojeviti, Vestnikovim bralcem dobro poznani Ivo Žajdela, pa je kmalu po Rotovem odstopu poslal v Delo podrobno sliko iz ozadja te zamenjave — Žajdela sam je pri Slovincu sodeloval — in ko karakterizira Rotovo uredniško politiko, postavi tudi tole trditev: „Andrej Rot je tako trmast človek, da je prav tiste dni, 29. avgusta, v Dragi pred javnostjo izjavil, da Slovenec o domobrancih ne bo pisal in naj se s to tematiko ukvarjajo zgodovinarji...“

Naše mnenje k tej polemiki: V kolikor poznamo mišljenje in čutenje slovenske ideološke emigracije v Argentini, Andrej Rot ni mogel biti njen izraziti predstavnik. Pred leti je v reviji Druga(čna) vrsta z mlajšim krogom sodelavcev sintoniziral njeno valovno dolžino z določeno rezervo do stališč, ki jih je zavzemal večinski del emigrantov, ki so veljavnost marksističnih idej v praksi preizkusili.

Nedavni ideološki, politični, socialni razpad na vzhodu Evrope je njihovo doslednost potrdil, mnogim razumnikom, ki so izšli iz marksistično-tretjesvetskega ozračja na argentinskih univerzah, pa pomagal do dokončnega streznjenja.

Če je zgoraj zapisana Rotova trditev o ignoriranju domobraskih tém resnična, potem, žal, Rotova knjiga centrirana na ta eksperiment pri Slovencu, ne more omajati odločilnih razlogov, ki jih je imelo lastništvo dnevnika za Rotov tako zgodnji odpust. V presoji vseh okoliščin v zvezi s to epizodo, ki je Rota, razumljivo, mnogostransko prizadela, pa ne moremo mimo osebnosti **dr. Jožeta Bernika**, enega vplivnih dejavnikov tudi pri Slovencu, ki med političnimi emigranti v vseh pogledih uživa odlično spoštovanje.

V zagovor Andreja Rota, svojega prijatelja je stopil tudi Tone Brulc v Glasu Slovenske kulturne akcije (št. 4-5-6/92) z nekonkretnim razmišljanjem in nedoločenimi namigavanji, ki nepoznavalcu ozadij ne dopustijo zavzeti določenega stališča. Z besedami „za tisoč petsto dolarjev — tri milijone mark“ omenja kupčijo, ki naj bi jo napravili ljudje, ki so odločili o Rotovi končni usodi pri Slovencu. Takó bi se dalo izbrati iz nejasnega konteksta v teh esejistično pobarvanih komentarjih o moralni plati oseb, ki da ne spadajo v krog tistih, „ki so nam krojili usodo pol stoletja“. Sklepati je, da je Tone Brulc dobro informiran, pa nezadostno in nedoločeno informira.

— — —
Slovenska kulturna akcija je z lapsusom (Vodnikov znani verz je prisodila Francetu Prešernu) začela svoje poročilo o predstavitvi knjige **Slovenski čudež v Argentini**, ki je je bila ta trilogija deležna še za življenje pok. Ladota Lenčka. Ta „do sedaj najbolj nepristranski opis slovenske politične emigracije iz leta 1945“ v svojem III. delu, naslovljenem **Srečanja in portreti** pa še ni našel poti med Slovence v Argentini, tako da se sprašujemo, ali je bila knjiga takoj po izidu že kar v matični domovini razgrabljena in pokupljena? V veliko zadoščenje piscu in nelagodnost argentinskih kupcev, ki so bili za užitek prikrajšani. Avtor trilogije je polemično plodoviti **Taras Kermauner**.

— — —
Tudi o prvotni (Ruplovi) izbiri znanega „humorista“ (za naš okus in naše védenje pod narekovajem!) **Franca Juri-ja** za veleposlanika nove države v Buenos Airesu se je vlekla vroča polemika. Da je to imenovanje na koncu koncev padlo v vodo, dolžijo tudi „emigrantski lobby“ v naši Argentini. Za naše mnenje o tej drugi epizodi si bomo prilastili **Vinka Božiča** iz Solkana, ki je v Delu (od 27. 2. 1993) takole udaril:

„Argentinski Slovenci danes niso to, kar smo bili torontski emigranti v 50. in 60. letih, in g. Franco Juri še manj tovariš jugoslovanski ambasador, vendar mi ne gre v glavo, da oblast izbere nekoga za med Slovence v Buenos Airesu, v **srčiko malce zastarelega, a vendar ortodoksnega slovenstva z močnim krščankom nadihom**. Po vsem njegovem obdelovanju bivšega Demosa, stranke SKD narodnjakov (tudi „narodnjakov“) itn. v Delu se mi zdi, **da se je tisti, ki je pošiljal g. Franca v Južno Ameriko, norčeval iz naših rojakov v Argentini.**“

Gospodu Božiču odpustimo omenjeno „zastarelost“, če je temu terminu skušal dati manjšalni pomen. Drugače je pa kar prav povedal.

— — —
Dr. Peter Urbanc iz Kanade, bivši član NO, izdaja na gosto tipkan, na računalniku razmnožen boletin s skromnim imenom **Tiskovna poročila**. Značilni stil njegovih telegramskih komentarjev o domovinski politični sceni, ki nikdar ne udarijo v prazno, ampak vedno zadenejo v srčiko problema, je lističu pritegnil že znaten krog bralcev tudi v Argentini. Eden teh ga je označil že za najboljšo politično revijo, ki izhaja med izseljenci.

Nekaj „à la Urbanc“ izbranih komentarjev tudi tukaj:

Polpretekla zgodovina. Tone Ferenc, ta poznani režimski strokovnjak, je napisal knjigo Ljudska oblast na Slovenskem, 1941/45, Ljubljana 1991. Gre za podrobno opisovanje volitev v času državljanske vojne, Na 500 straneh pisec piše samo o ljudski volji, o tisočih raznih volitev. Niti enkrat samkrat ne poda dejstva, da se je vedno volila samo ena stranka, ena oblast in da se je vsak slučaj neposlušnosti, najmanjše opozicije kaznoval s smrtjo. Pisati resno o tej volilni farski iz 1941/45 je bilo rečeno: smešno!

Tujci slovenski državljani. V anketi voditeljev slovenskih Albancev, Makedoncev, Hrvatov, Bosancev itd. so ti povedali, da so njihovi volili LDS in ZL, to je vladajočo levico. Edina izjema so Muslimani na Jesenicah; tem se je Peterle prikupil, ker jim je izplačal podporo za begunce.

Svetovni slovenski kongres. Velik pobudnik za kongres z močno megalomanskimi, naivnimi idejami je **dr. Zlatko Verbič** iz Toronta (Slov. 20. 2.93.). V intervjuju se Verbič predstavi kot izseljenec begunec, s 40-letnimi izkušnjami, nabranimi na štirih kontinentih sveta! Če nas spomin ne vara, je Verbič zapustil domovino dokaj let po vojni, obiskoval je še pokojno SFRJ, in med slovenskimi organizacijami desetletja pred 1990 ni bil aktiven. Videvali smo ga sem in tja na kakšnem banketu. Verbič se je aktiviziral v slovenski skupnosti ob nastajanju kongresa, **za člane naj bi se prijavili samo „kristalno čisti Slovenci“**. Med novimi, izboljšanimi načrti za kongres, Verbič svetuje: Izboljševati življenjske razmere vsem Slovencem po svetu. Opozarjati na pravice manjšin, pravice priseljencev itd. Prispevati k razvoju države Slovenije. Sodelovati s Slovenci v svobodnotržnih gospodarskih zadevah. Globalno povezati Slovence.

Ni kaj reči: po Verbiču bo kongres postal važnejši od slovenske države... In še: po Verbiču je SIM subvencionirana od RS, kongres pa je neodvisen. Le kje je to raco o neodvisnosti kongresa pobral?

Za Toronto teče tekma, kdo bo predstavnik RS. Slovenska država (1/93) tako hvali dosedanjega dr. Verbiča, da se vsi počutimo, spričo zaslug tega kandidata, čisto majhni.

Ko se je sestavljala zadnja vlada, je Kučan na vsak način hotel svojega obrambnega ministra (Tomažin Kacin, dr. Bebler). Tej „želji“ je nasprotoval Peterle. „Če Janša ne bo vojni minister, razderem sporazum.“ Ta dogodek pokaže dve stvari. Kučan, komunist, hoče imeti v najvažnejšem ministrstvu svojega človeka, po sredi je neki „prastrah“ pred ljudstvom! Druga stvar pokaže Peterleta, v redki luči, odločnega politika...

Hinjska tragedija. Vse prihaja na dan! F. Perme (Slov. 3. 27. 93): 26. marca so pridrveli partizani, vas izropali, prebivalce so pognali iz vasi. Vas (s cerkvijo vred!) so potem zažgali. Zgorelo je 300 poslopij; največji požar revolucije! Načrtovalci in izvrševalci počivajo v vilah z nadpovprečno pokojnino. Tako pričevalci tistih težkih časov.

Dražgoše. Pričanje partizana: Prosil sem, ne streljajte na kolono. Nemci se bodo maščevali. Pomagalo ni nič. Tega partizana so privezali na drevo, z rafali po Nemcih, nato v beg. **Nobene bitke ni bilo.** Sledila je tragedija vaščanov.

Danilo Slivnik, eden najboljših časninarjev. Bil je član CK ZKS. Argumentira: član sem bil zato, ker sem hotel biti zraven, ko bo zadnji sestanek. „Anche non è vero, è ben trovato.“ Po slovensko: originalno, četudi ni resnica.

Ne moremo verjeti. **Dr. R. M. Susel v Ameriški domovini 3. 18. 1992** v članku Naše vrste se nagle redčijo: „Seveda so med nami samozvani politikanti, (ni argumenta, samo etiketa — o. p.) ki znajo delati zgago. Teh je treba preboleti in tudi preživeti. Znaki so, da se to počasi dogaja. Naj bo med našimi nalogami ta, da ta proces, kar se da, po naših posameznih in skupnih možnostih pospešimo.“ Ta naloga je zbila sodu dno. To bo težko mirno preboleti!

Prav po Urbančevu: Kratko in temeljito!

Janez Sirše je z ministrskega mesta (za turizem) v prvi Drnovškovi vladi prešel na mesto šefa varnostne-informativne službe. Ta vladni aparat je po zakonu, ki je bil sprejet v letošnjem januarju, bil odvzet pristojnosti notranjega ministrstva (konkretno: krščansko-demokratskega Ivana Bizjaka) in je padel v neposredno odvisnost predsednika vlade (konkretno: Janeza Drnovška).

Zakaj in čemu, je že dobro povedal še pod ministrom Bavčarjem neizprosni Zdenko Zavadlav, ko je rekel, da (policijski) arhivi niso bili izročeni nepristranskim ustanovam, ker so arhivi in vednost o nekdanjih grešnikih in sodelavcih policije **oblast nad ljudmi, to je tudi nad volivci** (gl. Zavadlavovo pismo policijskemu ministru v pričujoči številki). To vednost = oblast si je levica pridržala sebi. Na ta, lahko rečemo nasilni poseg v tradicionalno pristojnost notranjega ministra bi morala SKD — preden je šla v koalicijo — odločno reči: Nel Pogoj „sine qua non“: hočemo kot prej neokrnjeni resor! Tako nepopustljiv, kot je bil pri zahtevi, da Janez Janša ohrani mesto obrambnega ministra, bi moral Lojze Peterle biti tudi v tej zadevi. Da, v vlado, ampak z odprtimi kartami in — z odprtimi arhivi!

Da Slovenija (še) ni pravna država, dokazuje odvetnik Stanislav Klep v Slovenčevi prilogi

Sobotna branja od. 30. 1. 93. Potem, ko ugotovi nelegalnost volilnega postopka, po katerem so bile kandidacijske liste „**Demos-Krambergerjeve združene liste in „Lipe sprave“**“ objavljene samo **47 ur pred volitvami** in se upravičeno čudi argumentaciji državnega zbora, ki je v odgovoru na Klepov priziv, postavljala trditve, da ta neenakopravnost prizadete stranke takó ne bi vplivale na izid volitev, pisec razgrne pred bravca nekaj tehtnih razmišljanj, ki jih velja resumirati.

Vedeti je treba, da je Klepova lista šla na volitve z **zahtevo po moralni prenovi slovenske družbe in uvedbo moralnega pouka v šole**, zahteva, ki v marsičem prekaša mlačnost bolj poklicanih ustanov, strank ali posameznikov.

Volilni rezultat od 6. decembra lanskega leta tolmači kot zmago vladnih medijev (=javnih občil); zmaga LDS da je bila samo navidezna. Zato se loti **problema etike javnih občil**, ki je seveda v tesni zvezi s prakso slovenskih časnikarjev, katerih **kodeks je še pred petimi leti zahteval obvezno privrženost leninistični ideologiji**. Kmalu potem, ko je bil ta pogoj iz kodeksa odpravljen, so časnikarji na simpoziju o časnikarski etiki sprejeli spoznanja in stališča, ki so bila Klepu v veliko veselje. Ko pa je tam sprejeto stališče pozneje primerjal s **prakso** javnih občil, „je bilo (njegovo) razočaranje tako, da ga sploh ne more(m) izraziti.“ Zato je v omenjenem zapisu takole poučil slovensko družbo:

Prvo in najvišje načelo vsake etike je: „Ne ubijaj!“... Etični princip evropske civilizacije je vsebovan v zapovedih „Ne ubijaj, ne kradi, ne laži!“ Ta etični princip je zavračala ideologija leninizma ne samo v teoriji, temveč tudi v praksi... Iskanje resnice je kategorični imperativ vsakega napredka, vsake znanosti, vsake kulture. Tako Stanislav Klep. Zato Klep odločno zagovarja spravo slovenskega naroda na temelju resnice in njegovo moralno prenovi, ki naj **se začne** z uvedbo moralnega pouka v šole. To je bila zahteva Klepove liste, ki je bila onemogočena na zadnjih volitvah po nepravilnih postopkih.

Naš komentar k vsemu temu?... je ta, da ponovimo s Klepom: iskanje resnice je kategorični imperativ vsakega napredka, vsake znanosti, vsake kulture.

Mnenje preprostega človeka. Bil je govor, polemika, diskusija, besedno spoprijemanje, razprava (morda celó) na višini. Tema: **odpuščanje**. Konkretni primer: osebe, ki so poiskale (ali še vneto iščejo) hudo delce, da jim za vse hudo, storjeno njim ali njihovim sorodnikom, „po krščansko“ odpustijo.

Pa se oglasi eden: k meni ni še nikoli sam od sebe prišel noben katoliški duhovnik in mi rekel: Ti, Tone, jaz ti odpustim vse tvoje grehe. Še zmeraj sem moral jaz k njemu, **spovedat se jih in kesat!**

Kaj naj rečemo: ljudska modrost?

Žarko Petan je v Slovincu od 12. novembra 1992 objavil daljši zapis, ki nam Edvarda Kardelja spet pokaže v stari luči. Takega namreč, kot ga stara emigracija že dolgo pozna. Gre za avtorstvo Speransove knjige o slovenskem narodnem vprašanju. Knjiga je bila delo Davorina Gustinčiča, slovenskega revolucionarja in enega od ustanoviteljev komunistične partije v Sloveniji; izdal pa jo je in požel njeno slavo Sperans - Edvard Kardelj. Če smemo zaupati Žarku Petanu, je Gustinčič avtorstvo Kardeljevega umotvora plačeval na Golem otoku, obtožen Informbirojsva, še preden se je to spočelo.

Žarku Petanu kar mirno verjamemo, da se je Kardeljeva knjiga pisala „na podlagi ukradenega rokopisa“.

Zgodovinar Jože Dežman je že s samim naslovom „**Odstrte ali železne zavese?**“ (v Književnih listih, 23. aprila 1992) v svoji kritični oceni povedal, kaj misli o **Ivana Jana** knjigi **Odstrte zavese**. Knjiga je izšla v začetkih lanskega leta in **naj bi bila veren prikaz partizanstva na Gorenjskem** in huda, z marljivostjo takega kronista oz. zgodovinarja kot je Ivan Jan, izpričana, dokumentirana obtožba domobranskih početij v tem predelu Slovenije. Ker pa neverni Tomaž, v tem primeru Jože Dežman, dvomi, da je Ivan Jan do kraja odstrl svoje in druge zavese, je bil, seveda kmalu potem deležen kar treh pamfletarnih protestov. V enem od teh grozi avtor sam s podatki iz še neobjavljene dokumentacije iz arhiva (izginulega) dr. Albina Šmajda — Ivan Jan se o njegovi usodi še ni razpisal —; v drugem trdi **Tone Kobè** (tudi bivši partizan), da želi Dežman s svojo recenzijo desakreditirati pisca knjige, pa tudi ZVB NOV, ki je knjigo podprla. Tretji panegirik partizanstva, ki je stopil v obrambo Ivana Jana, **Silvo Grgič** pa nam v svojem zapisu (mimogrede) nudi prav zanimivi podatek iz Dežmanove recenzije, ko ne zavrne njegove trditve,

po kateri bi gorenjski partizani pobili „nekajkrat več rojakov dot domobranci“, ampak svetuje, da bi bilo treba to trditve „podrobno preučiti“. Kaj pa Jan meni o taki „bilanci“ gorenjskih partizanov? Hic Rhodus, hic salta!

Vsi omenjeni „protestantje“ so se oglasili v Književnih listih Dela od 7. maja 1992.

Neprehtana vprašanja (ki so nekatera kar trditve) pa je naslov apologetičnega zapisa v prid Novi slovenski zavezi, izpod peresa Tineta Velikonja, obenem pa kar kratka razprava, pa še jasna in globoka, ki razsvetli „vprašanje o vprašanjih“. Ob tej priliki se sprašuje o „bona fides“ — dobronamernosti vprašanj, ki jih proži zgodovinar Jože Dežman Novi slovenski zavezi v svoji, prav zgoraj omenjeni recenziji Janove knjige. Velikonjeve misli so — kuriozno — našle svoj natis na isti strani kot Janovi, Kobetovi in Grgičevi izdelki. Na nas pa so napravile tako izreden vtis, da jih v celoti poobjavljamo na drugem mestu. Saj bi bile lahko kar nekak „vademecum“ za zgodovinarje, ki iščejo pravo perspektivo na sedanje dni in na takoimenovana polpretekla leta.

O narodnem heroju Stanku Vojku Premrlu piše nekoliko drugače K. Humar v Katoliškem glasu od 19. novembra 1992. Nekoliko drugače ali, bolje, nekoliko več kot pa je povedanega v knjigi Vojkove sestre Radoslave, ki je izšla pod naslovom Moj brat Stanko Vojko.

Poleg udarnih podvigov enega prvih partizanov Vojka Premrla in poleg nerazvozanega vprašanja o njegovi zagonetni smrti, je pripisati njemu tudi ponesrečeni atentat na Andreja Lavrenčiča, očeta dvanajstih otrok in uboj (umor?) njegovega sina 21-letnega Jurija, ki sta bila doma iz Vrhpolja. Zaradi tega uboja, v noči od 10. na 11. april leta 1942, Vojkova podoba med Vrhpoljančani in okoličani ni tako legendarna, zatrdi K. Humar, in se sprašuje, kdo je bil sklenil, da se likvidirata oče in sin. Vprašanje, na katerega še do danes ni bilo odgovora.

Ali pa se je tudi v tem primeru uporabila cinična partijska metoda „umazati s krvjo“ roke mladih nepremišljenih idealistov in jih tako za vedno privezati nase — pa je naše vprašanje?

Če hočeta vojno, prevzemita prej oblast (in z oblastjo odgovornost - naša pripomba). V članku s takim naslovom (izziv je naslovljen na Janša in Bavčarja) je v Delu (29.8.92) Ciril Zlobec začel s poskusom oprati s sebe madež izdajstva, ki naj bi ga dosti očitno prilepila nanj Janševa knjiga Premiki. Kot je precej znano, so Zlobca obtožili, da je v telefonski zvezi z italijanskim konzulom Cristianiom izdal datum, ko naj bi Slovenija oklicala svojo samostojnost in tako spravil v nevarnost uspeh tistega podviga.

Vendar ni naš namen razglablјati o tej Zlobčevi travmi, pač bi mu stavili samo eno vprašanje. Njemu, strastnemu zagovorniku NOB, NOV, OF in še kar je temu sorodnega. Ali veljajo torej njegove besede, ki jih v nadaljevanju prepišemo, tudi za medrevolucijski in porevolucijski čas, ko so partijske oblasti, ki so prevzele oblast (odgovornost pa prevrgle na JLA), odrejele umore **tisočev** takoimenovanih „izdajalcev“. Zlobec se je namreč takole branil:

„Zakaj to navajam? S tem prisluškovalnim (res samo anekdotičnim?) pripetljajem bi rad opozoril na to, kako hitro in lahke vesti je mogoče v nenormalnih razmerah pripisati človeku nekaj (umazanega seveda), kar je v popolnem nasprotju z vso njegovo človeško naravo in celo s siceršnjo popolno razvidnostjo njegovega javnega življenja. Naj ostane zapisano: v kratki desetdnevni vojni ni bilo na Slovenskem — hvalabogu in navdse prijaznim zvezdam, ki so nam kljub vsemu takrat sijale! — niti enega samega izdajalca.“

France Bučar, lahko da dobro misleči politik in analist sedajega časa, s preteklostjo partizana, ki ga (po naše negativno) pogojuje, zdaj pa zdaj postavlja trditve, ki se zde samoumevne, a vendar njegov intelekt močno kompromitirajo.

Tako je zapisal v članku objavljenem v Delu pod naslovom „**Najbolj živi so mrtvi**“ naslednje:

„V velikih narodnih zadevah smo lahko samo vsi zmagovalci ali pa vsi poraženci...“

Tako pa je videti, da ponavljamo veliko zmoto iz 2. svetovne vojne. Porazenci še danes ne morejo doumeti, da so se bojevali za napačno stvar, da so zgubili, čeprav jim ni mogoče očitati, da niso bili prepričani o pravičnosti svoje stvari; in še veliko hujša je bila napaka (zelo milo rečeno) zmagovalcev, ki svojih nasprotnikov niso samo v velikem številu fizično likvidirali in jih obravnavali kot drugorazredne državljane“.

Poraženec je, seveda, protikomunistična stran. Borila naj bi se za napačno stvar — zakatero pa, g. Bučar? Ali je izgubljena stvar že „ipso facto“ tudi napačna? Kakšno izbiro so imeli poraženci, ko so se odločili za napačno alternativo?

Zmagovalka je bila seveda komunistična partija in (morda tudi) družčina njenih sopotnikov. Če so se nasprotniki borili za napačno stran, se je partija borila — za kaj, gospod Bučar?

Lahko, da je Vaše pisanje dobronamerno, lahko da ste prepričani o pravičnosti vašega boja v partizanih, toda dejstva so: partija se je borila za oblast, domobranska stran je bila svoj pravični boj za svoj fizični obstoj — pred morilci! In nobena svetovna konjunktura ji te **pravice** ne more odvzeti, čeprav je bila, kot trdite vi, poražena.

Čudno usodo dr. Vladimirja Kanteta, se zdi, zgodovinarjem še ni uspelo zadovoljivo pojasniti, čeprav je bil eden vodilnih špijonov za OF na upravi policije v Ljubljani in bi mu kot takemu popolnoma pristojal naslov „narodnega heroja“ in ustrezní obširni življenjepis. Še več: Danica Lovrenčič v svojem prispevku naslovljenem **Iskanje resnice o doktorju Kantetu** (Borec 4-5-6, letnik XLIII) opozarja na zanimivo pomanjkljivost iz zgodovino pisja NOB-e, ko pravi: „Vprašati se moramo, zakaj desetletja po vojni **nismo smeli o dr. Kantetu niti govoriti niti pisati**. Šele knjiga Janeza Vipotnika Doktor je prekinila tabú. In tudi na vprašanje, kdo je izdal dr. Vladimirja Kanteta, še ni odgovora.“

Lovrenčičeva seveda ne pove, kdo je stal zadaj za prepovedjo govorjenja in pisanja o Kantetu, niti ne kolikšen civilni pogum bi bil potreben za kršenje te „naredbe“.

V vednost mlajših bravcev Vestnika nekaj besed o življenju, delu in usodi V. Kanteta. Rojen leta 1905 je bil zadnji, četrti otrok v družini Matkoja Kanteta, ki je imel svoj prvi dom v Šmarju pri Ajdovščini. Po koncu 1. svetovne vojne se je družina preselila v Ljubljano. Vladimirjeva mati, Rozina Gruntar, „je bila zelo pobožna ženska“. Vladimirjeva priljubljena igra v desetih letih je bila maševanje. „Tako je kot gimnazijec na počitnicah v Hrastju zbral fante in jim rekel: Zdaj bom pa maševal.“ To vlogo mašnika je igral z vso resnostjo in celo „mašo je recitiral na pamet v latinščini“. V Ljubljani je Kante diplomiral iz prava in bil od leta 1935 do februarja 1945 v službi na upravi policije istotam. Med revolucijo je kot pristaš komunistične OF na visokem mestu kot ožji sodelavec šefa policije dr. Lovra Hacina (pozneje pred „ljudskim“ sodiščem nezlomljenega patriota in katoličana) posredoval VOS-u najbolj zaupne informacije, vse do 9. februarja 1945, ko ga je dr. Hacin osebno aretiral kot izdajalca. Zvezo Kanteta z OZNO ni odkril Gestapo, kot je svoječasno domnevala oz. trdila partizanska literatura, pač pa agent domobranske policije, ki živi zdaj v Ameriki. Jasno je, da ve za osebo, ki je to storila. Dr. Kante je bil obsojen na smrt z obešenjem; sodba je bila izvršena 15 dni po aretaciji.

Za izdajo dr. Kanteta so aktivisti OF dolžili med drugim tudi **Leopoldino Mekino**, katere ilegalno ime je bilo Bogo in je bila prav v vrhu partijske organizacije v Ljubljani. Mekina-Bogo je bila kmalu po „osvoboditvi“ Ljubljane ustreljena v Ljubljani oz. v njeni okolici, pozneje pa je bilo njeno ime vklesano na spomeniku „turjaškim žrtvam“ (Gl. Hacinovo izpoved o tem dogodku na drugem mestu pričujoče številke). Očitno je, da so Mekino „justificirali“ njeni lastni tovariši.

Dr. Hacin je tri dni po justifikaciji dr. Kanteta v okrožnici namenjeni policijskim nameščencem, sporočil poslednjo željo „pokojnega Vladimirja Kanteta, ki me je prosil, da sporočim vsem nameščencem njegove zadnje besede: **Hodil sem po napačni poti, ne hodite za mano, kogar sem žalil ali mu krivico storil, prosim za odpustanje.**“

O tej poslednji želji, pravi Danica Lovrenčič, „si upam trditi, da ni resnica“. In nadaljuje: „Je pa mogoče, da si upravnik Hacin tega ni sam izmislil.“ To zadnjo možnost sklepa iz besedila, z roko napisanega na Kantetovi osebni legitimaciji, ki govori o tej njegovi zadnji želji.

Ali je bilo to zadnje Kantetovo sporočilo tudi eden od vzrokov za njegov dolgoletni tabú? K temu pa so verjetno pripomogle tudi beležke, ki jih je Kanté napravil v svojem 15-dnevnem zaporu pred smrtjo.

Nekaj iz teh beležk:

„Toda novo ni vedno dobro! Kakšna sreča za človeka, če bi se pojma nov in dobro po nujnosti zivala v eno. Po dobrem se mora novo moralno opravičiti. To je najvažnejše v življenju posameznikov in narodov...“

Današnje pravo nima več v sebi tiste življenjske upravičenosti kakor takrat, ko je še bil Bog njegov ustvarjalec...“

Če se človek odtrže od svoje specifičnosti, ki je duševnost, preko katere gre most do neskončnosti, postane višje organizirana žival in prestane biti človek. In kaj potem?

Danes se mi zdi, da smo vsi tisti, ki pretirano verjamemo v svoj razum, njegovo moč in pravilnost in nezmotljivost, krivi istega greha...“

Zlo rodi zlo, iz (senzacionalnega) poročanja (o zlu) nastane šund, nova oblika kriminala...
...Vsekakor pa se struktura duševnosti kaže v **duhovnosti**, ki sicer raste iz duševnosti, pa

je vendar v svojih elementih avtonomna...

Človek ima duhà, po katerem se mora dvigniti nad stvarstvo in si ga pokoriti.

Zaključek: Ko to beremo, se moramo vprašati: na kateri strani je padel Kantè? On sam je ob aretaciji izjavil: „Saj sem vedel; na dve strani se ne da delati!“ Dr. Vladimir Kante je s svojo življenjsko stavo izgubil življenje. Ali je zato igral na napačno stran — vprašanje, ki ga zastavljamo (tudi) dr. Bučarju. Mi, „premaganci“, „ki še ne morejo doumeti, da so se bojevali za napačno stvar, da so izgubili...“ (Kot je Bučar zapisal v Delu.)

SVOJEGA ŽIVLJENJA TEK SO SKLENILE kar prenekatere pomembne osebnosti iz naše zdomske skupnosti. V drugače kratki dobi, ki gre od prejšnje do zdajšnje številke Vestnika, ta neustavljivi čas hiti in drvi, da ga z našimi IN MEMORIAM komaj dohajamo.

Naj bodo naslednje vrstice zapisane v blag, hvaležen in trajen spomin pokojnih, ki so še komaj včeraj bili med nami:

JOŽE-ZMAGOSLAV MELAHER se je poslovil od nas v jutranjih urah 12. junija 1991. Za njim žalujejo žena Marija in tri hčere pa preštevilni slovenski ameriški prijatelji. Novica o njegovem odhodu se je hitro razširila tudi med Slovenci v Buenos Airesu, saj je bil ta sin zelene Štajerske povsod poznan kot poveljnik štajerskih četnikov in izdajatelj podtalnega lističa **Kri in zemlja**, ki je med okupacijo budil in krepil borbenost štajerskih rodoljubov. Bil je tudi član Slovenskega Narodnega odbora in z vsem svojim življenjem političnega delavca zavezan ideji svobode v njenem 40-letnem hodu skozi puščavo izgnanstva. Zmagoslav je še utegnil slaviti neprizivno odločitev slovenskega naroda v božičnem plebiscitu 1990, žal pa ga je tik pred 25. junijem 1991, dnevom osamosvojitve, zagrnila zemlja na pokopališču Vernih duš v nekdanji slovenskem Clevelandu. Besede slovesa so mu izrekli **Tone Oblak**, ki se je poslovil od dragega pokojnika tudi v imenu **dr. Marka Kremžarja**. V zadnji pozdrav mu je spregovoril **Frank Šega** kot zastopnik borcev, v imenu Slovensko-ameriškega sveta pa se mu je zahvalil **prof. Vinko Lipovec**. Kratek življenjepis nesebičnega rodoljuba, ki je ure in ure dela dobesedno podaril svojemu ljudstvu, pa je številnim pogrebcom prikazal **Frank Grmek**. Prijatelju Vestnika kličemo tudi mi: ne boš pozabljen, dragi Jože-Zmagoslav.

Čas si z vso trdoto izbira in jemlje svoj davek, ugotavlja v svojem pismu naš soborec **Andrej Pučko**, ko nam v svojem pismu še od 15. novembra 1991 sporoča zemeljske slovese ženà, ki so kot družice poznanih domobrancev delile z njimi zdomcev nemilo usodo.

Josipina Krulc, žena Franca je izgubila svoje življenje v prometni nesreči 14. avgusta;

Marija Menard, žena Metoda, je umrla 19. septembra, **Ivanki Kopač**, ženi Avgusta, pa je bil 10. oktober 1991 pisan kot smrtni dan.

Ostrina smrtnih kose pa je odprla hude rane tudi v argentinsko-slovenski srenji.

Takó čas še ni mogel zaceliti rane, ki jo je prizadejal s svojim odhodom v večnost, prav na zadnji lanskoletni dan, **BOŽO STARIHA**. Belokranjec po rodu, domobranski poročnik po izbiri, dolgoletni predsednik Zedninjene Slovenije po volji njenih članov, zvesti prijatelj Karla Mauserja po sorodnosti duhà, profesor na Srednješolskem tečaju iz ljubezni do naše krvi, ljubeči mož in oče zaradi svoje naravne plemenitosti, zaverovan v njemu neizpolnjeni sen svobodne domovine, v zadnjih letih pa trpin po zgledu svetopisemskega Joba — so bile odlike umrlega Boža. Piscu je že davno nekoč pokojni Božo mimogrede omenil, kako je kot mlad poročnik na čelu svojih fantov, v slovitnem domobranskem prodoru v Belo Krajino, med prvimi vkorakal v Črnomelj, in je ob tisti priliki spraševal starejšega možakarja („strica“ po belokranjski navadi), kam da so šli partizani, ki da jih ni moč dohiteti. V II. delu knjige **Stalinistična revolucija na Slovenskem** (vrhunsko zgodovinsko delo ideološko-politične emigracije po izrednih zaslugah **Staneta Kosa-Nikolaja Jeločnika**, duhovnika **Branka Rozmana** in kot čebela delavnega in skromnega **prof. Janeza Gruma**) je na strani 166. zapisano, da so do Metlike prodrli Nemci s kozaki in Cerkezi. Z ozirom na omenjeno Starihovo poved postavljamo točnost tistega zapisa pod vprašaj. (Naj nam dragi Božo oprusti, da smo celó ob pisanju njegovega nekrologa zašli na torišče, ki je bilo njemu in nam skupno.)

Domobranski poročnik Božo Stariha je bil eden od junakov iz Meničaninovega udarnega

bataljona. Naj mu bo s temi besedami postavljen spomenik tudi v Vestniku, glasilu slovenskih domobrancev.

Na cvetno nedeljo letos — 4. aprila 1993 — pa je prestopil prag večnosti, med Slovenci v Argentini vsem poznani in od vseh spoštovani, **dr. JULIJ SAVELLI**. Ustanovitelj in dirigent znamenitega Gallusa, vestni visoki uradnik v argentinskih podjetjih, član Slovenskega Narodnega odbora, predsednik Pristave, neutrudni dejavnik v naši politični emigraciji, pisec Glasa s Pristave, brat padlega domobranskega poročnika in brat duhovnika, ki ga je komunistična „justica“ obsodila na smrt in obsodbo tudi izvršila, s talenti vsestransko obdarovan, ki jih je nesebično „trošil“ v delu za naše ljudstvo, je pokojni doktor že zasedel neizbrisno in v resnici nenadomestljivo mesto v analih naše emigracije. Naj bo tudi povedano, da je bil dr. Savelli zvesti in iskreni prijatelj Vestnika. V prepričanju, da je že v kraju, kjer donijo rajske strune in prepevajo angelski zbori, mu pošiljamo prek skrivnih, večnostnih daljav naš zadnji, drag pozdrav!

Neizbežen trenutek vsakega smrtnika je prišel tudi za nekdanjega urednika Klica Triglava, ki je bil glasnik emigrantske protikomunistične postojanke v deželi Albiona.

DUSAN PLENIČAR, organizator medvojnih slovenskih četnikov, narodnjak, dobitnik papeškega odlikovanja Pro Ecclesia et Pontifice, neutrudljivi časnikar, veren kristjan je 4. decembra lanskega leta umrl. Bil je ponos ne samó slovenske skupnosti iz kraja Enfielda v bližini Londona, ampak vseh slovenskih emigrantov na otoku Velike Britanije, ki so mu polnoštevilo izrekli svoj zadnji hvaležni zbogom. Znan pa je bil političnim emigrantom tudi na drugih celinah sveta in jim bo ostal v lepem spominu.

Na svojem domu v Waukeganu (ZDA) je 27. oktobra 1992 umrl **Ludvik Kolman**. Pokojni je bil uistanovitelj Vaške straže v Borovnici, kamor je prišel iz Ljubljane, potem ko je komunistična OF umorila voditelje podtalne, protiokupatorske organizacije Slovenska legija, Iva Peršuha, s katerim je bil pokojni organizacijsko povezan. Leta 1944, ko so Nemci udarili po naši ilegali, so zaprli tudi Ludvika Kolmana in mu je bila po intervenciji generala Rupnika prihranjena pot v Dachau. Iz zapora je prišel ob koncu vojne in je na Št. Joštu prevzel komando za umik. V Vetrinju je bil član Narodnega odbora in šef taboriščne policije. Kot beremo v Taboru št. 1-2/93, je bil med prvimi, ki je zvedel, kaj se dogaja z domobranci, in je to poročal Narodnemu odboru, pa da mu tamkaj niso verjeli. Upamo, da je pokojni zapustil kaj zapisanega iz tistih dni vetrinjske tragedije, kar naj bi potrdilo, dopolnilo ali pa ovrglo doslej znana ali nejasna pričevanja.

Leta 1950 se je naselil z družino v Waukeganu, kjer je tudi umrl. Pokopali so ga na pokopališču Vnebovzetje v Libertyville-ju ob številni udeležbi slovenskih in ameriških prijateljev.

Umrli je bil zadnjih 9 let tudi predsednik organizacije Tabor in mu je njeno glasilo posvetilo večstranski prisrčni memento, ki lepo osvetli veličino pokojnikove osebnosti.

IMAMO PA ŠE GRČE MED NAMI in jih je kar precej, ki se postavljajo s svojimi relativno visokimi leti. Ker pa se njihova leta trenutno ne sučejo okoli okroglih števil, je danes naš klic „še na mnoga leta“ namenjen samo enemu premagovalcu osmega desetletja: bivši komandant 4. bataljona 3. domobranskega polka **gospod MIHA BEDENČIČ** se je namreč rodil 30. septembra leta 1911 in so mu te spominske besede namenjene, ker je to prva Vestnikova številka po njegovi 80-letnici in ker je njegov „curriculum vitae“ lep zgled delavca za narodov blagor. Prav v mesecu njegovega rojstva nam ga je zdaj že pokojni dr. Julij Savelli v Glasu Pristave predstavil z besedami, ki so primerne, da jih tukaj ponovimo:

Doma iz Naklega pri Kranju, se je po končanih univerzitetnih študijih posvetil odvetniškemu poklicu, ki ga je začel kot pripravnik v Celju, kjer je tudi krepko posegel v tamkajšnjo predvojno javno življenje, zlasti kot sposoben in nepogrešljiv sodelavec na političnem polju v okviru Slovenske ljudske stranke in njej sledeče JRZ. Takrat je bil poleg svojega poklicnega dela splošno priznan govornik na nešteti strankinih shodih, vse dokler se z začetkom vojne in revolucije to ni končalo. Ob začetku vojne ga najdemo v Ljubljani kot osebnega tajnika dr. Korošičevega naslednika dr. Kulovca. Ker je prej še hotel položiti odvetniški izpit, ni spremljal dr. Kulovca v Beograd, ampak je odšel kot zastopnik Gospodarske zveze v Novo mesto, kjer se je takoj lotil organiziranja Slovenske legije na tem področju vse tja do Bele krajine. Tudi je organiziral prve vaške straže Šmihel-Stopiče pod Gorjanci. V Novem mestu je bil osebno navzoč pri odkopu po partizanih ubitega župana Brulca, njegovega sina in še nekaterih drugih z njima pokopanih in strašno izmaličenih trupel. Tu je prvič nastopil in javno obsodil ogabni partizanski zločin ter pozval

ljudi na odpor (1942). Kot rezervni častnik je odšel k Slovenski legiji na teren najprej v Trebnje in potem v Mirensko dolino. Tam je s svojimi ljudmi na gradu Dob in v Sent Rupertu izkopal malo prej pobito sedemčlansko Mavsarjevo družino ter prekopal tudi ubitega župnika Komljanca, kaplana Cvara in študenta Grozdeta. Ob razpadu Italije je vse tri enote legije prepeljal iz Mirenske doline v Kostanjevico, dokler ni bil l. 1945 prestavljen v Novo mesto in na Daljni vrh za zavarovanje železniške proge Novo mesto-Ljubljana. Ko je kmalu nato bil imenovan za komandanta 4. bataljona 3. domobranskega polka na novomeškem področju, je prišel konec vojne.

S svojimi vojaki se je umaknil do Radeč in Zidanega mostu, odkoder bi lahko s 70 drugimi starešinami odšel na Koroško. A dr. Miha svojih ljudi ni pustil samih. Vrnil se je z njimi preko Šentjernejske doline pod Gorjance, od tam pa se preko Novega mesta, Ljubljane in Celja prebijal do Slovenskih goric. Od tu so se s skupino mladih skrivačev pretolkli v Avstrijo. Pred zasledovalci se je umaknil na deželo ter v hribovski vasi 18 mesecev delal kot hlapec, dokler se mu ni posrečilo priti v Rim in od tod naprej v Argentino.

To je le v skopih besedah opisana njegova medvojna življenjska pot. A če bi napisal spomine o njej, koliko zanimivega branja in zgodovinsko pomembnega materiala bi v njih našli!

Vsi soborci iz let revolucije ga poznajo kot neustrašenega, odločnega in sposobnega častnika, ki je svojim podrejenim bil vzoren in priljubljen predstojnik, v borbah pa pogumen in spreten poveljnik.

V uredniškem krogu Vestnika je jubilat priznani mentor-svetovalec, pobudnik in verodostojni vir informacij za nekaj let mlajše sodelavce. Kot član Vestnikovega konzorcija ni bilo seje brez njegove navzočnosti, v društvu protikomunističnih borcev-domobrancev pa bo še dolgo imel kar pokroviteljsko besedo — veterana!

Izšel je II. del knjige **Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941-1945**, o kateri je Ivo Žajdela svojčas v Slovincu podal izredno pohvalno poročilo, ki ga delo nedvomno zasluži.

Iz njegove recenzije velja še posebej ponatisniti besede o „garaškem delu zbiranja in sintetiziranja gradiva“, ki ga je opravil **Nikolaj Jeločnik** ob pomoči **profesorja Janeza Gruma** skozi dobo 14-ih let. Kdo je dal prvo pobudo za to, žal, ni znano; po vsej verjetnosti pa ni odrekati pomembnih zaslug požrtvovalnemu duhovniku **Branku Rozmanu**, ki je delo financiral in knjigo založil.“

„Čeprav arhivov, ki so (bili) nedostopni v Sloveniji, ni bilo mogoče uporabiti — razmišlja I. Žajdela — je treba povedati, da slovenskemu zgodovinarju v prihodnosti ne bo treba vsebinsko spreminjati Stalinistične revolucije; kvečjemu bo šlo za manjše popravke in dopolnila.“

„Mogoče bo kdo — dopušča to možnost ocenjevalec — pogrešal podrobnejše opise dogodkov „na terenu“, mislim predvsem na opise bojev med domobranskimi udarnimi bataljoni z revolucijsko agresivno usmerjenimi partizanskimi enotami, saj se knjiga bolj posveča političnim zakulisjem.“ Žal, ta omemba praznih strani, ki bi jih bilo treba napolniti, drži; je pa tudi res, da ljudi, ki bi mogli opraviti to delo, že ni več med živimi.

Pogrešati je v knjigi tudi — da tako rečemo — nek čustveni naboj avtorja, ki je zavzel (zdi se, da) namerno hladen, neprizadet, nepristranski odnos do akterjev in samih dejstev. Tako nekako v stilu „objektivnega zgodovinarja“, ki pa ne dovoli prikazati bravcu celotne zgodovinske podobe. Suha dejstva niso namreč samo to, kar je vidno in otipljivo in črno na belem na popisanih papirjih (kot nesporno veljavnih dokumentih). Suho dejstvo je tudi duh dobe, ki marsikateremu zgodovinarju prav rad spolzi med kopico oprijemljivejših podatkov. Kako ga ujeti v črke in besede, je seveda svoja umetnost, za katero nimamo recepta pri roki. Ugotavljamo samo vtis, ki se lahko ponovi ob branju Kosove-Jeločnikove zgodovine pri ljudeh, ki so revolucijo živeli. Ta zavestna neprizadetost pisca, ki jo knjiga očituje, pa seveda med mlajšimi generacijami naredi vtis „popolne objektivnosti“.

Vendar pa — habent sua fata libelli — sam naslov knjige ne odgovarja zgodovinski resnici. Kajti, med vso revolucijo in še dolgo po vojni se je govorilo — in je to tudi bilo — le o **komunistični** revoluciji.

Vzdevek „stalinistična“ je zgolj konstrukt, ki so ga vrgli med svoje „verno“ ljudstvo nosilci revolucije v povojnih 80. letih, da bi tako izvrgli svojo odgovornost „dobrih“ komunistov na neobstoječe, neoprijemljive staliniste. Žal je del **protikomunistične** emigracije — ne tako Vestnik! — nasedel na te limanice. Znano nam je, da so založniki s takim naslovom iskali čim večji (ali sploh možni uradni) prodor knjige na domovinski trg še v času jugorežima, taktika deloma, a ne popolnoma upravičena.

Delo pa je vsekakor tudi dokaz, česa je zmožna majhna skupina velikih idealistov.

V Taboru št. 1-2/93 je Florijan Slak, izstopajoči pisec črno-belih portretov oseb in ustanov, izbral svoj obširni komentar Franceta Špeličeve knjige Vrnil se bom k očetu, da je obelodanil v tisku tudi svojo „karakteristiko“ o nekdanjem že umrlem predsedniku ZDSPB, pisatelju Karlu Mauserju. Stil in vsebina spisa pa bravcu približata tudi „karakteristiko“ avtorja zapisanih besed. Marsikateri pisec se tega zaveda; še kateri drugi pa uči in opominja bodisi prilično ali neprilično.

V zgoraj omenjenem prispevku kronista Slaka bodo „vestnikovci“ našli tudi svojo „identifikacijo“, ko bodo brali: „V teh mahinacijah so pričeli (če nam je jasen kontekst, bi bili to politiki okoli Narodnega odbora. - n. op.) z izmišljeno politično trditvijo o nastanku dveh borčevskih organizacijah, ki jih v praksi ni bilo. V Taboru smo domobranci, pri Vestniku politični bojovníki.“ Čestitke za tolikšno lucidnost!

Kocbek o Trstenjaku. Iz Kocbekovega dnevnika:

19.9.45 - Trstenjak. Na kratko sva govorila. On je poln optimizma. Ima zveze z OF, OZNO in partijo.

Poznano dekle o istem Trstenjaku: ko je tisti majski dan 1945 bežala, da jo je ustavil pred ljubljanskim Marijaniščem in ji rekel: Punca, kaj pa bežiš, saj zdaj prihajajo vendar naši fantje...! Dekle (zdaj gospa M. P. M.) je kljub temu zbežalo in ni končalo v Rogu.

OB SLOVESU

Čeprav „v drobnem tisku“ zapisano ime, mi je bilo ves čas v čast in ponos, da sem, po obveznosti tukajšnjega zakona sprejemal naslov odgovornega urednika. Dolžnost mi narekuje, da povem: To je bil le častni naslov, ker dejansko urejanje našega Vestnika je opravljal **ALBIN MAGISTER**, skozi zadnjih 15 let. Dovoljujem si, da mu v imenu vseh nas, zvestih bralcev našega lista čestitam in izrečem še dolžno zahvalo, kar je le skromno priznanje za odlično urednikovanje, zaradi katerega je revija zavzemala visoko mesto med zdomskimi publikacijami.

Vestnik je v polnosti dosegal svoj namen. Da, bil je polemičen, a premočrten in ideološko čist in jasen, zato je „v mrzli vojni“ zavzemal med našimi časniki, najvišje mesto. Zanj so spraševala druga uredništva in v vrhovih naše duhovne in svetne gosposke, so hoteli že v naprej vedeti, kako in kaj bo spregovoril Vestnik, ker mnogokrat je povedal, kar Cerkev ali politiki, niso mogli ali pa ne hoteli povedati na glas.

Bil je prijateljska vez med preživelimi borci, dejansko pa je posegal v vso problematiko našega zdomstva in tako je budil in ohranjal narodovo zavest ter ideološko vztrajnost naše emigracije, zato si dovolim zatrditi, da pri „slovenskem čudežu v Argentini“ nismo izvzeti.

Vestnik je jasno in odločno pisal o času komunistične revolucije doma in po njej. Spregovorili so direktni udeleženci, preprosti ljudje in drugi, ki so v tistem času zasedali visoka in odgovorna mesta, naj v domobranstvu, v politiki ali v civilu — na naši protikomunistični strani. Zato so ti članki zgodovinske vrednosti.

Vestnikovci smo v osrednji Slovenski hiši postavili „Spomenik padlim“: „**Slovenskim borcem za pravo ceno človeka, blagor doma, svobodo naroda, krščansko omiko, ovenčanim v smrti, s poroštvo zmage...**“.

Bratskemu društvu Tabor smo izročili dva seznama iz Vetrinja vrnjenih vojakov, da so izpopolnili že prej izdajno „Belo knjigo“.

O našem drugem intenzivnem delovanju hrani dokaze naš arhiv.

V domovini postavljajo zdaj spomenike na zamolčane grobove. Bo morda na katerem spomeniku zapisana beseda urednika **Bineta**, ki si jo je Vestnik prisvojil in jo dajemo v javnost in na voljo odgovornim za besedilo na spominskih ploščah. Takole pravi: „BRATJE IN SESTRE! / V KAMEN IN BRON / ZA VEČEN SPOMIN / SO VKLESANA IMENA / BRANILCEV DOMOV / IN VERE V GOSPODA / IZ NAŠEGA KRAJA, / KI SVOJEGA NIMAJO GROBA. / POBILA JIH V LETIH STRAHOV / 1941-1990 / JE ROKA LJUDI IN SATANSKA ZLOBA /“

Vsem prijateljem in sodelavcem Vestnika hvala za delo, zvestobo in razumevanje.

Vaš „odgovorni urednik“
Rudi Bras

NAŠA PESEM

25. junija 1991

Iz krvi in črnih jam
vstal je čistojasni dan,
ko prisegajo z dlanjó v dláni
bratje vsi ob mizi zbrani:

Naša je ta miza v naši hiši,
ki stoji na zemlji naši;
naše je nebó z viharji,
naša jutra v svetli zarji.

Naših so gorà vrhovi
v biserni snegà opravi,
naši tudi zemski ròvi
skrivni, črni in krvavi.

Naših so cerkvà zvoniki,
naše tudi ruševine;
v bukvah naše zgodovine
rokovnjači in svetniki!

Zdaj smo trdno posvojili
črke starih pergamentov,
nikdar več ne bomo skrili
hudobij in zakramentov.

Zdaj v jeziku vseh narečij
naše drage govorce
obljubimo si doseči
svet ljubezni, sad pravice.

Bel bo kruh za vse otróke,
ko zlató bo v žitnem polju,
in Slovenec pridne roke
bo živel po svoji vólji.

Če pa zatemnè svobóde
sonce nam svetà krivični,
vòdit č'jo nas čez grobove
duh, srcé in — Bog pravični!

KAJ NAM MAR!

Tisočkrat v nebó zavpijmo,
naj se strese céla zémlja,
naj gre glas še iz podzemlja:
naša stvar je sveta stvar!

Vse mrtvake pokopljimo,
naj bo dan vriskánja, pétja,
saj vzdržali smo stoletja,
zdaj bo vsak svoj gospodar!

Zdaj globóko zasadimo
našega svetà mejnike,
naj slovenskega duhá, omike
geslo bodi — kaj nam mar!

Kaj nam mar, če vsi mogotci
si hladíjo svojo ihto
in pretíjo nam z nevihto;
kaj nam mar, saj vsè gré mimo!

Vse je šlo in šlo bo mimo,
mir in vojska, kri, požar;
vse, kar bíli smo in smo,
še na veke ostanímo!

25. junija 1991

Tiskovni sklad Karla Mauserja

T. Fr. Ramos Mejía	20	pesov	France Šega	50	USA dol.
J. K., Toronto	110	USA dol.	Lojze Bajc	50	USA dol.
Franci Markež	150	USA dol.	Lojze Drobnič	50	USA dol.
Slavko Urbančič	86	USA dol.	Anton Oblak	50	USA dol.
Viktor Tominec	100	USA dol.	Franc Kuhel	25	pesov
Anton Meglič	100	USA dol.	Čiro Pergar	20	pesov
Jože Likozar	100	USA dol.	B.R.	100	pesov

VSEBINA

	stran
Ob Slovesu	1
„Ecce homines“ v Teharjah/45	4
Pisma z leta 1945 (Kostka)	6
Iz Vetrinja preko Teharij v Ljubljano	7
V oblasti evrokomunizma (B. Z. Kocmur)	11
Slovenija po volitvah (poročilo bivšega domobranca)	16
O evropskih manjšinah (Slavko Skoberne)	20
O stikih protikom. tabora z zah. zavezniki (J. Grum)	22
Takó se zgodovina ne piše! (R. Hischegger)	25
Neresnični podatki iz Grčarjevega „dnevnika“ (J. Grum)	26
Marinškova pot na Področco (Janez Grum)	32
Pripombe h Godničevim zapisom (Janez Grum)	34
Dr. Janeževo poročilo k Vetrinjskim dogodkom	36
Da bo pomemben zgodovinski spis rešen pozabe (F.E.-J.G.)	39
Iz zaprtih arhivov (posredoval S.S.)	41
Domobranski fotograf Ivan Pavlovčič	48
Dušni pastirji domobrancev (Ludvik Ceglar)	49
Pismo Družini objavlja Vestnik (A.G.-J.G.)	52
Mojemu policijskemu ministru (ponatis Z. Zavatlava)	54
Zgodovina in smrt (iz Žirovskega občasnika)	56
Slike iz življenja Vlastja Simončiča (iz Žirovskega občasnika)	58
Nepretehtana vprašanja (Tine Velikonja-ponatis)	61
Tempora mutantur et „Borec“ mutatur in illis (pripravil Pristavski)	63
VTISI, ZAPISI in PONATISI (Aleš Gošar)	64
Ob slovesu (Rudi Bras)	80
Naša pesem :	na ovitku
Kaj nam mar!	na ovitku
Tiskovni sklad Karla Mauserja	na ovitku

Correo Argentino Suc. 7 (B) y San Justo (B)	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 5811	Registro Nac. de la Propiedad Intelectual N° 107.086 Ramón L. Falcón 4158 (1407) Bs. As.
	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 691	